

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİMDALI

TÜRK HUKUKUNDA İHRACAT KREDİ SİGORTASI

Doktora Tezi

AYÇA ÖZOK ENER

İstanbul 2014

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİMDALI

TÜRK HUKUKUNDA İHRACAT KREDİ SİGORTASI

Doktora Tezi

AYÇA ÖZOK ENER

DANIŞMAN: PROF. DR. MERİH KEMAL OMAĞ

İstanbul 2014

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

HUKUK Anabilim Dalı ÖZEL HUKUK Bilim Dalı DOKTORA öğrencisi AYÇA
ÖZOK ENER'nın TÜRK HUKUKUNDA İHRACAT KREDİ SİGORTASI adlı tez çalışması,
Enstitümüz Yönetim Kurulunun 05.07.2013 tarih ve 2013-25/15 sayılı kararıyla oluşturulan jüri
tarafından ~~oy birliği~~ oy çokluğu ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 19 / 02 / 2014

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1. Tez Danışmanı	Prof. Dr. MERİH KEMAL OMAĞ
2. Jüri Üyesi	Prof. Dr. MEHMET BAHTİYAR
3. Jüri Üyesi	Doç. Dr. MURAT ALIŞKAN
4. Jüri Üyesi	Prof. Dr. AYŞE NUR BERZEK
5. Jüri Üyesi	Prof. Dr. SERAP HELVACI

(Handwritten signatures of the jury members)

ÖZET

İhracat kredi sigortasında, krediyi veren ile kredi alan şahıslar esas itibariyle ayrı devlet ülkesinde bulunmaktadır. Kredi milli sınırları aşmakta ve başka bir ülkeye gitmekte ve kredi ülke içindekine nazaran daha fazla rizikolu hale gelmekte, oldukça ağır sonuçlara varabilen politik rizikolar söz konusu olabilmektedir. İşte bu nedenler ihracat kredi sigortasının hukuki düzenlemesini son derece güç bir hale getirmektedir. Sigorta kavramı ve sigorta muamelesinin kanuni unsurları ve teknik esasları belli olduğuna göre, bunları söz konusu rizikolarla bağdaştırmak çok titiz çalışmaları gerektirmekte ve bazı hallerde de sigorta kavramının dışına çıkılmaktadır. Devletler, milli ekonominin gelişmesinin menfaatlerine olması nedeniyle bu müdahale ve yardımdan kaçınmamaktadırlar. Devletin müdahale şeklinin de hukuki düzenlemesi, ihtiyaç ve imkanlara göre incelenmesi ve en uygun biçimde tanzimi yine çaba isteyen ve güçlükler arz eden bir iştir. Sigorta hukuku açısından, ihracat kredi sigortası düzenlenirken hangi ölçüde sigorta kavramından faydalanılacağı ve ne zaman bu kavramın dışına çıkılacağına tespiti önemlidir. Sigorta kavramı içinde kalacak kredi teminatının tespitinde tabi ki esas teşkil edecek olan ekonomik şartlardır. Ancak ekonomik şartlara göre kredi teminatlarını düzenlerken bunların ne ölçüde sigorta kavramı ile karşılanabileceğinin tayini de yine sigorta hukuku ve sigorta tekniği esaslarına bağlı bulunmaktadır. İhracat kredi sigortasının hukuki değerlendirmesini doğru ve isabetli olarak yapabilmek ve sigorta hukuku açısından mahiyetinin tayin ve tespit edilebilmesi için öncelikle kredi sigortasının hukuki niteliği ile önemli özelliklerinin üzerinde durulması gerekmektedir. İhracat kredi sigortasının gerek ekonomik gerekse hukuki önemi ve konuya ilişkin çalışmaların oldukça büyük bir kısmının ekonomi alanında yapılmış olması karşısında, konuyu sigorta hukuku açısından değerlendirmesini yapmak çalışmamızın amacını oluşturmaktadır.

ABSTRACT

In the export credit insurance, the creditor and borrower persons are in different state territory in essence. The credit is exceeding national limits and en route to another country and credit becomes more risky compared to in country and political risks become a subject that may lead to heavy consequences. Hence these are the reasons that make the legal adjustments of the export credit insurance quite difficult. Since the legal factors of the insurance concept and insurance applications are apparent, fastidious studies are necessary to associate them with the risks in subject and also in certain cases insurance concept are digressed. Since the growth of national economy is the benefit to the governments, they are not hesitating to intervene and to provide aid. Legal arrangement of the government intervention act is a work that needs an effort and has difficulties during evaluation in accordance to the needs and possibilities and to arrange optimally. From the perspective of the insurance law, while arranging the export credit it is important to detect which scale of insurance concept will be used and when to step out of this concept. Naturally, economic conditions are serving as a basis during determination of the credit guarantee which is within the insurance concept. But, when issuing the credit guarantees in accordance with the economic conditions, it is depending to the basis of the insurance law and insurance technic to determine that from which scale of the insurance concept they can be coverable. In order to evaluate legally the export credit insurance correctly and incisively and to determine and stipulate its nature based on the insurance law, first of all the legal characteristics of the credit insurance and its essential virtues shall be considered. Neither economic nor legal importance of the export credit insurance and also the studies for large portion of the subject are made in the economy field, to evaluate the subject from the viewpoint of the insurance law is constituting the aim of our study.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vi
GİRİŞ.....	1
I. Konunun Takdimi.....	1
II. Konunun Ele Alınış Şekli ve Sınırlandırılması.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM	
İHRACAT KREDİ SİGORTASININ TANIMLANMASI	
§ 1 İHRACAT KREDİ SİGORTASINA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR.....	5
I. İhracat ve İhracatın Finansmanı Kavramları.....	5
A. Tanımı.....	5
B. İhracatın Finansmanı Konusunda Ülkemizdeki Durum.....	6
II. İhracat Kredi Sigortasının Tanımı, Gelişimi ve Önemi.....	9
A. Genel Olarak.....	9
B. İhracat Kredi Sigortası Sistemi.....	16
1. İhracat Kredi Sigortasının Özellikleri ve Yararları.....	16
2. İhracat Kredi Sigortasında Risk.....	19
3. İhracat Kredi Sigortasının Sağladığı Kredi Garantisi.....	20
C. İhracat Kredi Sigortasının Pozitif Dayanakları.....	24
1. Genel Olarak.....	24
2. Kanunlar	25
3. Yönetmelikler.....	26
4. Sigorta Genel Şartları.....	28
5. Mahkeme İçtihatları ve Doktrin.....	30
D. İhracat Kredi Sigortasının Tarihçesi ve Gelişimi.....	30
E. Dünya’da ve Türkiye’de İhracat Kredi Sigortası.....	34
1. Türkiye’de İhracat Kredi Sigortası.....	34
2. Dünya’daki Uygulamalar.....	36
a. Avrupa’daki Uygulamalar.....	36
b. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Uygulamalar.....	38
c. Japonya’daki Uygulamalar.....	39

İKİNCİ BÖLÜM
KREDİ SİGORTASININ HUKUKİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

§ 2 KREDİ SİGORTASININ TANIMI ve ÖZELLİKLERİ.....	40
I. Kredi Sigortasının Tanımı.....	40
A. Genel Olarak.....	40
B. Kurumsal Kredilerin Sigortası.....	43
1. Dış Ticaretin Finansmanında Kullanılan Kredilerin Sigortası.....	43
2. Çalışma Sermayesinde Kullanılan Kredilerin Sigortası	45
3. Yatırımların Kredi Sigortası.....	45
II. Kredi Sigortasının Hukuki Özellikleri.....	48
A. Zarar Sigortası Oluşu.....	48
B. Aktif Sigortası Oluşu.....	50
C. Başkası Hesabına Sigortası Şeklinde Yapılabilmesi.....	52
D. Kredi Sigortasında Sigorta Haklarının Devredilebilmesi.....	53
III. Kredi Sigortasında Riziko.....	53
A. Genel Olarak.....	53
B. Sigortalanan Rizikolar.....	56
C. Rizikonun Sınırlanması.....	58
1. Genel Olarak.....	58
2. Kredi Sigortası Genel Şartları Açısından Teminat Dışında Kalan Haller.....	59
D. Rizikonun Değişmesi.....	72
IV. Kredi Sigortasının Pozitif Dayanakları.....	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İHRACAT KREDİ SİGORTASI SÖZLEŞMESİ

§ 3 İHRACAT KREDİ SİGORTASI SÖZLEŞMESİNİN KURULUŞU ve UNSURLARI.....	68
I. İhracat Kredi Sigortası Sözleşmesinin Kuruluşu.....	68
II. İhracat Kredi Sigortası Sözleşmesinin Unsurları.....	75
A. Sigorta Edilen Menfaat.....	75
B. Sigorta Sözleşmesinde İlgililer.....	77
1. Sigortacı.....	78

2. Sigorta Ettiren.....	79
3. Sigortalı.....	80
C. Sigorta Bedeli.....	81
D. Prim.....	82
§ 4 İHRACAT KREDİ SİGORTASI SÖZLEŞMESİNİN HÜKÜMLERİ.....	84
I. Sigorta Ettiren ve Sigortalı Üzerine Düşen Mükellefiyetler.....	84
A. Genel Olarak.....	84
B. Sözleşmenin Yapıldığı Sırada ve Sözleşme Süresince İhbar Mükellefiyeti.....	85
C. Rizikonun Gerçekleştiğini İhbar Mükellefiyeti.....	89
D. Koruma Tedbirleri Alma Mükellefiyeti.....	90
E. Menfaat Sahibinin Değişmesini İhbar Mükellefiyeti.....	92
F. Bilgi Verme ve Araştırma Yapılmasına İzin Verme Mükellefiyeti.....	93
II. Sigorta Ettirenin Prim Ödeme Borcu.....	94
III. Sigortacının Borç ve Yükümlülükleri.....	98
A. Genel Olarak.....	98
B. Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğü.....	99
C. Rizikoyu Taşıma Borcu.....	100
D. Sigorta Poliçesi Düzenleme ve Verme Yükümlülüğü.....	101
E. Giderleri Ödeme Borcu.....	102
IV. Sigortacının Tazminat Ödeme Borcu.....	102
A. Genel Olarak.....	102
B. Sigorta Zararının Tespiti ve Tazminatın Ödenmesi.....	103
C. Türk Eximbank'ın Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Tazminat Uygulamaları.....	108
1. Genel Olarak.....	108
2. Tazminat Taleplerinin Reddine İlişkin Kesinleşmiş Yargı Kararları...	110
D. Zamanaşımı.....	113
V. Halefiyet.....	115
§ 5 İHRACAT KREDİ SİGORTASI SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ.....	122
I. Sözleşme Süresinin Sona Ermesi.....	122
II. Sigorta Konusunun Ortadan Kalkması.....	123
III. Rizikonun Gerçekleşmesi.....	123

IV.	Tarafların Anlaşmaları.....	124
V.	Taraflardan Birinin Fesih veya Cayma Hakkını Kullanması.....	124
VI.	Sigortacının İflası.....	125
VII.	Menfaat Sahibinin Değişmesi.....	125

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK EXIMBANK, UYGULADIĞI SİGORTA PROGRAMLARI VE AVRUPA BİRLİĞİ MÜKTESEBATI İLE UYUM

§ 6 TÜRK EXIMBANK.....126

I.	Türk Eximbank'ın Kuruluşu, Amacı ve Sermaye Yapısı.....	126
II.	Türk Eximbank'ın Organları.....	128
A.	Genel Kurul.....	129
B.	Yönetim Kurulu.....	131
C.	Genel Müdürlük.....	131
D.	Denetim Kurulu.....	132
III.	Türk Eximbank'ın Strateji ve Hedefleri İle Faaliyetleri.....	132
A.	Strateji ve Hedefleri.....	132
B.	Faaliyetleri.....	133

§ 7 İHRACAT KREDİ SİGORTASI PROGRAMLARI.....135

I.	Türk Eximbank'ın Uyguladığı İhracat Kredi Sigortası Programları.....	136
A.	Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı.....	136
B.	Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı.....	139
II.	Ticari Bankalara Yönelik İhracat Kredi Sigortası Programları.....	141
A.	Satıcı Kredisi Sigortası.....	141
B.	Alıcı Kredisi Sigortası.....	142
C.	Akreditiflerin Teyidi Sigortası.....	142

§ 8 AVRUPA BİRLİĞİ MÜKTESEBATI İLE UYUM.....144

I.	Avrupa Birliği Sigorta Hukukuna İlişkin Düzenlemeler.....	144
A.	Avrupa Birliği Tek Sigorta Pazarı.....	144
B.	Avrupa Birliğinde İhracat Kredi Sigortalarına Yönelik Düzenlemeler.....	147
C.	Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri.....	148
II.	Uluslararası Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Eximbank.....	149

III. Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulanan İhracat Teşvikleri.....	153
IV. Avrupa Birliği'nde Resmi İhracat Destek Kuruluşları.....	157
A. Euler Hermes Kreditversicherungs AG.....	157
B. Kfw-Kreditanstalt Für Wiederaufbau.....	162
C. AKA- Ausfuhrkredit- Gesellschaft mbH.....	164
D. COFACE-Compaigne Française d'Assurance pour le Commerce Exterieu.....	164
E. ECGD-Export Credits Guarantee Department.....	166
F. SACE S.p.A-Servizi Assicurativi Del Commercio Estero.....	168
G. OND- Ducoriere Delcredere.....	170
V. Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulanan İhracat Destek Programlarının Değerlendirilmesi.....	171
SONUÇ VE DEğERLENDİRME.....	173
BİBLİYOGRAFYA.....	177

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
ABRG	: Avrupa Birliği Resmi Gazetesi
AİTİA	: Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi
AKA	: <i>Ausfuhrkredit Gesellschaft mbH.</i>
ASSHİ	: Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri
A.Ş.	: Anonim Şirket
aşa.	: aşağıda
AT	: Avrupa Topluluğu
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Dergisi
BK	: Borçlar Kanunu
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
COFACE	: <i>Compaigne Francaise d'assurance pour le Commerce Exterieur</i>
dn.	: dipnot
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
E.	: Esas
ECGD	: <i>Export Credit Guarantee Department</i>
EEC	: <i>The European Economic Community</i>
EFTA	: <i>European Free Trade Association</i>
ETTK	: Eski Türk Ticaret Kanunu
EUR	: Euro
fob	: <i>free on board</i>
HD	: Hukuk Dairesi
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İTÜSBD	: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

İÜHF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
KDV	: Katma Değer Vergisi
Kfw	: <i>Kreditanstalt für Wiederaufbau</i>
KG	: Katılımcılar Grubu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KSGŞ	: Kredi Sigortası Genel Şartları
KVİKSGP	: Kısa Vadeli İhracat Kredisi Sigortası Genel Poliçesi
m.	: madde
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MÜİİBFD	: Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
MÜHFD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
NCM	: <i>Nederlansche Credietverzerking Maatschappij</i>
OECD	: <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>
OeKB	: <i>Oesterreichische Kontrollbank Aktiengesellschaft</i>
O.J.	: <i>Official Journal</i>
PEICL	: <i>Principles of European Insurance Contract Law</i>
RG .	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: sayfa
SACE	: <i>Servizi Assicurativi del Commercio Estero</i>
SDÜİİBFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
SHD	: Sigorta Hukuku Dergisi
SK	: Sigortacılık Kanunu
T.	: Tarih
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TL	: Türk Lirası

TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
USD	: United States Dollar
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Yarg.	: Yargıtay

GİRİŞ

I. Konunun Takdimi

Özellikle son yıllarda, dünya ticaret hacminde kaydedilen artışın, dünya mal ve hizmet üretiminde kaydedilen büyümenin üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Uluslararası ticaret ve yabancı yatırımın önündeki engellerin giderek azalması sonucunda, bir mal mamul halde piyasaya sunulmadan önce, üretim safhalarında yer alan hizmet temininin ve ara mal üretiminin birkaç defa el değiştirmesinin olağan hale geldiği gözlenmektedir. Üretimin küreselleşmesi sonucu bir malın tasarımı, hammaddelerinin üretimi ve montajının gerçekleştirilmesi gibi safhaların her biri, bölgesel ve idari avantajlar veya vergi kolaylıkları gibi gerekçelerle farklı ülkelerde gerçekleştirilmekte, aynı mal tamamen farklı bir piyasaya sunulabilmektedir.

Dünya ticaretinde böylesine bir değişim yaşanmakla birlikte, gerek yurtiçi satış ve gerekse ihracat işlemlerinde, mal bedelinin süresi içinde tahsil edilememesi sorunu, satıcı ve ihracatçı için önemli bir tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Çalışmamızda, ekonomik hayat açısından büyük önem arz eden ve yukarıda sözü edilen tehdit karşısında, bedeli peşin olarak tahsil edilmemiş olan satış ve ihracat işlemlerinde alacağın garanti altına alınması işlevinin yanı sıra, bankalardan kredi teminini de kolaylaştırıcı bir unsur olan ihracat kredi sigortasının hukuki niteliği, teminatının kapsamı, işleyişi ve istisnaları konusunda bilgi verilmesi amaçlanmaktadır.

İhracat kredi sigortası, ekonomik kalkınma bakımından belli bir düzeye gelmiş ülkeler ve bu ülkelerin mal ve hizmet üretim müteşebbisleri için hem güvence sağlamak hem bilinçli bir dış ticaret politikası yürütmek hem de elverişli rekabet koşulları yaratmak açısından yararlı bir sigorta türüdür.

İhracat kredi sigortasının arz ettiği ekonomik önemi nedeniyle sadece, Türk Ticaret Kanunu'nun¹ Sigorta Hukukuna ilişkin hükümlerle yönetmek mümkün

¹ RG. 14.02.2011/27846.

olmamıştır. İhracat kredi sigortası, ülkemizde yıllardır üzerinde konuşulan ve çalışmalar yapılan önemli bir konudur.

İhracat kredi sigortasının hukuki niteliğinin tespiti konunun ekonomi biliminin içinde olması sebebiyle oldukça zordur. Gerçekten de, ihracat kredilerinde ortaya çıkan çetin ekonomik sorunlar ve özellikle ihracat kredisinde söz konusu “riziko”ların özellikleri, bu rizikoların sigorta edilmesinde, zaman zaman sigorta hukuku esaslarının aşılmasını gerektirmekte ve bu hususun ihtiyaçlara uygun şekilde tanzimi güçlükler arz etmektedir.

İhracat kredi sigortasında, bilindiği gibi krediyi veren ile kredi alan şahıslar esas itibariyle ayrı devlet ülkesinde bulunmaktadır. Yani burada kredi milli sınırları aşmakta ve başka bir ülkeye gitmektedir. Böyle olunca, kredi ülke içine nazaran daha fazla rizikolu hale gelmekte ve bu arada oldukça ağır sonuçlara varabilen politik rizikolar söz konusu olabilmektedir. İşte bu nedenler ihracat kredi sigortasının hukuki düzenlemesini son derece güç bir hale getirmektedir. Sigorta kavramı ve sigorta muamelesinin kanuni unsurları ve teknik esasları belli olduğuna göre, bunları söz konusu rizikolarla bağdaştırmak çok titiz çalışmaları gerektirmekte ve bazı hallerde de sigorta kavramının dışına çıkılmaktadır. Şöyle ki, ihracat kredisinde ortaya çıkan bazı rizikoların tayini sigorta tekniği esaslarına göre çok güç olmakta ve bunu hususi sigorta şirketleri yüklenmek istememektedirler. İşte bu hallerde Devletin müdahalesi ve himayesi gerekmektedir. Devletler, milli ekonominin gelişmesinin menfaatlerine olması nedeniyle bu müdahale ve yardımdan kaçınmamaktadırlar. Devletin müdahale şeklinin de hukuki düzenlemesi, ihtiyaç ve imkanlara göre incelenmesi ve en uygun biçimde tanzimi yine çaba isteyen ve güçlükler arz eden bir iştir.

Sigorta hukuku açısından, ihracat kredi sigortası düzenlenirken hangi ölçüde sigorta kavramından faydalanılacağı ve ne zaman bu kavramın dışına çıkılacağına tespiti önem arz etmektedir. Sigorta kavramı içinde kalacak kredi teminatının tespitinde tabi ki esas teşkil edecek olan ekonomik şartlardır. Ancak ekonomik şartlara göre kredi teminatlarını düzenlerken bunların ne ölçüde sigorta kavramı ile karşılanabileceğinin tayini de yine sigorta hukuku ve sigorta tekniği esaslarına bağlı

bulunmaktadır. İhracat kredi sigortasının hukuki değerlendirmesini doğru ve isabetli olarak yapabilmek ve sigorta hukuku açısından mahiyetinin tayin ve tespit edilebilmesi için öncelikle kredi sigortasının hukuki niteliği ile önemli özelliklerinin üzerinde durulması gerekmektedir.

İhracat kredi sigortasının gerek ekonomik gerekse hukuki önemi ve konuya ilişkin çalışmaların oldukça büyük bir kısmının ekonomi alanında yapılmış olması karşısında, konuyu sigorta hukuku açısından değerlendirmesini yapmak çalışmamızın amacını oluşturmaktadır.

II. Konunun Ele Alınış Şekli ve Sınırlandırılması

Türk Hukukunda İhracat Kredi Sigortası'na ilişkin çalışmamız, konunun hukuki ve ekonomik açıdan arz ettiği önem de göz önünde bulundurulduğunda dört Bölüm olarak hazırlanmıştır.

Birinci Bölüm'de, ihracat kredi sigortasına ilişkin temel kavramlar ele alınmış, her iki kavramın genel özellikleri açıklanmış ve sigorta hukukunun kaynakları ile krediye konu olabilecek sigorta türlerine yer verilerek, ihracat kredi sigortasının, tanımı, gelişimi, önemi açıklandıktan sonra, yapılan açıklamalar Türkiye'de ve dünyada ihracat kredi sigortası açısından değerlendirilmiştir.

İhracat kredi sigortasının hukuki açıdan değerlendirilebilmesini teminen öncelikle, kredi sigortasının hukuki niteliği ve önemi üzerinde kısaca durulmaya çalışılmış ve bu açıklamalarımıza çalışmamızın İkinci Bölümü'nde yer verilmiştir.

Üçüncü Bölüm'de ihracat kredi sözleşmesi hukuki açıdan incelemeye alınmıştır. İlk paragrafta ihracat kredi sözleşmesinin kuruluşu ve unsurları yasal düzenlemeler ve Kredi Sigortası Genel Şartları (KGSS) açısından ele alınmaya çalışılmıştır. Bölüm'ün ikinci paragrafında ihracat kredi sigortası sözleşmesinin hükümleri, sigorta ettiren ve sigortalının hak ve mükellefiyetleri, sigorta ettirenin prim ödeme borcu, sigortacının hak ve mükellefiyetleri ile tazmin borcu ayrı başlıklar

altında, TTK ve KSGŞ kapsamında ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, Türk Eximbank aleyhine açılan davalara ilişkin örnekler de sunulmak suretiyle konu somut şekilde de izah edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü Bölüm'ün son paragrafında ise, ihracat kredi sigorta sözleşmesinin sona ermesine yönelik açıklamalar da bulunulmuştur.

Dördüncü Bölüm'de Türk Eximbank, uyguladığı programlar ve ihracat kredi sigortası açısından Avrupa Birliği müktesabatı ile uyum konularında incelemeler yapılmıştır. Bölüm'ün ilk paragrafında Türk Eximbank'ın kuruluşu, sermaye, yapısı, faaliyetleri ve amacı açıklanmak suretiyle, dış ticaret ve ekonomi sektöründeki yeri ve önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Dördüncü Bölüm'ün ikinci paragrafında ihracat kredi sigortalarına yönelik programlar, Türk Eximbank ve ticari bankalar açısından ayrı ayrı ele alınmış ve aradaki farklar ortaya konmuştur. Nihayet, Dördüncü Bölüm'ün son paragrafında “Avrupa Birliği Müktesabatı ile Uyum” başlığı altında, Avrupa Birliği sigorta hukukuna yönelik genel açıklamalar yapıldıktan sonra, ihracat kredi sigortasına yönelik uluslararası düzenlemeler ve sınırlamalara yer verilmek suretiyle konunun gerek hukuki gerekse ekonomik açıdan arz ettiği önem vurgulanmaya çalışılmış, öte yandan Avrupa Birliği ihracat kredi kuruluşlarına yönelik kısa bilgiler verilmek suretiyle, sistemin ulusal ve uluslararası alanda işleyişi ortaya koyulmuştur.

Tezimizin “Sonuç ve Değerlendirme” başlıklı kısmında ise Türk Hukukunda İhracat Kredi Sigortası'na ilişkin çalışmamızda yapılan tespitler ve vardığımız sonuçlar saptanarak tekrar vurgulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İHRACAT KREDİ SİGORTASININ TANIMLANMASI

§ 1 İHRACAT KREDİ SİGORTASINA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

I. İhracat ve İhracatın Finansmanı Kavramları

A. Tanımı

Bir ülkede mal ve hizmetlerin, o ülkenin ihracatçıları aracılığıyla başka ülkelere satılması ihracatın en temel tanımıdır. Bir diğer tanıma göre ihracat, bir ülkeden başka bir ülkeye mal veya hizmet satılması veya yurtiçinde üretilmiş malların yurtdışına transfer edilmesidir².

İhracat Yönetmeliği'nin³ “tanımlar” başlıklı 4. maddesinin d bendinde ihracat “bir malın, yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veyahut Müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkış ve işlemler” olarak tanımlanmıştır. Bunun karşılığında ihracatçı ülkeler, kendileri için çok önemli olan döviz elde ederler.

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarını hızlandırmak amacıyla ihracatlarını geliştirme ve çeşitlendirmeye çok ihtiyaçları vardır. Ulusal ekonomide ekonomik kalkınma ile ihracat gelişimi arasındaki ilişki iki şekilde kurulabilmektedir. Bunlardan birincisi ihracatın ekonomik kalkınmada ilk belirleyici olması, ikincisi ihracatın ekonomiyi geriletmesidir⁴.

Dengeli ve sağlıklı bir ekonomik kalkınma için ülkede ihracatın önemi büyüktür. İhracat faaliyetleri daha çabuk haberleşmeyi, uluslararası rekabete göğüs germeyi, daha geniş teşvik tedbirlerini gerekli hatta zorunlu kılan bir faaliyettir. Bu

² **ALPAY, Sadık:** Bankacılık Terimleri, İstanbul 1999, s. 32.

³ RG. 06.06.2006/26190.

⁴ **ÇETİNKAYA ÇELİK, Mukadder:** İhracat Kredi Sigortası ve Türk Eximbank Uygulamaları, İstanbul, 2001, s.6; **ŞENER, Yeşim:** İhracat Kredi Sigortası, İstanbul, 1988, s. 2.

nedenle ihracat tüm ülkelerde daha çok destek ve teşvik görmektedir. İhracatta başarılı olabilmek için, o ülkedeki ihracatı düzenleyen ve teşvik eden kurallar ve tedbirlerin yeterliliği yanında, bu kuralların ve tedbirlerin neler olduğunu iyi bilmek ve bu konudaki değişiklikleri devamlı olarak ve dikkatli bir şekilde izlemek gerekir. Zira, ihracatı geliştirmekteki çabalar, gelişmekte olan ülkelerde milli geliri artırma yoluyla gerekli yatırımların yapılması ve ülke içindeki hayat standartının yükseltilmesi, gelişmiş ülkelerde ise var olan düzen içindeki yerlerini koruyabilmek, savunma gücü masraflarını ve geri kalmış ülkelere yardım gelirlerini karşılamayı gerçekleştirmek açısından büyük önem taşımaktadır.

İhracatçının ticaret hacmini geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında uygun koşullarda ve tutarda sağlanacak finansman imkanlarının önemli yeri bulunmaktadır. İhracatçılar üretim ve satışın her aşamasında finansmana ihtiyaç duyarlar. Yüklemeden önceki aşamada ihracatçı üretim için gerekli hammaddenin satın alınması, üretiminin yapılması, ürünlerin paketlenmesi için bankalardan kredi isterken yüklemeden sonra ürünlerin gönderilmesi ile ürün bedellerinin ödenmesi zamanı arasındaki nakit açığını kapatmak için krediye ihtiyaç duyarlar.

B. İhracatın Finansmanı Konusunda Ülkemizdeki Durum

İhracatın finansmanı en genel tanımı ile, ihracatçının ve/veya ihracatçının sevkiyat yapacağı alıcının sevk öncesi ve/veya sevk sonrası dönemde kredi ve/veya sigorta yöntemleri ile desteklenmesidir. Bu tanımdan hareketle, ihracatın finansmanının dar anlamda ihracatçıya sevkiyat öncesi veya sonrası fon sağlanması; geniş anlamda ise ihracat katma değeri taşıyan tüm üretim ve pazarlama faaliyetlerine fon sağlanması olarak tanımlanması mümkündür⁵. Bu kapsamda, ihracat finansmanının bankacılık ve sigortacılık kavramlarının karışımı olduğunu söylemek mümkündür. Zira, *OECD*'ye göre ihracatın finansmanı, kredi, sigorta ve garanti

⁵ AKGÜÇ, Öztin: Dış Ticaretin Finansmanı, İstanbul 2013, s. 3.

yöntemleri ile ihracatçıya ödeme kolaylığı sağlanabilmesi ve böylelikle ihracatçının vadeli satışlarının desteklenmesi olarak tanımlanmaktadır⁶.

İhracatın finansmanına esas kavramlar, kredi, sigorta ve garanti olmak üzere üç başlık altında toplanabilir. İhracatçı ihracat faaliyetini finanse etmek için sermayeye, ihracat işlemindeki ödememe riskine karşı da korumaya ihtiyaç duymaktadır. Bir çok ülkede ihracatın finansmanının yapısı bankacılık ve sigorta faaliyetleri çerçevesinde şekillenmektedir⁷. İhracatın finansmanında, kredi mektubu, poliçe, banka kabul mektupları gibi uluslararası finansal araçlar ile fatura, konişmento, gibi dokümanlar dikkate alınır. İhracatın finansmanı ülkelerin ticari yapısına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, genel olarak ihracatın desteklenmesine ve özel olarak da ihracatın finansmanına yönelik özendirici kurumlar ve politikalar oluşturulmuştur. Bir diğer ifadeyle ihracat desteği, ihracatçının, ihraç edeceği malın üretim öncesinden başlayarak, üretim, pazarlama ve nihai tüketiciye ulaşma sürecinde özendirilmesidir⁸.

Dünyada büyük bir hızla artan küreselleşme coğrafi uzaklıkları ticareti sınırlayan bir etken olmaktan çıkarırken, bölgesel entegrasyonlar ise dünya ticaretinde kutuplaşmaları her geçen gün giderek artırmaktadır. Bu sebeple, uluslararası ticaretin giderek artan yoğunluğu ve gelişen rekabet koşulları ülkeleri ihracatı teşvik etmeye zorlamaktadır. İhracatını ve ihracatçısını destekleyen ülkeler, ekonomik açıdan büyük fırsatlara sahip olmakta ve dünya ticaretinden fazla pay alabilmektedirler. Ülkemiz de bu rekabet ortamında ihracatını uluslararası kurallara uygun olarak finanse etmek ve ihracatçısını desteklemektedir. İhracatçıların dış pazarda rekabet gücünü artırmak için Türk Eximbank uluslararası kural ve prensiplere uygun olarak kredi, garanti ve sigorta programları ile ülkemizde ihracata finansman sağlamaktadır⁹. İhracatın finansmanında son dönemde en etkili yöntem, yüklemmeden önce ve yüklemmeden sonraki aşamaları da kapsayan ihracat kredi sigortası ve buna bağlı olarak yapılan poliçelerdir¹⁰.

⁶ TOPÇU, Melek: Türk Eximbank Kredi Programları, İhracat Kredi Sigortası ve Garantisi, İstanbul, 2004, s. 5.

⁷ TOPÇU, s. 6.

⁸ Türk Eximbank A.Ş., Dış Ticaretin Finansmanında 10. Yıl, Ankara 1997, s. 13.

⁹ ÖZTÜRK, Serdar / SÖZDEMİR, Ali / KOÇBULUT, Özgür : Türk Eximbank Programlarının Türkiye İhracatına Etkileri ve AB/DTÖ'ye Uygunluğu, SDÜ İİBF Dergisi, C. XII, S.2, s. 180.

¹⁰ PAMUKÇU, Baturalp: Kredi ve İhracat Kredi Sigortaları, İstanbul 2009, s. 5.

İhracat finansmanında faaliyet gösteren, ihracat sürecinde firmaları nakdi ve gayrinakdi programları ile destekleyen finansman kuruluşları, fonksiyonları itibariyle bankalardan önemli ölçüde farklı kurumlardır. Bankalar, ihracatı finanse eden kuruluşlar olmakla birlikte, asli görevleri iç ticareti finanse etmek olduğu ve ihracatın finansmanı başlı başına uzmanlaşmış bir mekanizmayı gerektirdiği için uzmanlaşmış ihracat bankaları veya ihracat – ithalat bankaları “eximbank” kurulmuştur¹¹.

Ülkemizde bu konuda ilk olarak, doğrudan doğruya ihracatın garantisini, sigortasını yapacak bir kurum arayışı ortaya çıkarak, Kara Avrupası’nda olduğu gibi ihracatın finansmanını doğrudan doğruya ticari bankacılık sistemine bırakan ve sigorta ile garantiyi içeren bir sistem tasarlanmıştır.

İhracatın finansmanı konusu 1960’lardan itibaren beş yıllık kalkınma planlarının içinde almaya başlamış, ikinci beş yıllık kalkınma planında ihracatın artırılmasında önemli bir araç olması nedeniyle kredi sisteminde ihracata dönük bir sistemin geliştirilmesi, orta, uzun vadeli, etkin bir kredi düzeni ile ihracatçıların desteklenmesinin üzerinde durulması şeklinde açıkça ifadesini bulmuştur. Nihayet, 1973 – 1979 dönemi üçüncü beş yıllık kalkınma planında ise ilk kez “ihracat kredi sigortası” ifadesi kullanılmıştır. Bu düzenlemeyi takiben 1979 yılında Başak Sigorta’ya ihracat kredi sigortası ifası için görev verilmiş ve 17.06.1987 tarihli ve 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu kararı¹² ile Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. adıyla Türk Eximbank kurulmuştur.

¹¹ **GÜLMÜŞ, Faruk:** Türk ve Dünya Bankacılık Sisteminde İhracat Kredileri ile İhracat Kredi Sigorta/Garanti Programlarının Yeri ve Ülke Uygulamaları, İstanbul 2001, s. 34.

¹² RG 21.08.1987/19551.

II. İHRACAT KREDİ SİGORTASININ TANIMI, GELİŞİMİ ve ÖNEMİ

A. Genel Olarak

Sigorta kavramının, yasal ve doktrindeki değişik görüşlere göre tanımı belirtildikten sonra, sigorta kavramında yer alan unsurları temel alarak ihracat kredi sigortası tanımlanmaya çalışılacaktır.

Sigorta, bireylerin yaşamlarında karşılaşacakları zarar ve masrafa sebep olan olayların ekonomik sonuçlarından kendilerini korumak için tedbir alma ihtiyaçlarından doğmuştur¹³. Yardımlaşma biçiminde oluşturulan mali önlemlerin başında devlet yardımı, kişinin kendi tasarrufu ile tehlike halinde kendisine yapacağı yardım ve kolektif yardımlar gelmektedir. İşte bu tedbirlerin uzantısı olarak ortaya çıkan kolektif yardım düşüncesi de sigorta kavramının çekirdeğini oluşturmuştur¹⁴.

Sigorta aynı veya benzer rizikolara maruz bulunan kişiler topluluğunda rizikonun gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkacak ihtiyacın belirli bir para (prim) karşılığında giderilmesine yönelik bağımsız bir hukuki talebe sahip olunması ve bu ihtiyacın karşılıklı yardımlaşma ve bunun istatistik ihtimaller hesabı, büyük adetler kanunu sayesinde teknik ve rasyonel bir şekilde organize edilmesi olarak tanımlanabilir¹⁵. Sigorta hukuki bir müessese olarak ortaya çıkmış olup, sigorta himayesinin ancak hukuki yolla sağlanabileceğinden hareketle, sigortayı hukuki kalıbın dışında düşünmek mümkün değildir¹⁶. Sigorta bu organizasyonun gerçekleştirilebilmesi için, iki ya da daha fazla kişilerin ya da şirketlerin birleştirilen riskleri dolayısıyla sigortacının sigortalılara şimdi veya gelecekte ödemeyi taahhüt ettikleri primlerin ortak bir fonda toplanması için bir araçtır.

¹³ KENDER, Rayegan: Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, B. 11, İstanbul, 2011, (Hususi Sigorta) s. 1.

¹⁴ ULAŞ, Işıl: Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku, B. 8, Ankara, 2012, (Zarar Sigortaları), s. 1.

¹⁵ KENDER, Hususi Sigorta, s. 2; CAN, Mertol: Türk Özel Sigorta Hukuku, B. 3, Ankara 2009, s. 17; KARAYALÇIN, Yaşar: Riziko – Sigorta – Riziko Yönetimi, Ankara 1984, (Riziko), s. 12.

¹⁶ KENDER, Hususi Sigorta, s. 2 – 3.

Sigortanın bireysel yararlarının başında kişilerde, güven duygusu yaratarak, karşılaşması muhtemel rizikoları düşürerek kapıldığı olumsuz düşüncelerden kurtulmalarını sağlar. Sigorta kişilerde yaratacağı güven duygusuyla bağlantılı olarak, kişilerin finansal kaygılarını da ortadan kaldırmakta, aynı zamanda kişilerin normalde almayacakları bazı tedbirleri almalarını sağlamaktadır. Bunların yanı sıra, bazı tür sigortanın tasarruf vasıtası fonksiyonu haizdir. Gerçekten de, sigorta ettirenlerin gelirlerinin küçük bir miktarını ayırarak ödedikleri prim, uzun bir sürenin ardından sigortalı için büyük bir tasarruf olarak geri dönmektedir¹⁷.

Sigorta, güven duygusu, normalde alınmayacak bazı tedbirlerin alınması ile, tasarruf vasıtası olma fonksiyonunun yanında, kredi almayı kolaylaştırmaktadır. Alacaklısına teminat gösteremeyecek durumda olan kişi sigorta sayesinde daha kolay kredi temin edebilmektedir¹⁸.

Sigortanın yukarıda sayılan bireysel yararları yanında, genel ekonomik anlamda en önemli faydasının ise sermaye birikimi sağlaması, müteşebbis zihniyetin gelişmesine katkıda bulunarak iktisadi kalkınmayı hızlandırması, milli gelir dağılımındaki eşitliğin sağlanması, dış ödemeler dengesinin gerçekleşmesine katkı sunması gibi toplumsal yararları da bulunmaktadır. Sigorta yaptırırken ödenen primler ülke ekonomisinin gelişimine katkıda bulunurken, yatırım mallarının sigortalanması olanağı sayesinde, yatırım mallarının temini için gereken sermayenin bulunmasını kolaylaştırmaktadır. Yine reasürans¹⁹, retrosesyon²⁰ gibi uygulamalarla, dış ödemeler dengesinin gerçekleşmesinde müsbet bir rol oynamaktadır²¹.

Sigortanın yukarıda anılan yararlarının yanı sıra, yararları ile karşılaştırılamayacak ölçekte az bazı sakıncaları da bulunmaktadır. Bunları, dikkatsiz

¹⁷ KENDER, Hususi Sigorta, s. 6; CAN, s. 18.

¹⁸ KARAYALÇIN, Riziko, s. 23 vd.; KENDER, s. 6; ATABEK, Reşat: Sigorta Hukuku, İstanbul 1950, (Sigorta Hukuku), s. 5.

¹⁹ Reasürans, sigortacının üzerine aldığı riski reasürör sigortacıya devretmesini sağlayan bir sözleşmedir.

²⁰ Retrosesyon, reasürans ile devralınan risklerin başka bir reasüröre devrini ifade etmektedir.

²¹ KARAYALÇIN, Riziko, s. 26 – 27.

ve tedbirsiz davranışların sayısını artırmak, israfa sebep olmak veya kasten zarar verilmesine sebep olmak olarak sıralayabiliriz²².

Sigorta genel bir bakışla özel ve sosyal sigorta olmak üzere ikiye ayrılır. Kamu çıkarlarının korunması amacına yönelik, zorunlu, kaynağını yasadan alan sosyal sigorta buradaki sigorta kavramının dışında kalmaktadır. Burada açıklamaya çalıştığımız özel sigorta, münferit şahısların özel menfaatlerinin çeşitli rizikolara karşı teminat altına alınması için serbest iradeleriyle vücuda getirdikleri bir riziko teminatıdır.

Özel sigortalar, isteğe bağlı olup olmamasına göre zorunlu (mecburi) ve isteğe bağlı (ihtiyari) sigortalar olarak ayrılmaktadır. Mevzuat sebebiyle sigorta sözleşmesi yapılması zorunluluğu var ise, mecburi sigortadan söz edilir. Sigortanın yapılmasının tamamen serbest iradeye bağlı olduğu sigortalar ise isteğe bağlı sigortalar olarak nitelendirilirler²³.

Sigorta, sigorta ilişkisini doğuran kaynağa göre ise, kanuni ve akdi sigorta olmak üzere ikiye ayrılır. Sigortalılık sıfatının kanundan kaynaklanması halinde kanuni, sigorta sözleşmesinden doğması halinde akdi sigorta söz konusu olacaktır.

Sigorta primlerinin değişken olup olmamasına göre yapılan ayırım da sigortalar sabit primli sigorta ve değişken primli sigorta olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Özel sigortaların bir kısmı sabit primlidir. Değişken primli sigortalarda, riskin gerçekleşme ihtimalinde ve sigorta değerinde zaman içinde ortaya çıkan değişiklikler dikkate alınarak primler yeniden ayarlanmaktadır²⁴.

Sigorta rizikonun kaynağına göre de, hava, kara ve deniz sigortaları olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nun Altıncı Kitabı'nda da bu ayırım yapılmıştır.

²² KARAYALÇIN, Riziko, s. 16.

²³ CAN, s. 23.

²⁴ KARAYALÇIN, Riziko, s. 31; CAN, s. 27.

Sigortacının üstlendiği rizikonun konusuna göre şahıs sigortası ve mal (malvarlığı) sigortası olmak üzere ikili bir ayırım da yapılmaktadır. Şahıs sigortasında teminat altına alınan şahıs varlığı değerleri olup, can sigortaları da olarak nitelendirilen bu tür sigorta türleri, hayat sigortası, hastalık sigortası ve kazaya karşı sigorta şahıs sigortası olarak sayılabilir. Bu tür sigortada riziko kişinin ölümü olabileceği gibi, kişinin kazaya uğraması sonucu sakatlanması, hastalanması veya yaşlanması şeklinde de olabilir²⁵. Şahısvarlığı dışındaki değerlere ilişkin sigortada ise, sigortalana risk şahıs varlığını değil, malvarlığını tehdit etmektedir. Bu sebeple, şahısvarlığı dışındaki değerleri teminat altına alan sigortalar mal sigortası olarak nitelendirilmektedir²⁶.

Sigortacı tarafından yapılan ödemenin uğranılan somut bir zararın karşılığı olup olmamasına göre özel sigortalar, zarar ve meblağ sigortası olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır²⁷. Özel sigortalara ilişkin olarak yapılan zarar sigortası meblağ sigortası ayırımı, aslında sigortalanan riskin şahısvarlığını veya malvarlığını tehdit etmesi esas alınarak yapılan bir önceki ayırmada ifade ettiğimiz şahısvarlığı ve malvarlığı değerlerine ilişkin sigorta ayırımının da tamamlayıcısı niteliğindedir²⁸.

Zarar sigortalarında riziko para ile ölçülmesi mümkün menfaatlere ilişkin olup, TTK'nın 1453. maddesi uyarınca bu tür sigortalarda rizikonun gerçekleşmemesinde bir menfaati bulunanların, söz konusu menfaatleri teminat altına alınmaktadır. Zarar sigortaları da kendi içinde aktif ve pasif sigortası olarak iki açıdan ele alınmaktadır. Sigortalının aktifinin azalmasına yönelik olarak yapılan sigortaya aktif sigortası denilmekte ve bu sigortanın konusunu sigortalının malvarlığındaki aktif

²⁵ **BOZER, Ali** : Sigorta Hukuku Genel Hükümler – Bazı Sigorta Türleri, B.3, Ankara 2009, (Sigorta), s. 25.

²⁶ **CAN**, s. 28 – 29; **KUBİLAY, Huriye**: Yeni Değer Sigortası, Ankara 1994, (Yeni Değer Sigortası), s. 77.

²⁷ **ULAŞ**, Zarar Sigortaları, s. 6.

²⁸ “Modern sigorta hukukuna ilişkin teorik temellerin atılmasındaki payları yadsınamaz iki hukukçu olan hem MÖLLER hem de KOENIG diğer bir çok müellif gibi şahısvarlığı dışındaki değerlere ilişkin sigortaları zarar sigortaları şeklinde tesmiyeyi uygun bulmuşlardır. Ancak, anılan yazarlardan KOENIG, daha sonra bir alt tasnif daha yaparak zarar sigortalarını mal sigortası ve malvarlığı sigortası olmak üzere ikiye ayırmıştır. MÖLLER de KOENIG gibi zarar sigortalarını iki ana gruba ayırma ihtiyacını duymuş ve sigortalanan menfaat bakımından riskin gerçekleşmesinin sigortalının malvarlığının aktif veya pasif kısmını etkilemesine göre bu sigortaların aktif sigortası ve pasif sigortası olmak üzere iki ana gruba ayrılabilceğini söylemiştir.” **CAN**, s. 30.

değerler oluşturmaktadır²⁹. Mal ve sorumluluk sigortaları olmak üzere iki gruba ayrılarak incelenebilir. Bu gruptaki sigortalar Sigortacılık Kanunu'nda³⁰ hayat dışı sigorta grubu olarak adlandırılmıştır³¹.

İhracat kredi sigortası, ekonomik kalkınma bakımından belirli düzeye gelmiş ülkeler ve bu ülkelerin mal ve hizmet üretim müteşebbisleri için hem güvence sağlamak hem bilinçli bir dış ticaret politikası yürütmek hem de elverişli rekabet koşulları yaratmak açısından yararlı bir sigorta türüdür.

Bu sigorta türünde, “dışsatım kredi sigortası”, “ihracat kredi sigortası”, “ihracat kredisi sigortası” terimlerinden hangisinin kullanılması gerektiği konusunda doktrinde pek çok öneri ve görüş oluşmuştur.

Türkçe'ye Arapça'dan gelen “ihraç”, çıkarma, üretim artımı malı yurtdışına satmak; “ihracat”, bir ülkeden başka bir ülkeye mal satma, dışsatım anlamına gelmektedir. “Dışsatım” da bir ülkeden başka bir ülkeye ya da ülkelere mal satmak, ihracat anlamında kullanılmaktadır. Latince “*expotare*”, Türkçe ve Arapça'daki karşılıkları incelendiğinde bu kavramda “satış amacıyla bir ülkeye ürün gönderilmesi, taşınması”nın anlatılmak istendiği görülmektedir.

İhracat sigortası, ihraç konusu malın taşınması sırasında meydana gelecek hasarı teminat altına almaktadır. Dolayısıyla, bu durumda ihracatçı ile kredi sağlayan kuruluşun alacaklarının herhangi bir riske karşı korunması söz konusu olmamakla, ihracat sigortası terimi, hukuken tanımı yapılan bu sigorta türünü karşılamamıştır.

İhracat kredisi sigortası teriminin kabul görmeyişinin nedeni ise, ihracat kredisi sigortası ifadesinin, ihracatçının şu ya da bu şekilde aracı bankalardan temin ettiği her türlü kredinin teminat altına alındığı gibi bir izlenim yaratmış olduğu, oysa ki

²⁹ **KOENIG, Willy:** Sigorta Menfaati ve Değerlendirilmesi, (Çev.: Fırat ÖZTAN), BATİDER, 1969, C. V, S. 1, s. 54; **MÖLLER, Hans:** Menfaat ve Değerlendirilmesi, (Çev.: Fırat ÖZTAN), BATİDER, 1967, C. IV, S. 2, s. 258.

³⁰ RG. 14.06.2007/26552.

³¹ Bkz. aşı. s. 56.

ihracatçının dahilde temin ettiği kredilerin teminat altına alınmasının söz konusu olmadığı, dolayısıyla mevcut sigorta türü için en uygun terimin “ihracat kredi sigortası” olduğu vurgulanmıştır³².

Bu sigortanın konusunu oluşturan ihracat endüstrisi ile ilgili kredi muamelelerinden doğan rizikolar, doğrudan doğruya yurtiçi kredi işlemlerine nazaran daha geniş ve büyük bir önem taşımaktadır. Alacaklıların himayesi, hukuki takip şartları da yabancı ülkelerde çok daha zordur. Bu sigorta türünde sigortalı, mal veya hizmet ihracı dolayısıyla garanti veya kefalet alan kimsedir. Sigorta, ancak alıcıya mal veya hizmet bedelinin ödenmesi için vade tanınması, bir diğer ifadeyle kredi açılması halinde geçerli olmaktadır³³.

Kimi yazarlara göre ihracat kredi sigortası, mal kredi sigortası içinde yer almakta ve onun ikincil bir dalını oluşturmaktadır³⁴, kimilerine göre kredi sigortasının³⁵ bir türü, bir başkasına göre de zarar sigortalarının yapısında düşülmesi ve zarar sigortalarında da alacak (aktif) sigortası olarak tanımlanması gerekmektedir³⁶.

İhracat kredi sigortasını, sadece dışsatım konusu malın tüm tutarını, daha çok politik risklere karşı güvence altına alan bir sigorta olarak gören ancak hizmet ihracından doğan alacakların güvence altına alınması konusuna hiç değinmeyen görüşler olduğu gibi, ihracat kredi sigortasında, sadece kredi karşılığı ihraç edilen mal tutarının sigortaya konu olmayacağı, malın yurtdışına satımı için kredi alınsa veya özkaynaktan faydalanılsa ya da diğer yöntemlerden de yararlanılsa, sigortayı yalnızca kredi karşılığı yapılan ihracatın kredisi olmamak gerektiği de savunulmuştur. Ne var ki, bu görüşte ihracat kredi sigortasının sadece ihracat konusu mal bedelinin değil,

³² **ERDAL, Yaman:** Dışsatım Kredi Sigortası, Kuram Uygulama ve Türkiye Gerçeği, Ankara, 1983, s. 11.; **AYBAR, Ayhan:** İhracat Kredi Sigortası ile İlgili Yasal Çalışmalar, İhracat Kredi Sigortası Semineri, Ankara, 1981, s.162.

³³ **UZUNOĞLU, Bahtiyar:** İhracat Kredi Sigortası Kavramı, İngiltere’deki Uygulama ve Ülkemiz Yönünden Zorunlu İlkeleri İhracat Kredi Sigorta Semineri, Ankara, 1981, s. 180.

³⁴ **ERDAL,** s. 13.

³⁵ **BOZER, Ali:** Genel Açından İhracat Kredi Sigortası, İhracat Kredi Sigortası Semineri, Ankara 1981, (İKS) s. 21.

³⁶ **ACINAN, Hilmi / SAĞ, Yıldız:** İhracat Kredi Sigortası, İhracat Kredi Sigorta Semineri, Ankara, 1981. s. 238; **KENDER, Rayegan:** Hukuki Açından İhracat Kredi Sigortası, İhracat Kredi Sigortası Semineri, Ankara 1981, İhracat Kredi Sigortası, (İhracat Kredi Sigortası) s. 134; **ULAŞ,** Zarar Sigortaları, s. 756.

hizmet ihracatından doğan alacakları da kapsamı gerektiği ve malın üretiminde özkaynak veya yabancı kaynaktan faydalanılmasının ihracat kredi sigortası açısından önem taşımadığı hususu değerlendirmeye alınmamıştır. Bu sigortada önemli olan hususun ihracata konu malın kredili satılıp satılmadığıdır³⁷.

Bir diğer görüşe göre, ihracat kredi sigortası ihracatçının mal ya da hizmet sattığı alıcının, ödeme gücünü yitirmesi ya da ödemek istemesine karşın politik olaylar dolayısıyla ödeme yapamaması nedeniyle karşılaştığı zararları güvence altına alan bir sigorta türüdür³⁸.

BOZER, ihracat kredi sigortasının, ekonomik kalkınma bakımından belirli bir düzeye gelmiş ülkeler ve bu ülkelerin mal ve hizmet üretim müteşebbisleri için hem güvence sağlamak hem bilinçli bir dış ticaret politikası yürütmek hem de elverişli rekabet koşulları yaratmak açısından elverişli bir sigorta türü olduğunu ifade ettikten sonra, ihracat kredi sigortasını hem mal ihracından hem konusu emek olan istisna ve hizmet sözleşmelerinden doğan hizmet ihracından elde edilecek alacakların sigortası olarak tanımlamıştır³⁹.

İhracat kredi sigortası en yalınlaştırılmış tanımı ile, ihracatçının kredili olarak mal veya hizmet ihraç ettiği müşterilerinin ödeme gücünü kaybetmesi veya ödemek istemesine karşın politik ve ticari olaylar nedeniyle ödemede bulunmaması sonucunda doğan alacağını alamama riskine teminat sağlayan sigorta türü olarak nitelendirmek mümkündür⁴⁰.

Tüm bu açıklananlar doğrultusunda ihracat kredi sigortasını, yurtdışında üretilip yurtdışına kredili olarak satılan fiziksel ve düşünsel ürünler ile yurtdışında yürütülen mühendislik, danışmanlık hizmetleri ve donatımın kiralanmasından doğan alacakların, aynı riskle karşı karşıya bulunan çok sayıda ihracatçının ödediği prim ve devletin katkısıyla ticari, politik, ekonomik ve yıkımsal risklerin etkisiyle ithalatçının borcunu

³⁷ ERDAL, s. 14.

³⁸ AYBAR, s. 162; ERDAL, s. 15.

³⁹ BOZER, İKS, s. 22.

⁴⁰ PAMUKÇU, s. 67.

ödeyememesi sonucunda ihracatçının uğrayacağı zararın belli bir oranını teminat altına alan, mal ve hizmet ihracatını geliştirme ve yönlendirme, mal ve pazarı çeşitlendirme, ihracat riskini belirginleştirme ve azaltma, ihracatçıya yeni finansman olanakları sağlama işlevleri olan bir sigorta türü olarak tanımlamak mümkündür⁴¹.

B. İhracat Kredi Sigortası Sistemi

1. İhracat Kredi Sigortasının Özellikleri ve Yararları

İhracat kredi sigortasının yukarıda yapılan tanımına göre ihracat kredi sigortasının özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- İhracatta sadece ticari risklere karşı bilinen sigorta kavramına göre, aynı ya da benzer tehlikelerle karşı karşıya bulunan ve prim ödeyen ihracatçılar ile zararın doğması halinde belirli bir prim ödeyen özel sigorta işletmelerinin bulunması durumunda bir ihracat kredi sigortasından söz edilebilir.

- İhracat kredi sigortasına konu ticaret mutlaka kredili olarak yapılmalıdır. Buradan hareketle, peşin satışlarda risk söz konusu olmayacağından ihracat kredi sigortasına ihtiyaç da olmayacaktır.

- Dahilde üretilmek şartıyla tüm mallar için ihracat kredi sigortası sağlanabilecektir.

- Kredi sigortasından faydalanabilmek için mühendislik ve danışmanlık hizmetlerinin kredili olarak yurtdışına veya ihracatçının hesabına yurtiçinde yapılması gerekmektedir.

- İhracat kredi sigortasında politik riskleri karşılamak amacıyla, devlet bütçesinden fon ayrılmaktadır.

⁴¹ ERDAL, s. 17.

- İhracat kredi sigortasının reasüransı söz konusu değildir.

İhracat kredi sigortası özellikle, mal ve hizmet ihracatını geliştirme, yönlendirme, mal ve pazarı çeşitlendirme, ihracat kredi riskini belirginleştirme ve azaltma ve ihracatçıya yeni finansman olanakları sağlamaktadır. Bu özelliklerinin yanı sıra ihracat kredi sigortasının başlıca iki işlevi bulunmaktadır. Bunlar; ihracatçıyı dış alıcıya karşı sigortalayarak alacağını ticari ve politik risklere karşı belirli miktarlar içinde garantiye almak ve ihracatın finansmanında bankaya garanti vererek ihracatçının ihtiyaç duyacağı kredinin sağlanmasına yardımcı olmaktadır⁴².

İhracatçıların yeni ve bilinmeyen pazarlara girebilmesini teşvik etmek, mevcut pazarları genişletmek, kredili satıştan doğan riskleri azaltmak ve uluslararası pazarda rekabet edebilmelerini sağlamak açısından ülkeler için ihracat kredi sigortası sistemi büyük önem taşımaktadır.

İhracat kredi sigortasında genellikle yabancı alıcıların iflas etmeleri, transferlerini geciktirmeleri veya mal ve hizmet karşılığında ödeme yapmamaları gibi ticari riskler ile alıcı ve ihracatçının dışında meydana gelen savaş, ihtilal, deprem, çeşitli doğal afetler ve ülke hükümetlerinin aldığı ekonomik ve politik kararlardan doğan çeşitli politik riskler belli oranlarda sigorta kapsamına alınmaktadır.

Sistem içinde zararın bir kısmının ihracatçı üzerinde bırakılması, ihracatçının alıcılarını iyi seçmesi ve ödenmeyen alacaklarını izlemesi zorunluluğu getirilmektedir. Tazminat talebi söz konusu olduğunda, zarara neden olan olay incelenip ispatlandıktan sonra, talep hakkı kurum tarafından geçerli sayıldığında ihracatçıya ödemede bulunmaktadır.

⁴² ÇETİNKAYA ÇELİK, s.10; ERDAL, s.18.

İhracatçılara sağlanan hizmetler karşılığı elde edilen prim gelirin toplam gelir içinde önemli bir yere sahip olabilmesi uzun zaman almaktadır. Bu sebeple, devlet desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerin bazılarında, özellikle sanayi malları ihracatını artırma ve çeşitlendirme çabalarının sonucu olarak ortaya çıkan ihracat kredi sigortası kurumları, aynı zamanda söz konusu ülkelerdeki finansmanı artırıcı ve tamamlayıcı kurumlar olarak da hizmet vermektedirler⁴³.

İhracat kredi sigortası sisteminin yararları;

- İhracatçının yurtdışındaki alıcı hakkında sigorta kuruluşundan gerekli bilgileri alarak, sağlıklı ticari ilişki içine girmesini sağlamak,

- İhracat kredi sigortası kuruluşunun uluslararası kuruluşlara üye olması ve bunlarla devamlı ilişkide bulunması karşısında, ihracatın yönlendirilmesi bakımından fayda sağlamak,

- İhracatçının bilinmeyen pazarlara cesaretle girmesini sağlamak,

- Kur değişiklikleri dolayısıyla ihracatçıların karşı karşıya kalacakları zararların giderilmesine katkıda bulunmak,

- İhracatçının üzerindeki riski ortadan kaldırmak,

- Mevcut pazarları genişleterek, yeni pazarlara girme imkanı sağlamak,

- İhracatçının işletme sermayesinin belirli bir süre için bağlanmasını önlemek.

Özetle, ihracat kredi sigortası ihracat tutarının artmasına, mal, pazar, alıcı çeşitlendirmesine, yepyeni pazarlara ve alıcılara yönelinmesine, ithalatçı ülkelerdeki

⁴³ PAMUKÇU, s. 75.

ekonomik daralma ve bunalımlardan ithalatçının zarara uğramasını önleyici yararlar sağlamaktadır.

2. İhracat Kredi Sigortasında Risk

Risk kavramı farklı bilim dallarında farklı şekillerde tanımlanmakta ve sınıflandırılmaktadır. Rizikoya ilişkin hukuki değerlendirmelere ayrıntılı şekilde yer verileceğinden burada sigortacılık anlamında riskin teknik tanımının yapılmasıyla yetinilecektir.

İşletme finansmanında risk, gelecekteki gerçek getirilerin beklenen getirilerden daha az olması olasılığıdır.

Sigortacılık alanında risk, yitirme tehlikesinin varlığı, yitirme olasılığı, belirsizlik, gerçek sonucun beklenen sonuçlardan başka olması, beklenen durumdan başka herhangi bir durumun ortaya çıkması olasılığı olarak tanımlandığı gibi, önceden kestirme yetersizliği ya da belirsizlik olarak da tanımlanmaktadır⁴⁴.

Sigorta hukuku açısından risk, zarar verici olayların gerçekleşmesi ihtimali olarak tanımlanmaktadır. SK md. 11/4 uyarınca, sigorta şirketleri tarafından teminat altına alınmış riskler haricinde, kapsam dışı bırakılmış risklerin poliçede açıkça belirtilmesi gerekir. Belirtilmemiş risklerin sigorta güvencesi altında olabilmesi için o rizikonun sigorta sözleşmesinin türü ile bağlantılı olması gerekmektedir⁴⁵.

Kaynakları ve sonuçları yönünden, bireysel ya da toplumsal ve siyasi oluşlarına göre riskler, ticari ve ticari olmayan riskler olarak ikiye ayrılmaktadır. Ticari riskler, alıcının ticari davranışının belirlediği ve doğrudan doğruya alıcıdan kaynaklanan risklerdir. Ticari olmayan riskler ise, kaynakları ve sonuçları yönünden bireysel olmayan, ithalatçının ülkesindeki toplumsal, ekonomik, siyasi nedenlerle ortaya çıkan ve önlenmesi ithalatçının kontrolünde olmayan olaylardan doğan risklerdir.

⁴⁴ ERDAL, s. 120.

⁴⁵ ULAŞ, s. 46.

Uluslararası finansman kurumlarının yabancı ülkelerin hükümetlerine, kamu ya da özel kuruluşlarına açacakları krediler, verecekleri borçların faiz ve anaparalarının geri ödenmesi ya da yapacakları yatırımların kazançlarının düzenli olarak elde edilmesi sürecinde ortaya çıkabilecek tehlikeler sonucu istenen amaçlara ulaşılamaması olasılıklarına “ülke riski”, “egemen risk”, “politik risk”, “döviz riski”, “kambiyo riski”, “transfer riski”, “kamulaştırma riski” vb. gibi değişik adlar verilmektedir.

Risklerin tanımlanması ve sınıflandırılması temel alınan amaca göre değişebileceği gibi, kişilerin ya da ihracatçıların risk karşısındaki davranışları da temeldeki güdüye bağlı olarak değişmeler gösterebilir. Oysa ki ihracat kredi riskleri, uluslararası ticaret, uluslararası yatırım ve finansman riskleri arasında yer almakta, bir diğer ifadeyle, ihracatçı firmanın finansal yapısı ile üretim faaliyeti dışında yurtdışında yapılan kredili satışlar nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Yurtdışına kredili mal ve hizmet satımında karşılaşılabilecek riskler genellikle ticari ve ticari olmayan risklerdir. Ticari riskler normal olarak malların kredili satışından doğan riskler olup, alıcı ve satıcının kontrolü altındadır. İhracatta, ithalatçının çeşitli nedenlerle ödeme gücünü kaybetmesi; alıcının belirlenen vadenin gelmesine rağmen mal ve hizmet bedelini ödememesi; alıcı tarafından geçerli bir sebep gösterilmeksizin gönderilen malların alımından vazgeçilmesi; malların gemiye yüklenmesini takiben geminin yolculuğunu yarıda bırakması ya da seyir tarifesinin değişmesi yüzünden ihracatçının kayba uğraması ek navlun veya sigorta masrafı ödemek zorunda kalması; vesaik mukabili ihracatta, ihraç işlemi ile ilgili belgelerin alıcı tarafından kabul edilmemesi ticari risk olarak nitelendirilebilir.

3. İhracat Kredi Sigortasının Sağladığı Kredi Garantisi

İhracat kredi sigortası ve garantisi işlemleri zaman zaman aynı terim altında ifade edilmekte ve garanti deyimi sigortayı da kapsar görünmekte ise de gerçekte her iki kavram da birbirinden tamamen farklıdır. Uygulamada sigorta işlemleri doğrudan

ihracatçıları ihracat alacaklarını tahsil edememe riskine karşı korurken, garanti işlemleri de bankaları ve finansal kuruluşlarını ihracat finansmanına yönelik faaliyetlerinde ortaya çıkan zararlara karşı teminat altına almaktadır.

İhracat kredi garantisi, ihracatçının, ihracat işlemlerinin tüm aşamasında ihtiyaç duyduğu anda ticari bankalar ve diğer kurumların kendisine sağladığı finansmanları garantiye aldığına dair güvence vermek olarak tanımlanabilir. Banka, ihracatçının finansal sağlamlığı, borcunu ödeyememe durumuna karşı güvenceler, firmanın sahiplerinden kişisel güvenceler, yaşam sigortası poliçeleri ya da ürünler üzerinde ipotekler gibi kabul edilebilir güvenceler ister. Banka ihracatçının finansal yapısı, yönetsel gücü ve geçmişteki ihracat başarısını temel alarak ona kredi açılıp açılmayacağına karar verir⁴⁶.

İhracat kredi garantisi yükleme öncesi ve sonrası olmak üzere iki şekilde gerçekleşir. Bankalar, kredi talebinde bulunan müşterilerine kredi vermeden önce bazı güvenceler isterler. İhracatçılar için de aynı durum söz konusudur. İhracat kredi sigortası kurumu, bankalara ve finansal kuruluşlara garanti vermek suretiyle ihracatçılara verilen fon ihtiyaçlarının artışı sağlamaktadır.

İhracatçının, bankalara ihracat konusu malların satın alınması, üretilmesi, işlenmesi ve ambalajlanması için gerekli gerekli finansman için başvurması durumunda bir kredi sigortası kurumunun yükleme öncesi güvence vermesi halinde, tüm bu riskler karşılanır ve ihracatçıya finansman kaynağı sağlanır. İhracatçıya, ihracat konusu ürünlerin *fob* değeri kadar bir kredi değil ancak ihracatın gerçekleşmesinden sonra ihracatçının alacağı ihracat özendirme gelirleri kadar bir avans verilir.

Yükleme sonrası aşamada ihracatçıya verilen ticari ve ticari olmayan risklere karşı onu koruyan sigorta poliçesi bankaya sunulabilir bir belge niteliği taşımaktadır.

⁴⁶ **ALPAN, Şule:** İhracat Finansman Aracı Olarak İhracat Kredi Garantisi Sistemi ve Türkiye’deki Muhtemel Uygulama, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara, s.1; **UZUNOĞLU,** s. 197; **ERDAL,** s. 93.

Zira, sigorta poliçesinden gelecekte tahsil olunacak gelirler, zararın ödenmesine ilişkin olası alacaklar, bankaya aktarılabilir. Genel bir poliçede ya da bilinen bir alıcıya yönelik tüm işlemler ya da belirli pazarlardaki tüm işlemleri kapsayan poliçe veya global poliçe bir bankaya devredilebilir. Bu devrin etkisi sigortalı bir ihracat işleminden bir zarar doğması durumunda, sigorta kurumunun geçerli her alacağı doğrudan bankaya ödemesini sağlamasıdır. Ne var ki, sigorta poliçelerinin kredi için bir bankaya aktarılması, bu bankaya sigortalının sahip olduğu haklardan daha geniş haklar tanımaz.

Yürürlükteki sigorta poliçesine göre ihracatçı geçerli bir alacağa sahip değilse, banka ortaya çıkacak zarar karşılığında herhangi bir ödence almayacaktır. Dolayısıyla, banka ihracatçının iyi iş yapmasına güvenecektir, ihracatçı kusuru nedeniyle ödeme alamazsa, bankanın kredisinin karşılığı da ödenmeyecektir. Bu durumda, ihracatçı ile alıcı arasındaki uyuşmazlığın ihracatçı tarafından izlenmesi ve başarılı olamaz ise bankanın sigorta kurumundan parasını alması beklenir.

İhracatçıya fon sağlamada ticari bankalara ve finans kuruluşlarına güvence sağlayan ihracat kredi sigortası kurumunun faydası vardır:

- İhracat kredi sigortası poliçeleri ile ödenebilecek tazminat talep hakkı, sigorta sahibi ihracatçı tarafından kendisine yükleme sonrası kredi sağlayan bankalara devredilebilmektedir. Bu şekilde, ihracatçı yüklemekten hemen sonra kredili olarak sattığı malın bedelini veya belirli bir miktar avansı bankadan alabilmektedir. Burada sigorta ve garanti kurumu sigorta poliçesi aracılığıyla bankaya garanti sağlamaktadır.

- İhracat kredi sigortası ve garantisi kurumları ayrıca ihracatçılara bankalar ve diğer finansman kuruluşları tarafından sunulan yükleme öncesi ve sonrası krediler için doğrudan garanti sunmaktadır.

İhracatçıların finansman kuruluşlarından sağlayacakları fonlar ile dış pazarlarda rakipleriyle rekabet etme olanakları artmaktadır. Rekabet ihracatın gelişmesini artıracaktır. Bankalar, ihracatçılara açacakları krediyle ilgili olarak

verdikleri avanslar dolayısıyla kredi şartlarına göre garanti veren kuruma belli bir prim öderler. İhracatçı vadesi geçmiş olmasına karşın bankaya borcunu ödemez ise, bankanın uğradığı zararın belli bir yüzdesi anlaşılan garanti şartlarına göre ihracat kredi sigortası kurumu tarafından bankaya ödenir. Ancak, borcunu ödemek imkanına sahip olan ihracatçı borcunu bankaya ödemelidir.

İhracatçı yükleme sonrası kredi almış ise, sağladığı garantinin dışında bir de ihracat kredi sigortası poliçesine de sahip ise, kredi veren bankaya tüm haklarını devredebilir. Bu devir, bankayı ihracatçıya daha kısa sürede ve daha hızlı yükleme sonrası kredi vermeye yönlendirir. Sigorta poliçesi var iken banka tarafından yükleme sonrası kredi garantisi istemesine gerek yoktur. Ancak, bu garanti sigorta poliçesinden güvenilir olmaktadır. Çünkü şartlı bir garantide, poliçenin şartlarına göre, ihracatçının tazminat talebi ödenebilir koşullarda ise bankalar ödeme yapılır. Çeşitli sebeplerle, ihracat kredi sigorta talebi, ödenebilir koşullarda değil ise yükleme sonrası kredi veren bankaya tazminat ödemesi yapılmaz. Şartsız bir yükleme sonrası garantide ihracatçının sigorta poliçesi altında tazminat talebi geçerli olsa da banka garanti altından kaybın tespit edilen bir yüzdesi üzerinden tazminat alabilir.

İhracatçının borcunu ödeyememesi alıcının ülkesindeki bazı transfer zorluklarından kaynaklanıyorsa, ihracat kredi sigortası ile ihracatçıya rücunun olumsuz sonuçları azaltılmaktadır. Borcun ödenmesi için bekleme süresinin sonunda garantiye dayanarak banka tarafından tazminat talebi yöneltirirse, bankaya ödenen miktar kadar ihracatçıya rücu edebilir. İhracatçı sigorta tazminatından elde ettiği gelirle rücu sonuçlarından kısmen kurtulur⁴⁷.

⁴⁷ **ERDAL**, s. 95; **ALPAN**, s. 4; **BÜYÜKKAYA, Alaattin**: Türkiye’de İhracatı Teşvikte İhracat Kredi Sigortasının Ekonomik ve Teknik Yönü, İhracat Kredi Sigorta Semineri, Ankara 1981, s. 87; **BELGİN, İsmail / UZUNOĞLU, Bahtiyar/ALTINTAŞ, Ünal**: Dışsatım Kredi Sigortası Sistemi ve Uygulama Yöntemi, TSKB, İstanbul, 1981, s. 18; **STEPHENS, Malcolm**: *The Changing Role of Export Credit Agencies*, Washington 1998, s. 7.

C. İhracat Kredi Sigortasının Pozitif Dayanakları

1. Genel Olarak

Pek çok ülkede genel anlamda, kredi sigortası sözleşmesinin, sigorta sözleşmesine ilişkin özel kurallara değil borçlar hukuku hükümlerine tabi olmasına izin verilmektedir. Bu husus ise genellikle kredi sigortasını “büyük risk”⁴⁸ kategorisine yerleştirerek olabilmektedir.

İhracat kredi sigortası ile tacirlere ticari etkinlikleri ile ilgili olarak sigorta koruması sağlanmaktadır. Bu tacirler çoğunlukla orta veya büyük ölçekli ticaret şirketleridir. Bunları emredici kurallar aracılığıyla korumaya gerek yoktur. Hukukumuzda daha önce sadece tüketici sözleşmeleri açısından düzenlenmiş olan genel işlem koşullarına ilişkin Türk Borçlar Kanunu’ndaki yeni düzenleme de tacirler lehine önemli bir koruma sağlamaktadır.

TTK ve sigortaya ilişkin sair kurallar büyük risk kavramına uzak kalmış olduklarından ki, Türkiye tüm sigortalar ve incelememize konu ihracat kredi sigortası TTK’nın emredici hükümlerine tabidir⁴⁹.

İhracat Kredi sigortası, Kredi Sigortası Genel Şartları’na göre düzenlenmektedir. Ülkemizde sigorta şirketleri Devlet tarafından hazırlanan genel şartları kullanmaktadır. Sigortacılık Kanunu md. 11 uyarınca, ana içerik söz konusu genel şartlara uygun olmak zorundadır. Ancak özel şart kullanılması yolu da açıktır⁵⁰. Kredi Sigortası Genel Şartları, kredi sigortası alanında hemen hemen tüm kredi

⁴⁸ “Büyük risk” Türkiye’nin tamamıyla yabancı olduğu bir kavramdır. Türk Ticaret Kanunu hazırlanırken, söz konusu kavrama kanunda yer verilmesi önerisi tartışma konusu dahi olamamıştır. **ÜNAN, Samim:** Kredi (Ticari Alacak) Sigortası Genel Şartları Şerhi, Sigorta Hukuku Türk Derneği, İstanbul, 2013, (Şerh), s. 10.

⁴⁹ “..... kredi sigortası, diğer sigortalara göre şekillenen hükümlere tabi kılındığı vakit, sorun yaşanmaktadır. Bu sigortanın kendine has farklı bir işleyişi vardır. Sigortalıya yüklenen görevler de değişiktir. TTK’nın emredici düzenlemesi kesinlikle buna uymamaktadır.....Genel şartlarda öngörülen sözleşmesel kurallar, yasanın emredici hükümleri karşısında geçersiz sayılmak durumundadır. O zaman da kredi sigortasını işletmek ya hiç mümkün olmamakta ya da çok zorlaşmaktadır.” **ÜNAN, Şerh**, s. 12.

⁵⁰ Sigorta genel şartları, sigorta poliçesine ekli ve her sigorta dalı için ayrı ayrı önceden hazırlanmış sözleşme şartlarıdır. Genel şartlar, bir sigorta dalında yapılan bütün sigorta sözleşmelerinde yer alır. Sigorta sözleşmesinin özelliği nedeniyle, sigorta şirketlerini Devlet adına kontrol eden makamın onayına tabi tutulmuştur.

sigortaları için kullanılan tek Genel Şart özelliğindedir⁵¹. Ayrıca, 01.01.2013 tarihinde yürürlüğe giren Tek Risk Sigortası Genel Şartları ile yurtdışında yatırım yapan şirketlerimizin, bir parasal ödeme yükümlülüğü öngören veya bir finansman veya prefinansmana konu olan mal ve hizmet sağlama sözleşmeleri ile bir finansal kurumun kredi sözleşmeleri kapsamında faaliyet gösterdikleri ülkelere maruz kaldıkları politik ve ticari riskler nedeniyle uğrayabilecekleri zararlar teminat altına alınmak istenmiştir.

2. Kanunlar

- **Türk Ticaret Kanunu’nun 6. Kitabı:** Türk Ticaret Kanunu’nun 6. Kitabını oluşturan Sigorta Hukuku düzenlemesini yapan komisyonlarda, söz konusu düzenlemenin Almanya, Fransa, İngiltere ve İsviçre hukukundaki ilkeler ve gelişmeler göz önüne alınarak yapıldığı komisyon raporlarında açıklanmıştır. Türk Ticaret Kanunu çalışmalarında bu düzenlemenin oluşturulmasında dört ana kaynaktan faydalandığı Kanun’un gerekçesinde de ifade edilmiştir. Buna göre, ana kaynak Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu olmuştur. İkinci kaynak olarak ise Almanya ve İngiltere’de sigortacılık alanında kullanılan özel şartlar esas alınmıştır. Üçüncü kaynak doktrin eleştirileri ve nihayet dördüncü kaynak ise Sigortacılık Kanunu’dur.

Türk Ticaret Kanunu’nda 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’ndaki⁵² eksiklikler büyük ölçüde giderilmiş olmakla birlikte, maddelerin ifadeleri ve hükümlerin içeriğindeki hatalar doktrinde ciddi eleştiriler almaktadır⁵³.

- **Türk Borçlar Kanunu⁵⁴:** Türk Ticaret Kanunu’nun 1451. maddesi uyarınca, Türk Ticaret Kanunu’nda hüküm bulunmadıkça sigorta sözleşmesi hakkında Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulanır.

⁵¹ “Sadece bu metinle bütün kredi sigortalarını yapabilmek ve gereksinimlere taleplere cevap verebilmek mümkün değildir. Ayrıca, tek alıcı, factoring şirketleri ve bankaları için özel ürün ve kefalet sigortası açısından da ayrıntılı metinlere gereksinim vardır.” ÜNAN, Şerh, s. 14.

⁵² RG. 09.07.1956/9346.

⁵³ KENDER, Hususi Sigorta, s.24; OMAĞ, Merih Kemal: Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nın Sigorta Hukuku’na İlişkin 6. Kitabının Genel Hükümler ile Zarar Sigortalarına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi, SHD 2005, Özel Sayı, s. 29 vd. (Tasarı); ÜNAN, Samim : Türk Ticaret Kanunu Taslağının “Sigorta Hukuku” Başlıklı Altıncı Kitabı Hakkında Düşünceler, SHD, Özel Sayı, 2005, (Düşünceler), s. 111.

⁵⁴ RG. 04.02.2011/27836.

- **Türk Ticaret Kanunu'nun Sair Hükümleri:** Sigorta Hukuku alanında önemli olanlar özellikle, tacirlere ilişkin hükümler, ticaret şirketlerine ilişkin hükümler ile anonim şirketlere dair hükümler olup, bunlar özel hükümlerden önce gelecektir⁵⁵.

- **Sigortacılık Kanunu:** Sigorta Murakebe Kanunu'nu⁵⁶ yürürlükten kaldıran Sigorta Kanunu'na göre sigortacılık faaliyetleri hayat sigortaları ile hayat dışı sigorta grupları olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Sigortacılık Kanunu'nun 5. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, Devlet Bakanlığı'na yayımlanan Sigorta Branşlarına İlişkin Tebliğ⁵⁷ ile sigorta branşları iki ana gruba ayrılmıştır.

3. Yönetmelikler

- Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik⁵⁸.

- Sigorta Şirketleri ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş Çalışma ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik⁵⁹.

- Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmelik⁶⁰.

- Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliğinin Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik⁶¹.

- Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği⁶².

- Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu Yönetmeliği⁶³.

⁵⁵ KENDER, Hususi Sigorta, s. 26.

⁵⁶ RG. 30.12.1959/10394.

⁵⁷ RG. 11.07.2007/26579.

⁵⁸ RG. 28.10.2007/26684.

⁵⁹ RG. 24.08.2007/26623.

⁶⁰ RG. 17.08.2007/26616.

⁶¹ RG. 01.07.2008/26923.

⁶² RG. 21.06.2008/26913.

⁶³ RG. 21.08.2009/27326.

- Sigorta Eksperleri Yönetmeliği⁶⁴.
- Sigorta Acenteleri Yönetmeliği⁶⁵.
- Sigorta İhtisas Komiteleri Yönetmeliği⁶⁶.
- Sigorta Prodükörleri Yönetmeliği⁶⁷.
- Sigorta ve Reasürans Şirketleri ile Emeklilik Şirketlerinin Finansal Raporlamaları Hakkında Yönetmelik⁶⁸.
- Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelik⁶⁹.
- Sigorta Eksperleri İcra Komitesinin Kuruluş ve Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği⁷⁰.
- Sigorta Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Sermaye Yeterliliklerinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik⁷¹.
- Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik⁷².

⁶⁴ RG. 22.06.2008/26914.

⁶⁵ RG. 14.04.2008/26847.

⁶⁶ RG. 22.06.2008/26914.

⁶⁷ RG. 02.08.1995/22362.

⁶⁸ RG. 14.07.2007/26582.

⁶⁹ RG. 21.06.2008/26913.

⁷⁰ RG. 01.03.2009/27156.

⁷¹ RG. 19.01.2008/26761.

⁷² RG. 12.07.2008/26934.

4. Sigorta Genel Şartları

Sigorta genel şartları sigorta poliçesine ekli ve her sigorta dalı için ayrı ayrı, önceden hazırlanmış sözleşme şartlarıdır. Genel şartlar bir sigorta dalında yapılan bütün sigorta sözleşmelerinde yer alır. Bir diğer ifadeyle genel şartları taraflar arasındaki sözleşme kuralları olarak nitelendirmek mümkündür⁷³.

Ülkemizde sigorta şirketleri, devlet tarafından hazırlanan genel şartları kullanmaktadır. Sigortacılık Kanunu'nun 11. maddesinin 1. fıkrasında, ana içeriğin Müsteşarlıkça onaylanan ve sigorta şirketlerince aynı şekilde uygulanacak olan genel şartlara uygun olarak düzenleneceği hükme bağlanmıştır.

Bir diğer ifadeyle genel şartlar Müsteşarlığın onayına tabidir. Devletin yayınladığı söz konusu genel şartlara uygun olması kuralı getirilmiş olmakla birlikte, özel şartların belirlenmesi de mümkündür. Öte yandan özel bir düzenleme yapılmadıkça, Müsteşarlık tarafından onaylanan genel şartların Resmi Gazete'de yayımlanması mecburiyeti de bulunmamaktadır.

SK uyarınca devlet tarafından hazırlanmış olan genel şartlar genel işlem koşulu⁷⁴ olduğu gibi, sigortacının bu genel şartlara ekleyerek kullandığı özel şartlar ve klozlar dahi genel işlem şartı olarak addedilmektedir⁷⁵.

Ülkemizde 15.06.1998 tarihine kadar, yalnızca bir kamu kuruluşu olan Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.'nin (Eximbank)⁷⁶ faaliyet alanında yer alan kredi sigortacılığı, aynı tarih itibarıyla Hazine Müsteşarlığınca yürürlüğe konulan Kredi

⁷³ ÜNAN, Şerh s. 13; BAHTİYAR, Mehmet: Sigorta Poliçesi Özel Koşulları, Genel Koşullardan Ayırdedilmesi ve Bazı Sorunlar, Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, (Özel Koşullar), s. 133.

⁷⁴ Genel işlem koşulları Türk hukukunda daha önce sadece tüketici sözleşmeleri açısından düzenlenmiş olmasına karşın, TBK sadece tüketicileri değil, meslek ve ticari etkinliği için sözleşme yapanları da kapsayan bir düzenleme getirmiştir.

⁷⁵ ÜNAN, Şerh, s. 15.

⁷⁶ 31.03.1987 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 25.03.1987 tarih ve 3332 sayılı Kanun'un verdiği yetkiye istinaden 21.08.1987 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı hükümleri çerçevesinde faaliyet göstermektedir.

Sigortası Genel Şartları ile Türkiye’de faaliyette bulunan sigorta şirketlerinin de faaliyet alanında yer almaya başlamıştır.

Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Devlet Bakanlığı, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu’nun 7. maddesinin 2. fıkrasının verdiği yetkiye dayanarak çıkardığı tebliğle⁷⁷, mevcut sigorta branşlarına ilave olarak Kredi Sigortası branşını tesis etmiş, böylelikle ülkemizde faaliyette bulunan ve kredi sigortacılığı branşında faaliyet göstermek isteyen sigorta şirketleri için bu alanda ruhsat alma zorunluluğu getirilmiştir. Zaman içinde Hazine Müsteşarlığınca yapılan ilave düzenlemelerle, sigorta şirketlerinin kredi sigortacılığı alanındaki faaliyet alanı genişletilmiştir. Bu kapsamda, İhracat Kredi Sigortası Genel Şartları 15.06.2000 tarihinde yürürlüğe konulmuş ve her iki genel şartla ilgili olarak 25.03.2004 tarihinde yürürlüğe konulan değişikliklerle, teminat kapsamı yeniden düzenlenmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere, Kredi Sigortası Genel Şartları ile Türkiye Cumhuriyeti sınırları dahilinde gerçekleştirilen kredili satış bedeli, İhracat Kredi Sigortası Genel Şartları ile ise ihracat bedeli sigorta teminatına kavuşturulmuştur⁷⁸.

⁷⁷ RG. 12.07.1998/23400.

⁷⁸ “Kredi Sigortası Genel Şartları ve gerekse İhracat Kredi Sigortası Genel Şartları ile ilgili ilk düzenlemelerde, yalnızca ticari rizikonun sigortacı tarafından teminat altına alınması amaçlanmıştır. Buna göre, kamu niteliğini haiz olmayan bir alıcıya yapılan kredili satışlarla ilgili olarak, alıcının ödeme aczine düşmesi hali teminat altına alınmıştır. 25.03.2004 tarihi itibarıyla yürürlüğe konulan değişikliklerle, yalnızca İhracat Kredi Sigortası ile ilgili olmak üzere, siyasi ve ekonomik rizikolar da sigorta sözleşmesine hüküm konulması şartıyla teminata dahil edilmiş, buna göre; sigortalının kamu niteliğini haiz alıcılara yaptığı ihracat da dahil olmak üzere, döviz transferini engelleyen ekonomik önlemler veya bilumum siyasi karışıklıklardan dolayı borcun ödenmemesi hallerinin de teminat altına alınması imkanı doğmuştur. İhracat Kredi Sigortasında, siyasi ve ekonomik rizikoların, alıcının ödeme aczine düşmesi haline ilişkin ticari rizikolara ilave olarak teminat kapsamına alınmasına yönelik değişiklik, kısa vadeli kredi sigortalarında, özel sektör sigorta şirketlerinin, kamu kesimi sigorta şirketlerinin rolüne ortak olma eğiliminin ülkemizdeki uzantısı olarak değerlendirilebilir. Aynı kapsamda gerçekleştirilen değişikliklerle, sigorta sözleşmesinin kapsamı, satılan mallara ilave olarak temin edilen hizmeti de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Böylelikle, hizmet sektörü faaliyetleri sigorta güvencesine, sigorta sektörü ise yeni istihsal imkanlarına kavuşturulmuştur. Hazine Müsteşarlığının yürürlüğe koymuş olduğu değişikliklerle, sigortalının; ortaklık, iştirak, ortak yönetim, hisım ve akrabalık gibi menfaat ilişkisi bulunduğu alıcılara yaptığı satış ve ihracatın, aksine sözleşme yoksa teminat dışında kalması, bu gibi satış ve ihracatın, ancak sigorta sözleşmesi kapsamında yapılacak ek sözleşmeyle teminat kapsamına alınması hükme bağlanmıştır. Bu şekilde, bu kapsamda olabilecek satışlara açıklık getirilerek, böylesi bir durumda sigortacının, her iki genel şartın sigortalının sözleşme yapıldığı esnadaki beyan yükümlülüğüne dair hükümlerine istinaden, bu kapsamda bir ilişkinin mevcudiyetini öne sürerek riziko gerçekleşmiş olsa bile sözleşmeden haklı veya haksız olarak caymak suretiyle, bir ihtilafa neden olması engellenmiştir. Yürürlüğe konulan önemli bir değişiklik de alacak hakkı üzerinde bulunan tasarruflarla ilgilidir. Yapılan değişiklik öncesinde, sigorta teminatı; devredilen, temlik edilen veya rehnedilen ya da ipotek altında bulunan herhangi bir alacak veya alacağın belli bir kısmı için geçersiz hale gelmekteydi. Yapılan değişiklik sonrasında, sigortacının yazılı onayı alınmak kaydıyla, sigortalının sigorta sözleşmesinden kaynaklanan hakkını, devretme, temlik etme, rehnetme veya ipotek altına alma şeklinde gerçekleşen tasarruflar sonucunda başka bir kişiye devretmesi mümkün kılınmıştır. Böylelikle, ihracatçıya kredi

Hazine Müsteşarlığı tarafından 2009 yılında sigorta genel şartlarının bazılarında yapılan değişiklik ile, Kredi Sigortası Genel Şartları İhracat Kredi Sigortası'na ilişkin ek düzenlemeleri içerecek şekilde değiştirilmiş, İhracat Kredi Sigortası Genel Şartları yürürlükten kaldırılmış ve söz konusu değişiklikler 01.02.2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁷⁹.

Türkiye'de Eximbank ve diğer özel ihracat kredi sigortası yapan kuruluşlar için sigorta poliçesinin metniyle ilgili kanunkoyucu bir düzenleme getirmiştir. Bu düzenlemeye göre, Türk Eximbank haricindeki ihracat kredi sigortası yapan kuruluşlar, özel şartları kanunun emredici hükümlerine uygun olarak, genel şartları ise Hazine Müsteşarlığı'na belirlenmiş genel şartlara ilişkin hükümlere uygun olarak sigorta poliçelerini düzenleyebilecektir. Ancak, Türk Eximbank bu düzenlemeden muaf tutularak, sigorta poliçesini düzenleme serbestisine sahip kılınmıştır.

5. Mahkeme İçtihatları ve Doktrin

Sigorta hukukunda da gerek mahkeme içtihatları gerekse doktrin önemli kaynaklar mahiyetindedir. Yine, yeni düzenlemenin en önemli ana kaynaklarından biri mahkeme içtihatlarıdır.

D. İhracat Kredi Sigortasının Tarihçesi ve Gelişimi

Dünyada ilk kez kurulan ihracat kredi sigortası kurumunun hangisi olduğu konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Kaynakların farklılığı, görüş ayrılığının temel sebebidir. Zira, dünyada başlıca ihracat kredi sigortası ifadesini içeren bir yayına göre ilk ihracat kredi sigortası kurumu İsviçre'de *The Federal* (1881), ikincisi İtalya'da *INA* (1913), üçüncüsü Almanya'da *Hermes* (1917), dördüncüsü İngiltere'de

vermek suretiyle sigorta sözleşmesinde daini mürtehin sıfatını kazanacak olan bir kişi veya faaliyet konusu temlik olan bir faktoring şirketi, sigortacının yazılı onayı alınmak suretiyle sigorta sözleşmesi kapsamında yapılacak tazminat ödemesinden faydalanabilecektir.” <http://eski.tsrsb.org.tr/private/trk/sayi36/ince36.htm>.

⁷⁹ Kredi Sigortası Genel Şartları'nda 25.08.2011 tarihinde bazı değişiklikler yapılmıştır.

TIC (1918) ve *ECGD* (1919) ve bunları Belçika (1921), Danimarka ve Norveç (1922), Hollanda (1925), Japonya (1930) ve diğer ülkeler izlemektedir. Bir diğer yayına göre ise, ihracat kredi sigortasının ilk kez Almanya’da kurulduğu ileri sürülürken, diğerlerine göre ilk kez 1919’da İngiltere’de ve kimilerinden ise 1925’te Hollanda’da kurulduğu görüşü savunulmaktadır⁸⁰.

16. yüzyıla kadar kredi sigortaları, diğer sigorta branşları gibi bankacıların tacirlerin ve küçük ortaklıkların tekelindeydi. Kredi sigortaları, büyük işletmelerin hizmetine sunulmamaktaydı. Geri dönmeyen borçların hasarını karşılayan teminatı veren sigorta alanında uzmanlaşmış olan sigorta şirketlerinin 19. yüzyılın ilk yıllarında kurulduğuna ilişkin pek çok evrak bulunmaktadır. İlk kredi sigorta şirketi, 1820’de Londra’da *British Commercial Insurance Company* adıyla kurulmuştur⁸¹.

Bu şirketin kuruluşundan sonra, tüccarlar yavaş yavaş geri dönmeyen borçlarının sigorta kapsamına alınacağını öğrenmeye başlıyorlardı. *British Commercial Insurance Company*, Londra ve Amsterdam’da bulunan sınırlı sayıda şirkete bu teminatı veriyorken, kredi sigortasını ve poliçeleri çok iyi uygulayamadığı için iflas etmiştir.

1850 ve 1880 arasında kredi sigortasının gelişimi için uygun şartlar bulunmaktaydı. Ekim 1847’de İngiltere’de yaşanan kriz bankacılık yasasının da askıya alınmasına ve pek çok şirketin iflasına sebep olmuştur. Bu krizden dolayı pek çok şirket taahhüt ettiği ödemeleri yapamamış ve Amsterdam’da dönemin en büyük şeker fabrikasının yanında, Almanya’da yer alan bir çok büyük sanayi şirketi de “1848 yılında aynı sorunu yaşamışlardır. Bütün Avrupa’da yaşan bu ekonomik kriz döneminde, İngiltere, Almanya, Fransa, Belçika’da bir çok kredi şirketi kurulmuştur.

Modern kredi sigorta sisteminin ilk oluşumu ise 1871 yılında bir milyon *Pound* sermaye ile kurulan ve halen faaliyetine devam eden *Ocean Accident Guarantee*

⁸⁰ ERDAL, s. 24.

⁸¹ PAMUKÇU, s. 69.

Corporation Limited şirketi ile başlamıştır. Şirket 1985 yılından sonraki faaliyetlerini hem İngiltere hem de Amerika Birleşik Devletleri'nde sürdürmüştür.

Bu dönemde Fransa'da faaliyet gösteren en büyük sigorta şirketleri ise, 1849 yılında kurulan *L'Assurance du Credit de Commerce*, *L'Union du Commerce*, *La Securite Commerciale* şirketleriydi. Bu başarılı sigorta şirketleri, müşterileri hakkında iyi ve doğru kredi bilgilerine sahip olmamaları sebebiyle büyük hasarlarla karşılaşmışlardır.

Bu dönemde Almanya'da da birçok büyük şirket kurulmuştur. *Erste Deutsche Kreditversicherungsgesellschaft*, *Kölnische Kapital und Kreditversicherungsgesellschaft*, *Magdeburger Kreditversicherungsgesellschaft*, *Delcredere*, *Versicherung gegen Handelsverlust*, *Kreditversicherungsverein* ve *Kreditversicherungbank Lübeck AG* bunlardan başlıcalarıdır. *Kreditverein AG* dış kredilerin dönmemesine karşı verilen teminat üzerinde uzmanlaşmıştır⁸².

Almanya, kredi sigortalarında *del credere* sigortasının ilk doğduğu yer olarak anılmaktadır. *Delcrede Kontor* isimli şirket ile garanti isteyen şirketler ile birinci sınıf Alman özel bankaları arasında broker görevi görmeye başlamıştır. Sigorta yapısı da bu çerçevede sadece senet değişimlerinde meydana gelen iskontolara karşı teminat vermeyip aynı zamanda bankaların, değişimde olan senetleri bir güvence olarak alıp zamanında ödenmesini garanti etmelerini sağlamaktadır.

İsveç'te kredi sigorta uygulaması 1869 yılında *The Stockholm Intecknings Garanti Aktielbolag* şirketini kurulması ile başlamıştır.

1900'lerde kredi sigortası uygulamasında üç ana başlık altında teminat verilmekteydi. İlki, müşterilerin ödeme güçlüğüne düşmelerinden dolayı aktiflerinde meydana gelen kayıplara karşı verilen teminat ve *del crede* veya garanti sigortası borç alma kapasitesini pasiflere verilen teminata uymakla birlikte ek teminatları da

⁸² PAMUKÇU, s. 70; AĞAR, Esra: İhracat Kredi Sigortası ve Yurtdışında Uygulanan Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programları, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 2001, s. 6 vd.

içermektedir. Bu şirketler, kredi sigorta poliçelerini çok iyi bir hukuksal yapıya oturtmalarına karşın, teknik olarak risk derecelerini ve prim oranlarını en iyi şekilde ayarlayamamışlardır. Bu şirketlerinin çoğunun başarısız olmasının temel nedeni, kredi sigortalarının uluslar arası ticarete geniş bir alana yayılamaması, kredi sigortalarında gerekli güvenilir bilgi akışının yetersiz olması ve risklerin dağıtılması için gerekli reasürans piyasasının yetersiz olması olarak verilebilir. Kredi sigorta şirketlerinin sadece kendi ülkelerinde faaliyet göstermesi ve uluslararası bağlantılarının yetersiz kalması bir diğer nedendir. Bu nedenlerden en önemlisi şirketlerin reasürans kapasitesinin bulunmamasıdır. Reasürans kapasitesinin olması veya olmaması kredi sigorta yapısının o dönemde tam olarak oturtulamamasının başlıca sebeplerinden biridir.

Kredi sigortasının uygulandığı ilk dönemlerde verilen teminat kısaca şu şekilde oluşuyordu; kredi sigortası teminatı verilecek müşterinin son beş senelik ortalama cirosu ve ortalama hasar rakamı hesaplanmaktaydı. Bu ortalamalara göre hasar/prim oranı hesaplanmakta ve bu müşteri için gerçekleşmesi muhtemel normal hasar prim oranı olarak alınmaktaydı.

Avrupa’da kredi sigortası alanındaki gelişmeler, Amerika’ya da yayılmıştır. 1885’ten itibaren poliçenin oluşturulması, işleme konulması, tazminat ödemeleri ile ilgili yasalar *New York*, *New Jersey* ve *Louisiana* eyaletlerinde uygulanmaya başlamıştır. Amerikan şirketleri, hasar olma ihtimalini ve prim oranlarını bilimsel olarak ticari mortalite tablolarına göre hesaplayan ilk şirketlerdi.

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra kredi sigorta şirketlerinin önemi daha artmış ve uluslararası birlikler halini almıştır. Bu şirketlerin başında, İngiltere’den *Trade Indemnity Co.*, Almanya’dan *Hermes Kreditversicherungbank*, Avusturya’dan *Kompas Allemeigne Kredit und Garantie Bank*, Fransa’dan *L’Urbaine- Credit* ve Hollanda’dan *Creditverzkering* bulunmaktaydı⁸³.

⁸³ LOMAN, J. H.: *The Insurance of Foreign Credits*, Prentiss Hall Inc., New York 1923, s. 29.

Günümüzde kredi sigortasına daha da çok önem verilmeye başlanmıştır. İhracatçılar bu sigorta sistemini kullanarak, hem yaptıkları ihracatlara finansal güvence sağlamışlar hem de sigorta teminatının yardımı ile bankalardan veya para piyasalarından daha kolay finansman sağlayabilmişlerdir. Kredi sigortası uygulamalarında kimi büyük özel sigorta şirketleri devletin bir kuruluşu gibi hareket edebilmekte ve ticari risklerin yanında katastrofik risklere karşı da teminat verebilmektedirler.

Kredi sigortası birçok ülkede özel ve devlet sigorta kuruluşları arasında bilgi havuzlarının oluşmasını sağlamıştır⁸⁴. *The International Credit Insurance Association*'ın kurulması da uluslararası alanda kredi sigorta şirketlerinin bilgi alışverişi yapmalarını sağlamıştır. Bu birliğin yanı sıra kredi derecelendirme kuruluşları da sigorta şirketleri tarafından sıkça kullanılmaktadır.

E. Türkiye’de ve Dünya’da İhracat Kredi Sigortası

1. Türkiye’de İhracat Kredi Sigortası

Ülkemizin bugünkü ve gelecekteki ekonomik durumu göz önüne alındığında, Türkiye’nin ihraç edilmeyen mallarının ihracatında elde edeceği gelirlerin artması zorunlu hale gelmiştir. İthalatçılar açısından pek benimsenmeyen görüldüğünde ödenebilir akreditif ile ihracat yapmak, güvenilir olması sebebiyle, Türk ihracatçılar tarafından oldukça sık kullanılmaktadır. İhracat artışı sağlanabilmesini teminen, ihracatçılar doğacak risklere karşılık güvence verecek bir sigorta şirketine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda, ihracat kredi sigortası en azından politik riski üstlenme konusunda devlet desteğini ve ihracatın hız kazanmasını olanaklı kılan pratik bir önlemdir.

⁸⁴ “.....Dışsattım Kredi Sigortacılığı’nda özel bir yeri olan İngiltere Dışsattım Kredi Sigortası Kurumu ECGD, ticari olan veya olmayan alıcılar için 230.000 istihbarat dosyası tutmaktadır ve bu dosyalara ortalama 12.000 evrak eklenmektedir.” **BELGİN, İsmet:** Dışsattım Kredi Sigortalarında Bilgi Toplama, İhracat Kredi Sigorta Semineri, Ankara, 1981, s. 101.

İhracat kredi sigortası sistemi gelişmiş ülkelerde uygulanmakta ve bu uygulama sonucu başarılı sonuçlar alınmaktadır. Ülkemizde ihracat kredi sigorta sistemi ile ilgili çalışmalar 1957 yılında başlamıştır. 1960’lardan itibaren beş yıllık kalkınma planlarının içinde almaya başlamış, ikinci beş yıllık kalkınma planında ihracatın artırılmasında önemli bir araç olması nedeniyle kredi sisteminde ihracata dönük bir sistemin geliştirilmesi, orta, uzun vadeli, etkin bir kredi düzeni ile ihracatçıların desteklenmesinin üzerinde durulması şeklinde açıkça ifadesini bulmuştur. Nihayet, 1973 – 1979 dönemi üçüncü beş yıllık kalkınma planında ise ilk kez “ihracat kredi sigortası” ifadesi kullanılmıştır. Bu düzenlemeyi takiben 1979 yılında Başak Sigorta’ya ihracat kredi sigortası ifası için görevi verilmiştir⁸⁵.

1980 yılında Türkiye’de ihracat kredi sigortası kurumu yasa tasarısı hazırlanarak MGK’ya sunulmuş ve 14.11.1983 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Anadolu Bankası’nın kuruluşunu düzenleyen 167 sayılı KHK’nın 8. fıkrasında, ihracat sigorta sistemini geliştirmek amacıyla bu alanda mevcut kurumlarla işbirliği yapmak ve bunlara katılmak görevi verilmiştir.

23.07.1984 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ise ihracatın ekonominin ulaştığı gelişme düzeyi ve olanaklarıyla uyumlu hale getirilmesi, çeşitlendirilmesi ve artırılmasını planlanmış ancak ihracat kredi sigortasına ilişkin özel bir düzenleme veya önlemden bahsedilmemiştir.

“Sermaye Piyasası’nın Teşviki, Sermayenin Tabana Yaygınlaştırılması ve Ekonomiye Düzenlemede Alınacak Tedbirler” başlıklı 31.03.1987 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan karar ile Türkiye’de ihracat kredi sigortası hizmetini sunma görevi devlet yatırım bankasına verilmiştir. İhracatın teşviki ile ilgili bölümde yer alan açıklama aynen: “.....Bakanlar Kurulu Devlet Yatırım Bankası mal ve hizmetlerin ithalat ve ihracatı ile yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin, dış yatırımların ve yurtiçi yatırım malı imalat ve satışının kredilendirilmesi, finansmanı, desteklenmesi, sigorta ve garanti edilmesi konularında özel hukuk hükümlerine tabi bir anonim şirket

⁸⁵ **DEMİRALP, Banu:** İhracat Kredi Sigortası Programları Kapsamında Ticari Bankalar Lehine Sunulan Hizmet ve Ürünler, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 2003, s. 1.

şeklinde faaliyet göstermek üzere yeniden düzenler. Devlet Yatırım Bankası'nın tüzel kişiliğinin devam etmesi suretiyle anonim şirket nev'ine dönüştürülmesi ile ilgili esaslar intikal hükümleri, bankanın ilgili olduğu Bakanlığın tespiti, bankanın unvanı, maksat ve iştigal konuları, sermaye yapısı, idare ve temsili, organlarının teşkili, atama ve seçilme usulleri görev ve yetkileri, denetlenmesi ve tasfiyesi ile ilgili hususlar Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenir. Bakanlar Kurulu kararı göz önünde tutularak hazırlanacak esas mukavelesi TTK'nın anonim şirketlerin kuruluşuna ilişkin hükümler uygulamaksızın ticaret siciline tescil ve ilan edilir. Banka esas mukavelesindeki değişiklikler de aynı usule tabidir. Bakanlar Kurulu kararında düzenlenmeyen hususlarda Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanır.” ve bunu takiben 17.06.1987 tarihli ve 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. adıyla Türk Eximbank kurulmuştur.

2. Dünya'daki Uygulamalar

a. Avrupa'daki Uygulamalar⁸⁶

Fransa'da 1969 – 1996 yılları arasında Avrupa Topluluğu dışındaki ülkelere yapılan ihracat ile % 34 ila % 63.8 oranlarında krediler desteklenmiştir. Özellikle 1975'ten sonra bu destek ciddi bir şekilde artmıştır. Bu krediler hem alıcı hem de satıcı kredilerini kapsar. Fransa'da ihracat kredilerini ticari bankalar ile Fransız Dış Ticaret Bankası (*BFCE*) ve *COFACE*'ın (ihracat kredi sigortası yapmak için kurulmuş resmi kuruluş yakın işbirliği aracılığıyla düzenlenmektedir. İki yılı aşkın kredilendirmelerde *BFCE* yetkili kılınmış ve verilen ihracat kredileri de *COFACE* tarafından sigortalanmıştır. İhracat kredi sigortası resmi kuruluş olan *COFACE* tarafından yürütülür. 1946 yılında kurulan *COFACE* anonim şirket yapısındadır ve kendi hesabına kısa vadeli ticari riskleri garanti altına alır, kredileri devlet adına sigortalar, kredi tutarının büyük olması veya politik risklerin kuvvetli olduğu durumlarda da sigortalama işlemini kabul edebilir. *COFACE* dışında hiçbir kurum bu tür işlemleri yapamaz.

⁸⁶ Ayrıntılı açıklama için bkz. Dördüncü Bölüm.

Hollanda’da ihracat kredisini sağlayan kurum *NCM* aynı zamanda, Hollanda’nın mal ve hizmet ihracatını kolaylaştırmak üzere finansman sağlayan ticari bankalara ve finansman kuruluşlarına garanti sunmaktadır. Herhangi bir yerel ve yabancı banka ve sermaye malları ve büyük çaplı işlerle ilgili ihracatçılar *NCM* garantisi için başvurabilmektedirler. Doğrudan garantilerde ihracatçı son üç yıllık mali bilançosunu vermek zorundadır. Alıcı kredi finansman poliçesi için borç veren banka ve ihracatçının ortak başvuruda bulunması gerekmektedir. *NCM* garantisinden yararlanabilmek için ihracatçı idari ve enformasyon açısından kimi sorumlulukları yerine getirmelidir.

İngiltere’de İhracat Kredi Departmanı (*ECGD*), ihracatçılara çeşitli politik ve ticari risklere karşı sigorta sunmanın yanı sıra İngiliz ihracatçılara ve İngiliz mal ve hizmetlerini satın alan yabancı alıcılara kısa ve orta vadeli finansman sağlayan bankalara garanti sunmaktadır. *ECGD* bu bankalara % 100 ödeme garantisi vermektedir. Bu güvenceyi sağlayan bankalar ihracatçılara sözleşmelerini desteklemek üzere uygun faizle kredi açmaktadır.

İsveç’te ise bir devlet kuruluşu olan İhracat Kredi Garantisi Kuruluşu *EKN*, ticari ve politik risklere finansman sağlayan kuruluşlara çeşitli garantiler sunmaktadır. *EKN* terminolojide sigorta ve garanti kavramlarını birbirinden ayırmamakta, ihracatçılara ve finansman kuruluşlarına yönelik bu tür programları garanti altında sunmaktadır.

İtalya İhracat Kredi Sigortası Kurumu (*SACE*) ülke içi finansman kuruluşlarına alıcı ve satıcı kredisini, yabancı devlet kuruluşları ve finansman kuruluşlarına ise alıcı kredileri için garantiler sunmaktadır. *SACE* aynı zamanda İtalyan ihracatını finanse eden yabancı finansman kuruluşlarına da garantiler sağlamaktadır.

b. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Uygulamalar

Amerikan Eximbank (*US Eximbank*), 1934 yılında Amerikan ihracat şirketlerinin finansman sorunlarına yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur. Özel sermaye kaynaklarını tamamlayıcı bir role sahiptir. Başlıca görevleri, ihracat işlemlerine yardımcı olmak, ihracatçıya kredi sağlamak, Amerikan şirketleriyle aynı pazarda rekabet eden yabancı firmalara sunulan finansman türlerini Amerikan şirketlerine sunmaktır.

US Eximbank, ABD Kongresi'ne her yıl faaliyetleri konusunda detaylı bir rapor sunmakla yükümlü olup, 100 milyon Amerikan Dolarını aşan işlemler için ABD Kongresi'nin onayını almak zorundadır. *US Eximbank*'ın yıllık bütçe tavanı kongre tarafından onaylanmaktadır. *US Eximbank*'ın parasal ve finansal politikalarını belirlemekle görevli Ulusal Danışma Komitesi 30 milyon Amerikan Doları'nın üzerindeki taahhütleri içeren tüm işlemleri incelemektedir.

İhracatın finansmanı Eximbank tarafından veya iki özel kuruluşun işbirliği ile sigorta edilmektedir. *Foreign Credit Insurance Association* 50 sigorta şirketini bünyesinde toplar ve ticari riske karşı koruma sağlarken, *Private Export Funding Corporation* ise bankalar, endüstriyel kuruluşlar ve yatırım bankalarından oluşur. Dolayısıyla *US Eximbank*'ın kısmen ABD hazinesi, kısmen ABD ticari bankaları tarafından fonlandığını söyleyebiliriz. Diğer ticari bankalarla beraber orta vadeli finansman sağlar⁸⁷.

İhracat kredi sigortası programları ABD mal ve hizmetlerini ithal eden firmaların ödeme zorluklarından kaynakları zararları kapsam altına almaktadır. Sigorta poliçesinin teminat olarak gösterilmesiyle ihracatçılar ticari bankalardan kredilerine uygun şartlarla temin ettikleri finansman imkanları ileri alıcılarına daha uygun vadeli satış şartları sunabilmektedirler. *US Eximbank*'ın ticari ve politik riskleri kapsayan

⁸⁷ PAMUKÇU, s. 157; AĞAR, s. 50 vd.

kısa ve orta vadeli sigorta programları mevcut olup, sözleşme bedelinin azami % 85'ine kadar sigorta teminatı sağlanmaktadır⁸⁸.

c. Japonya'daki Uygulamalar

Japonya'da ihracatın kredi, garanti, finansman kanallarında teşvik edilmesi tamamen kamu kuruluşlarınca yürütülmektedir. Japon Uluslararası İşbirliği Bankası *JEXIM*'in sermayesinin tamamı Japon hükümetine aittir. *JEXIM* dünyadaki diğer ihracat kredi sigorta kuruluşlarından farklı olarak, ülke dışında yerleşik şubeleri ile yaygın bir şekilde hizmet vermekte olmasındır.

Ticari risklerin dikkatle kamu tarafından değerlendirildiği kredilendirme işlemlerinin hemen hemen tümü devlet garantisi altına alınmıştır. Ticari bankaların açtıkları kredilerde Eximbank katılımı söz konusu olmaktadır. Japon ihracatı teşvik sisteminde ucuzlatılmış kredi imkanı mevcuttur. Ancak, *OECD* Uzlaşısı hükümleri dışına taşmadığı da gözlenmektedir. Japonya'da devletin ihracat kredilerinde sigorta ve garanti yoluyla teşviki Uluslararası Ticaret ve Endüstri Bakanlığı'nın İhracat, İthalat ve Yatırım Sigorta Dairesi (*EID/MITI*) tarafından gerçekleştirilmektedir. *EID/MITI* ticari ve politik riskleri sigorta kapsamına almak için bir dizi program sunmaktadır⁸⁹.

⁸⁸ **ARICA, Kayhan:** Başlıca İhracat Kredi Sigorta Kuruluşları Tarafından Orta – Batı Asya'ya Yönelik İhracatta Verilen Desteğin Yapısı ve Özellikleri, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 1999, s. 9 – 10.

⁸⁹ **ARICA**, s. 18; **PAMUKÇU**, s. 157.

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ SİGORTASININ HUKUKİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

§ 2 KREDİ SİGORTASININ TANIMI ve ÖZELLİKLERİ

I. Kredi Sigortasının Tanımı

A. Genel Olarak

Kredi (ticari alacak) sigortası, ticaret hayatının en önde gelen gereksinimlerinden biridir. Mal alım satımlarında, satıcı ile alıcının karşılıklı üstlendikleri borçları aynı anda yerine getirmeleri (malın teslimi sırasında satış parasının tahsili) en güvenli yöntem olmakla birlikte, bu tür işlemler çoğu zaman gerçekleştirilemez. Kredi sigortalarının ekonomik önemi ile tarihçesi ülkemizde önemli eserlerde incelenmiş, yabancı kaynak olarak Belçika’da 1966 tarihinde yayınlanan ve *Marcel Fontaine* tarafından hazırlanmış olan “*Essai sur la nature juridique de l’assurance credit*” adlı doçentlik tezinde kredi sigortası ilginç bir plan içinde ve sigorta tekniği esasları da göz önünde tutulmak suretiyle incelenmiş ve bu konuda karşılaştırmalı hukuk bilgileri de verilmiş, yabancı kaynaklar gösterilmiştir⁹⁰.

Mal satışlarının kredili olarak (alıcının borcu daha sonra ödenmek koşuluyla) yapılması olağandır. Alıcının olanakları pek çok durumda satış parasını önceden veya aynı anda ödemeye yeterli olmaz ve alıcıya kredi tanımak gerekir. Satın aldığı malın bedelini daha sonra ödeyecek olan alıcının yeterli teminatı göstermek imkanı da olmayabilir. Bilhassa, çok sayıda alıcıya satış yapan firmalar, müşterilerine piyasa koşullarına uygun olarak vadelenendirme sağlamak zorunda kalmaktadırlar. Vade uzatımı kimi zaman başvuru olan geçici bir çözüm olmakta ve satıcılar alacaklarını tam olarak ve zamanında alamamaktadırlar. Satılan malın bedelini ucuz ve güvenli biçimde sağlayan çözümlerden biri de ticari alacak sigortasıdır. Bu sigorta türü ilk

⁹⁰ **ATABEK, Reşat:** Kredi Sigortası, Ankara, 1956, s. 28; **ÖZDEMİR, Necdet:** Kredi Sigortası, AİTİA, Ankara 1966, s. 62; **KENDER,** İhracat Kredi Sigortası, s. 133; **BIRDS, John:** *Insurance Law in the UK*, Londra 2010, s. 162.

olarak mal satışlarından kaynaklanan alacakların güvencesi olarak ortaya çıkmış olmasına karşın, sonraki dönemlerde sair ticari faaliyetlerden kaynaklanan alacaklar için de uygulanmaya başlamıştır⁹¹.

Bir aktif sigorta türü olan kredi sigortası Türk Ticaret Kanunu'nda yeterli şekilde düzenlenmiş değildir. TTK'nın 1401 ve 1453 üncü maddeleri kredi sigorta türlerini de kapsayacak şekilde kapsamlı olarak düzenlenmiştir. Günümüzün gelişen ekonomik koşulları ve dış dünya ile ticaretin yaygınlaşması sonucu ithalat ve ihracat işlemlerindeki artış karşısında bu tür sigortalar daha da önem kazanmıştır.

Bankalar ve finansman kuruluşları müşterilerine sağladıkları kredinin teminatını teşkil etmek üzere sigorta yaptırmaktadırlar. Böylelikle, sağlanan kredinin ödenmemesi riski sigorta şirketine geçmektedir. Kredilerin türlerine ve kullanım şekline göre yapılan sigortanın türü de değişmektedir. Finans kuruluşlarının sağladığı krediler bireysel ve kurumsal krediler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Burada, kurumsal kredilerin sigortasına kısaca yer verilecektir.

Yine, kredi sigortası, kredi türüne göre ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki para kredisi sigortası, ikincisi ise mal kredisi sigortasıdır:

Para kredisi sigortası, para olarak bir başkasına kredi açan kimsenin kredi sözleşmesi ile belirlenen sürenin sonunda paranın borçlu tarafından ödenmemesi halinde kredi alacaklısının alacağını sigorta güvencesi altına alan bir sigorta türüdür. Uluslararası uygulamalarda kredi borçlusunun aczi dışında sigorta sözleşmesinde açıkça kararlaştırılmış olmak koşulu ile borcun vadesinde ödenmemesi hali de rizikonun gerçekleşmesi olarak kabul edilmekte ve sigorta konusu alacak miktarı sigortacı tarafından kredi alacaklısına tazmin edilmektedir⁹².

Mal kredisi sigortasında ise, kredili olarak mal satan bir işletmecinin bu sözleşmeden doğan alacağının, borçlu tarafından vadesinde ödenmemesi nedeniyle

⁹¹ ATABEK, Kredi Sigortası, s. 24; ÜNAN, Şerh, s. 9.

⁹² KENDER, İhracat Kredi Sigortası, s. 134; ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 756.

doğın rizikonun giderilmesi amaçlanmaktadır. Bu şekilde kredili mal satışı yapan işletmelerin istikrarlı çalışma ortamına kavuşmaları sağlanmış olur. Bu gibi işlemde bir banka aracılık yapmış ve ödemeyi bu kuruluş taahhüt etmişse yapılacak kredi sigorta sözleşmesinde bu bankanın sigorta sözleşmesinin lehdarı olarak gösterilmesi gerekir. Zira, banka mal bedelini satıcıya ödedikten sonra, bu sigorta sözleşmesinin menfaat sahibi olarak sigortacıdan talep hakkına ancak bu şekilde sahip olabilecektir. Mal kredisi sigortasında, satıcı yani malı teslim eden, sigorta ettiren durumundadır. Sigorta sözleşmesinde teslim edilen mal, müşteri ve sigorta ettiren satıcının mal tesliminden doğın alacağı gösterilmek gerekir. Bazı hallerde, mal teslim eden sigortacıya alacağını, araya giren bir kredi kuruluşu veya banka verir. Bu takdirde, sigorta ettiren satıcı kredi sigorta sözleşmesinde bu kurum veya bankayı lehdar olarak gösterir⁹³.

Kredi sigortası türlerinde borçlunun aciz halinin yani rizikonun ne zaman gerçekleşeceği de tartışma konusu olmaktadır. Doktrinde, genellikle borçlu hakkında iflasın açılması veya borçlunun malvarlığı bulunmaması nedeniyle iflasın açılmaması, borçlunun konkordato ilan etmesi ödemeleri durdurması, borçlunun firarı ölüm halinde mirasçıların mirası reddetmeleri veya resmi tasfiye yoluna gidilmesi hallerinde borçlunun aczi rizikosunun gerçekleştiği kabul edilmektedir⁹⁴. Oysa yaygınlaşın kredi sigortalarında özellikle yabancı ülkelerdeki sigortacılık uygulamasında sadece borçlunun aczi değil, borçlunun borcunu zamanında ödememesi hali dahi riziko olarak kabul edilmekte ve ihracat kredi veya aval sigortası yoluyla alacaklının alacağı başka koşul aranmadan sigortacı tarafından sigortalısına ödenmektedir.

Kredi sigortalarında riziko ayrıca borçlunun şahsından kaynaklanabileceği gibi, politik nedenlerden de kaynaklanabilir. Ülkemizde bu sigortanın genel şartları oluşturulmuş ve 15.06.1998 yılında yürürlüğe girmiştir. Son yapılan değişiklikte Kredi Sigortası Genel Şartları 01.02.2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁹³ **KENDER**, İhracat Kredi Sigortası, s. 135; **PEKİNER, Kamuran**: Sigorta İşletmeciliği, İstanbul 1974, s. 64.

⁹⁴ **ATABEK**, Kredi Sigortası, s. 28.

B. Kurumsal Kredilerin Sigortası

Bankaların sağlamış oldukları kurumsal kredilerin çoğu çalışma sermayesinin ve dış ticaretin finansmanına yöneliktir. Kurumsal kredilerin sigortası, bireysel kredilerin sigortasında olduğu gibi krediyi veren kredi kuruluşları veya ona bağlı sigorta şirketleri tarafından sunulmaktadır.

Sigorta teminatını sunan kuruluş açısından var olan ticari kredi risklerinin değerlendirilmesi için yeterli bilgi, iletişim ve deneyime ihtiyaç vardır. Kurumsal kredi sigortalarına ilişkin değerlendirme yapabilmek için gerekli ve doğru risk bilgilerini toplamak ve bunları doğru olarak değerlendirmek son derece büyük önem taşımaktadır.

Kurumsal kredi sigortalarında alacaklının ödeme gücünü yitiren borçludan varolan alacağının miktarının belirli bir oranı güvence altına alınır. Bu sigorta teminatında belli oranda muafiyet uygulanır. Bir diğer ifadeyle risk belli oranda sigortalı tarafından taşınmaya devam eder. Kurumsal kredi risklerini teminat altına alan kurumsal kredi sigortası ile işletmeler için daha uygun şartlarda kredi imkanları yaratılarak ekonomiye olumlu bir katkıda bulunmaktadır.

1. Dış Ticaretin Finansmanında Kullanılan Kredilerin Sigortası

Dış ticaretin finansmanı, malın üretimi için gerekli süreden başlayarak, yükleme, taşıma ve varış yerine boşaltma bedelinin ödenmesi için tanınan sürenin sonuna kadar geçecek dönemde gerekli olan paradır. Bir diğer ifadeyle, malın bedeli, taşıma, yükleme öncesi ve boşaltmadan sonraki depolamayı ve alıcının transferine kadar ki dönemin finansmanını konu edinmektedir.

Ülkemizde şirketler yurtiçi ve yurtdışı faaliyetlerinin devamı için her türlü banka kredilerinin yanı sıra, çeşitli finansman kaynaklarından da yararlanmaktadırlar. İhracatçılar, prefinansman kredilerinden, lehlerine açtırılan akreditiflerden, kabul/aval kredilerinden, ihracat vesaikini iştiraya vermek ve karşılığında avans almak, senet

emtiası karşılığında bankalardan avans temin etmek, senet *forfaiting*i yaptırmak, *factoring* şirketlerinden kredi sağlamak, Türk Eximbank aracılığıyla özel ihracat kredisi sağlamak yoluyla finansman elde etmektedirler. İthalatçılar ise, yurtdışında satıcılar lehine akreditif açtırmak, *leasing* kuruluşlarından finansman sağlamak, yurtdışından aynı ve nakdi kredi temin etmek yoluyla finansman ihtiyaçlarını sağlamaktadırlar. Ayrıca, ihracatçıların ve ithalatçıların, bankalardan döviz kredileri sağlamak, döviz üzerinden veya yabancı banka kontrgarantileri karşılığında teminat mektupları, kefalet mektupları ve garanti mektupları almak suretiyle de finansman sağlamaları mümkündür⁹⁵.

Dış ticaretin finansman yöntemleri, açılan kredi türlerinin ve bu kredilerdeki risklerin kimler tarafından paylaşılacağına göre değişiklik göstermekte ve buna bağlı olarak sigortalanma biçimleri de birbirinden ayrılmaktadır. Sermaye mallarının satın alınmasına yönelik dış ticaret kredileri “dışsatım kredisi” ve/veya “ihracat kredisi” ve “dışalımıcı kredisi”dir.

İhracat kredisinin ihracat finansman sürecinde ortaya çıkabilmesi ve ihracatın finansmanında rol oynayabilmesi için;

- İhracatçı ile ithalatçı arasında mal satışı ve siparişin ayrıntıları ile kredi süresi ve koşullarını içeren bir satım sözleşmesi,
- İhracatçı ile ihracat kredi sigortası kuruluşu arasında açılacak kredinin sigortalanmasına yönelik bir sözleşme,
- İhracatçı ile kredi sağlayan kuruluş arasında bir kredi sözleşmesi

olmak üzere üç ayrı sözleşmenin akdedilmesi gerekir⁹⁶.

⁹⁵ ERDAL, s. 255.

⁹⁶ ERDAL, s. 65.

2. Çalışma Sermayesinde Kullanılan Kredinin Sigortası

Çalışma sermayesinde kullanılan krediler, ticari bankalar tarafından kurumsal müşterilerine kısa dönemli, yani bir yıl ve daha az süreli olarak verilen kredilerdir. Bu tür kredilerin sigortasında, sigorta şirketi sigortalanacak kredilerin risklerini göz önüne alarak bir tavan belirler ve bu tavan riske uygun olarak sigorta poliçesini oluşturur. Çalışma sermayesinde kullanılan kredilerin sigortasında, bankalar tarafından sağlanan kısa dönemli kredilerin geri dönmeme riski sigorta teminatı altına alınır.

Akreditif kredisinde kullanılan kredi sigortasında, sigorta şirketi ihracatçının sattığı her mal veya hizmetin sigortalanıp sigortalanmayacağı hususunu tek tek gözden geçirmek yerine, ihracat kredisi sigortası kurumları üzerlerine aldıkları risklere bir üst limit koyarak sigortalanan ithalatçı ile ilgili olarak özel ithalatçı kredisi limitleri ile ayırıcı kredi limitleri uygularlar. İhracatçı, söz konusu kredi limitlerine ulaşıncaya kadar sigorta şirketinin onayını almaksızın her ithalatçıya ihracat yapabilmektedir.

Akreditife uygun olarak, sigorta teminatı veren kimi kredi sigorta şirketleri taşıdıkları kredi risklerinin belirlenmesinde, ithalatçının kredibilitesinin devam ettiğinin ispatını ihracatçıya yükleyerek ithalatçıya ilişkin bilgileri talep etmelerine karşın, kimi sigorta şirketleri de ithalatçının son iki yılda borcunu zamanında ödemiş olması koşuluyla kredi itibarının devam ettiğini kabul ederek, bilgi toplamaya ilişkin bir sorumluluğu ihracatçıya yüklemeyiz⁹⁷.

3. Yatırımların Kredi Sigortası

Yurtiçinde ve yurtdışında yatırımların kredi sigortasında verilen teminatları aynı olmakla birlikte, yurtdışında verilen teminatlar daha yüksek riskler taşıdığı için yatırım kredisini kullanan şirketler için daha yüksek maliyetlere yol açmaktadır.

⁹⁷ PAMUKÇU, s. 62.

Bankalar ve finans kuruluşları, yurtiçinde verdikleri çeşitli tüketici ve kurumsal kredilerin geri dönmemesi için çeşitli metodlar uygulamakta, risk değerlendirmesi yapılarak, kredi sunulan kişiden veya kuruluştan teminat alınması söz konusu olabilmektedir. Yurtiçinde çalışma sermayesinin finansmanına yönelik olarak verilen kısa dönemli krediler ile orta ev uzun dönemli yatırım kredileri için sunulan sigorta teminatı kredilerin geri ödenmemesine yönelik olarak belirlenmektedir. Kurumsal müşteriye sunulan kredinin sigortanın teminatı olarak, kredi alan kişinin iflası veya ödemeyi geciktirmesi gibi durumlarda, riskin gerçekleşmesi halinde oluşan hasarı tazmin eder.

Yurtdışında yapılan yatırımların kredisine yönelik sigorta daha ziyade gelişmekte olan ülkelere yapılan yatırımlarda uygulanmakta, kredi sigortası teminatı yeni yapılan veya yapılacak bir yatırıma verilmektedir.

Yurtdışına yapılan yatırımlarda teminat altına alınan riskler, kamulaştırma, el koyma, savaş, iç savaş, devrim, isyan, halk hareketleri, para transferleri⁹⁸ üzerine konulan kısıtlamalar olarak sayılabilir. Bu sigorta yapısında genellikle ticari rizikolar dışında kalan politik rizikolara ve doğal afetlere karşı teminat verilmektedir. Tazminat ödemesini gerektiren herhangi bir rizikonun gerçekleşmesi durumunda ödeme altı ay ila oniki ay arasında değişen sürelerde yapılabilmektedir.

Yurt dışında yapılmış bulunan yatırımlarla ilgili Türkiye'ye yapılacak transferlerden doğabilecek riskler ihracat yurt dışında kullanılan kredinin sigortası ile teminat altına alınmaktadır. Ayrıca, sigorta yurt dışında yapılan yatırımların veya bu yatırımlara bağlı olarak sahip olacakları malvarlığının, yatırımın yapıldığı ülke hükümetince millileştirilmesi veya kamulaştırılması riskinin yanı sıra yatırımın yapıldığı ülkenin taraf olduğu bir savaş veya ülkede çıkan isyan ve ihtilal gibi olaylar sonucunda, yatırım veya işletme faaliyetlerini sürdürme imkanının ortadan kalkması

⁹⁸ “.....transfer bedelleri üzerine konulan kısıtlamalar ile ilgili rizikolar, yatırımcı kuruluşun kazancını kendi ülkesinde paraya çevirememesinden doğan kayıplar, yatırıma ayrılan sermayenin kendi ülkesine geri getirilmemesi durumu, yatırım borçlandırma şeklin yapılmış ise anaparanın ve faizin yatırımcı tarafından kendi para birimine çevrelememesi ve transferin yapılacağı paranın konvertibilite olanağının ortadan kalkması durumunu kapsamaktadır.” PAMUKÇU, s. 63.

riskini de kapsamaktadır. Yurt dışında kullanılan kredilerin sigortası ile yurt dışında yatırım yapmak için kredi kullanan müteahhit firmaların kendi kusurları dışında hakkeşilerinden doğan alacaklarının ödenmemesi, alacaklarına ilişkin döviz transferlerinin yapılamaması veya engellenmesi gibi ticari ve politik risklerden doğacak zararları teminat altına almaktadır⁹⁹.

Yurt dışında kullanılan kredilerin sigortası kapsamında, ülke kredisi, Türk Eximbank müteahhitlik hizmetlerine yönelik kredi ve teminat mektubu programları ve Türk Eximbank özellikli ihracat kredisi programları sayılabilir;

- Ülke Kredisi ve Garanti Programı, Türk Eximbank tarafından özellikle Orta Batı Asya Cumhuriyetlerine yönelik olarak oluşturulmuş bir sigorta programıdır. Sigortanın amacı, ihracatçılar ile müteahhitlerin uluslararası pazarlarda rekabet olanağının artırılması ile ticari ve politik risk taşıyan pazarlara girişin sağlanmasıdır.¹⁰⁰

Ülke kredisinde kredinin kaynağı doğrudan Türk Eximbank tarafından sağlanabileceği gibi, Türk Eximbank garantisi altında ticari banka kaynaklı olabilmektedir. Bunun yanı sıra diğer ihracat kredi kurumlarından da finansman sağlanabilmesi mümkündür. Ülke kredisinin vadesi, niteliğine göre değişmektedir. İki yıl veya daha fazla vadeli işlemlerde *OECD* Uzlaşısı¹⁰¹ ve Avrupa Birliği normları uygulanmaktadır.

- Türk Eximbank müteahhitlik hizmetlerine yönelik kredi ve teminat mektupları programları, yurt dışında yatırım yapan veya müteahhitlik hizmeti veren

⁹⁹ PAMUKÇU, s. 64.

¹⁰⁰ “.....Türk Eximbank bölgeye yönelik orta ve uzun vadeli ihracata özellikle Ülke Kredisi ve Garanti Programları, Spesifik İhracat Kredi Sigortası, Sevk Sonrası Kapsamlı Risk Sigortası Programı ve Sevk Sonrası Politik Risk Sigortası Programı ile destek vermektedir. Bu programların sağladığı destekle, Türk ihracatçıları ve müteahhitleri, ticari ve politik risk taşıyan Orta Batı Asya bölgesinde güvence altında iş yapabilme ve rekabet güçlerini artırma olanağına kavuşmuştur.....Türk Eximbank, Ülke Kredi ve Garanti Programları kapsamındaki ihracat kredileri ile Orta Batı Asya ülkelerinin acil ihtiyaçlarının karşılanmasına katkıda bulunduktan sonra desteğini proje kredileri ile bu ülkelerin ekonomilerine katkı sağlayacak projelerin finansmanına yönelik olarak değiştirmiş, Türk ihracatçıların ve müteahhitlerinin bölgeye girişinin kolaylaştırılmasını temin etmiştir.” ARICA, s. 25 – 26.

¹⁰¹ Bkz. aş. s. 155 vd.

firmaları, uluslararası piyasalarda yaşanan mali krizlerle ekonomik dalgalanmalardan korumak amacıyla uygulanmakta olan programlardır. Türk Eximbank tarafından özellikle Rusya Federasyonu ve Libya’da faaliyet gösteren firmalara yönelik olarak uygulanmış programlarda kurulan makine parklarının yatırımı veya işlerliğinin devamına destek verilmektedir¹⁰².

- Türk Eximbank özellikli ihracat kredisi programları çerçevesinde ise, Türkiye’de yerleşik ve ihracata yönelik mal üreten firmaların Türk Eximbank’ın mevcut kredi programları kapsamında kredilendirilemeyen ancak Türk Eximbank tarafından uygun bulunan mal ve hizmet projelerine orta vadeli finansman olanağı sağlanmaktadır.

II. Kredi Sigortasının Hukuki Özellikleri

A. Zarar Sigortası Oluşu

Sigorta sözleşmeleri, ihtiyacın karşılanması kriterine göre yapılan ayırımda, zarar ve meblağ sigortası olmak üzere ikiye ayrılır. Sigorta korumasından yararlanacak kişiye, riziko gerçekleştiğinden sigorta sözleşmesinde öngörülen sigorta bedelinin değil, sigorta bedelinin sınırlarında kalmak kaydıyla sadece somut olarak uğramış olduğu zararı karşılayan meblağın ödendiği sigorta türleri doktrinde zarar sigortası olarak nitelendirilmektedir. Zarar sigortasında amaç, sigorta edilen rizikonun sebep olduğu gerçek ve somut zararın tazminidir¹⁰³.

Zarar sigortalarında sigortacı, sigorta ettirenin sigortalanan rizikonun oluşması sonucunda uğradığı zararları sigorta sözleşmesinde yer alan düzenlemeler doğrultusunda tazmin etmekle yükümlüdür. Dolayısıyla, bu tür sigortalarda ödenecek

¹⁰² PAMUKÇU, s. 66.

¹⁰³ KARAYALÇIN, Riziko, s. 32; KUBİLAY, Yeni Değer Sigortası, s.78; CAN, s. 33.

meblağın belirlenmesi açısından sigorta bedeli ve değerinin yanında rizikonun oluşması sonucu meydana gelen zararın miktarı da son derece önemlidir¹⁰⁴.

Zarar sigortalarında sigorta korumasından yararlanan, bir diğer ifadeyle riziko gerçekleştiğinde sigorta tazminatı kendisine veya kendisi için ödenecek olan kişi ise “sigortalı” ifadesi ile adlandırılır. Zarar sigortaları bakımından “sigortalı” sadece sigorta korumasından yararlanacak kişiyi belirten bir ifade olmayıp, aynı zamanda sigortalanan menfaatin sahibi olan kişiyi de ifade etmektedir.

Zarar sigortalarına hakim tazmin ilkesinin¹⁰⁵ bir sonucu olarak sigortacı zararı gidermekle sigortalının haklarına halef olur ve sigortalının zarar sorumlusuna karşı sahip olduğu tazminat alacağı ödenen sigorta ve tazminat oranında sigortacıya geçer¹⁰⁶. Zenginleşme yasağı veya tazmin ilkesi, zarar sigortalarında ve onun bir türü olan hukuki sorumluluk sigortalarında uygulanır. Zarar sigortalarında amaç, sigorta ile teminat altına alınan rizikonun sebep olduğu gerçek ve somut zararı gidermek, sigorta ettireni/sigortalıyı sahip olduğu ekonomik menfaatler bakımından kural olarak ve genelde hasardan hemen önceki durumuna getirmektir¹⁰⁷.

Kredi sigortası da para olarak bir başkasına kredi açan kimsenin, kredi sözleşmesi ile belli edilen sürenin sonunda paranın borçlu tarafından ödenmemesi halinde kredi alacaklısının alacağı (para kredi sigortası) veya mal satan bir işletmenin bu sözleşmeden doğan alacağının borçlu tarafından vadesinde ödenmemesi nedeniyle

¹⁰⁴ **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 215; **SAYHAN, İsmet**: Sigorta Sözleşmelerinin Konusu, Ankara 2001, s. 60; **ŞENOCAK, Kemal**: Mesleki Sorumluluk Sigortası, Ankara 2000, s.17 (Mesleki Sorumluluk); **CAN**, s. 33.

¹⁰⁵ “.....Zarar sigortalarında amaç sigorta ile teminat altına alınan rizikonun sebep olduğu “gerçek zarar” tazmin olup, sahip olduğu “ekonomik menfaatler” itibarıyla sigortalıyı hasardan hemen önceki duruma (*statu quo ante*) iade etmektir. Zarar sigortalarında bu amacı gerçekleştirmek üzere kabul olunan ilke “tazmin veya zenginleşme yasağı” ilkesidir. Bu ilkeye göre, sigorta hiçbir zaman kazanç aracı olamaz. Sigortalı (tehlikeli) korkulan olayın gerçekleşmesinden bir “yarar” sağlamamalı, bundan dolayı malvarlığında bir artış meydana gelmemelidir. Yani sigortacı tarafından ödenecek tazminat ne uğranılan zarardan eksik olmalı ve ne de sigorta ettirene kar sağlamış olmalıdır.....zarar sigortalarına hakim tazmin ilkesi uyarınca sigorta ettiren hem sigortacıdan hem de zarar sorumlusu üçüncü kişiden tazminat talep edemez.” **OMAĞ, Merih Kemal**: Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti, İstanbul 2011, (Halefiyet), s. 4 – 5.

¹⁰⁶ **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 150; **OMAĞ, Halefiyet**, s. 96.

¹⁰⁷ **OMAĞ, Merih Kemal**: Sigorta Hukukunda Zenginleşme Yasağı, Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan, İstanbul 2003, s. 253.

doğan zararın (mal kredi sigortası) güvence altına alınması ve sigortacının bu zararı karşılama yükümlülüğünde olması sebebiyle, kredi sigortası bir zarar sigortasıdır.

Kredi sigortasının bir zarar sigortası olması nedeniyle zarar sigortalarını yöneten tazmin ilkesi, bu sigorta türünde geçerli olup, sigortacı bu ilkeyi gerçekleştirme amacını taşıyan halefiyet ve rücu mekanizmalarından faydalanmak imkanına sahiptir. Buna göre, sigortacı sigortalısının zararlarını karşıladıktan sonra bu miktar üzerinden TTK md. 1472/II uyarınca zarar sorumlusuna karşı halefiyet yoluyla başvurma ve rücu davası açmak hakkına sahiptir¹⁰⁸.

B. Aktif Sigortası Oluşu

Sigortacılık anlamında çok önemli yeri olan zarar sigortaları kendi içinde ikiye ayrılır. Bir zarar sigortası, eğer bir aktifin azalmasını karşılıyorsa buna aktif sigortası, bir pasifin ortaya çıkmasını veya mevcut bir pasifin azalmasını sağlıyorsa pasif sigortası olarak nitelendirilmektedir. Aktif, malvarlığında bulunan değerlerdir (ev, otomobil, alacak gibi). Bir şahsın malvarlığında bulunan belirli bir değer ile belli bir şahıs arasındaki münasebet sigorta hukukunda menfaat kavramını teşkil etmektedir. Sigortanın konusu bu menfaattir. Aktif zarar sigortasında menfaat şartı, sigorta sözleşmesinin temel unsurudur.

Menfaat gerek sigorta akdinin yapıldığı sırada gerekse sözleşmenin devamı süresince ve rizikonun gerçekleştiği anda mevcut olmalıdır¹⁰⁹.

Aktifin sigortası kapsamında bir sigorta sözleşmesinin akdedilmesi ile sigortacı, sözleşmede tarif edilen rizikoyu üstlenir. Sigortacı, aktifin sigortalarında

¹⁰⁸ **ULAŞ**, Zarar Sigortaları, s. 760.

¹⁰⁹ “.....Menfaat hakkında m. 1408 hükmü isabetli değildir. Riziko gerçekleştiği anda menfaat sahibi olmayana sigorta tazminatı ödenmeyecektir. M 1408 hükmü şöyledir: “Sigorta sözleşmesinin yapılması anında sigortalanan menfaat mevcut değilse, sigorta sözleşmesi geçersizdir. Sözleşmenin yapıldığı anda var olan menfaat, sözleşmenin süresi içinde ortadan kalkarsa, sözleşme o anda geçersiz olur”.... Madde 1408(1), m. 1401’deki sigorta sözleşmesi tanımına da aykırıdır. Tanımda menfaat zarar sigortaları için zikredilmiştir. Şu hale göre m. 1408(1) sadece zarar sigortaları için söz konusu olacaktır ve genel hükümler içinde yer alması yanlış olmuştur.” **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 212.

malvarlığında meydana gelen her kötüleşme tehlikesini taşımaz. Sigortacı bu durumda, sadece belir bir malın (mal üzerindeki sigortalı menfaatin), belirli bir olay (sigortalı riziko) dolayısıyla zıya veya hasara uğraması tehlikesini üstlenir.

Sigorta hukukunda zararın belirlenmesinde sorumluluk hukukunda olduğu gibi fark hesabı yapılır. Ancak, sigorta zararının hesaplanmasında sigortalı menfaatin sigortalanan rizikonun gerçekleşmesinden önceki ve sonraki durumunun karşılaştırması yapılır; yoksa tazminat hukukunda olduğu gibi malvarlığının tümünün karşılaştırması yapılmaz. Sigorta hukukunda, zararın tespiti açısından rizikonun gerçekleşmesi anı önem arz eder ve sadece sigortalanan menfaatin rizikonun gerçekleşmesiyle hasar görmüş olması dikkate alınır. Buna karşılık, sorumluluk hukukunda zararın belirlenmesinde, malvarlığının bütününe gerçek veya farazi gelişimi ve değişimi göz önünde bulundurulur. Zarar miktarının tespitinde de hakim hükmü verdiği tarih esas alınır. Oysa, sigorta hukukunda zararın tespitinde sigortalı rizikonun gerçekleştiği tarih dikkate alınır. Sigorta hukukunda sigortalının uğradığı toplam zarar değil; sadece himaye altına alınan menfaatteki zarar, yani münferit zarar kalemi ikame edilmektedir. Bir başka anlatımla, sorumluluk hukukunda kişinin malvarlığı bir k  l olarak hukuka aykırı eylemlere karşı korunduğundan, tazmin edilecek zararın belirlenmesinde malvarlığının tümünde meydana gelen kayıplar dikkate alınır. Oysa, sigorta hukukunda, sadece ilgili menfaatin uğradığı zararlar ikame edildiğinden, sigorta tekniği açısından zarar, münferit zarar kalemlerine ayrılır ve sigortacı sadece münferit zarar kaleminde meydana gelen hasarı ikame etmeyi taahhüt eder. Sigortacı tarafından tazmin edilecek zarar, sigortalı menfaatin değerinin rizikonun gerçekleşmesinden sonraki değerine ile riziko gerçekleşmemiş olsaydı haiz olacağı değerine karşılaştırılarak belirlenebilir¹¹⁰.

Kredi sigortası aktif sigortasının bir nevidir. Burada malvarlığında mevcut bir alacak (aktif) bazı rizikolara karşı sigorta edilmektedir¹¹¹.

¹¹⁰ **ŞENOCAK, Kemal:** Türk Ticaret Kanunu'nun Mal Sigortalarına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği, AÜHFD, C. 58, S.1, (Uygulanabilirlik), s. 193.

¹¹¹ **KENDER,** Hususi Sigorta, s. 210 vd.

C. Başkası Hesabına Sigorta Şeklinde Yapılabilmesi

Başkası hesabına sigortada, sigortalı ile sigorta ettirenler farklı kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sigorta türünde, bir kimse bir başkasına ait menfaati bizzat veya bir temsilci aracılığıyla onun yararına sigorta ettirmektedir.

Kredi sigortası sözleşmesi baştan itibaren başkası hesabına sigorta şeklinde yapılabilir. Burada da bir kredi kuruluşu teslim edilen malın bedelini peşinen satıcıya öder ve bu kuruluş sigorta sözleşmesinde lehdar gösterilir. Sigorta ettiren satıcının alacağını ödediğine göre burada alacak üzerindeki menfaat artık kredi kuruluşuna geçmiştir. Burada prim sigorta ettiren tarafından ödenir. Kredi kuruluşu sigortalı durumundadır. Beyan mükellefiyetleri aksine anlaşma yoksa sigorta ettirenin görevini teşkil eder¹¹².

Bir diğer ifadeyle, kredi sigortasının başkası hesabına sigorta şeklinde yapılması durumunda, sigorta sözleşmesini kendi adına kurmuş ve prim borcunun da borçlusu halinde gelen kişinin sigorta ettiren, alacakları sigorta koruması altına alınan (ve alıcılar ödeme yapmadığı zaman asıl zarar görecektir olan) kişinin de sigortalı olarak nitelendirilmesi uygundur.

ETTK'da başkası lehine (hesabına) sigorta hayat ve denizcilik rizikolarına karşı sigortalar kısmında düzenlenmişti. Denizcilik rizikolarına karşı sigortalar kısmındaki ilgili hükümler ise ETTK md. 1264 gereğince mal sigortaları için de uygulanmaktaydı. TTK ile bu eksiklik giderilmiş ve başkası lehine sigortaya ilişkin hüküm TTK md. 1454'te düzenlenmiştir. Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu dikkate alınarak hazırlanan bu hükme göre sigorta ettiren, üçüncü bir kişinin menfaatini, onun adını belirterek ya da belirtmeyerek, sigorta ettirebilir. Başkası lehine sigortada, sigorta ettiren tarafından üçüncü kişinin yani sigortalının menfaati

¹¹² KENDER, İhracat Kredi Sigortası, s. 138; ÜNAN, Şerh, s. 13.

sigortalanmaktadır. Burada sigorta ilişkisinden doğan yükümlülükler sigorta ettirene aitken, sigortadan doğan haklar ise sigortalıya aittir¹¹³.

Bir kimsenin başkası hesabına zarar sigortası yaptırabilmesi için, onun bu sözleşmenin yapılmasında doğrudan doğruya maddi bir menfaatinin bulunması şart değildir. Başkası hesabına sigortada sigorta korumasından yararlanacak kişi, yalnızca sigortalı olup, yapılan sözleşmenin sağladığı sigorta korumasından sigorta ettiren yararlanmamaktadır. Bu kapsamda, başkası hesabına yapılan sigorta sözleşmesinin hukuki niteliği üçüncü kişi lehine akit olarak değerlendirilmektedir¹¹⁴.

D. Kredi Sigortasında Sigorta Haklarının Devredilmesi

Kredi sigortasında, teslim edilen malın bedelini teşkil eden alacağın bir kredi kuruluşu tarafından satıcıya ödenmesi ile malı teslim eden satıcının/sigorta ettirenin sigortacıya karşı olan haklarını ve borçlarını kredi kuruluşuna devretmesi mümkündür. Bu durumla uygulamada oldukça sık karşılaşılmaktadır. Sigorta ettirenin sigorta sözleşmesinden doğan haklarını ve borçlarını kredi kuruluşuna devredebilmesi için sigortacının muvafakatinin alınması gerekmektedir. Sigorta ettirenin haklarını ve borçlarını kredi kuruluşuna devretmesi ile sigortacının sigorta ettirene karşı ileri sürebileceği tüm def'ileri kredi kuruluşuna da ileri sürebilmesi mümkün olup, bu durumda prim ödeme borcu da kredi kuruluşuna geçmektedir¹¹⁵.

III. Kredi Sigortasında Riziko

A. Genel Olarak

Sigortacının tazminat ödemekle sorumlu tutulabilmesi için rizikonun gerçekleştirmiş olması gerekmekte olduğundan, riziko sigorta sözleşmesinin en esaslı unsurudur. Bu sebeple, bu bölümde ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Riziko genel

¹¹³ CAN, s. 33.

¹¹⁴ SOMER, Mehmet: Başkası Hesabına Sigortanın Gerçekleşme Şekilleri, Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan, İstanbul 2003, (Başkası Hesabına Sigorta), s. 43.

¹¹⁵ KENDER, İhracat Kredi Sigortası, s. 138.

olarak ileride gerçekleşme ihtimali bulunan ve zarar veya başkaca uygun olmayan bir hal ve ihtiyaç doğuran bir olay olarak ifade edilmektedir¹¹⁶.

Riziko ve tehlike ayrı kavramlar olduğundan, Türk hukuk doktrininde de riziko ile tehlike kavramı arasında ayırım yapılması uygundur. Tehlike, sigorta sözleşmesinin yapıldığı sırada tayin edilen olayın gerçekleşme ihtimali, riziko ise olayın kendisi olarak nitelendirilmektedir¹¹⁷. Tehlikenin objektif olarak bulunması şart olmayıp, tehlike subjektif bir tehlike de olabilir. Subjektif tehlike tarafların rizikonun gerçekleşme ihtimali bulunup bulunmadığını bilmeleri olup, sigorta sözleşmesinin kurulması için sübjektif tehlike yeterli görülmüştür (TTK md. 1458). Tehlike sigortacının ediminin kapsamını tayin ettiğinden sigorta sözleşmesinin esaslı unsuru olup, sözleşmede rizikonun yanı sıra, tehlike de tayin edilir.

Riziko ise yukarıda da ifade edildiği üzere, gerçekleşme ihtimalinden dolayı, tehlikeyi meydana getiren olaydır. Buna riziko olayı da denilmektedir. Ancak, yasal düzenlemede her iki kavram da aynı kelimeyle ifade edilmiş olup, riziko olarak nitelendirilmiştir¹¹⁸.

Tehlike mahiyeti itibariyle az çok devamlı bir durum olmasına karşın, riziko ani bir olaydır. Bu olay kimi zaman süregelen bir hadise de olabilir, buna yaygın riziko denir.

Riziko, sigortacının edimini tayin etmesi sebebiyle, tehlikede olduğu gibi sigorta sözleşmesinde mutlaka etraflı bir şekilde tarif edilmesine rağmen, rizikonun sözleşmede ayrıntılı bir şekilde tarif edilmediği durumlarla da karşılaşabilmektedir.

¹¹⁶ **KENDER**, Hususi Sigorta s. 286; **KANER, İnci**: Zarar Sigortalarında Sigorta Ettirenin Tehlike ile İlgili Görevleri, İÜHF, C. LIV, S. 1-4, s.303 (Tehlike); **MEMİŞ, Tekin**: Yangın Sigortasında Riziko, Ankara 2001, s. 21 (Riziko).

¹¹⁷ **KANER**, Tehlike, s. 304; **MEMİŞ**, s. 21.

¹¹⁸ **KANER**, Tehlike, s. 305; “.....Gerçekten, tehlike kavramı yerine bu hukuk sistemlerinde “*Gefahr*” riziko kavramı yerine de “*Versicherungsfall*” kullanılır. İsviçre sigorta hukukunda ise tehlike/*risque*, olayın gerçekleşme ihtimaline verilen isimken “*sinistre*” tehlikenin gerçekleşmiş halidir. Fakat Türk hukukunda ne kanunda ne de doktrinde böyle bir ayırma rastlanmaz.” **MEMİŞ**, s.22.

Sigorta hukukundaki tüm hükümlere uygun olacak bir riziko tanımı yapılamadığından, riziko münferit normun amacına ve anlamına göre tayin edilmelidir¹¹⁹.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, riziko, gerçekleşmesi muhtemel bir olaydır. Rizikonun gerçekleşmesi iki bakımdan muhtemel olabilir; gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin belli olmaması veya ne zaman gerçekleşeceğini belli olmamasıdır. Rizikonun zarar doğuran bir olay olması şart olmamakla birlikte, rizikonun zarar meydana gelmiş olması zarar sigortaları açısından, sigortacının sorumluluğunun bir şartıdır.

Riziko öyle bir olaydır ki, söz konusu gerçekleşme ihtimali (yani tehlike durumu sebebiyle) sigortacı ve sigorta ettiren arasında daha önce kurulmuş bir borç ilişkisi bulunmalıdır. Buna rizikonun nisbiliği de denilmektedir. Bir diğer ifadeyle, tehlike dolayısıyla, taraflar arasında bir borç ilişkisi mevcut değil ise, meydana gelecek olaylar sigorta akdindeki riziko tanımına uysa da riziko teşkil etmez. Bir diğer ifadeyle sözleşmenin kurulduğu sırada gerçekleşmiş olaylar riziko olarak nitelendirilemezler¹²⁰.

¹¹⁹ **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 287; **KANER**, Tehlike, s. 305.

¹²⁰ “.....Rizikoyu teşkil eden olay, kotalite ya da uygun illiyet bağı içinde bulunan birden fazla münferit olaydan meydana geliyorsa her bir olay ya da fiil acaba riziko olarak kabul edilebilir? Bruck Möller haklı olarak bunun her bir münferit normun amacı ve anlamına göre cevaplandırılacağı fikrindeler. Mesela sigorta ettirenin zararı azaltma ve önleme görevinde (ETTK md. 1239) riziko olayını teşkil eden halkalardan birinin gerçekleşmiş olması halinde rizikonun meydana gelmiş olduğu kabul edilmelidir. Rizikonun gerçekleştiğini ihbar görevinde ise kanunkoyucu, mesuliyet sigortasında rizikonun ne zaman gerçekleşmiş olacağını kendisi tespit etmiştir. Maurer ise bu gibi olayların sigorta akdinden önce vuku bulmuş olması halinde – zarar verici olayın sigorta süresi içinde meydana gelmiş olması kaydıyla – sigorta himayesine dahil olup olmadığı meselesini ele almakta ve bu konuda Alman hukukunda iki görüş olduğunu bildirmektedir. Bu fikirlerden birincisine göre, zarar verici olayla, kotalite ya da uygun illiyet bağı içinde bulunan bir olay sigorta akdinin yapılmasından önce meydana gelmiş ise zarar verici hadise sigorta himayesinden istifade edemez (Sözleşmenin muhtevasına dahil olmaz). İkinci görüşe göre ise, bu gibi olaylar, zararın sigorta himayesinden istifade edip etmemesi bakımından dikkate alınmaz. Fikrimizce, bu gibi olaylarda tehlike kavramından da hareket edilebilir. Sigortacının sözleşmede üzerine aldığı tehlike muhtemel bir tehlikedir. Halbuki, zararın doğuran olayla, kotalite ya da uygun illiyet bağı içinde bulunan bu tür olaylar, aslında muhtemel tehlikeyi mevcut tehlike haline getiren olaylardır. Mevcut tehlike ise sözleşmenin kapsamına dahil olmadığından (aksi sözleşmede öngörülmedikçe) söz konusu zararlar da sigorta himayesine dahil olmayacaktır.” **KANER**, Tehlike, s. 305 – 307; **ÜNAN, Samim**: İsteğe Bağlı Genel Sorumluluk Sigortasında Riziko, İstanbul 1998, s. 26 (Riziko); **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 287.

B. Sigortalanan Rizikolar

Sigortalanan rizikolar genel olarak, Kredi (Ticari Alacak) Sigortası Genel Şartları'nda (KSGŞ) kredili satış veya kredili hizmet işlemlerinde alıcının, iflas etmesi, tüzel kişi olması halinde borçlarını ödeyememesi nedeniyle hakkında tasfiye kararı alınması, borçlarının ödenmesi ile ilgili olarak bir mahkeme kararı veya resmi merci tarafından tüm alacaklarını bağlayan kısıtlayıcı bir karar alınması, borç ödemede acze düşmesinin belgelenmesi veya bu durumun sigortacı tarafından kabul edilecek başka bir şekilde kanıtlanması suretiyle yapılan icra takibinin sonuçsuz kalması, borçları ile ilgili konkordato ilan etmesi ve hukuki olarak yukarıda belirtilen durumlara eşdeğer görülen diğer haller sonucu satıcı konumundaki sigortalının Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaptığı satışların bedelini kısmen veya tamamen alamaması nedeniyle uğrayacağı maddi zararlar, ayrıca sözleşme olması şartıyla yukarıda sayılan hallerin dışında alıcının sözleşmede kararlaştırılan şartlarla mal veya hizmet bedelini ödememesi (temerrüt) hali olarak sayılagelmıştır. Bu kısımda, hukuki niteliği itibarıyla kredi sigortası incelenmekle olduğundan, ihracat kredi sigortası kapsamına dahil olan ticari ve politik rizikolar ileride ayrı bir başlık altında, burada yer alan hukuki nitelendirmelere atıfla ele alınacaktır.

KSGŞ, sigortalı konumundaki satıcı veya hizmet sağlayıcısının, mal alıcılarına yaptığı kredili satışlar ya da hizmet edimi alacaklılarına yönelik olarak ifa ettiği kredili hizmet edimleri sebebiyle, bu borçlular tarafından sigortalıya ödenmesi gereken tutarların ödenmemesi rizikosunu temin etmektedir. Kredili satış veya kredili hizmet edimi ifası, sigortalının borcunun önce alıcı veya hizmet edimi alacaklısının borcunun ise sonra yerine getirilecek olmasını ifade etmektedir. Sigortalının karşı alacağı ise, ileriye bırakılmıştır.

Kredi sigortası, alıcının ödeme borcunu yukarıda sayılan sebeplerle (iflas, tasfiye, borçlarının ödenmesi ile ilgili olarak bir mahkeme veya yetkili bir merciden tüm alacaklıları bağlayan kısıtlayıcı bir karar alınması, aciz, konkordato ilanı, hukuki

olarak bu durumlara eşdeğer görülen diğer haller) yerine getirmemesi ihtimali için güvence sağlamaktadır.

Ülkemizde iflas, konkordato, acze düşme, tüm alacaklıları bağlayan kısıtlayıcı karar (iflasın ertelenmesi gibi) kavramları İcra ve İflas Kanunu¹²¹ hükümlerine uygun şekilde anlaşılmalıdır. ÜNAN'a göre, tüzel kişi alıcının borç ödeyememe sebebiyle hakkında tasfiye kararı alınması kavramı açık değildir¹²².

Kredi Sigortası Genel Şartları'nın A.1 maddesi teminatı yer bakımından sınırlamakta ve sigortalının Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaptığı satışların bedelini kısmen veya tamamen alamaması nedeniyle uğrayacağı maddi zararlar için koruma sağladığını belirtmektedir. Oysa aynı Genel Şartlar'ın A.3/II, A7/I ve A.7/II maddeleri sigorta korumasının yurt dışına yapılan satış veya hizmet sunumlarını da kapsayacağını öngörmektedir. Bu kapsama yukarıda da ifade edildiği gibi Kredi Sigortası Genel Şartları İhracat Kredi Sigortası'na ilişkin ek düzenlemeleri içerecek şekilde değiştirilmiş, İhracat Kredi Sigortası Genel Şartları yürürlükten kaldırılarak, ihracat kredi sigortası da anılan Genel Şartlar'a tabi kılınmış olduğundan, ihracat kredi sigortası da girmektedir. İhracat kredi sigortası da bu kapsama alınmışken sigorta teminatı kapsamının Genel Şartlar'ın ilerleyen maddelerindeki düzenlemenin aksine yer bakımından sınırlandırılması doktrinde ciddi şekilde eleştirilmektedir. Zira, alıcı veya hizmet edimi alacaklısı yurt dışında ise, bunlar aleyhine kendi ülkelerinde bazı hukuki girişimler söz konusu olabileceğinden yabancı alıcı veya hizmet edimi alacaklısına yönelik girişimin ne şekilde nitelendirileceği sorunu ortaya çıkmaktadır. Yine, yabancı ülkelerdeki uygulamalar, bizim hukukumuzda mevcut iflas, konkordato veya aciz kavramları ile aynı şekilde değerlendirilmeyebilecektir. Dolayısıyla, nitelik itibarıyla Kredi Sigortası Genel Şartları'nda açıkça belirtilmiş durumlarla bir tutulması gereken durumlar da sigorta kapsamında kabul edilmelidir.

¹²¹ RG. 19.06.1932/2128.

¹²² “Kamuya ait tüzel kişiler: Varsa özel kanunlarındaki hükümlere tabi olacaklardır- MK 55. (İktisadi işletme kurarak kazanç getirici faaliyet izleyen) Dernekler ve Vakıflar: Tüzel kişilik sona erince Medeni Kanun hükümlerine göre, tasfiye amacıyla sınırlı ehliyet söz konusu olur – MK 52 ve derneğin malvarlığı kural olarak terekenin resmi tasfiyesine ilişkin hükümler uyarınca tasfiye edilir – MK 53. Ticaret Şirketleri: Söz konusu şirketin türüne göre Türk Ticaret Kanunu'ndaki hükümlere göre tasfiye edileceklerdir – MK 55.” ÜNAN, Şerh, s. 17 - 18.

Genel şartlar kredi sigortasının kapsadığı hallerden biri olan temerrüt durumunun ancak tarafların anlaşması ile teminata dahil olacağı hususunu da düzenlemektedir. Ne var ki, temerrüt ile diğer haller arasındaki temel fark sadece sigortacının ödeme yükümlülüğünün bağlı olacağı süreye ilişkin olmakla, temerrüdün her durumda teminata dahil olması gerekmektedir. Yalın temerrüt olarak nitelendirilebilecek ödememe halinde sigortacı sözleşmede öngörülen süre kadar bekleyecek ve sigorta bedelini ödeyecektir. Oysa, iflas, konkordato, aciz hallerinde ise sigortacı ödeme yükümlülüğünü çok daha kısa bir süre sonra yerine getirecektir¹²³.

C. Rizikonun Sınırlanması

1. Genel Olarak

Sigorta sözleşmesinin genel olarak tüm rizikoları teminat altına alması teorik olarak düşünülse de, yukarıda tanımı yapılmaya çalışılan rizikonun tam olarak sigorta edilmesi çoğu defa sigorta tekniği açısından sigortacının üzerine alamayacağı kadar ağır bir tehlike taşımaya varabileceğinden, sigorta sözleşmelerinde rizikoların sınırlandığı, bir diğer ifadeyle bazı muafiyetlerin gösterildiği görülmektedir¹²⁴.

Rizikonun sınırlandırılması, rizikoların soyut olarak sıralanıp bazı somut durumların istisna edilmesi biçiminde veya sigorta teminatı dışında kalan durumların sayılması şeklinde tezahür edebilir.

Rizikolar kişi, zaman, yer veya miktar bakımından sınırlandırılabilir. Bu sınırlamalar, sigorta sözleşmelerinde belirtilmek zorundadır. Sınırlamaların açık olarak belirlenmesi, anlaşılır olması ve taraflarca kabul edilmiş olması gerekmektedir¹²⁵.

¹²³ ÜNAN, Şerh, s. 18.

¹²⁴ KENDER, Hususi Sigorta, s. 290; MEMİŞ, s. 75; BAHTİYAR, Mehmet: Sigorta Poliçesi Genel Koşulları, BATİDER 1997, C. XIX, S. 2, (Genel Koşullar), s. 103.

¹²⁵ KENDER, Hususi Sigorta, s. 292; MEMİŞ, s. 76.

Sigortalıya yüklenen mükellefiyetler de sigorta tekniği açısından rizikonun sınırlanmasına hizmet etmektedirler. Bunun yanı sıra riziko sınırlanmasına hizmet eden birincil ve ikincil sınırlamalar olarak adlandırılan sınırlama türleri de mevcuttur.

Birincil sigorta sınırlamaları, sigorta sözleşmesinde belirtilen sigortalı şahıs, eşya ve sigorta menfaati ile ilgili sınırlamalardır. İkincil sınırlamalar ise, birincil yani sigortalı şahıs, eşya ve sigorta menfaati ile ilgili sınırlamalar dışında kalan sınırlamalardır. Burada anılan birincil ve ikincil riziko sınırlamaları mutlak nitelikte olmayıp, kimi zaman aslında birincil riziko sınırlaması kapsamında yer alması gereken hususların istisna hükümlerinden birinin veya birkaçının konusunu oluşturduğuna da rastlandığı durumlar mevcuttur. Rizikonun sınırlanmış olduğu durumlarda, rizikonun genelliği ilkesi söz konusu olmayıp, sigortacı rizikonun kapsam dışı olduğunu kanıtlamak yükü altına girer¹²⁶.

2. Kredi Sigortası Genel Şartları Açısından Teminat Dışında Kalan Haller

Kredi Sigortası açısından hangi hallerin teminat dışında kalacağı hususu Kredi Sigortası Genel Şartları A.7’de sayılmıştır. TTK md. 1409/I uyarınca, sigortacı, sözleşmede öngörülen rizikonun gerçekleşmesi halinde ödeme yapacaktır. Bunun anlamı yukarıda da ifade edilen sigortanın genelliği ilkesinin devre dışı olmasıdır.

Kredi sigortasında riziko satış veya hizmet sağlama sözleşmesinden satıcı veya hizmet sağlayıcı (sigortalı) lehine doğan alacağın alıcı veya kendisine hizmet sağlamış olan kişi (borçlu) tarafından ödenmemesi halidir. Alacağın ödenmemesi durumu teminat altına alınmış olduğu için, alacağın kanuna ya da ahlaka aykırılık veya

¹²⁶ **MEMİŞ**, s. 76; **ÜNAN**, Riziko, s 65; “TTK md. 1409(2)’da ifade hatalı olmakla beraber, riziko istisnalarının sigortacı tarafından isbat edileceği hükmü vardır. Sigortacı, bu halde sorumlu olmayacaktır.” **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 292; “.....TTK 1409(2) teminat dışında kalan hallerden birinin söz konusu olduğunu kanıtlama yükünün sigortacı üzerinde bulunacağını belirtmektedir. Bu çözüm yerindedir. Çünkü teminat dışında kalan hallerden birinin varlığı sigortacıya yarar sağlamaktadır. (Belirtmek gerekir ki TTK 1409(2) sözü açısından anlamlı görünmemektedir: Bu madde “sözleşmede öngörülen rizikonun teminat dışında kaldığını ispat (etme) yükünden” bahsetmektedir. Bir riziko sigorta sözleşmesinde “öngörülmüşse” teminat dışında değil, içinde demektir. Burada kaleme alınması gereken hüküm şöyle olmalı idi: “Sigorta sözleşmesinin teminatın kapsamını belirleyen maddesi uyarınca sigorta koruması altında sayılması gereken bir halin teminatın dışında kalacağı kararlaştırılmışsa, bu halin söz konusu olduğunu kanıtlama yükü sigortacıya aittir.” **ÜNAN**, Şerh, s. 34.

ehliyetsizlik gibi nedenlerle geçersiz hale gelmesi durumu teminat dışında kalmaktadır. Sigorta sözleşmesi kurulurken, sigortalının bu konuda bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Sigortacılıkta, riziko tanımlandıktan sonra prim karşılığında sigorta edilebilir duruma gelmesini teminen pek çok ikincil sınırlama (teminat dışında kalan haller) öngörülür. Teminat dışında kalan haller, “teminat dışında kalan hallere ilişkin madde” düzenlemesi mevcut olmasa idi, teminat kapsamına dahil olacak hallerdir. Kredi Sigortası Genel Şartları açısından somutlaştıracak olur isek, Kredi Sigortası Genel Şartları md. A.7 düzenlemesi, sigorta kapsamına giren kimi halleri, teminat dışına çıkarmak amacıyla getirilmiştir.

-A.7.1 Bir Ayırım Olmaksızın Yurt İçi ve İhracat Satışlarında Teminat Dışında Kalan Haller.

Kredi sigortası her ne kadar Genel Şartlar’da yer alan ifadede yer bakımından sınırlama varmış gibi görünse de, hem yurt içine hem de yurt dışına satılan mallar veya verilen hizmetler için yaptırılabilir. A.1.7 düzenlemesi her iki tür satış ya da hizmete uygulanacak, ortak teminat dışı hallerle ilgili olmasına karşın, A.7.2 sadece yurt içi satış ve hizmetlere, A.7.3 sadece yurt dışına yapılan satış ve hizmetlere uygulanacaktır.

-A.7.1.1 Herhangi bir nükleer yakıttan veya nükleer yakıtın yanması sonucu nükleer atıklardan veya bunlara atfedilen sebeplerden meydana gelen iyonlayıcı radyasyonlar veya radyo-aktivite bulaşmaları ve bunların gerektirdiği inzibati ve askeri tedbirler (bu bentte geçen yanma deyimi kendi kendini idame ettiren herhangi bir nükleer ayrışım “füzyon” olayını da kapsayacaktır).

Genel şartların bu ifadesi nükleer zararların her türlüünü kapsayacak mahiyettedir. Rizikonun büyüklüğü nispetinde genel şartlarda muafiyetin kapsamında ayrıntılı olarak ele alınmaktadır¹²⁷.

Nükleer risk olarak nitelendirilen rizikolar sigorta sözleşmelerinde daima teminat dışında bırakılır. Bunun sebebi, tek bir olayın önceden görülemeyecek zararlara ansızın yol açabilmesi özelliği sebebiyle sigortalanabilir olmadığı düşüncesidir. Bir diğer ifadeyle, nükleer rizikolar hakkında hesaplama yapılabilmesi ve bunların sigortalanabilmesi olanağı bulunmamaktadır¹²⁸.

-A.7.1.2 Bedeli teslimden önce ödenen veya bir banka ya da özel finans kurumu tarafından teminat mektubu verilmek suretiyle teyit edilen veya sigortalının ülkesindeki bir banka tarafından gayrikabilirücu vesaik karşılığı akreditif verilmek suretiyle teyit edilen satış.

Bedeli ödenen satış söz konusu ise rizikodan söz edilebilmesine olanak olmadığından, bu hali teminat kapsamından çıkarmaya yönelik özel düzenlemeye de gereksinim duyulmamaktadır. Bedeli bir banka teminat mektubu ile garanti edilen satışlarda ise, malın alıcısı ve hizmet sunulan kişi borcunu ödemediği takdirde, satıcı veya hizmet sunan taraf teminat mektubundaki garanti edilen riskin gerçekleştiğini bildirmek suretiyle teminat mektubunun tazmini talep ederek, alacağını tahsil edeceğinden sigortaya gereksinim olmadığı düşünülmektedir¹²⁹.

-A.7.1.3 Sigortalının, vekilinin, yardımcılarının veya sigortalı adına hareket eden herhangi bir kişinin satış sözleşmesi hükümlerini yerine getirmemesi ihmali, hatası, suistimali veya satış bedelini tahsil eden herhangi bir bankanın iflası, ihmali veya hatası.

¹²⁷ MEMİŞ, s. 106.

¹²⁸ ÜNAN, Şerh, s. 35.

¹²⁹ “..... Genel şartlarda “banka teminat mektubu verilerek teyit edilen satış” denmiş olmakla birlikte, bu anlatım hatalıdır; teyit sözcüğünü temin olarak anlamamız gerekir. Çünkü banka, teminat mektubu vererek alacağı teyit etmez. Sadece akreditifte, yerel (muhabir) bankanın, asıl borçlu banka yanında akreditif bedelinden sorumluluk üstlenmesi anlamına gelen “teyit verme” işlemi söz konusu olabilir.” ÜNAN, Şerh, s. 35.

Kredi sigortası, mal satan veya hizmet sunmuş olan kişinin, kendi edimini eksiksiz olarak yerine getirmiş olması karşısında, alıcı veya hizmet sunulan kişinin borcunu yerine getirmediği varsayımına dayanmaktadır. Dolayısıyla, sigortalının veya sigortalının ifa yardımcılarının sigortalıya düşen edimi hiç veya gereği gibi yerine getirmemiş olmaları halinde, kredi sigortası koruma sağlamamaktadır. Yine, sigortalı adına alıcıdan tahsilat yapmış olan bankanın iflası, tahsilat bedelini herhangi bir sebeple sigortalıya ödemiş olması hali de teminat dışında bırakılmıştır. Zira, malın alıcısı veya kendisine hizmet sunulan kişi borcunu gereği gibi yerine getirmiştir.

İhmal, hata ve suistimal hallerinin varlığı bakımından ise, bu ihmal veya hatanın alıcının ödeme yapmasına engel olacak nitelikte olması gerektiği tabiidir. Suistimal durumu ise sigortalının kendi edimini bilerek ve isteyerek, sözleşmede kararlaştırılan özelliklere uygun şekilde yerine getirmekten kaçınması halinde varlığını gösterir. Bu durum da sigorta korumasının dışında bırakılmıştır.

-A.7.1.4 Mal veya hizmet mübadeleleri, mal veya hizmet karşılığı satışlar.

Kredi sigortası, yukarıda da ifade edildiği üzere sadece para alacakları bakımından koruma sağlamakta olduğundan, barter veya trampa gibi durumların varlığı halinde sigorta koruması devre dışı kalacaktır.

-A.7.1.5 Biyolojik ve/veya kimyasal kirlenme, bulaşma veya zehirlenmeler nedeniyle oluşacak zararlar dahil olmak üzere, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nda¹³⁰ belirtilen terör eylemleri ve bu eylemlerden doğan sabotaj sonucunda oluşan veya bu eylemleri önlemek ve etkilerini azaltmak amacıyla yetkili organlar tarafından yapılan müdahaleler sonucunda meydana gelen zararlar.

Terör sigorta sözleşmelerinde genel olarak sigortacıların sorumlu olmadıkları bir durum olarak öngörülmektedir. Terör sebebiyle alıcının ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemiş olması uygulamada kolay karşılaşılabilecek bir durum olmamakla

¹³⁰ RG. 12.04.1991/20843.

birlikte, alıcı veya hizmet sağlanan kişinin edimini yerine getirmesi terör sebebiyle gecikmiş veya imkansız hale gelmiş olabilir. Bu düzenleme kapsamında alıcının ödeme yapamamasının doğrudan sebebi terör eylemi ise, sigortacının sorumluluğu bulunmayacaktır¹³¹.

-A.7.1.6 Ödenmemiş olan bir borç ile ilgili olarak sigortalının olumsuz bilgi bildirimi veya vadesi geçmiş bir borç bildiriminde bulunduğu veya bulunmuş olması gereken alıcılara yapılmış olan sevkiyat, teslimat veya hizmet sağlamadan doğan zararlar.

Kredi Sigortası Genel Şartları, olumsuz bilgi veya vadesi geçmiş borç bildirimine konu olacak alıcılara yapılan teslimat, sevkiyat veya hizmet sunumlarını doğrudan teminat dışında bırakmıştır¹³². Sigortalı alıcısına ilişkin olarak edindiği olumsuz bilgileri, sigortacıya aktarmak yükümlülüğüne sahiptir. Bu yükümlülüğün kapsamında, borcunu vadesinde ödemeyen alıcıların bildirimi de bulunmaktadır.

-A.7.1.7 Sigortalının, ödeme güçlüğü içine düştüğünü bildiği alıcılara, yapılmış olan sevkiyat, teslimat veya hizmet sağlamadan doğan zararlar.

A.7.1.6'da yer alan teminat dışı hal, burada düzenleme altına alınan hali de kapsamaktadır.

-A.7.1.8 Vade tarihinden veya uzatılmış vade tarihinden sonraki faiz, herhangi bir ceza veya masraflar.

Kredi sigortası, kural olarak yalnızca asıl alacağı teminat altına almaktadır.

¹³¹ ÜNAN, Şerh, s. 37; MEMİŞ, s.112.

¹³² “....Oysa, bu hususu teminat dışında bırakmaksızın bir görev (kölfe) olarak da düzenleyebilirdi. Gerçi görev söz konusu olduğunda da buna aykırı davranan sigortalı, sigortadan yararlanma hakkını tamamen veya kısmen yitirmektedir. Ancak, göreve ilişkin yaptırımların uygulanabilmesi, kusurun varlığı, rizikonun görev ihlali ile bağlantılı olarak (göreve aykırılık ile rizikonun gerçekleşmesi arasında sebep sonuç ilişkisi bulunacak şekilde) meydana gelmiş bulunması gibi koşullara tabi tutulmuştur. Kaldı ki, görevin kasten çiğnenmesi dışında, uygulanacak yaptırım, sigortacının ödediği tutardan indirim yapılmasıdır.” ÜNAN, Şerh, s.38.

-A.7.1.9 Malın evsafına ve durumuna veya satış veya kredi anlaşması hükümlerine ilişkin olarak sigortalı ile alıcı arasında ihtilaf çıkması.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, sigortalının kredi sigortası kapsamındaki korumadan faydalanabilmesini teminen öncelikle kendi edimini eksiksiz olarak yerine getirmesi gerekmektedir. Bu muafiyet kapsamında, mal veya hizmet alıcısının, sigortalının edimini hiç veya gereği gibi yerine getirmediği iddiası ile ödeme yapmaması karşısında doğacak ihtilaf sonuçlanıncaya kadar sigortacı ödeme yapmak zorunda olmayacaktır.

Malın evsafına ve durumuna ilişkin çekişmeler, TBK md. 219 uyarınca satıcının, alıcıya karşı herhangi bir surette bildirdiği niteliklerin satılанда bulunmaması; malın nitelik veya niteliği etkileyen niceliğine aykırı olan, kullanım amacı bakımından değerini ve alıcının ondan beklediği faydaları ortadan kaldıran veya önemli ölçüde azaltan maddi, hukuki ya da ekonomik ayıpların bulunması halleri olarak tanımlanabilir.

-A.7.2 Yurt içi satışlarda teminat dışında kalan haller.

A.7.2.1’de savaş, düşman hareketleri, çarpışma (savaş ilan edilmiş olmasın), ihtilal, ayaklanma, ve bunların gerektirdiği inzibati askeri hareketler olarak sayılmıştır

D. Rizikonun Değişmesi

Sigortalanan rizikoların zaman içinde değişmesi mümkündür. Bu tür değişiklikler doğrudan sigorta sözleşmesini etkilemektedir. Zira, sigorta sözleşmesinin en esaslı unsuru olarak nitelendirilen riziko değişmiştir.

Sigorta sözleşmesinde prim riziko dengesinde meydana gelen değişiklikler, sigorta sözleşmesi taraflarının yükümlülüklerini de etkilemektedir. Rizikonun sigorta akdinin başlangıcında olduğu gibi kalması esastır. Ancak, rizikonun ağırlaşp

hafifleyeceğine ilişkin düzenlemeler hem kanunda hem de sigorta genel şartlarında öngörülmektedir. Rizikonun değişimine bağlı olarak, fesih, sigorta priminin artırılması veya azaltılması gibi durumlar ortaya çıkabilecektir.

Riziko değişikliğinin türüne bağlı olarak, sigorta sözleşmesi de farklı yönlerde etkilenecek ve farklı hukuki sonuçlar ortaya çıkacaktır. Rizikonun ağırlaşması halinde sigortacı sözleşmeyi feshedebileceği gibi, prim artırımına da gidebilecektir. Rizikonun hafiflemesi halinde ise primden indirim talep hakkı doğacaktır. Rizikonun imkansızlaşması halinde sigorta sözleşmesinin de sona ereceği tabiidir¹³³.

Riziko ağırlaşması “sigorta akdi kurulurken beyan edilen rizikoyu kıymetlendirmeye yarayan faktörlerin sigorta süresi içinde, rizikonun gerçekleşmesi ihtimalini veya muhtemel zarar miktarını artıracak dolayısıyla akdin feshini veya tadilini gerektirecek bir şekilde değişmesi” olarak tanımlanmıştır¹³⁴. Bu tanıma göre, rizikonun ağırlaşmasından söz edebilmek için, rizikonun durumunda süreklilik arz eden bir değişiklik olması, değişikliğin sigorta sözleşmesinin kuruluşundan sonra gerçekleşmiş olması, rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya muhtemel zarar miktarını artırması ve esaslı bir değişiklik olması gerekmektedir¹³⁵.

Rizikonun ağırlaşmasında riziko değişikliği, rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artması veya gerçekleşme ihtimali aynı kalmakla birlikte meydana gelebilecek zararın büyümesi şeklinde sigortacı aleyhine olmaktadır.

Rizikonun ağırlaşması subjektif ve objektif riziko ağırlaşması olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Rizikonun ağırlaşması sigorta ettirenin fiilinden bağımsız olarak veya üçüncü bir kişinin fiili sonucu meydana gelmiş ise objektif riziko ağırlaşması söz konusu olur. Rizikonun sigorta ettirenin fiili sonucu ağırlaştığı haller

¹³³ MEMİŞ, s.124.

¹³⁴ OMAĞ, rizikonun konusuna ilişkin değişiklikleri sigortacının kanuni halefiyetine ilişkin değişiklikleri ve sigortacının sorumluluğunun ağırlaşmasına sebep olacak değişiklikleri bu kapsamda kabul etmektedir. OMAĞ, Merih Kemal: Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması Sorunu, İstanbul 1985, (Riziko) s. 41 vd; KANER, Tehlike, s. 43.

¹³⁵ OMAĞ, Riziko, s. 56 vd; MEMİŞ, s. 125.

ise sübjektif riziko ağırlaşması olarak nitelendirilmektedir. Kimi durumlarda ise hem objektif hem de sübjektif riziko ağırlaşmasının bir arada yer alması mümkündür¹³⁶.

Rizikonun ağırlaşması kavramının, rizikonun kasten gerçekleştirilmesi, teminat dışı bırakılması ya da rizikonun artması kavramlarından ayırmak gerekmektedir. Gerçekten de rizikonun kasten gerçekleşmesinde, rizikonun ağırlaşması durumundan farklı olarak belli bir süre devam eden ve bir temele dayanan ağırlaşma seviyesi bulunmamaktadır. Rizikonun gerçekleştirilmesine, sigorta ettirenin veya yardımcıların fiili ile bu fiil ve riziko arasında bir illiyet bağı aranmasına karşın, rizikonun ağırlaşması sigorta ettirenin fiilinden bağımsız olarak gerçekleşebilmektedir. Teminat dışı bırakma hallerinin ise sigorta ve sigorta sözleşmesinden doğan yükümlülükler açısından önemi bulunmamakla, rizikonun ağırlaşması durumundan ayrıdır. Rizikonun artmasında ise sigorta menfaatinin artması söz konusudur¹³⁷.

Rizikonun ağırlaşması halinde, sigortacının sigorta sözleşmesini feshetmek ya da sözleşmeyi ek primle veya sürprimsiz yürütmek imkanı doğacaktır. Rizikonun ağırlaşması halinde sigortacıya tanınan fesih hakkının amacı, prim/riziko dengesinin bozulmasından dolayı ağırlaşan şartlarla sözleşmeye bağlı olma zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Rizikonun ağırlaşması durumunda prim ile riziko arasında yeniden denge kurulabilmesini teminen sözleşmenin sürprimle devamının sağlanması, sigortanın amacına daha çok hizmet edecektir¹³⁸. Sözleşmenin sürprimle devam ettirilebilmesi, sözleşmenin tarafı olan sigorta ettirenin ediminin değiştirilmesi yoluyla mümkün olabilir. Bu türlü bir değişikliğin karşılıklı irade beyanlarıyla, değiştirim sözleşmesi şeklinde yapılabilmesi mümkündür. Mevcut bir sigorta sözleşmesine ilişkin tarafların prim/riziko dengesinin yeniden kurulması konusunda anlaşmaları halinde, anılan değiştirim sözleşmesi yeni bir poliçe düzenlenmesi veya mevcut sözleşmeye zeyilname eklenmesi suretiyle yapılabilir¹³⁹.

¹³⁶ MEMİŞ, s. 126.

¹³⁷ OMAĞ, Riziko, s. 65; MEMİŞ, s. 127.

¹³⁸ OMAĞ, Riziko, s. 157; MEMİŞ, s. 133; AYLI, Ali: Zarar Sigortalarında Prim Ödeme Borcu, İstanbul 2003, s. 29.

¹³⁹ AYLI, s. 30.

KSGŞ md. B.1 “Muhtemel Zarar ve Rizikonun Ağırlaşması” başlıklı düzenlemede, zarara yol açabilecek bazı haller muhtemel zarar halleri olarak, sigortalıya bir alıcının ticari ve mali durumu ile ilgili herhangi bir olumsuz bilginin ulaşması; bir alıcıya teslimat yapılmasında veya ödeme belgelerinin verilmesinde zorluk veya olağan dışı bir durum gözlenmesi; alıcının sözleşmenin ifası ile ilgili teminatları tesis edememesi; sigorta sözleşmesinin kapsadığı zarara yol açabilecek herhangi bir olayın öğrenilmesi; borç ile ilgili bildirimlerden veya açılan davalardan haberdar olunması tanımlanmıştır.

KSGŞ md. B.1’de tanımlanan muhtemel zarar hali söz konusu olduğunda, uygulanacak yaptırım konusunda doktrinde üç farklı yorumun söz konusu olabileceği tartışılmıştır¹⁴⁰. Buna göre, muhtemel zararın çıkması halinin rizikonun ağırlaşması olarak değerlendirilmesi durumunda TTK md. 1444 ve 1445 maddeleri uygulama alanı bulacaktır ki, bu durumda rizikonun ağırlaşmasını öğrenen sigortacı riziko gerçekleşmeden önceki dönemde sözleşmeyi bir ay içinde feshedebilecek veya prim farkı talep edebilecektir. Burada sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmada kusuru ve durumu sigortacıya bildirmemesinde kusurlu olup olmamasının etkisi olmayacaktır.

Yukarıda açıklandığı üzere, rizikonun ağırlaşması rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artması veya gerçekleşme ihtimali aynı kalmakla birlikte meydana gelebilecek zararın büyümesi anlamına gelmektedir. Bir diğer ifadeyle, sigortacının sözleşmenin kurulduğu sırada durumu bilse idi, sözleşmeyi hiç yapmayacağı veya daha ağır koşullarla yapacağı durumu ifade etmektedir. Kredi sigortalarında, sigortacı, alıcının borcunu ödeyemeyecek duruma gelmesi rizikosunu baştan hesaba katmakta ve üstlenmektedir. Bu sebeple, muhtemel zarar hali olarak KŞGS’de sayılan hallerin rizikonun ağırlaşması durumunu oluşturmayacağını söylemek mümkündür¹⁴¹.

¹⁴⁰ ÜNAN, Şerh, s. 53.

¹⁴¹ “Şu halde, kendisine mal teslim edilmiş/sevk edilmiş bir alıcının veya hizmet sağlanmış olan bir kişinin, daha sonra ödeme yapamaz duruma gelmesi, o mal satışı veya hizmet sağlama ile ilgili rizikonun ağırlaşması olarak değerlendirilemez. (Buna karşılık muhtemel zarar hali bilindiği halde o alıcıya kredili yeni mal satılması/hizmet sağlanması, rizikonun ağırlaştırılması sayılabilir.)” ÜNAN, Şerh, s. 54.

Rizikonun hafiflemesi ise, rizikoyu kıymetlendirmeye yarayan değişken nitelikteki faktörlerin, sigorta süresi içinde rizikonun gerçekleşmesi ihtimalinin veya muhtemel zarar miktarının azalmasını gerektirecek şekilde değişmesi olarak tanımlanmaktadır¹⁴².

TTK md. 1433/I'de primi etkileyen sebeplerde, rizikonun hafiflemesini gerektiren değişikliklerin meydana gelmiş olması halinde prim indirilir, gerekirse iade edilir. Rizikonun hafiflemesi halinde, rizikonun gerçekleşme ihtimali veya muhtemel zarar miktarı azaldığından, primin indirilmesi gerekmektedir. Rizikonun hafiflemesi halinde, sigorta ettiren sözleşmeyi feshedemeyecek, yalnızca primin indirilmesini talep edecektir. Primin indirilmesi rizikonun hafiflemesinin yaptırımı değil, aksine rizikonun hafiflemesi, primin indirilmesini talep edebilmesinin ön koşuludur. Primin rizikonun hafiflemesine bağlı olarak indirilebilmesi için, sigorta ettirenin, sigortacıdan bu yönde talepte bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla, prim indirimi kendiliğinden/*ipso iure* gerçekleşmez. Söz konusu talep hukuki açıdan bir icap (öneri) olmayıp, sigorta ettirenin süreyle bağlı olmayan tek taraflı bir hukuki işlemidir¹⁴³.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İHRACAT KREDİ SİGORTASI SÖZLEŞMESİ

§ 3 İHRACAT KREDİ SİGORTASI SÖZLEŞMESİNİN KURULUŞU ve UNSURLARI

I. İhracat Kredi Sigorta Sözleşmesinin Kuruluşu

Bir ülkenin milli ekonomisinin gelişmesinde ve döviz kaynaklarının arttırılmasında ihracatın rolü ve öneminin ne kadar büyük olduğu gerçeği ortadadır, bunun aksini kabule imkan yoktur. İhracatı teşvik ve kolaylaştırmak için alınacak tedbirlerin başında da herhalde ihracatçıya kredi verilmesi veya kredili muamele

¹⁴² MEMİŞ, s. 134.

¹⁴³ AYLI, s. 33; MEMİŞ, s. 135.

yapılmasının sağlanması gelmektedir. Kredi muamelesi mahiyeti itibariyle rizikolu bir iştir. Bu nedenle her kredi veren, buna karşılık belirli bir teminat ve güvence aramak ve almak zorundadır¹⁴⁴.

İhracat kredi sigortasıyla, ihracatçının yabancı ülkedeki alıcısına satmış olduğu mal veya hizmet bedeli, teminat altına alınmıştır. İhracatçı mal veya hizmetini peşin olarak bedelini tahsil etmek suretiyle değil, mal tesliminden veya hizmetin yapılmasından belli bir süre sonra, bedelinin ödenmesi kaydını kabul ederek, satmış bulunmaktadır. Böylece ihracatçı, satılan malın veya yapılan hizmetin bedeli kadar alıcısına kredi vermiş olmaktadır ki, işte ihracat kredi sigortası ile bu kredi teminat altına alınmıştır.

Sigorta teminatı altına alınan kredinin, ihracatçının kendi ülkesindeki bir takım kuruluşlardan sağladığı kredilerle karıştırılmaması gerekir. Gerek ihracatçının daha geniş finansman imkanlarından yararlanması ve gerekse ihraç edilen mal veya hizmetin maliyetinin daha düşük bir seviyede tutulmasının sağlanması maksadıyla, “ihracatı teşvik fonu” gibi, tesis edilen fonlardan ihracatçıya verilen krediler, “ihracat kredi sigortası”nın konusunu teşkil etmemektedir. Kuşkusuz ihracatçının kendisinin temin ettiği bu krediler ile onun yurt dışındaki alıcısına tanıdığı krediler arasında yakın ilişkiler mevcuttur. Fakat, ihracat kredi sigortası ile teminat altına alınan kredi, ihracatçının sattığı mal veya hizmet karşılığında, yabancı ülkedeki alıcısından tahsil edeceği mal veya hizmet bedeli kadar, ona tanıdığı kredinin sigortasıdır. Bu itibarla yapılan sigorta, ihracatçının kendi aldığı kredisinin sigortası değil, yabancı ülke ithalatçısına tanıdığı kredinin sigortası olmaktadır¹⁴⁵.

Sigorta kavramı ve sigorta muamelesinin kanuni unsurları ve teknik esasları belli olduğuna göre, bunları söz konusu rizikolarla bağdaştırmak çok titiz çalışmaları gerektirmekte ve bazı hallerde de sigorta kavramının dışına çıkılmaktadır. Şöyle ki, ihracat kredisinde ortaya çıkan bazı rizikoların tayini sigorta tekniği esaslarına göre

¹⁴⁴ KENDER, İhracat Kredi Sigortası, s 134.

¹⁴⁵ PEKİNER, s. 63; ATABEK, Kredi Sigortası, s. 15, ÖZDEMİR, s. 24

çok güç olmakta ve bunu hususi sigorta şirketleri yüklenmek istememektedirler. İşte bu hallerde Devletin müdahalesi ve himayesi gerekmektedir. Devletler, milli ekonominin gelişmesinin menfaatlerine olması nedeniyle bu müdahale ve yardımdan kaçınmamaktadırlar. Devletin müdahale şeklinin de hukuki düzenlemesi, ihtiyaç ve imkanlara göre incelenmesi ve en uygun biçimde tanzimi yine çaba isteyen ve güçlükler arz eden bir iştir¹⁴⁶.

Sözleşme, hukuk alanında borç doğuran kaynakların en önemlisi olup, önceden tespit edilmiş hukuki sonuca yönelik karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarından oluşan iki ya da çok taraflı hukuki işlem olarak tanımlanmaktadır¹⁴⁷.

Sigorta sözleşmesinin tanımı konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüş ancak ortak bir tanıma da ulaşılamamıştır. Sigorta sözleşmesinin mahiyeti, ekonomik, sosyal ve hukuki açıdan arz ettiği özellikler nedeniyle Kanun'da tanımlanmasının doğru olmayacağı ifade edilmiş olmasına karşın¹⁴⁸ TTK md. 1401'de sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir menfaatinin zarara uğratan tehlikenin, rizikonun meydana gelmesi halinde bunu tazmin etmeyi ya da birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşme olarak tanımlanmıştır.

Sigorta sözleşmesi tipik bir borçlar hukuku sözleşmesi olup, kurulması, hüküm ve sonuçlarını doğurması genel hükümlere tabidir. Sigorta sözleşmesinin tam iki tarafa borç yükleyen akitler olup olmadıkları konusunda doktrinde fikir birliği oluşmamış ve tartışmalar sırasında iki temel görüş ileri sürülmüştür. Tartışmaların ortaya çıkmasının sebebi, sigorta ettirenin prim borcunun prim ödemek olarak belirlenmesine karşın, sigorta sözleşmesinin kurulduğu sırada sigortacının aktif bir

¹⁴⁶ AYBAR, s. 162.

¹⁴⁷ OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 10, C. 1, s. 36; EREN, Fikret: 6089 sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2012, s. 204.

¹⁴⁸ KUBİLAY, Huriye: Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, B. 2, İzmir 2003, (Sigorta Hukuku), s. 33; KENDER, Hususi Sigorta, s. 164.

borcunun bulunmamasıdır¹⁴⁹. Bu kapsamda ortaya çıkan Para Ödeme Teorisi kapsamında, sigorta ettirenin prim ödemedeki asıl borcu, sözleşmenin kurulmasıyla birlikte doğan primi ödeme borcu olmakla birlikte bunun ifası şarta bağlı olup, sözleşmede öngörülen şartın gerçekleşmesinden önce sigortacının herhangi bir borcu bulunmamaktadır. Ancak, sigortacının borcunun geciktirici şarta bağlı olmasının sözleşmenin tam iki tarafa borç yükleyen akit olma özelliğini ortadan kaldırmadığı savunulmuştur¹⁵⁰. Doktrinde ileri sürülen ve büyük çoğunluk tarafından savunulan ikinci görüş olan, Tehlike Taşıma Teorisi uyarınca, borcun ifasının kanuni şarta bağlanmış olmasının borçlar hukukunun genel ilkeleriyle açıklanmasının mümkün olmadığı, sigortacının borcunun sigorta teminatı sağlamak olup, sürekli borç ilişkisi niteliğindeki sigorta sözleşmesinde bu borcun sözleşmenin devamı süresince mevcut olduğu ve rizikonun gerçekleşmemesinin sözleşmenin tam iki tarafa borç yükleyen akit olma özelliğini ortadan kaldırmadığı, zira sigortacının esas borcunun sigortalanan rizikoyu taşıma olduğu ifade edilmiştir¹⁵¹.

Her iki görüş arasındaki temel farklılık, sözleşmenin tam iki tarafa borç yükleyen akit olma özelliğinden ziyade, sigortacının borcunun açıklanması konusunda oluşmaktadır. Para Ödeme Teorisi uyarınca, sigortacının borcu kanuni geciktirici şarta bağlı olduğu savunulmuş, Tehlike Taşıma Teorisi'nde ise, sigorta ettirenin prim ödeme borcunun karşılığı olarak, sigortacının sözleşme konusu rizikoya karşı teminat sağlama borcu olduğu, dolayısıyla rizikonun gerçekleşmemesi halinde herhangi bir ödeme yapmamasından dolayı borcunun bulunmadığı iddiasının önüne geçilmiştir. Sigortacının, sigorta sözleşmesinden doğan borcunun sadece rizikonun gerçekleşmesi halinde zararın tazmin edilmesi olduğunu söylemek, sigortacının sigortalının menfaatini teminat altına alması borcunun yok sayılmasını gerektirir ki, kanaatimizce doktrinde baskın olan ikinci görüş doğrultusunda sigortacının sigorta sözleşmesinden doğan asli borçlarından birinin sigorta teminatı sağlamak olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

¹⁴⁹ **ŞEKER, Zehra:** Sigorta Sözleşmesinin Hukuki Niteliği Üzerine, Prof. Dr. M. Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 1044; **KUBİLAY,** Sigorta Hukuku, s. 36; **CAN,** s. 273.

¹⁵⁰ **ŞEKER,** s. 1045; **CAN,** s. 273.

¹⁵¹ **ŞEKER,** s. 1048.

Sigorta sözleşmesinin geçerliliği TTK'da herhangi bir şekil şartına tabi kılınmamış olmakla birlikte, sözleşmenin ispatı açısından yazılı delil gerekmektedir. Sigortacı ile teklif sahibinin sigorta koşulları ve prim üzerinde anlaşmaları sonucu TBK'daki genel hükümlerde sözleşmelerin kuruluş aşamasında gerekli olan icabın kabul edilmesiyle sigorta sözleşmesi kurulur¹⁵². Genel olarak, icapta bulunan sigorta ettiren (poliçe ya da teklifnamenin sigorta ettirene iletilmesi), kabul eden taraf ise sigortacıdır.

İhracat kredi sigorta sözleşmesi, diğer bütün sözleşmeler gibi sözleşme hukukunun temel ilkeleri uyarınca tarafların sözleşmenin esaslı unsurları üzerinde anlaşmalarını sağlayan karşılıklı irade beyanları ile kurulur¹⁵³. TTK md. 1405/1 uyarınca sigorta sözleşmesi yapmak isteyen kişinin, sözleşmenin yapılması için sigortacıya verdiği teklifname¹⁵⁴, teklifname tarihinden itibaren otuz gün içinde reddedilmemişse taraflar arasında sigorta sözleşmesi kurulmuş kabul edilecektir. Sigortacılık uygulamasında, yasada öngörüldüğü şekilde sigorta sözleşmesi ile sigortacı tarafından düzenlenen ve TTK md. 1424 ve 1425 uyarınca sözleşme gereği olarak tarafların haiz oldukları hak ve borçları gösteren ve sigortacının imzasını taşıyan bir sigorta poliçesi düzenlenerek sigortalıya verilmelidir¹⁵⁵.

¹⁵² **KENDER**, Sigorta Mukavelesinin Akdedilmesi ve Şartları, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I, Ankara 1984, 40 vd. (Mukavele); “..... TTK'nın 1263 üncü maddesi uyarınca sigorta sözleşmesi hiçbir şekle tabi tutulmamıştır. Kural olarak, kişilerin karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarıyla sigorta sözleşmesi oluşur, sözleşmenin yazılı belgeye bağlanması ancak ispat hukuku açısından önem taşır ve HUMK'nun 288 vd. maddelerinde düzenlenmiş şekilde kanıtlanması gerekli ve yeterlidir.” Yarg. 11 HD. 23.12.2004 T. 2004/3265 E., 2004/12475 K.; “Sigorta sözleşmesi yapılırken tarafların ehliyeti bakımından borçlar hukuku esaslarına uyulmak gerekir. Sigorta sözleşmesi kanunda hiçbir şekle tabi tutulmamıştır, ancak ispatı için yazılı delil gereklidir.” **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 170. Yarg. 11 HD, 19.11.1988 T., 1987/5441 E., 1988/95 K.; Yarg. 11 HD, 22.05.1981 T., 1981/981 E., 1981/2535 K.

¹⁵³ **ATABEK, Reşat**: Sigorta Akdinin Yorumu, SHD 1982, C. 1, S. 2, (Akdin Yorumu), s. 139.

¹⁵⁴ “Sigortacılıkta kullanılan teklifname formu, sigorta yaptırmak isteyen kimsenin doldurarak sigortacıya verdiği ve yaptıracağı sigorta ile ilgili bütün bilgileri içeren belgedir.” Sigortacı tarafından hazırlanan bu belge, sigortacının rizikoyu değerlendirmesine olanacak verecek bir biçimde düzenlenmiş bir takım sorulardan oluşur. Teklifname formunda, sigorta konusu, sigorta süresi ve sigorta bedeli de mutlaka yer alması gereken unsurlardandır.” **NOMER, Cahit/YUNAK, Hüseyin**: Sigortanın Genel Prensipleri, İstanbul 2000, s. 25.

¹⁵⁵ **ULAŞ**, Zarar Sigortaları, s. 11; “Türk Borçlar Hukukunda, taraflardan birinin diğerine yaptığı ve muvafakat edildiği takdirde sözleşmenin meydana gelmesini sağlayacak nitelikteki teklife icap denir. Bir beyanın icap olarak nitelendirilebilmesi ve icaba ilişkin hukuki sonuçlar doğurabilmesi için şu unsurlarının bulunması gereklidir: 1) İcap karşı tarafa yöneltilmiş olmalıdır, 2) İcap sözleşmenin bütün esaslı noktalarını karşılamalıdır, 3) İcaba yapan icabıyla bağlı kalmak niyetinde olmalıdır.” **ESENER, Turhan**: Borçlar Hukuku I, Akitlerin Kuruluşu ve Geçerliliği, Ankara 1969, s. 40; **TEKİNAY, Selahattin Sulhi / AKMAN, Sermet / BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP, Atilla**: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1993, s. 92; **KENDER**, Mukavele, s. 45.

İcap, sözleşmenin objektif esaslı unsurlarını havi, karşı tarafa varması zorunlu, tek taraflı ve bağlayıcı bir irade beyanı olup, genellikle sigorta ettiren tarafından yapılır; ancak bazı büyük rizikolarda sigortacı da icapçı olabilmektedir. Sigorta ettiren, zarar tehdidi altında bulunan menfaatin ve rizikonun mahiyetini tespiti yarayan soruları içeren formu (teklifnameyi) doldurup, sigortacıya vermekle icapta bulunmuş olur. Sigorta sözleşmesine ilişkin icabın sözleşmenin sübjektif ve objektif esaslı tüm unsurlarını içermesi gerekmektedir. Ancak, bu noktada sigorta ettirenin, sözleşme yapmaya yönelik iradesinin de bulunması şarttır. Dolayısıyla, sigorta ettirenin sigortacı tarafından sadece kendisine sunulan soru formunu doldurup iade etmesi ve ayrıca sözleşme kurma iradesini beyan etmemesi veya sigortacının reklam materyallerini sigorta ettirmek isteyenine vermesi ya da taslak sözleşme metninin sadece bilgi vermek amacıyla gönderilmesi hallerinde geçerli bir icaptan söz edilemeyecektir¹⁵⁶.

Sigortacı da gerek kendisinin yaptığı araştırmalar sonucunda, gerek sigorta ettirenin beyanları sonucunda bilgi sahibi olduğu riziko hakkında bir poliçe düzenlemek ve bunu karşı tarafa vermek suretiyle icapta bulunabilir. Sigorta ettirenin veya sigortacının icabıyla bağlı kalacağı süre, TBK md. 3 vd. hükümlerine göre tayin edilir. Bununla birlikte icapta bulunan, kabul için belirli bir süre tayin etmek suretiyle de icabıyla bağlı kalacağı süreyi belirleyebilir. Bu süre dolduktan sonra açıklanan kabul beyanı, yeni bir icap teşkil edecektir. İcap beyanının nasıl yapılacağına ilişkin olarak, kanunda herhangi bir şekil şartı öngörülmemiştir. Geçerli bir icaptan söz edilebilmesi için, bu icabın, sözleşmenin objektif esaslı unsurlarını içermesi gerekir. Bu unsurlar ise şunlardır: Sigorta ettirenin ve sigortalının rizikonun gerçekleşmesinde etkili olabilecek özellikleri, sigorta menfaati, riziko, sigorta bedeli, prim miktarı ve sözleşme süresi¹⁵⁷. Sigorta ettirenin icapta bulunduğu hallerde, sigorta ettiren prim miktarını belirleme olanağına sahip olmayabilir ve bu nedenle icabında prim miktarına ilişkin bir talep bulunmayabilir. Bu durumda, sigorta ettirenin, söz konusu riziko için sigortacının işletmesinde uygulanan prim tarifesine göre prim miktarının

¹⁵⁶ KENDER, Mukavele, s.44.

¹⁵⁷ KENDER, Mukavele, s. 43.

belirlenmesini tercih ettiği varsayılır. Bununla birlikte satıcının, sigorta sözleşmesi akdetmeye yönelik icabında sigortalı şahsın ismen gösterilmesi ya da sözleşmenin kimin olacaksa onun hesabına sigorta olarak yapılmasını istediğinin açıkça belirtilmiş olması şarttır. Aksi halde, sözleşme satıcının kendi hesabına yapılmış sayılır (TTK md. 1454/III). Bu unsurları taşıyan bir icabın sonuç doğurabilmesi için, muhatabına varması zorunludur.

Muhatabına ulaşan icap beyanının, bir sözleşme vücuda getirebilmesi için, kendisiyle örtüşen bir kabul beyanına ihtiyaç vardır. Kabul beyanı da herhangi bir şekil şartına tabi değildir. Bu doğrultuda, sigortacının sigorta ettirene poliçeyi veya prim faturasını göndermesi kabul anlamına geldiği gibi, icapta bulunanın sigortacı olması halinde, sigorta ettirenin poliçeyi teslim alıp bir süre ses çıkarmaması da kabul olarak addedilebilir. Sözleşme, kabul beyanının icapta bulunana ulaşması ile kurulmuş olur. Sigorta ettirenin icap beyanını, acentaya bildirdiği hallerde, icabı acentadan öğrenen sigortacının, kabul beyanını yine acentaya bildirmesi, sözleşmenin kurulması için yeterli değildir. Zira, acenta sigorta ettirenin değil; sigortacının temsilcisidir. Bu gibi durumlarda sözleşme, acentanın kendisine ulaşan kabul beyanını sigorta ettirene bildirdiği anda kurulmuş olur¹⁵⁸.

İhracat kredi sigortası açısından ise, sigortayı yaptırmak isteyen ihracatçı firma teklifnameyi doldurduktan sonra Türk Eximbank'a gönderir. Teklifnamenin incelenmesi sonucunda ihracatçı firmaya azami tazminat tutarının belirlendiği ve Türk Eximbank tarafından imzalan kabul formu ve genel şartları içeren Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Genel Poliçesi gönderilir. İhracatçı firma kabul formunu imzalayarak bir örneğini yedinde tutar, diğersini Türk Eximbank'a gönderir. İhracat kredi sigortası açısından sigorta sözleşmesi sigortalı firmanın kabul formunu imzalamasıyla kurulur.

Kabul formunun Türk Eximbank'a ulaşması ile sigorta sözleşmesi hüküm ve sonuçlarını doğurur. Taraflar artık edimlerini yerine getirmekle yükümlüdür

¹⁵⁸ KENDER, Mukavele, s. 45; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk, s. 75.

II. İhracat Kredi Sigorta Sözleşmesinin Unsurları

A. Sigorta Edilen Menfaat

Sigorta sözleşmesi, çeşitli olasılıkların gerçekleşmesi üzerine bir ödemede bulunulması esasına dayandığından, kumar ve bahis sözleşmelerine benzetilmiştir. Sigorta sözleşmesinin; gerek Kıta Avrupası hukuk sisteminde, gerek Anglo-Sakson hukuk sisteminde kumar ve bahis sözleşmelerinden ayırdedilebilmesinin sağlanması amacıyla, sigorta sözleşmesine konu edilen şey üzerinde sigorta edilebilir bir menfaati (*insurable interest*) bulunan kimselerin sigorta sözleşmesi yapabilecekleri kabul edilmiştir. Sigorta hukuku bakımından menfaat kavramı, belirli bir şey ile belirli bir kişi arasındaki değer ilişkisini ifade eder.

Bununla birlikte, sigorta sözleşmesini kumar ve bahis sözleşmelerinden ayırdeden unsur, doğrudan doğruya menfaat değil, bu menfaatin niteliğidir. TTK md. 1401/I uyarınca, sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin “para ile ölçülebilir bir menfaatini” zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi halinde bunu tazmin etmeyi yükümlendiği sözleşme olarak tanımlanmıştır¹⁵⁹. Bu tanımdan da açıkça anlaşılacağı üzere sigorta sözleşmesinin kurulabilmesi için iktisadi ve meşru bir menfaatin bulunması şarttır¹⁶⁰.

¹⁵⁹ TTK’nın madde gerekçesinde aynen “Nitekim Alman Sigorta Sözleşmesi Kanununda olduğu gibi bazı kanunlarda da sigorta sözleşmesinin tanımı yapılmamıştır. Buna karşın 1956 tarihli Türk Ticaret Kanununda olduğu gibi yeni Tasarı’da da sigorta sözleşmesinin tanımının verilmesi uygun görüşmüştür. Her ne kadar sürekli değişim ve gelişim gösteren toplumsal hayatın bütün çeşitliliği ile kanunlarda düzenlenmesi mümkün değilse de, sosyal ve ekonomik hayatta önem kazanmış, iş hayatının ve mahkeme içtihatlarının gelişmesi sonucunda bugünkü biçimlerini bulmuş olan sözleşme tiplerinin kanunlarda düzenlenmesi özellikle sözleşmeyi o sözleşme yapan “objektif esaslı noktaların” belirlenmesi açısından büyük önem arz eder. Sözleşmenin esaslı noktalarının tespiti ise sözleşmenin kurulmasından yorumlanmasına ve hatta sona ermesine kadar, uygulayıcılara ve mahkemelere önemli kolaylıklar sağlar. Ayrıca bir sözleşmeye ilişkin hükümlerin Kanunda düzenlenmesi öncelikle o sözleşmenin tanımının da kanunda yer almasını gerektirir.” demek suretiyle, “sigortalanabilir menfaat” sözleşmenin objektif esaslı unsuru olarak açıkça belirlenmiştir; “6762 sayılı TTK md. 1263’deki tanımda hatalar vardı, yeni tanımda da kavramlar yanlış kullanılmış ve dil hataları yer almıştır.”**KENDER**, Hususi Sigorta, s. 164.

¹⁶⁰ **CHUAH, Jason C. T.:** *Law of International Trade Cross Border Commercial Transaction*, B. 4, Londra 2009, s. 248; **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 164.

İhracat kredisi kapsamında satılan malların veya sunulan hizmetlerin yabancı ülkede alıcısından tahsil edilecek bedeli kadar, satıcıya tanınan kredinin sigorta edilmesi halinde, alıcının, satıcının veya her ikisinin birden sigorta edilebilir menfaate sahip olup olmadıklarının tespit edilmesi sorunu doğmaktadır. Bu sorunun çözümü ise, ihracat kredi ilişkisinin incelenmesi ile ortaya çıkar. İhracat kredi sigortası ile ihracatçının yabancı ülkedeki alıcısına satmış olduğu mal veya sağlamış olduğu hizmetin bedeli teminat altına alınmıştır. İhracatçı mal veya hizmeti peşin olarak bedelini tahsil etmek suretiyle değil, mal tesliminden veya hizmetin yapılmasından belli süre sonra, bedelinin ödenmesi koşulunu kabul ederek satmış bulunmaktadır. Bir diğer ifadeyle, ihracatçı satılan malın veya sunulan hizmetin bedeli kadar alıcısına kredi vermiş olmaktadır ki, bu kredi teminatı altına alınmaktadır¹⁶¹.

İhracat kredi sigortası açısından sigorta edilebilir menfaatin tespiti, ihracatçının sağladığı kredinin türüne göre değişmektedir. İhracatçının alıcıya kendisinin kredi açmış olduğu durumlarda sigortalanabilir menfaati olan sigortalı ihracatçı iken; bir Türk bankasının yabancı ülkedeki finansman kuruluşuna veya alıcıya kredi açmış olması halinde, ihracat bir Türk bankası tarafından da desteklenmekte ise, sigortalanabilir menfaati olan Türk bankasıdır¹⁶². İhracat kredi sigortası baştan itibaren başkası hesabına sigorta şeklinde yapılabilir. Zira, burada bir kredi kuruluşu teslim edilen malın veya sağlanan hizmetin bedelini peşinen ihracatçıya ödeyerek sigorta sözleşmesinde lehdar olarak gösterilebileceği gibi, ihracatın riskini kredi açmak suretiyle destekleyebilir. Her iki durumda da başkası hesabına sigorta hükümleri devrededir.

Başkası hesabına sigorta ile başkası adına sigortanın birbirinden ayırdedilmesi yerinde olur. TTK md. 1407 ve 1406'da düzenlenen başkası adına sigortada, bir temsil ilişkisi söz konusudur. Burada sigorta, başkası adına ve hesabına yapılır, prim ödeme borcu da dahil olmak üzere sigorta sözleşmesinden doğan tüm hak ve borçlar

¹⁶¹ **AYBAR**, s. 162.

¹⁶² **AYBAR**, s. 165; **KENDER**, İhracat Kredi Sigortası, s. 138 vd.; **ÜNAN, Samim**: Sif (Cif) Olarak Satılan Mallar İçin Yapıtılan Yük Sigortasında Sigortalanabilir Menfaat, SHD, 1997, S.1, s. 24 ; **SOMER**, Başkası Hesabına Sigorta, s. 45.

sigortalıya ait olur. Bu sigorta türünde, sigortanın konusu, temsil olunan menfaattir¹⁶³. Sözleşmeden, sigortanın kimin ad ve hesabına yapıldığının anlaşılamadığı durumlarda, sigorta sözleşmesinin, bunu yapmış olan kimsenin ad ve hesabına yapıldığı kabul edilir. Temsilci sıfatıyla sigorta sözleşmesi akdeden kişinin, temsil yetkisine sahip olmaması halinde ise, bu kişi, sigorta priminden bizzat sorumlu olur (TTK md. 1406/I). Sigorta sözleşmesinin, temsilen mi; yoksa başkası hesabına mı akdedildiğinin sözleşmeden anlaşılamadığı durumlarda, sözleşmede adı ile gösterilen bir üçüncü sahsın menfaatine ilişkin olan sigorta, tereddüt halinde, başkası hesabına sigorta sayılır.

İhracat kredi sigortasında ihracatçının yaptıracığı sigorta sözleşmesi, bir temsil ilişkisine dayanmaz. İhracat kredi sigortasında, ihracatçı sigorta sözleşmesini akdederken, alıcının veya kredi kuruluşunun temsilcisi olarak hareket etmez; burada ihracatçı, kredi kuruluşunun finansman sağlaması sebebiyle doğacak menfaatini sigorta ettirmekte; yani başkası hesabına sigorta sözleşmesi yapmaktadır. İhracat kredi sigortalarında, sigorta edilen menfaat, sigorta edilen sevkiyat bedelinden doğan kar ve/veya kazanç olarak nitelendirilebilir.

İhracatçının ve sigortacının, üstlendikleri borçlar ve sahip oldukları haklar aşağıda başlıklar altında ayrıca incelenecektir.

B. Sigorta Sözleşmesinde İlgililer

İhracat kredisinin teminatı amacıyla akdedilen ihracat kredi sigorta sözleşmesi, başkası hesabına sigorta olarak da akdedilebileceğinden, bu sözleşmesel ilişki, sözleşmenin tarafları olan sigortacı ve sigorta ettirenden başka üçüncü bir kişiyi; yani sigortalıyı da kapsamına alır. Bu başlık altında, sözü edilen üçlü ilişkiden genel olarak bahsedilecek ve bu kişilerin uhdesine düşen hak ve yükümlülükler açıklanmaya çalışılacaktır.

¹⁶³ **BOZER**, Sigorta, s. 57.

Tüm özel sigorta türlerine ilişkin sözleşmeler sigortacı ile sigorta ettiren arasında akdolunur. Sigorta sözleşmesinden doğan prim borcunu ödeyen, sigorta ettiren; buna karşılık zarar gerçekleştiğinde sigorta tazminatını ödeyen, sigortacıdır¹⁶⁴. Doktrinde sigorta sözleşmelerinin azami iyiniyet prensibine dayandığı kabul edilmektedir¹⁶⁵. Tarafların sözleşme ile ilgili tüm hususları birbirlerine açıklamaları gerekliliği de bu prensibe dayandırılmaktadır.

1. Sigortacı

Sigortacı, sigorta sözleşmesi ile diğer akit olan sigorta ettirene riziko gerçekleştiğinde sigorta tazminatını veya sigorta bedelini ona veya tayin ettiği ya da sonradan edeceği kişiye ödemeyi taahhüt eden kişidir.

5684 sayılı Kanun'un 3. Maddesi uyarınca, ülkemizde faaliyet gösterecek sigorta şirketleri ile reasürans şirketlerinin anonim şirket veya kooperatif şeklinde kurulmuş olması şarttır.

Türkiye'de sigortacıları sınıflandırırsak;

- **Sigorta Şirketleri:** anonim ya da karşılıklı sigorta şirketi (kooperatif esasına göre kurulan şirket türü) olmalı, sigorta şirketinin ruhsatı alınarak tescil ve ilan edilmelidir. (Türk Eximbank)
- **Sigorta Aracıları:** Sigorta ve reasürans sözleşmelerinin akdedilmesine kimi zaman temsilci kimi zaman da sadece sözleşmenin akdolunması için gereken uygun ortamı sağlayacak şekilde tavassut faaliyeti icra ederek katılan kişiler olup, onlar da sigorta sektöründe yer alan kişilerdendir¹⁶⁶. Bunlar, acenta, prodüktör ve umumi vekil olarak sıralanabilir.

¹⁶⁴ CAN, s. 213; Kender, Hususi Sigorta, s. 210.

¹⁶⁵ ARSEVEN, Haydar: Ticaret Kanununun Sigortaya Mütallik Umumî Hükümlerinin Meydana Çıkardığı Bazı Meseleler, I. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Ankara 1960 (Bazı Meseleler), s. 206; KUBİLAY, Sigorta Hukuku, s. 35; CAN, s. 259.

¹⁶⁶ CAN, s. 236.

- **Broker;** sigorta veya reasürans sözleşmesi yaptırmak isteyenleri temsil ederek, bu sözleşmelerin yaptırılacağı şirketlerin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak ve teminat almak isteyen kişilerin hak ve menfaatlerini gözeterek sözleşmelerin akdinden önceki hazırlık çalışmalarını yürütmeyi ve gerektiğinde sözleşmelerin uygulanmasında veya tazminatın tahsilinde yardımcı olmayı meslek edinen kişidir¹⁶⁷.

İhracat kredi sigorta sözleşmesinde sigortacı Türk Eximbank veya özel olarak ihracat kredi sigortası yapmaya yetkilendirilmiş sigorta şirkettir.

2. Sigorta Ettiren

Sigorta sözleşmesinin karşı tarafı sigorta ettiren olarak nitelendirilir. Sigorta korumasından yararlanan kişi, bir diğer ifadeyle zarar sigortalarında “sigortalı”, can sigortalarında “lehdar” olmasa dahi, sözleşmeden doğan borç ile yükümlülükleri ifa ve külfetleri yerine getirmek vecibesi sigorta ettirene aittir.

Sözleşmesel yükümlülüklerin yerine getirilmesinin Kanun veya genel şartlar ya da sözleşme kapsamında sigortalı ya da lehbara ait olduğu durumlarda dahi, şayet bu kişilerin bir taahhüdü yoksa bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesinden doğacak sözleşmesel sorumluluk da, taraf olması sebebiyle sigorta ettirene aittir.

İhracatçı (mal veya hizmet sağlayan), sigorta sözleşmesini akdetmekle, sigorta ettiren sıfatını kazanır. Kanunkoyucu, sigorta sözleşmesinin yapılması için, sigorta ettiren bakımından, herhangi bir ehliyet şartı öngörmemiştir; dolayısıyla fiil ehliyeti bulunan herkes sigorta sözleşmesi yapabilir.

Sigorta ettirenin yükümlülükleri kısaca şunlardır; Sözleşmenin yapıldığı sırada ihbar mükellefiyeti (TTK md. 1435 vd.), prim ödeme borcu (TTK md. 1431), rizikoyu

¹⁶⁷ CAN, s. 241; KENDER, Hususi Sigorta, s. 139.

değiştirmeme mükellefiyeti (TTK md. 1445), rizikonun gerçekleştiğini ihbar mükellefiyeti (TTK md. 1446) ve rizikonun gerçekleşmesi halinde koruma tedbirleri alma mükellefiyeti (TTK md. 1448). Buna karşılık, satıcının, başkası hesabına sigorta ettiren olarak haiz olduğu bazı haklar da bulunmaktadır. Şöyle ki; TTK md 1454 uyarınca, poliçenin verilmesini isteme hakkı, sigorta ettirene aittir.

İhracat kredi sigortası açısından, ihracat kredi sigortasının poliçe türüne göre doğan haklardan yararlanacak olan, menfaati sigorta ettirilmiş olan kişinin ihracatçı değil de kredi veren/finansman sağlayan kuruluş olması halinde, sigortalı kredi kuruluşu olacaktır.

Bununla birlikte, uygulamada kimi zaman, ihracatı teşvik kapsamında finansmanını sağlayan kredi kuruluşunun sigortalı olarak ihracatçı ile birlikte gösterilmesi de talep edilmektedir. Bu noktada da, söz konusu sigorta sözleşmesi ile hangi menfaatin temin edildiğinin tespiti sorunu doğmaktadır. Sigorta sözleşmesinde, alıcının yanı sıra kredi kuruluşunun da sigortalı olarak gösterilmesi halinde, sigortanın, kredi kuruluşunun menfaatini temin etmek üzere yapıldığının kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır.

3. Sigortalı

Sigorta sözleşmelerinde, sigortacının taahhüt ettiği sigorta korumasından, sözleşmenin diğer tarafı olan sigorta ettirenin yerine başka kişi ya da kişilerin yararlanması mümkündür. Sigorta korumasından yararlanacak olan kişi sigorta ettiren olabileceği gibi ondan başka bir üçüncü kişi de olabilir¹⁶⁸. Bir diğer ifadeyle, zarar sigortası üçüncü şahıs lehine akit olarak yapılabilir. Bir kimse başka bir kimsenin belirli bir menfaatini sigorta ettirebilir¹⁶⁹. Sigortalanabilir menfaate sahip kimse, bunu sigorta koruması altına aldirmek için bizzat sigortacıyla sözleşme yapar ise hem sigorta ettiren hem de sigortalı sıfatını alır. Buna karşılık başkası hesabına sigorta yapılması halinde sigorta ettiren ile sigortalı farklı kişilerden oluşacaktır.

¹⁶⁸ CAN, s. 35.

¹⁶⁹ Bkz., Başkası lehine sigorta ile ilgili açıklamalar, s. 59.

İhracat kredi sigorta programları çerçevesinde akdedilen sigorta sözleşmelerinde çoğu kere sigortalı konumundaki, sigorta ettiren ihracatçı firma olmakla birlikte; teslim edilen malın veya sağlanan hizmetin bedelinin kredi kuruluşu tarafından ihracatçıya peşinen ödendiği durumlarda, kredi kuruluşu sigorta sözleşmesinde lehdar olarak gösterilmektedir. Sigorta ettiren ihracatçının alacağı ödendiğine göre burada alacak üzerindeki menfaat artık kredi kuruluşuna geçmiştir. Bu durumda da, prim sigorta ettiren tarafından ödenir ve beyan mükellefiyetleri aksine sözleşme olmadıkça sigorta ettirenin görevini teşkil etmeye devam eder¹⁷⁰.

C. Sigorta Bedeli

Sigorta bedeli, sigorta konusunun ziyaa uğraması halinde, sigortacının ödemekle yükümlü olduğu azamî miktarı gösterir. TTK md. 1461’de açıkça sigorta bedelinin rizikonun gerçekleştiği andaki sigortalı menfaatin değerini aşması halinde sigortacının oluşan zarardan fazlasını ödeyemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Mal sigortalarında, poliçede gösterilen bedelin her zaman tamamının ödenmesi söz konusu olmayabilir. Rizikonun gerçekleşmesi sonucunda meydana gelen zararın tahmin edilenden düşük olması halinde ödenecek tazminat sigorta bedelinden daha azdır. Bir diğer ifadeyle mal sigortalarında sigorta bedeli ile sigorta tazminatı birbirinden farklıdır.

Sigorta bedelinin rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacının sorumlu olacağı tazminatın üst sınırını göstermesi, zarar sigortalarına egemen olan zenginleşme yasağı ilkesinin uygulanmasına yöneliktir. İhracat kredi sigortasında sigorta bedeli, genel olarak, aksine açık bir teamül olmadıkça, ihracata konu malın veya sunulan hizmetin değeri esas alınmak suretiyle tespit edilir. Bu değer, Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigorta

¹⁷⁰ KENDER, İhracat Kredi Sigortası, s. 138.

Sözleşmeleri açısından, sigorta kapsamındaki sevkiyatın bedelinin % 90'ı olarak belirlenir¹⁷¹.

D. Prim

Sigorta sözleşmesi, tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olmakla, sigortacının rizikoyu taşıma edimine karşılık, sigorta ettirenin de sözleşmeden doğan asli edimi prim borcudur. Bu açıdan, prim sigorta sözleşmesinde mutlaka olması gereken, sigorta sözleşmesinin esaslı unsurlarından biridir. TTK md. 1421 uyarınca, sigortacının sorumluluğu primin ödenmesi ile başlar ve sigorta koruması kural olarak primin ödenmesiyle işlerlik kazanır.

Prim kavramı doktrinde çeşitli şekillerde tarif edilmiş olmasına karşın, prim kavramını en iyi şekilde açıklayan tarifi primi, rizikonun gerçekleşmesi halinde sigorta bedelini veya tazminatını karşılamak üzere sigorta ettiren tarafından sigortacıya peşin olarak veya taksitle ödenen sigorta ücreti olarak tanımlayan tarif olduğu düşünülmektedir¹⁷². Bu tanıma göre, prim sigortacının rizikoya karşı sağladığı teminatın bedelidir¹⁷³.

Safi prim ve idare masrafları olarak iki kalemden oluşan prim miktarının tespitinde sigortalanan rizikonun gerçekleşmesi ihtimali, sigorta sözleşmesinin süresi, sigorta bedeli esas alınır. Bu şekilde belirlenen safi prime idare masrafları da eklenmek suretiyle prim belirlenmiş olur.

Bütün özel sigorta türlerinde ödenecek prim miktarı kural olarak taraflarca serbestçe belirlenir¹⁷⁴. Poliçede sigorta bedelinin gösterildiği hallerde prim miktarının

¹⁷¹ KENDER, Hususi Sigorta, s. 300.

¹⁷² ÖZDEMİR, s. 51; ARSEVEN, Sigorta, s. 117; KENDER, Hususi Sigorta, s. 230; KOENIG, Willy: Sigortalar Hukuku (Çev.: Ekrem EDGÜ), Ankara 1954, s. 50.

¹⁷³ KARAYALÇIN, Riziko, s. 21.

¹⁷⁴ KENDER, Hususi Sigorta, s. 231 – 232; ARSEVEN, Haydar: Sigorta Hukuku, İstanbul 1991, s. 120; CAN, s. 263 – 264; OMAĞ, Riziko, s. 5; ATABEK, Sigorta Hukuku, s. 8.

gösterilmemiş olması sözleşmeyi geçersiz kılmaz, zira sigorta bedelinin belirli olması prim miktarının tespitine olanak sağlamaktadır¹⁷⁵.

Sigorta ettirenin sözleşmede en önemli borcu olan prim borcu iki sisteme göre tespit edilmektedir. Benzer nitelikteki rizikoların aynı zamanda sigorta edilmesi halinde uygulanan sistem değişir prim sistemidir. Çoğunlukla karşılıklı sigortalarda uygulanan bu sistemde, prim çoğu kez sabit olmayıp, belli süre zarfında maruz kalınan hasarlar ve masrafların tutarı, poliçe sahiplerinin sayısına bölünmek suretiyle her birinin ödeyeceği prim miktarının tespit edilmesi söz konusudur¹⁷⁶. Primin tespitinde yaygın olarak uygulama alanı bulan diğer sistem ise, sabit prim sistemidir. Bu sistemde safi prim her bir rizikonun özelliğine göre ayrı ayrı tespit edilmekte ve sigorta giderlerinin de buna eklenmesiyle sigorta tarifelerinde gösterilen sabit primler elde edilmektedir¹⁷⁷.

Sabit prim sistemine göre prim miktarının belirlenmesinde, sigortalanan rizikonun gerçekleşme ihtimali, sigorta bedeli, sigorta sözleşmesinin süresi, sigortacının kanuni halefiyet hakkına sahip olması ve cari faiz hadleri gibi hususlar göz önünde bulundurulur.

Prime hakim olan ilkeler, primin rizikoya uygun olması ve primin bölünebilirliği ilkeleridir. Sigorta sözleşmelerinin kuruluşunda prim ile riziko arasında bir dengenin kurulması zorunlu olup, aksi durumunda rizikoların gerçekleşmesi halinde zararların tam olarak tazmin edilebilmesi mümkün olmayacaktır. Zira, prim riziko yüklenim ediminin karşı edimini oluşturmakla, prim ile riziko arasında bir denge bulunması zorunludur¹⁷⁸. Primin rizikoya uygun olması durumu, gerçekleşme ihtimali yüksek olan rizikolar için prim miktarının daha yüksek, gerçekleşme ihtimali düşük olan rizikolar açısından ise daha az olarak belirlenmesi şeklinde açıklanabilir.

¹⁷⁵ **BOZER**, Sigorta, s. 39; **ARSEVEN**, prim tarifesinin sigorta şirketleri tarafından serbestçe tayin edildiği sistemlerde prim miktarının gösterilmemiş olmasının sözleşmeyi geçersiz kılacağı düşüncesindedir; Kredi sigortaları açısından prim borcu sigortalının belli bir zaman dilimi içindeki cirosuna bakılarak belirlenmektedir. Dolayısıyla, kredi sigortaları açısından sigortalının ciroyu eksiksiz beyan etmesi esastır. **ÜNAN**, Şerh, s. 91.

¹⁷⁶ **NOMER/YUNAK**, s. 57; **KARAYALÇIN**, s. 31.

¹⁷⁷ **KENDER**, Hususi Sigorta, 230 vd.

¹⁷⁸ **OMAĞ**, Riziko, s. 14.

Primin bölünebilirliği ilkesini ise, sigorta sözleşmesinin süresinden önce sona erdirilmesi halinde, sona erme gününden sonraki döneme ait primlerin karşılıksız kalmaları sebebiyle sigorta ettirene iadesi gereği olarak tanımlamak mümkündür¹⁷⁹.

§ 4 İHRACAT KREDİ SİGORTASI SÖZLEŞMESİNİN HÜKÜMLERİ

Sigorta sözleşmesinden doğan borç ve mükellefiyetlerin yerine getirilmesi, esasen sözleşmenin taraflarına düşen bir görevdir. İhracat kredi sigortası açısından, kabul formunun Türk Eximbank'a ulaşması ile sigorta sözleşmesi hüküm ve sonuçlarını doğurur. Bir diğer ifadeyle, taraflar artık edimlerini yerine getirmekle yükümlüdür.

İhracatçı firma alıcı limiti başvurusunda bulunmalı, aylık sevkiyatlarını bildirmeli ve bu çerçevede tahakkuk eden primleri ödemelidir. Türk Eximbank ise, alıcı limiti başvurularını değerlendirmeli, tahakkuk eden primi bildirmeli ve tazminat başvurularını inceleyerek karar vermelidir. Böylelikle, sigorta sözleşmesi ile korunması amaçlanan menfaatin zarara uğraması halinde doğacak zarar azaltılmaktadır. Nitekim sigortalı firma sigortalanan sevkiyat bedeline ilişkin olarak poliçe şartlarına uygun şekilde yükümlülüklerini yerine getirmiş ise tazminat ödemesine hak kazanacaktır. Bu sebeple, bu başlık altına öncelikle bu yükümlülüklerin hukuki niteliği üzerinde durulacak ve ardından sigorta sözleşmesi ilgililerinin yerine getirmeleri gereken borç ve mükellefiyetler incelenecektir.

I. Sigorta Ettiren ve Sigortalı Üzerine Düşen Mükellefiyetler

A. Genel Olarak

Sigorta sözleşmesi ile temin edilen rizikonun gerçekleşmesi halinde sigorta ettirenin/sigortalının sigorta tazminatının ödenmesini talep edebilmesi için kendisine yüklenmiş olan bazı görevlerin yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Bu

¹⁷⁹ CAN, s. 280.

görevlerden, prim borcunun ödenmesi dışında kalanlar; bir diğer ifadeyle sözleşmenin yapıldığı anda ihbar mükellefiyeti, sözleşme süresince rizikoyu değiştirmeme mükellefiyeti, rizikonun gerçekleşmesi halinde koruma tedbirleri alma ve rizikonun gerçekleştiğini ihbar etme mükellefiyeti, başkası hesabına sigortanın söz konusu olduğu durumlar da dahil olmak üzere hem sigorta ettirenin hem de sigortalının yerine getirmesi görevlerdir. Bu görevler, sigortacının teminat sağlama borcunu doğuracak nitelikte görevler değildir. Sigortacının teminat sağlama borcunun karşı edimi, sigorta ettirenin prim ödeme borcudur. Sigortacı prim ödeme borcunun ifasını dava edebilecekken, diğer görevlerin yerine getirilmesini dava yoluyla talep hakkı bulunmamakta, bu durumda sigortalı sigortadan doğan haklarını kısmen veya tamamen kaybetme yaptırımı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu sebeple, bu mükellefiyetler gerçek anlamda borç olarak değil, külfet veya görev olarak nitelendirilmektedirler¹⁸⁰.

B. Sözleşmenin Yapıldığı Sırada ve Sözleşme Süresince İhbar Mükellefiyeti

Sigortacı çoğu zaman sigorta ile temin edilmek istenen malların içinde bulunduğu koşulları yerinde inceleyerek, sözleşme yapıp yapmama veya yapacaksa, sözleşmeye ilişkin genel ve özel şartların neler olacağı yönündeki kararını oluşturma olanağına sahip değildir. Sigortacının bu konudaki kararı sigorta ettirenin ve sigortalının sözleşmenin yapıldığı anda kendisine bildireceği beyanlar sayesinde oluşacaktır. Sigortacının sözleşme yapıp yapmamasına ve eğer yapacaksa hangi koşullar altında yapacağına ilişkin kararı, kendisine bildirilen hususların doğruluğuna bağlı olarak şekillenecek olduğundan beyanda bulunanın dürüst ve iyiniyetli olması gerekir.

¹⁸⁰ **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 247 vd.; **ŞENOCAK, Kemal**: Mal Sigortalarında Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Vecibesi (TTK m. 1293), AÜHFD 1995, C. XLIV, S. 1-4 (Mal Sigortaları), s. 375 vd.; **OMAĞ**, Riziko, s. 98-99; **KANER**, borç ilişkisinde yer alan ve asli edim ile yan edimler dışında kalan mükellefiyetleri, “koruma mükellefiyetleri” olarak tanımlamaktadır. “....Koruma mükellefiyetleri, kanundan doğan ve sözleşmenin kurulması ve koşulları hakkında tarafların kararına etkili olabilecek konularda doğru bilgi verilmesini ve diğer tarafı korumaya yönelik tedbirler olarak nitelendirilmiştir. Mükellefiyetin ihlali halinde karşılaşılan yaptırım hakkın kaybı sonucunu doğuruyor ise ödev denir.” **KANER**, Tehlike, s. 308; **ARSEVEN**, prim ödeme borcu ile diğerleri arasında bir ayırım yapmakta ve prim ödeme borcunu “borç”, diğerlerini ise “yükümlülük” olarak tanımlamaktadır. **ARSEVEN**, Sigorta, s. 117.

Kanun sigorta ettirene sigorta sözleşmesi yapılırken çok önemli bir görev yüklemektedir. Buna “akıt öncesi ihbar görevi” denir¹⁸¹. TTK md. 1435’te düzenlenmiş olan bu görevin amacı, sigortacıya sigorta edilecek rizikonun tayin edilebilmesi için önemli olan hususların bildirilmesidir.

Genel olarak zarar sigortalarında bir mal üzerindeki menfaatin sigorta edilmesi halinde malın özelliklerini ve rizikoyu tayine yarayacak hususları sigorta ettiren, şayet menfaat başkasına ait değil ise herkesten daha iyi bilecek ve beyan edecektir. Ancak, ihracat kredi sigortasında durum değişmektedir. İhracat kredi sigortasında riziko sigorta ettirenin müşterisinden sevkiyat bedelini tahsil edememesi olduğuna göre, rizikoyu tayin edecek olan hususlar sigorta ettirenin dışında bulunmaktadır. Zira, sigorta ettiren sigorta sözleşmesi yapılırken müşterisinin kredi kabiliyetini etkileyen hususları tam olarak bilemeyebilir. Bu sebeple, ihracat kredi sigortası kuruluşları da müşterinin ödeme kabiliyetine ilişkin geniş araştırmalar yapmaktadırlar¹⁸².

İhbar mükellefiyetinin konusunu oluşturan hususların önemini vurgulamak bakımından doktrinde iki ayrı kriter kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Subjektif kritere göre, bir hususun önemli olup olmadığının belirlenmesinde o alanda faaliyet gösteren sigortacıların tümünün değil, bu hususun sözleşmeyi yapacak olan sigortacının kararı üzerinde etkili olması değerlendirilmelidir¹⁸³. Objektif ölçütün kullanılması gerektiği yönündeki görüşe göre ise, aynı şartlar altında o alanda faaliyet gösteren diğer sigortacıların kararının etkilenip etkilenmediğine bakılmalıdır¹⁸⁴.

¹⁸¹ “.....6762 s. TTK m. 1290 önemli hususları şöyle tespit etmektedir: Sigortacının sözleşme yapılırken gerçek durumu bildiri takdirde sözleşmeyi hiç yapmamasını veya daha ağır şartlarla yapmasını mucip olacak bütün hususlar. TTK, “Beyan Yükümlülüğü” başlığı altında akıt yapılırken sigorta ettirenin görevini bütün ayrıntılarıyla kanun hükmü halinde getirmiştir. Kanunda kullanılan “Beyan Yükümlülüğü” ifadesi isabetli değildir, görevlerin konusu bu bildirim veya davranıştır.” **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 254.

¹⁸² **KENDER**, İhracat Kredi Sigortası, s.136.

¹⁸³ **ARSEVEN**, Sigorta, s. 128; **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 255 vd.; **ÖZTAN**, **Fırat**: Sigorta Akdinin İnıkadında İhbar Mükellefiyeti, Ankara 1965, s. 37 vd.

¹⁸⁴ **BOZER**, Sigorta, s. 85; **ÖZTAN**, s. 40.

İhracat kredi sigortasına da uygulanan Kredi Sigortası Genel Şartları C.2’de sigortalının sözleşmenin yapıldığı sırada ve sözleşme süresince beyan yükümlülüğü açık olarak düzenlenmiştir¹⁸⁵.

TTK md. 1435 uyarınca, sigorta ettiren sözleşmenin yapılması sırasında bildiği veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sigortacıya bildirilmeyen, eksik veya yanlış bildirilen hususlar, sözleşmenin yapılmamasını veya değişik şartlarda yapılmasını gerektirecek nitelikte ise önemli kabul edilir. Sigorta ettiren bu görev kapsamında sigortacının gerçek durumu bilseydi sözleşmeyi yapmasına veya farklı koşullarda yapmasına yol açabilecek nitelikteki, bilgisi dahilinde olan veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacı ile paylaşmak zorundadır. TTK gerek sözleşme yapılırken gerek yapıldıktan sonra sözleşme süresi içinde sigortalı tarafından yerine getirilecek bildirim görevlerini emredici olarak düzenlemiştir. Dolayısıyla genel şartların bu emredici düzenlemeye aykırı düştükleri ölçüde geçersiz olduklarını ifade etmek gerekir. Bu kapsamda öncelikle TTK düzenlemelerine değinmek uygun olacaktır.

TTK md. 1439 uyarınca sözleşmenin yapıldığı sıradaki ihbar mükellefiyeti iki şekilde ihlal edilebilir. Sigorta ettiren bildiği önemli bir hususu susarak hiç bildirmemiş de olabilir veya yanlış beyanda bulunmuş olabilir. Sözleşme öncesi ihbar mükellefiyetinin ihlali halini, sigortacı riziko gerçekleşmeden önce öğrenir ise, öğrendiği tarihten itibaren 15 gün içinde sözleşmeden cayabilir veya prim farkı isteyebilir. İstenilen prim farkının 10 gün içinde kabul edilmemesi halinde sözleşmeden cayılmış olur. Cayma beyanı sigorta ettirene ulaşmakla hüküm ifade eder¹⁸⁶. TTK’nın bu düzenlemesi rizikonun gerçekleşmesinden önceki döneme ilişkindir. İhracat kredi sigortasında riziko zamana yayılmış olduğu için, sözleşme yapıldığı sırada ihbar mükellefiyeti açısından rizikoyu ya vade tarihinde ya da müdahale talebi anında gerçekleşmiş saymak gerekecektir.

¹⁸⁵ “Genel şartlarda bu hükme yer verilmesi kanımızca hatalı olmuştur. Sigortacının, sigortalı ile sözleşmeyi nasıl yapmış olacağına ilişkin olarak genel şartlarda sözleşmesel bir yöntem ve dayanak oluşturmaya lüzum yoktur. Sözleşmenin sigortalının beyanına veya kendisine sorulan sorulara verdiği cevaplara dayanması zorunlu değildir.” ÜNAN, Şerh, s. 97.

¹⁸⁶ ÖZTAN, s. 120.

Sigortacı riziko gerçekleştikten sonra ihlali öğrenirse, sigorta ettirenin ihmali ile ihbar mükellefiyeti ihlal edildiği takdirde, bu ihlal tazminatın veya bedelin miktarına yahut rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte ise ihmalin derecesine göre, tazminattan indirim yapılır. Sigorta ettirenin kusuru kast derecesindeyse ihbar mükellefiyetinin ihlali ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa, sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcu ortadan kalkar, bağlantı yoksa sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını veya bedelini öder. TTK md. 1439/II’de yer alan bu düzenleme karşısında Kredi Sigortası Genel Şartları’nın C.2.2 düzenlemesi ile TTK’nın emredici hükmü arasında farklılıklar olduğu tespit edilmektedir. Gerçekten de C.2.2 uyarınca kast halinde, durum rizikonun gerçekleşmesine veya sigortacının tazminat borcunun kapsamına etki etmemiş olsa dahi sigortacı sorumluluktan tamamen kurtulmaktadır. Kusur halinde ise indirim kusurun ağırlığına göre değil, alınan primle alınması gereken prim arasındaki orana göre yapılmaktadır.

Sigorta süresi içindeki ihbar mükellefiyeti ise, TTK’da rizikonun ağırlaşması kapsamında öngörülmüştür¹⁸⁷. TTK md. 1444/II düzenlemesinde yer alan bildirim görevi uyarınca, sigortalı veya onun izniyle bir başkası rizikonun gerçekleşme olasılığını artırıcı davranışlarda bulunmuş ise veya sigorta sözleşmesinde riziko ağırlaşması olarak tanımlanan bir durum ortaya çıkmış ise sigortalının bu durumu sigortacıya bildirmesi gerekmektedir. Bu bildirim sigortalının baştan beri bilgisinin olduğu hallerde derhal, sonradan öğrendiği hallerde ise 10 gün içinde yapılmalıdır.

TTK md. 1445 uyarınca, rizikonun ağırlaşmasını öğrenen sigortacı riziko gerçekleşmeden önceki dönemde sözleşmeyi bir ay içinde feshedebilir veya prim farkı talep edebilir. Burada sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmada kusuru ve durumu sigortacıya bildirmemesinde kusurlu olup olmamasının etkisi olmayacaktır.

¹⁸⁷ ÖZTAN, s. 135 vd.; OMAÇ, Riziko, s. 42 vd.

TTK'da yer alan düzenleme ile Kredi Sigortası Genel Şartları C.2.2 birlikte değerlendirildiğinde, C.2.2'de rizikonun ağırlaşması halinde de cayma yaptırımının öngörüldüğü, TTK'da ise sigortacıya fesih hakkı tanındığı görülmektedir. Rizikonun gerçekleştiği durumlarda, kast varsa bu durum rizikonun gerçekleşmesine veya sigortacının tazminat borcunun kapsamına etki etmemiş olsa dahi sigortacı sorumluluktan tamamen kurtulacaktır. Kusurun söz konusu olduğu durumlarda ise, indirim primle gerçek durum bilinse idi alınacak olan prim arasındaki orana göre gerçekleştirilmektedir.

İhracat kredi sigortası açısından konuyu ele alacak olur isek, rizikonun ağırlaşması olarak nitelendirilebilecek durumların tespitinde, sigortacı daha sonra yapılacak mal sevkiyatları için sözleşmeyi feshedecek veya sınırlayacaktır. Durumun ortaya çıktığı tarihe kadar olan sigorta korumasının devam edeceği tabiidir. Rizikonun yukarıda belirtilen durumlara bağlı olarak ağırlaşması halinde, sözleşmenin feshi veya sınırlandırılması, sigorta ettirenin de yararına olarak nitelendirilmektedir. Gerçekten de bu durumda, ihracatçı firma mal sevkiyatlarını durduracak ve daha az zarara uğrayacaktır¹⁸⁸.

C. Rizikonun Gerçekleştiğini İhbar Mükellefiyeti

Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini ihbar görevi, sigorta ettirenin yukarıda anılan sözleşme yapılırken ve devamı sırasındaki ihbar mükellefiyetlerinin amacı, riziko prim dengesinin kurulması olanağının sigortacıya verilmesidir. Oysa ki, rizikonun gerçekleştiğini ihbar mükellefiyeti sigortacının gerçekleşen hasarı tespit etmesine ve zararın artmasını önleyecek veya azaltılmasını sağlayacak tedbirler almasına olanak tanınması amacıyla öngörülmüştür¹⁸⁹.

TTK md. 1446 uyarınca, sigorta ettiren rizikonun gerçekleştiğini öğrenince gecikmesizin sigortacıya bildirir. Rizikonun gerçekleştiğinin sigortacının bir an önce

¹⁸⁸ ÜNAN, Şerh, s. 100; KENDER, İhracat Kredi Sigortası, s. 137; ÖZTAN, s. 140

¹⁸⁹ ARSEVEN, Sigorta, s. 140; KENDER, Hususi Sigorta, s.275; CAN, s. 284; MEMİŞ, s. 176; ÜNAN, Riziko, s. 189.

öğrenmesinde pek çok yarar vardır. Rizikonun gerçekleştiğini hemen öğrenen sigortacı olayı derhal araştırmak olanağı bulacak, kast, ağır kusur gibi durumların bulunup bulunmadığını, zarar veren kişilere rücu olanağının olup olmadığını ve zarar miktarını tespit edebilecektir¹⁹⁰.

Rizikonun gerçekleştiğinin bildirilmesi görevinin ihlali halinde, bu durum ödenecek tazminatta veya bedelde artışa sebep olmuşsa, kusurun ağırlığına göre tazminattan veya bedelden indirim yapılacaktır. Rizikonun bildirimi görevinin yapılmasında sigorta ettirenin hiçbir kusuru yoksa herhangi bir müeyyide sigorta ettirene uygulanmayacaktır¹⁹¹.

D. Koruma Tedbirleri Alma Mükellefiyeti

Sigortacıya sözleşmenin yapıldığı sırada bildirilen ve böylelikle sigortacının sigorta yapma kararıyla sözleşmenin tabi olacağı koşulları belirlemesine hizmet eden önemli hususların, sözleşmenin geçerli olduğu süre boyunca değişmemesi gerekmektedir. Aksi halde, riziko prim dengesi bozulabilecek ve sigortacının sorumluluğu ağırlaşabilecektir¹⁹².

Sigorta ettirenin bu görevi TTK md. 1448’de düzenlenmiş olup, düzenleme uyarınca sigorta ettiren, rizikonun gerçekleştiği veya gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu durumlarda, zararın önlenmesi, azaltılması, artmasına engel olunması veya sigortacının üçüncü kişilere olan rücu haklarının korunabilmesi için imkanlar ölçüsünde önlemler almakla yükümlüdür. Sigorta ettirenin bu yükümlülüğü yalnızca zarar sigortaları için söz konusudur.

¹⁹⁰ ARSEVEN, Sigorta, s. 140; MEMİŞ, s.176.

¹⁹¹ “Kusurun ağırlığından ne kastedilmektedir? Görevin ihlalindeki kusurun derecesidir, yani, ihmali ve ağır kusuruna göre sigorta tazminatı veya bedeli indirilecektir. Kusur ağırlığına göre tazminattan indirim yapılması, Borçlar Hukukunda haksız fiil sorumluluğu konusunda geçerlidir, sigorta hukukunda böyle bir sorumluluk söz konusu değildir. Görevlerden her birinin ihlalinde, hukuki sonucun görevin amacına göre tespiti gerekir. Burada görevin amacı, riziko gerçekleştiğinde sigortacının hemen duruma katılması ve gerekli tespitleri yapmasına imkan vermektir. Bunun sonucu da, görevin ihlali yüzünden sigortacının ödemesinde bir artış meydana gelmiş ise bu indirim söz konusu olmalıdır. Bu görevin ihlalinde kusur aranması da çok doğru değildir. Zira, kusurun olmadığı bir halde, ihlal yüzünden ödenecek tazminatta artış olmuşsa, hiçbir sonuç doğmayacaktır.” KENDER, Hususi Sigorta, s. 278; MEMİŞ, s. 177.

¹⁹² ARSEVEN, Sigorta, s. 135; OMAĞ, Riziko, s. 15; AYLI, s. 23.

Rizikonun değişmesi olarak nitelendirilebilecek bu durum sözleşmenin yapıldığı sırada bildirilen önemli hususların, rizikonun gerçekleşme olasılığı veya rizikonun gerçekleşmesi ile ortaya çıkacak zarar miktarını etkileyecek bir şekilde farklılaşması, bir diğer ifadeyle sigorta sözleşmesinde teminat altına alınmış olan rizikoyu nitelendirmeye yarayan farklılaşma halidir. Rizikoda farklılaşma azalma yönünde veya artma yönünde olabilir¹⁹³.

Kredi Sigortası Genel Şartları'nın B.7 maddesinde de düzenlenmiş olup, sigortalı satış işlemine başlarken ve devamında rizikonun tutarı ve süresini de dikkate alarak azami dikkati göstermek ve tüm işlemleri sigortalı değilmişçesine aynı dikkat ve özenle yürütmekle; alıcının vade tarihinde ödeme yapmaması halinde borçla ilgili zararı gidermek veya asgariye indirmek üzere gerekli tüm önlemleri sigortalı değilmişçesine almak ve bu durumla ilgili olarak sigortacının vereceği bütün talimatları yerine getirmekle ve alıcı kefiline veya herhangi bir üçüncü kişiye karşı olan hakları da dahil olmak üzere borçla ilgili bütün haklarını korumak için gerekenleri yapmakla yükümlüdür.

Sigortalının sigortalı değilmişçesine dikkat ve özen göstermesi sigorta hukukunda koruma önlemleri alma, rizikoyu değiştirmeme görevi kapsamında değerlendirilmektedir. Koruma önlemi alma görevi olarak nitelendirilebilecek göreve ilişkin olarak, sigortalı rizikonun gerçekleşmeye başladığı andan itibaren zararı en düşük seviyede tutmak ve mümkünse önüne geçmek için elinden geleni yapmakla yükümlüdür.

Alıcının vadede ödeme yapmaması halinde sigortalı yukarıda belirtilen şekilde hareket edecektir. Bunlardan ilki, borçla ilgili zararı gidermek veya asgariye indirmek üzere gerekli tüm önlemleri sigortalı değilmişçesine almak ve bu durumla ilgili olarak

¹⁹³ OMAĞ, Riziko, s. 13; KANER, Tehlike, s. 317.

sigortacının vereceği tüm talimatları yerine getirmektir. Bunların başında alıcının mal kaçırmaya yönelik girişimlerinin önlenmesi ve yargı yoluna başvurmak gelebilir¹⁹⁴.

İkincisi, alıcının kefiline veya herhangi bir üçüncü kişiye karşı olan hakları da dahil olmak üzere borçla ilgili bütün haklarını korumak için gerekenleri yapmaktır. Sigortalı, sigorta koruması altındaki alacağının ileri sürülmesi için gereken işlemleri zamanında yerine getirmekle yükümlüdür. Borçlunun mal kaçırmasını engellemek, alıcının satış veya hizmet sağlama sözleşmesinden doğan bedel ödeme borcu için kefil olmuş veya başkaca güvence sağlamış bir kişi mevcutsa ona karşı bu hakları da kullanmakla yükümlüdür¹⁹⁵.

E. Menfaat Sahibinin Değişmesini İhbar Mükellefiyeti

Sigorta ettirene, sigorta süresi içinde menfaat sahibinin değişmesi halini ihbar görevi de yüklenmiştir. Menfaat sahibinin değişmesi bazı durumlarda rizikoyu etkileyebilir ve sigortacı yeni hak sahibi ile sigorta sözleşmesi yapmak istemeyebilir. Bu sebeple, menfaat sahibinin değişmesi halinde sigorta ettirene ihbar mükellefiyeti getirilmiştir¹⁹⁶.

TTK md. 1470 uyarınca, sigorta edilen menfaatin sahibinin değişmesi halinde, aksine sözleşme yoksa, sigorta ilişkisi sona erecektir. Kredi Sigortası Genel Şartları md. C.3'te "Menfaat Sahibinin Değişmesi" başlıklı düzenlemeye göre, sigorta sözleşmesi süresi içinde menfaat sahibinin değişmesi halinde, sözleşme hüküm ifade etmeye devam eder ve sigortalının sözleşmeden doğan hak ve borçları yeni hak sahibine geçer. Değişiklik halinde sigortalı ve sigortanın varlığını öğrenen yeni hak sahibi durumu 15 gün içinde sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sigortacı

¹⁹⁴ "TTK da sigortalının talimatları doğrultusunda hareket edilmesi gerektiğini hükme bağlamaktadır. Ancak, yasa genel şartlara oranla daha yumuşaktır: TTK 1448(1) sigortalının sigortacı tarafından verilecek talimata "olabildiğince" uyacağını öngörmüştür. B.7 fk. 5 ise "sigortacının vereceği bütün talimatların yerine getirileceği" biçiminde sert bir hüküm içermektedir. Yasa emredici olduğundan, genel şart hükmü değil, yasal kural sonucu belirleyicidir." ÜNAN, Şerh, s. 84.

¹⁹⁵ "Alacak rehin için kurulmuş idiyse, sigortalının rehlin paraya çevrilmesi için gereken girişimi başlatması da lazımdır." ÜNAN, Şerh, s. 84; AYLİ, s. 30.

¹⁹⁶ BOZER, Sigorta, s. 85.

değişikliği, yeni hak sahibi de sigortanın varlığını öğrendiği tarihten itibaren 8 gün içinde sözleşmeyi feshedebilir, sigortacının süresinde kullanmadığı fesih hakkı düşer. Feshin hüküm ifade ettiği tarihe kadar geçen sürenin primi gün esasından hesap edilir ve varsa fazlası yeni hak sahibine iade edilir. Menfaat sahibinin değişmesi halinde, taraflarca fesih hakkının kullanılmaması durumunda ödenmesi gereken prim borcundan sigortalı ile yeni hak sahibi birlikte sorumlu olacaklardır.

TTK md. 1408’de menfaatin sözleşmenin yapıldığı sırada bulunması gerektiği aksi takdirde sözleşmenin geçersiz olacağı hüküm altına alınmıştır. İhracat kredi sigortası açısından menfaat sigorta edilen sevkiyat bedelinden doğan kazanç veya kar olacağına göre, menfaat sahibi kişi daha önce de ifade ettiğimiz gibi, malın satıcısı veya hizmet sağlayıcı konumunda olan ihracatçı firma olacaktır. Bu durumda, menfaat sahibinin değişmesine örnek, sigortalı şirketin yasal statüsünün değişmesi gösterilebilir. Sigortalının sigorta konusu alacağını başkasına devri ise menfaat sahibinin değişmesi durumu olarak nitelendirilemez. Doktrinde TTK md. 1408 hükmünün kredi sigortaları açısından uygulanamayacağı savunulmuştur¹⁹⁷.

F. Bilgi Verme ve Araştırma Yapılmasına İzin Verme Mükellefiyeti

Rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigorta ettiren, sözleşme uyarınca veya sigortacının talebi üzerine, rizikonun veya tazminatın kapsamının belirlenmesinde gerekli ve sigorta ettirenden beklenebilecek olan her türlü bilgi ve belgeyi sigortacıya makul bir süre içinde sağlamakla, aldığı bilgi ve belgenin niteliğine göre, rizikonun gerçekleştiği veya diğer ilgili yerlerde sigortacının inceleme yapmasına izin vermekle ve kendisinden beklenen uygun önlemleri almakla yükümlüdür.

¹⁹⁷ “TTK 1408(1) oldukça sert ve hatalı bir hükümdür. Sigortalanan menfaatin riziko anında mevcut olması yeterlidir. Sigorta sözleşmesi yapıldığı sırada mutlaka var olması yeterlidir. Sigorta sözleşmesi yapıldığı sırada mutlaka var olması zorunluluğu aşırıya kaçan bir seçimdir. Kredi sigortalarında satıcı veya hizmet sağlayıcının ileride doğacak alacakları için sigorta koruması sağlanır. Sigorta sözleşmesi yapıldığı anda mallar satılmış veya hizmet verilmiş değildir. O anda sigortalı tarafından mal satışına veya hizmet sağlamaya ilişkin sözleşme dahi henüz kurulmuş olmayabilir. Kaldı ki, mal daha mevcut olmayabileceği gibi, belirli bir alıcı da henüz bulunmayabilir. TTK 1408(1) emredicidir. Buna aykırı sözleşmeler tümüyle hükümsüzdür. TTK 1408(1) hükmünü aynen uyguladığımız takdirde kredi sigortalarını geçersiz saymamız gerekecektir. Oysa bunun doğru ve mümkün görülmesine imkan yoktur. Menfaati riziko anında aramakla yetinmek lazımdır.” ÜNAN, Şerh, s. 102 – 103.

Bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme mükellefiyeti, rizikonun gerçekleşmesini ihbar mükellefiyetinin amacını oluşturmaktadır. Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini gecikmeksizin beyan etmesi ile sigortacı, rizikonun ne şekilde gerçekleştiğini, sigorta konusuna giren bir olay ya da sigorta poliçesinde söz konusu istisnaların bulunup bulunmadığını ve sigorta ettirenin talep ettiği tazminatın gerçek zarara uygunluğunu tespit ve ispat olanağı bulur¹⁹⁸.

Kredi Sigortası Genel Şartları B.7.6'da, sigortalının sözleşme ile ilgili haklarını ve yükümlülüklerini yerine getirdiğinin ispatı amacıyla, sigortacının talep edebileceği bütün bilgi ve belgeleri sigortacıya temin edeceği ve sözleşme ile ilgili olarak sigortacı tarafından yapılacak incelemelere izin vereceği düzenlenmiştir.

Kanun'dan kaynaklanan bu mükellefiyetin Kredi Sigortası Genel Şartları'ndaki düzenlemesi, rizikonun gerçekleşmesinden önceki dönemi de kapsayacak şekilde geniş tutulmuştur. Genel Şartlar'ın söz konusu düzenlemesine aykırılık halinde, sigortacı kusur var ise zararın arttığı ölçüde sorumluluktan kurtulacak, kastın varlığı halinde ise tamamen edim yükümlülüğünden kurtulacaktır¹⁹⁹.

II. Sigorta Ettirenin Prim Ödeme Borcu

Sigorta karşılıklı yükümlülükleri içeren sözleşmelerden olduğuna göre, sigorta ettirenin sigortacıya ödemek zorunda olduğu ücret prim olarak nitelendirilmektedir. Prim konusunda ayrıntılı açıklamalara daha önce yer verildiği için, bu başlıkta doğrudan prim ödeme borcunun incelenmesine geçilecektir²⁰⁰.

Sigorta sözleşmesinde prim borçlusu kural olarak, sözleşmenin tarafı olan sigorta ettirendir²⁰¹. İhracat kredi sigortasında ihracatçı firma akdedeceği sigorta sözleşmesinin prim borçlusu olacaktır. Herhangi bir sebeple başkası hesabına sigorta

¹⁹⁸ CAN, s. 291; KENDER, Hususi Sigorta, s. 279; bkz. aşa. s. 112.

¹⁹⁹ ÜNAN, Şerh, s. 85.

²⁰⁰ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 56.

²⁰¹ ATABEK, Sigorta Hukuku, s. 55; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk, s. 203.

şeklinde akdedilmesi halinde dahi, bu durum değişmeyecektir. Bir diğer ifadeyle başkası hesabına sigorta şeklinde yapılan sigorta sözleşmesinde prim ödeme borcunun da sigorta ettirene ait olduğuna şüphe yoktur²⁰².

Primin borçlusu kural olarak sigorta ettiren olmakla birlikte, icabında külli halefler veya sigortalı malı iktisap edenler ile kimi durumlarda başkası hesabına sigortada malın sigortalısı dahi prim borçlusu olabilmekte ve bu tür durumlar genel kuralın istisnası teşkil eden durumlar olabilmektedir²⁰³.

Sigorta priminin tamamının, taksitle ödenmesi kararlaştırılmışsa ilk taksidin, sözleşme yapılır yapılmaz poliçe teslimi karşılığında ödenmesi gerekmektedir. Karada ve denizde eşya taşıma sigortaları kapsamında sigorta primi poliçe düzenlenmemiş olsa dahi sözleşmenin yapıldığı anda ödenir. Sigorta ettiren ancak, kendisine teslimi ile prim ödeme borcuyla karşı karşıya kalır. Bu doğrultuda, poliçe teslim edilmeden prim borcunun muaccel olmayacağı söylenecektir. TTK md 1431/I'de düzenlenmiş olan durum, ilk primin ödenmesine yöneliktir. Primin taksitlere bölünmüş olması halinde izleyen taksitlerin ödeme zamanı, miktarı ve primin vadesinde ödenmemesinin sonuçları poliçe ile birlikte sigorta ettirene bildirilir²⁰⁴. Genel olarak sigorta poliçesinin düzenlenerek sigorta ettirene verilmesi, sigorta priminin tamamının veya ilk taksidinin sigortacı tarafından tahsil edildiğine karine teşkil ederse de, sigorta sözleşmesinde

²⁰² KENDER, Mukavele, s. 50.

²⁰³ ETTK md. 1303/I uyarınca, sigortalı malın devri ile birlikte sigorta sözleşmesinden doğan hak ve borçlar kendiliğinden alıcıya geçmekle birlikte, maddenin II. fıkrasında sigortacının sigorta primlerinden dolayı eski malike müracaat edebileceği düzenlenmiştir. TTK md. 1470 ile, aksine sözleşme olmadıkça, menfaat sahibinin değişmesinin sigorta sözleşmesini sona erdirdiği kabul edilerek madde gerekçesinde aynen “Menfaat sahibi değişikliği ilgili olan Tasarının bu maddesi ile mevcut sistem tamamıyla tersine çevrilmiştir. 6762 sayılı Kanunun 1303 üncü maddesinde sigortalı malın sahibinin değişmesi matlâbı altında yapılan düzenlemeye göre, aksine sözleşme yoksa menfaat sahibi değişikliğinde sözleşme ilişkisi devam ederken, Tasarı da aksine sözleşme yoksa sözleşme ilişkisinin son bulacağı kabul edilmiştir. Temeldeki bu değişikliğin nedeni ise sigorta uygulamalarıdır. Uygulamada, bir çok sigorta genel şartında ya da özel şartlarla 6762 sayılı Kanunun 1303 üncü maddesinde uygulama zaten tersine çevrilmiş durumdadır. Bu nedenle de Tasarının bu maddesi ile uygulamadaki durumun Kanunlaştırılması istenmiştir. Ayrıca, sigortalı şahsındaki değişiklik sigortacı açısından da önem arz edebilir. Menfaat sahibi değişikliği sigortacı yönünden sübjektif ya da objektif riziko ağırlaşması niteliğinde olabilir. Riski taşıyan ise sigortacıdır. Bu nedenle ilke olarak menfaat sahibi değişikliklerinde sözleşme ilişkisinin son bulacağı kabul edilirken taraflara da aksine sözleşme yapabilme imkânı tanınmıştır.” denilmiştir.

²⁰⁴ AYLİ, s. 4.

aksine hüküm bulunan hallerde sigorta ettirenin bu karineden yararlanması imkanı kalmaz.

Sigorta primi sigorta ettirenin sözleşmede gösterilen adresinde ödenir (TTK md. 1432/I). Poliçede primin sigortacının veya acentasının ikametgahında ödeneceğine ilişkin şart var ise, bu şarta uyulur. Ancak, şarta rağmen sigorta primi fiilen sigorta ettirenin ikametgahında ödenmekte ise şart yok sayılır. Poliçenin verilmesi üzerine ödenecek prim aranacak borç niteliğindedir. TTK md. 1432 düzenlemesi emredici düzenleme olmamakla, uygulamada çoğu kez kredi sigortalarına ilişkin sigorta sözleşmelerine ödeme yeri ile ilgili özel klozlar eklenmektedir.

Kredi Sigortası Genel Şartları C.1 düzenlemesi uyarınca sigorta primi, özel şartlarda belirlenen her dönem itibariyle, sigortalının yine özel şartlarda belirtilen usullere göre sigortacıya beyan etmesi kararlaştırılan satış sözleşmelerinden oluşan cirosu esas alınarak belirlenir. Ancak, sigortalı özel şartlarda belirlenen her dönem için, asgari bir prim ödemek zorundadır. Sigortalının, özel şartlarda belirlenen her dönem itibariyle beyan etmesi kararlaştırılan cirosu esas alınarak belirlenen primin, aynı döneme karşılık gelen asgari primden fazla olması halinde, asgari primi aşan kısım sigortalıdan tahsil edilir. Sigortacının sorumluluğu, asgari primin tamamının veya taksitle ödenmesi kararlaştırılmış ise ilk taksitin poliçenin tesliminde ödenmesi ile başlar. Aksi kararlaştırılmadıkça, asgari primin tamamının veya ilk taksitin ödenmemesi halinde, poliçe teslim edilmiş olsa dahi sigortacının sorumluluğu başlamaz ve bu şart poliçeye yazılır. Taksitle ödenmesi kararlaştırılmış olan asgari primin ve sigorta prim taksitlerinin ödeme zamanı, miktarı ve vadesinde ödenmemesinin sonuçları poliçe üzerine yazılır veya poliçe ile birlikte yazılı olarak sigortalıya bildirilir. Sigortalı, prim taksitlerinin herhangi birini vadesinde ödemediği takdirde temerrüde düşer. Prim ödeme borcunda temerrüde düşülmesi halinde Borçlar Kanunu hükümleri uygulanır. Sigortacının ödeme yükümlülüğü doğduğu takdirde, poliçede belirtilmiş olması kaydıyla, sigortalının cirosu esas alınarak belirlenecek primin, sigortacının ödemekle yükümlü olduğu tazminat tutarını aşmayan kısmı muaccel hale gelir.

Kredi Sigortası Genel Şartları'nın yukarıda yer alan düzenlemesi, sigorta hukuku açısından yürürlükte olan genel bir kuralı kapsamaktadır. Gerçekten de, sigortacı yük taşıma sigortaları dışında primin veya taksitlendirme kararlaştırılmışsa ilk taksidin ödenmesinden sonra gerçekleşecek rizikolardan sorumludur. TTK md. 1431/I uyarınca ödenecek prim ve taksitlendirilmişse ilk taksit poliçenin teslimi üzerine ödenecektir²⁰⁵.

Kredi sigortaları açısından sigortacının sorumluluğu ilk primin ödenmesi ile başlar, ancak taraflar aralarında ilk primin ödenmemesi halinde dahi sorumluluğun başlamış olabileceği yönünde anlaşma yapabilir. TTK ve Kredi Sigortası Genel Şartları'nın yukarıda anılan düzenlemesi karşısında, sigortacının sorumluluğunun taşıma sigortası hariç, aksine anlaşma bulunmadığı hallerde priminin tamamının veya ilk taksinin ödenmesi ile başlayacağına şüphe yoktur.

Sigorta ettiren prim borcunun muaccel olduğu anda ve gerekli şekilde ödemezse kanundaki şartlarla mütemerrit olacaktır. Primin ödenmesinde temerrüde düşülmesi ve sonuçları TTK md. 1434'te açıkça düzenlemiştir. Bunlardan ilki cayma diğeri ise fesihtir. Buna göre, poliçenin teslimi üzerine ödenmesi gereken ilk prim ödenmediği takdirde, sigortacı sözleşmeden derhal cayabilecektir. TTK'da caymanın şekline ilişkin açık düzenleme yer almamasına karşın Kredi Sigortası Genel Şartları md. C.6'da, sigortacının bildirimleri noter eliyle ya da taahhütlü mektupla yapacağı düzenleme altına alınmışsa da, ticari alacak sigortası olarak nitelendirilen kredi sigortası sözleşmesine ilişkin bildirimlerde TTK md. 18/III düzenlemesi de uygulama alanı bulacaktır²⁰⁶. Prim alacağının muacceliyet gününden itibaren üç ay içinde dava veya icra takibi yoluyla talep edilmemesi halinde, sürenin dolması ile kendiliğinden cayma hakkı da oluşacaktır²⁰⁷.

²⁰⁵ “Kredi sigortalarında ilk primden maksat depo primi olarak başta ödenmesi gereken tutardır (tamamı veya ilk taksit).” ÜNAN, Şerh, s. 92.

²⁰⁶ Bu kapsamda, cayma veya fesih bildiriminin noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla, veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemiyle yapılabilecektir. ÜNAN, Şerh, s. 95.

²⁰⁷ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 82.

Sigorta ettirenin sonraki primlerden birini zamanında ödememesi halinde cayma hakkı söz konusu olamayacaktır. Bu durumda, sigortacı sigorta ettirene noter aracılığıyla veya iadeli taahhütlü mektupla süre vererek, prim ödeme borcunu ifa etmesini aksi takdirde sözleşmenin feshedileceğini bildirir ve verilen süre içinde primin ödenmemesi ayrıca bir bildirim gerektirmeksizin sözleşmenin feshi sonucunu doğurur. TTK'nın söz konusu düzenlemesinde sigortacının temerrüt nedeniyle Borçlar Kanunu'ndan doğan diğer hakları saklı tutulmuştur²⁰⁸.

Sigorta sözleşmesinin sona ermesi halinde, aksine hüküm bulunmadıkça sonraki döneme ilişkin prim borcu ortadan kalkar, ödenenler ise iade edilir.

III. Sigortacının Borç ve Yükümlülükleri

A. Genel Olarak

Sigorta sözleşmeleri iki tarafa da hak ve borç yükleyen sözleşmeler olmakla, sigorta ettirenin yukarıda açıklanan yükümlülüklerine karşı sigortacının da sigorta sözleşmesinin ortaya çıkmasından sonra sigorta ettirene karşı yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu borç ve yükümlülükleri aydınlatma yükümlülüğü, rizikoyu taşıma borcu, sigorta poliçesi düzenleme verme yükümlülüğü, sigorta tazminatı veya bedelini ödeme borcu ve giderleri ödeme borcudur.

Çalışmamızda ihracat kredi sigortası açısından arz ettiği önem nedeniyle, sigortacının tazminat ödeme borcu ayrıntılarıyla ve Türk Eximbank'ın Kısa Vadeli İhracat Kredisi Sigortası Kapsamında Genel Poliçe ve tazminat uygulamalarından kaynaklanan uyuşmazlıklar çerçevesinde ayrı başlık altında ele alınacak, sigortacının diğer borç ve yükümlülüklerine ise kısa olarak değinilecektir.

²⁰⁸ “TBMM eski BK 107 (yeni BK 124) hükmünün sigorta sözleşmelerinde uygulanmasını açıkça reddetmiş ve bunu sağlamak için de tasarıda yer alan “ tarafların BK 107 uygulamasını kararlaştırabileceğine” ilişkin beşinci fıkranın çıkarılmasını (iptalini) kararlaştırmıştır. TBMM'nin iradesi bu kadar açık olduğu halde, kesin vadeli işlemi sigorta sözleşmelerinde geçerli saymak kesinlikle mümkün bulunmamaktadır. Dolayısıyla, TTK 1434(3) son cümlede yer alan “Borçlar Kanunu'ndan doğan hakların saklı olması” kuralı sadece faiz isteme gibi yan haklara ilişkindir. TTK 1434 emredicidir. Sigortalı aleyhine değiştirilmesi geçersizdir.” ÜNAN, Şerh, s. 97.

B. Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğü

Aydınlatma yükümlülüğünün amacı, sözleşme ilişkisine girmek isteyen tarafların, önceden bilgi sahibi olmaları suretiyle sağlıklı karar vermelerini sağlamaktır. Sözleşme öncesi aydınlatma yükümlülüğü ile sözleşmenin kurulmasından önce iki taraf birbirini önemli konularda bilgilendirmiş olmaktadır²⁰⁹.

Sigorta sözleşmesi gibi genel işlem şartlarını içeren sözleşmelerde, tüketicinin korunması amacıyla sözleşmede kullanılan genel şartların kapsam ve niteliği hakkında, sigorta ettirenin bilgilendirilmesi yükümlülüğü kabul edilmiştir. TTK md. 1423/I uyarınca, sigortacı veya onun adına hareket eden acentesi, sigorta sözleşmesinin kurulmasından önce, gerekli inceleme süresi de tanımak koşuluyla oluşturulacak sigorta sözleşmesi türüne ilişkin tüm bilgileri, sigortalının sözleşmeden doğacak haklarını, sigorta ettiren sigortalının özel olarak dikkatli olunması gereken sözleşme hükümlerini ve ayrıca sigorta süresince gelişmelere bağlı bildirim yükümlülükleri sigorta ettirene yazılı olarak bildirir.

Ayrıca, Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik uyarınca, sigortacı sözleşmeden bağımsız olarak sözleşmenin devamı süresince sigorta ilişkisi bakımından önemli addedilebilecek olayları ve gelişmeleri sigorta ettirene/sigortalıya yazılı olarak açıklamakla ve sigorta sözleşmesinin kurulmasından önceki müzakere aşamasında sözleşmeye taraf olmak isteyenlere bilgilendirme formu olarak nitelendirilen belgenin örneğini vermekle yükümlüdür²¹⁰.

Sigortacının aydınlatma yükümlülüğüne uymaması halinde sigorta ettirenin sözleşmenin kurulmasından itibaren 14 gün içinde itiraz etmek olanağı vardır. Sigorta ettiren sözleşmenin kurulmasına yönelik itirazını Kanun'da belirtilen 14 günlük sürede yapmamış ise sözleşme yazılı şartlarla yapılmış kabul edilecektir (TTK md. 1432/II).

²⁰⁹ **ÖZDAMAR, Mehmet:** Sigortacının Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğü, Ankara 2009, s. 113; **OMAĞ, Merih Kemal:** Sigortacı Açısından Sigorta Sözleşmesinin Hükümleri, Prof. Dr. Fahman Tekil'in Anısına Armağan, İstanbul 2003, (Sigorta Sözleşmesi), s. 25.

²¹⁰ **ÖZDAMAR,** s. 55.

Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik uyarınca, sigortacının sözleşmenin müzakeresi, kuruluşu, kurulmasından sonraki aşamalarında ayrı ayrı belirlenmiş aydınlatma yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmemiş olması, sözleşmenin feshi sonucunu doğurabileceği gibi sigortalının uğradığı zararın tazminini de talep edilebilecektir.

Aydınlatma yükümlülüğü her sözleşme ilişkisinde karşılıklı şekilde ortaya çıkmayabilir. Tarafların sahip oldukları bilgilere ve bunların diğer tarafın sözleşme kurma iradesine etkileri, her somut olayda araştırılmak suretiyle aydınlatma yükümlülüğünün varlığı tespit edilir. Sözleşmenin devamı sırasında, taraflardan birinin hukuki sahasında ortaya çıkan gelişmelerden diğer tarafı bilgilendirmesi gereklidir. Aydınlatma yükümlülüğünün ifası sırasında, yükümlü olan kişi muhataba kasten eksik veya yanlış bilgi verebilir ya da susmak suretiyle mevcut yanlış bilginin devamını sağlayabilir. Bu durumda, aydınlatma iradesi hile yoluyla sakatlanmaktadır.

Aydınlatma yükümlülüğünün mevzuata ve usulüne uygun olarak ifa edilmiş sayılabilmesi için sözlü veya yazılı olarak temin edilen bilgilerin eksik, yanlış veya yanıltıcı olmaması gerekmektedir²¹¹.

C. Rizikoyu Taşıma Borcu

Sigortacının rizikoyu taşıma borcu, tüm sigorta türleri açısından sigorta sözleşmesinin kurulduğu anda doğar. Sigortacının sorumluluğu, daha önce de ifade edildiği üzere sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan primin tamamının, taksitle ödenmesi öngörülmüşse, ilk taksidin ödenmesi anında başlayacaktır.

Sigorta sözleşmesinde sigortacının rizikoyu taşıma borcu, rizikonun gerçekleşmesinden önce pasif halde olup, rizikonun gerçekleşmesinden sonra aktif hale gelir.

²¹¹ CAN, s. 292.

Sigortacının rizikoyu taşıma borcu sözleşmenin kurulması ve ilk primin ödenmesi koşuluna bağlanmış olmakla birlikte, TTK md. 1458 düzenlemesinde bu ilkeye bir istisna getirilmiştir. Buna göre, sigorta koruması sigorta sözleşmesinin kurulmasından önceki bir tarihten itibaren sağlanacak şekilde sözleşme akdedilebilmesi de olanaklıdır. Ancak, sözleşmenin kurulması sırasında, sigortacı, sigorta ettiren ve sigorta sözleşmesinden bilgilendirilmiş olması kaydıyla sigortalı tarafından, rizikonun gerçekleştiği veya gerçekleşme olasılığının ortadan kalkmış olduğu biliniyorsa, yapılan sigorta sözleşmesi geçersiz olacaktır²¹².

D. Sigorta Poliçesi Düzenleme ve Verme Yükümlülüğü

Sigorta poliçesi, hukuki niteliği itibarıyla sigorta sözleşmesinin kurulduğunun yazılı delilini teşkil eden belgedir. Sigorta poliçesi, sigorta sözleşmesinin esaslı unsuru olmamakla birlikte ispat vasıtasıdır. Sigorta poliçesinde genel şartlar yanında özel şartlar da yer almaktadır.

Sigorta sözleşmesinin yapılmasını müteakiben sigortacının ilk borcu sigorta poliçesini düzenlemek ve sigorta ettirene vermektir. Sigorta poliçesinin yerine muvakkat ilmühaber de düzenlenebilir.

TTK md. 1424/I uyarınca, sigortacı sözleşme yapıldıktan sonra 24 saat içinde yetkililerce imzalanmış sigorta poliçesini düzenleyerek sigorta ettirene vermekle yükümlüdür. Sigorta sözleşmesinin prodüktör aracılığıyla yapılmış olması halinde bu süre 15 gündür. Kanun'da öngörülen söz konusu süreler, sigortacıya yaptığı sözleşme üzerinde düşünme imkanı vermeye yöneliktir. Sigortacı bu süreler içinde poliçeyi sigorta ettirene teslim etmez ise, sigorta ettirenin sözleşmeyi feshetme veya zararlarının tazmini isteme hakkı doğmaktadır²¹³.

²¹² İŞİL, Zarar Sigortaları, s. 99; OMAÇ, Sigorta Sözleşmesi, s. 30 – 31.

²¹³ CAN, s. 257 vd.

E. Giderleri Ödeme Borcu

TTK md. 1426 uyarınca sigorta ettiren, sigortalı ve lehdar tarafından, sigortacının istemi üzerine rizikonun sigorta güvencesinde olup olmadığının veya ödenmesi gerekli sigorta tazminatının belirlenmesini teminen gerekli bilgi ve belgelerin sağlanması ve bunların sigortacıya aktarılması yükümlülüğünün yerine getirilmesi sırasında yapılan makul giderler sigortacı tarafından karşılanacaktır. Bu giderlerin yapılmasına karşın faydasız kalmış olması hali sigortacının ödeme zorunluluğuna etki etmeyecek ve sigortacı bu giderleri karşılamakla yükümlü olacaktır.

IV. Sigortacının Tazminat Ödeme Borcu

A. Genel Olarak

İhracat kredi sigortası ve kredi sigortası açısından konu özellik arzettiğinden, sigortacının tazminat ödeme borcu, Türk Eximbank'ın kısa vadeli ihracat sigortası kapsamında genel poliçe ve tazminat uygulamaları çerçevesinde ele alınmaya çalışılacaktır.

Sigortacının, sigorta sözleşmesinden doğan borçlarının içinde en önemlisi ve sigorta ettirenin prim ödeme borcunun karşılığı olması bakımından asli ve signallegmatik olan borcu sigorta bedelini ödeme borcudur²¹⁴. Bir diğer ifadeyle, sigortacının sigorta tazminatını ödeme borcu, sigorta sözleşmesinden doğan asli edimi olup, rizikonun gerçekleşmesi ile doğar.

Konuyu mal sigortaları açısından düzenleyen TTK md. 1427 uyarınca, sigortacının tazminat ödeme borcu, mal sigortalarında rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya ihbar yükümlülüğünün aynı Kanun'un 1446'ncu maddesinde belirtilen

²¹⁴ **KENDER, Rayegan:** Sigorta Tazminatının Muacceliyeti Meselesi, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu IX, Ankara 1992 (Muacceliyet), s. 79; **OMAĞ,** Sigorta Sözleşmesi, s. 33.

şekilde yani gecikmeksizin yerine getirilmesinden sonra, sigortacının edimine ilişkin araştırmalar tamamlandıktan ve her halde riziko bildiriminden 45 gün sonra muaccel hale gelmektedir. ETTK'daki düzenleme uyarınca ise, sigortacının tazminat ödeme borcu, rizikonun gerçekleştiğini ihbar etme mükellefiyetinin doğduğu anda, yani rizikonun gerçekleştiğinin sigortalı tarafından öğrenildiği anda muaccel olmakta idi. Borcun muaccel hale gelmesi için bildirimde bulunulmuş olması gerekmemektedir²¹⁵. Sigortacının tazminat ödeme borcu ilke olarak TTK md. 1427/1 uyarınca para borcudur, ancak tazminatın aynen ödeneceğine ilişkin sözleşme halinde aynen tazmin şeklinde de bu borcun ifa edilebileceğini söylemek mümkündür.

TTK md. 1427 düzenlemesinde, sigortacıya yüklenemeyen bir sebepten dolayı incelemede gecikme olması halinde bu sürenin işlemeyeceği de hüküm altına alınmıştır. TTK md. 1472 emredici olmasına karşın sigortalı yararına değişiklik olanağı bulunduğu için mezkur 45 günlük süre sözleşme ile 30 güne indirilebilir²¹⁶.

B. Sigorta Zararının Tespiti ve Tazminatın Ödenmesi

Zarar sigortalarında, sigortacı rizikonun gerçekleşmesi ile meydana gelen zararı hak sahibine ödemekle yükümlüdür. Zarar sigortalarının niteliği, rizikonun gerçekleşmesi sonucunda sigorta değerindeki azalmanın tespiti yoluyla sigorta zararı bulunacaktır²¹⁷.

²¹⁵ **KENDER**, Muacceliyet, s. 91; **TÜRK, Hikmet Sami**: Sigortacının Temerrüdü Ne Zaman Başlar?, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları XII. Sempozyumu, Ankara 1995, s. 192; “Tazminat ödeme borcunun muaccel olabilmesi için rizikonun gerçekleştiğinin ihbar edilmesi şarttır.” **ARSEVEN**, Sigorta, s. 149; “.....sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini haber alması edimin ifasının istenebilmesinde vade (BK 74) teşkil etmediğinden, haber alma tarihi, kanunun ifadesine rağmen muacceliyet tarihini değil, zamanaşımının başlayacağı tarihi gösterir ve tazmin borcu, borcun doğumunu takiben muaccel olur (BK 74)” **KANER, İnci**: Sigortacının Sigorta Tazminatını Ödeme Borcunda Temerrüdü ve Munzam Zarar Meselesi, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları XVIII. Sempozyumu, Ankara 2001, (Temerrüt), s. 4; esasen borcun rizikonun gerçekleştiğinin sigortalı tarafından öğrenilmesi ile muaccel hale gelmesi hususunun henüz zarar miktarının tespit edilmemiş olması sebebiyle eleştiriler hakkında bkz. **KARAYALÇIN, Yaşar**: Mesuliyet ve Sigorta Hukuku Bakımından Başlıca İşletme Kazaları, Ankara 1960, (Mesuliyet), s. 63.

²¹⁶ **ULAŞ**, Zarar Sigortaları, s. 112; **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 316 vd.; **ARSEVEN**, Sigorta, s. 148.

²¹⁷ “Rizikonun gerçekleşmesi sonucunda meydana gelen zararın nasıl tespit edileceği hususunda 6762 s. TTK m. 1299/2 ifadesinde aksaklık olmakla beraber temel ilkeler gösterilmiştir.....TTK'da bu hüküm yer almamıştır.” **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 317; **OMAĞ**, Sigorta Sözleşmesi, s. 34.

Kredi Sigortası Genel Şartları'na göre, tazminata hak kazanabilmek için sigortalıya tazminat talep etmek hakkını veren zararın bir riskin sonucu olması ve zarara neden olan olayın meydana gelmesinden önce onaylanmış kredi limit formunda belirtilen tüm koşulların yerine getirilmiş olması zorunludur (KSGŞ B.3).

Zararın tespiti usulü Kredi Sigortası Genel Şartları'nın "Zararın Hesaplanması" başlıklı B.4 maddesinde gösterilmiştir. Buna göre, sigortacının sigorta sözleşmesi uyarınca sigortalıya her bir hasarla ilgili olarak ödeyeceği azami tazminat tutarı aşağıda A ve B başlıkları altında sıralanan kalemler arasında mevcut olan fark olarak belirlenmiştir:

"A: (i) Sigortalının sattığı mal veya verdiği hizmete ilişkin olarak düzenlediği fatura veya faturaların KDV hariç tutarı,

(ii) Bu fatura tutarına ilave edilecek aşağıdaki hususlar:

-Teminata dahil olduğu durumda KDV,

-Geç ödemedi kaynaklanan faiz, herhangi bir ceza veya masraf hariç olmak kaydıyla, alıcının sigortalıya ödemekle yükümlü olduğu ve sözleşmede geçen paketleme, yükleme navlun, sigorta masrafları ve vergiler,

B: (i) Sigortalı ve sigortacı tarafından borçlu alıcıdan yapılan tahsilatlar,

(ii) Borcun ödenmemesine bağlı olarak sigortalının yapmaktan kurtulmuş olduğu harcamalar,

(iii) Malların satışından elde edilen tutar.

Özel şartlarda, söz konusu malların satış kabiliyetinin kısıtlı olduğuna ilişkin bir hüküm bulunmadığı takdirde, bu malların satışından elde edilen tutar fatura edilmiş meblağın % 50'sinden daha az olamaz."

B.4 maddesi düzenlemesinde açıkça yer aldığı üzere, sigortacının ödemekle yükümlü olacağı tutar (A) kalemi olarak ifade edilen mal bedeli ve masraflardan, (B) kalemi olarak belirlenen borçlu alıcının yaptığı ödemeler, sigortalının alacağını tahsil etseydi yapmak zorunda kalacak olduğu masraflar ve mallar satılmış ise satıştan elde edilen gelirin indirilmesi suretiyle hesaplanacaktır.

Sigortalının malları satmış olması halinde, fiilen elde etmiş bulunduğu tutar faturada yazılı bedelin yarısından az olsa da, satıştan faturanın yarısı kadar gelir sağlamış kabul edilecek, buna karşın sigorta sözleşmesinde malların satılabilmesi olanağının kısıtlı olduğu kaydı bulunmakta ise, bunlar fatura bedelinin yarısından az bir tutara satılmış oldukları takdirde gerçek satış geliri hesaba dahil edilerek (A) olarak tanımlanan kalemden indirilecektir²¹⁸.

Kredi Sigortası Genel Şartları uyarınca yukarıda zikredilen şekilde hesaplanacak olan zarar, sigortalıya ödenecek olan tazminat tutarına eşit değildir. Bu tutardan ayrıca taraflarca sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan muafiyetin indirilmesi de lazım gelecektir. Gerçekten de Genel Şartlar'ın B.5/I düzenlemesi, "Ödenecek tazminat, alıcıya tahsis edilen kredi limitiyle sınırlı olarak hesaplanan zarardan A.9 maddesinde göre belirlenecek olan muafiyetin düşülmesi suretiyle hesaplanır."²¹⁹.

Sigortacının ilgili sigorta süresi içinde ödemekle yükümlü olduğu toplam tutar tarafların anlaşmaları ile sınırlandırılabilir. Bir diğer ifadeyle, sigorta sözleşmelerine zararın belli bir kısmına sigortalının katlanacağı yönünde hükümler konabilir (KSGŞ md. A.9)²²⁰. Sigorta sözleşmesi yapılırken azami tazminat limiti sabit olarak belirlenebilirse de, en yüksek alıcı limitinin sonradan sigorta süresi içinde tahsis

²¹⁸ "B.4 maddesi sigortacının ne miktar ödeme yapacağını doğrudan belirleyen bir hüküm değildir. Bu maddede düzenlenen husus yalnızca sigorta kapsamındaki zararın nasıl hesaplanacağıdır." ÜNAN, Şerh, s. 69 vd.

²¹⁹ Doktrinde genel şartlarda muafiyetin nasıl hesaplanacağının düzenlemesi konusu eleştirilmiş, tarafların bu konuda serbest olmaları gerektiği de savunulmuştur. Bkz. ÜNAN, Şerh, s. 71.

²²⁰ Kredi Sigortası Genel Şartları A.9'da, sigortacının karşılamadığı kısmın mutlaka sigortalının üzerinde kalacağı belirtilmektedir. Gerçekten de, KSGŞ "Muafiyet" başlıklı A.9 maddesinde zararının bir kısmının sigortacının sorumluluğunda olduğu ve devamında özel şartlarda başka şekilde belirtilmedikçe sigortalının kredi talebi ismen yapılmamış alıcılar için hesap edilen zararının % 50'sinin sigortacının sorumluluğunda olduğu hüküm altına alınmıştır. Sigorta sözleşmelerine konulan bu tür muafiyet kayıtları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. YONGALIK, Aynur: Sigortalının Zarara Katılması (Bizzat Katılma), Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, s. 149 – 165.

edilmiş olabilmesi mümkündür. TTK md. 1453/II emredici nitelikte olup, anılan düzenlemede ancak bir malın satımından elde edilmesi umulan karın makul haddinin sigorta edilebileceği, bu miktarı aşan kısmının sigorta güvencesi altına alınamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu düzenleme ile bir yandan ihracatçının satım işleminde daha dikkatli olması amaçlanırken, diğer taraftan sigortacının korunması amaçlanmaktadır²²¹.

Sigortacı, yukarıda şekilde belirlenecek zarardan muafiyetin düşülmesi suretiyle hesaplanan tazminatı, ödeme yükümlülüğünü doğuran bilgi ve belgelerin kendisine ulaşmasından itibaren en geç 30 gün içinde sigortalıya ödemekle yükümlüdür. TTK md. 1427/II, yukarıda da zikredildiği üzere²²² sigortacının borcunun muaccel olması için 45 günlük bir süre öngörmüştür. Bu süre Kredi Sigortası Genel Şartları md. B.5/III ile sigortalı yararına değiştirilmiştir²²³. Ancak, kredi sigortalarının özelliği gereği sigortacının yapacağı ödemenin müdahale talebinde beş ay sonra gerçekleşecek olması sebebiyle Genel Şartlar'ın B.5/III düzenlemesi ile A.6 maddesi birbiriyle çelişkilidir. A.6 düzenlemesine öncelik tanınması halinde, tüm belgeler kendisine verilmiş olsa dahi, sigortacının beş aylık süre öncesinde ödeme yapmasını sağlamak mümkün değildir.

Kredi sigortasında, sigorta sözleşmesinde aksine düzenleme bulunmayan hallerde, rizikonun gerçekleşmesi ile sigortacı sigortalısından öncelikle borçlunun mallarına müracaatla, bunları sattırıp tahsil etmesini talep edebilecektir. Bu durumda, sigortalı alacaklının genel hükümlere göre borçlunun mallarına başvurduktan sonra alamadığı tutarın sigortacıdan tahsili mümkün olacaktır. İhracat kredi sigortası ile döviz kuru değişmesinden doğan zararlar da teminat altına alınabilmekte ve bu durumda, rizikonun gerçekleşmesi ile alacaklı sigortalı aleyhine oluşan döviz kuru farkı dahi sigortacı tarafından ödenebilmektedir.

²²¹ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 758.

²²² Bkz. yuk. s. 112.

²²³ “TTK 1427(2) emredici olmakla birlikte sigortalının yararına değiştirilebilen bir hükümdür.” ÜNAN, Şerh, s. 73.

Kredi Sigortası Genel Şartları'nın tazminatın ödenmesine yönelik düzenlemeleri, kredi sigortasının özelliğine uygun olmamaları sebebiyle eleştirilmişlerdir. Gerçekten de rizikonun gerçekleşmesi halinde tarafların sigorta sözleşmesini, tazminat ödenmeden önce feshedebileceklerine yönelik B.5/V düzenlemesi, açıkça kısmi hasar halinde fesih hakkının ancak tazminat ödendikten sonra kullanılabileceğini düzenleyen TTK md. 1428 ile çelişkilidir²²⁴. Kısmi tazminat ödemelerine ilişkin sözü edilen TTK md. 1428 hükmü TTK md. 1452/III uyarınca sigorta ettiren/sigortalı lehine olarak emredici şekilde düzenlenmiş olup, bu maddede belirtilen hükümlerin sigorta ettiren/sigortalı aleyhine değiştirilebilmesine olanak yoktur²²⁵.

Sigorta tazminatının nerede ödeneceği konusunda TTK'da açık bir düzenleme yer almamakla birlikte, TBK md. 98 düzenlemesi kapsamında, aksine düzenleme bulunmadıkça, para borcu olan sigorta tazminatı sigortalının ikametgahında, sigortalı veya yetkili temsilcilerine ödenir.

Sigortacının sigorta bedelini ödeme yükümlülüğünü haklı bir neden bulunmaksızın geciktirmiş olması ve sigorta ettirenin sigorta bedelini aşan bir zarara uğramış olması halinde, TBK md 122 uyarınca munzam zararın sigortacıdan talebi mümkündür. Bunun için, alacaklının temerrüt faizini aşan zararının bulunduğunu ve temerrüt ile bu zarar arasında illiyet bağı olduğunu ispat etmesi gerekmektedir. Temerrüde düşme anının tespitinde de Borçlar Kanunu hükümleri uygulanacaktır. Gerçekten de TTK md. 1451 uyarınca, TTK'da hüküm bulunmayan hallerde sigorta sözleşmesi için Türk Borçlar Kanunu'nun uygulanacağı açıkça hüküm altına alınmıştır²²⁶.

Sigortacının tazminat ödeme borcunda temerrüde düşmesi için, öncelikle tazminat ödeme borcunun muaccel hale gelmiş olması gerekmektedir ki, yukarıda da belirtildiği üzere sigortacının tazminat ödeme borcu, sigorta ettirenin rizikonun

²²⁴ ÜNAN, Şerh, s.74.

²²⁵ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 113.

²²⁶ KANER, Temerrüt, s. 5 – 6; TÜRK, s. 197.

gerçekleştiğini ihbar mükellefiyetinin doğumu anıdır. TBK md. 117 uyarınca ise, borçlunun temerrüde düşmesinin şartı alacaklının ihtarıdır. Sigorta sözleşmesi karşılıklı iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğundan TBK md. 123 ve 124 çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. Bu kapsamda, sigortalının sigortacıyı temerrüde düşürmesi için TBK md. 117 çerçevesinde ihtar gerekmektedir. Burada, sigortalının rizikonun gerçekleştiğini ihbar etmesi, TBK md. 117 kapsamındaki ihtar koşulunun yerine geldiği anlamına gelmemektedir. Gerçekten de sigortalının sigortacıyı temerrüde düşürmesi için ayrıca ihtarda bulunması gerekmektedir²²⁷.

C. Türk Eximbank’ın Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Tazminat Uygulamaları

1. Genel Olarak

Yukarıda yer alan açıklamaları takiben, bu alt başlıkta Türk Eximbank’ın Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Genel Poliçesi çerçevesinde tahsil edilemeyen sevkiyatlara ilişkin tazminat uygulamalarına değinilmeye çalışılacaktır.

İhracat kredi sigortası kapsamındaki sevkiyatın vade tarihinde tahsil edilemediği durumlarda, ihracatçı firma poliçede belirtilen sürede Vadesi Geçmiş Alacaklar Aylık Bildirim Formu ile Tazminat Müdürlüğü’ne başvuruda bulunacaktır. Başvuruya, sipariş formu ya da proforma örneği, fatura örneği (İngilizce ve Türkçe) olarak, Gümrük Beyannamesi örneği, mal teslim belgesi örneği, senet veya satış sözleşmesi örneği ve alıcı firma ile yapılan yazışmalar da eklenecek ve öncelikle Türk Eximbank tarafından ilgili sevkiyatın ihracat kredi sigorta kapsamında olup olmadığı değerlendirilecektir.

Sevkiyatın alıcı limiti onayında uygunluğu, tazminat başvurusunun Poliçe’de belirtilen sürede yapıp yapılmadığı, ilgili sevkiyata prim tahakkuk edip etmediği,

²²⁷ TÜRK, s. 210.

sigorta kapsamı dışında kalan diğer durumların bulunup bulunmadığı incelendikten sonra, sevkiyatın ihracat kredi sigortası kapsamında olduğunun tespiti üzerine, alıcı firmanın tazminata konu sevkiyatı ödememe sebebi araştırılacaktır. Gerçekten de, yukarıda da belirtildiği üzere, sigortalı mal satıcısı veya hizmet sağlayıcı ancak mal veya hizmet alıcısıyla yapmış olduğu sözleşmede üstlenmiş olduğu edimleri tam olarak yerine getirmiş olması halinde sigorta teminatından yararlanabilecektir. İhracatçı firmanın satış sözleşmesine aykırı davranması sebebiyle doğan zararlar, malın nakliyesi sırasında doğan zararlar, alıcının teslim almadığı mallar için Türk Eximbank'ın onayı alındıktan sonra ikinci bir alıcıya satılan mallara ilişkin zarar²²⁸ ile sigortalı mallara ilişkin uyuşmazlıkların bulunduğu haller ihracat kredi sigortası teminatı kapsamında bulunmamaktadır²²⁹. Yapılan incelemeler sonucunda tazminatın ödenmesine ya da reddine veya ihracatçı firma ile alıcı arasında mevcut uyuşmazlıklar halinde ise, ihracatçının haklılığını kanıtlayan kesinleşmiş yargı kararının Türk Eximbank'a ibraz edilmesine kadar işlem yapılmamasına karar verilebilir.

KSGŞ md. B.3/II uyarınca, sigortalının alacak tutarı veya haklarının geçerliliğinin ihtilafı olduğu hallerde tazminatın ödenmesi, bu ihtilafın kesinleşmiş bir mahkeme veya hakem – bilirkişi kararı ile sonuçlanmasına kadar ertelenir. Bu hüküm, sigortalının alıcıya olan borçlarından kaynaklanan uyuşmazlıklara da uygulanır.

Türk Eximbank Tazminat Müdürlüğü'nün tazminat taleplerinin değerlendirilmesi sırasında en çok zorlandığı konu, alıcı firmanın sevkiyat bedeline ilişkin yapmış olduğu itirazlardır. Uygulamada malların içeriğine ilişkin itirazlar, ihracatçı firmanın satış sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmediği

²²⁸ “.....sigortalının dış satım konusu malları tam ve sağlam ve istenen vasıfta sevk etmiş olması (bunları kanıtlayan belgeler sunması) her zaman kendi üzerine düşen yükümlülüğü en iyi biçimde yerine getirmiş olduğu anlamına gelmez. Satış türüne göre, taşıma sırasında meydana gelen hasara (taşıma riskine) satıcının katlanması gerekmekte ise, malların taşıyan/ taşıyıcı tarafından taşınmak üzere tam ve sağlam teslim alınmış ve fakat gönderilene (alıcı veya alıcı adına hareket eden kişiye) varma yerinde eksik yahut hasarlı durumda teslim edilmiş olması halinde alıcı haklı olarak satış parasını ödemekten (en azından kısmen) kaçınabilecektir.” ÜNAN, Şerh, s. 41.

²²⁹ **ÖZTÜRK, Aslı:** Türk Eximbank'ın İhracat Kredi Sigorta Sözleşmesinin Hukuki Açından İncelenmesi ve Uyuşmazlıklara İlişkin Çözüm Önerileri, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 2010, s. 58.

veya malların geç teslim edildiği iddiaları ile alıcı firmanın karşı tazmin talepleri en çok karşılaşılan uyuşmazlık konuları olarak dikkati çekmektedir.

Türk Eximbank, borca itiraz olmaması kaydıyla, politik risk veya ticari riskin gerçekleşmiş olduğu hallerde tazminatın ödenmesine karar verir. Tazminatın ödenebilmesi için sigorta kapsamındaki sevkiyat bedelinin alıcı firma tarafından mutlaka kabul edilmesi gerekmektedir. Alıcı firmanın ilgili sevkiyat bedelini ödememe sebebini bildirmesi ve borcunu kabul etmesi son derece önemlidir. Alıcı firmanın yeni bir vade önermesi de mümkün olabilir, bu durumda ihracatçı firmanın teklif edilen vade tarihini kabul etmeyerek tazminat talep etmek hakkı saklıdır. Tazminata konu bedel, sigorta kapsamındaki sevkiyat bedelinin % 90'ına tekabül eden kısma ilişkindir. Tazminat ödenmesini takiben Türk Eximbank sigortalı firmanın alacağının tamamına halef olur²³⁰.

2. Tazminat Taleplerinin Reddine İlişkin Kesinleşmiş Yargı Kararları

-“Davacı vekili, müvekkili ile dava dışı İngiltere firması ile arasındaki sözleşme uyarınca müvekkilinin yün ihraç edeceğini, müvekkili ile davalı arasında imzalanan KVIKSGP ile ihracat bedelinin tamamen veya kısmen teminat altına alındığını, müvekkilinin ihraç ettiği bir kısım mal bedellerinin ödenmediğini, risk gerçekleşmesine karşın davalının sigorta bedelini ödemediğini ileri sürerek talepte bulunmuş, Davalı banka cevabında, poliçe genel şartlarına rağmen davacının süresinde ihracatını ve tahsil edilemeyen meblağı bildirmediğini, ayrıca KVIKSGP md. 2/h uyarınca satım bedelinin tahsil edilememesinde davacının kusurlu olmadığına kanıtlanması gerekli olup, bunun için de alıcının ülkesi mahkemesinden alıcı aleyhine kesinleşmiş mahkeme kararı getirilmesi gerektiğini savunarak, davanın reddini istemiştir. Mahkemece iddia ve savunmaya, toplanan delillere, bilirkişi raporlarına nazaran her ne kadar davalı tarafından ihracat bedellerinin ödenmemesi rizikosu teminat altına alınmış ise de, gerektiğinde ödemedede bulunan sigortacının rücu hakkını kolaylaştırmak için sigorta ettirene de bazı edimler yüklediği, poliçe genel şartlarının

²³⁰ Halefiyet ile ilgili bkz. aş. s. 124 vd.

9. Maddesinde belirtilen ihraç edilen sigortalı mallar ve bedeli tahsil edilemeyen kısım ile ilgili ihbar ve belgelerin davalıya bildirilmediği ve özellikle mal bedelinin tahsil edilmemesinde davacının kusurlu ve sorumlu olmadığını, belgelenen yabancı mahkeme kararının ibraz edilmesi Genel Poliçe md. 2/h uyarınca zorunlu olup, davacının bu hususta belge ibraz edemediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

Karar, davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir.

Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp değerlendirilmesinde usul ve yasata aykırı bir yön bulunmamasına ve davanın dayanağını teşkil eden, KVKSGP md. 2/h “Türk Eximbank tarafından aksi yazılı olarak belirtilmedikçe alıcının; sigortalının kusurundan veya ihmaliinden kaynaklandığını iddia ettiği gerekçelerle, sevk edilen malları kabul etmemesi veya edememesi ve/veya teslim aldığı malların brüt fatura tutarını veya sözleşme bedelini ödememesi ve/veya yaptığı ödemeleri, mahsupları ve karşı tazmin talepleri ve/veya başkaca bir nedenle satış sözleşmesindeki yükümlülüklerinin ortadan kalktığını iddia etmesi hallerinde ortaya çıkan zararlardan” Türk Eximbank’ın yani sigortacının sorumlu olmadığı açıkça belirtilmiş olması ve bu şekildeki sözleşmede tarafların hak ve borçlarını gösteren düzenlemenin yasanın emredici hükümlerine ve genel işlem hukuk ilkelerine aykırı bir yönün bulunmaması, öte yandan, yargılamanın başında her ne kadar davacı taraf İngiltere mahkemelerinde, poliçenin 2/h maddesindeki şartı yerine getirmek için dava açıldığını bildirmişse de, yargılamanın devamında böyle bir dava açılmadığını beyan etmesi karşısında ve yine davacı tarafın poliçenin 2/h maddesinde aksinin kararlaştırıldığını yazılı olarak kanıtlayamadığına göre, davacı vekilinin yerinde görülmeyen tüm temyiz itirazlarının reddi ile kararın onanması gerekmektedir.”²³¹.

-(K) firması tarafından Türk Eximbank’a gönderilen 07.03.2001 tarihli ve Vadesi Geçmiş Alacaklar Aylık Bildirim Formu’nda İtalya’da yerleşik (N) firmasına

²³¹ Yargıtay 11. HD. 23.02.1999 T., 1998/6557 E. – 1998/1483 K.

yapmış olduğu EUR tutarındaki sevkiyat bedelinin EUR’lık kısmının vadesinde tahsil edilemediği belirtilerek talepte bulunulması üzerine, söz konusu bedelin ödenmemesi sebebinin tespitini teminen alıcı (N) firması nezdinde yapılan girişimde, bakiye bedel konusunda uyuşmazlık olduğu ve uyuşmazlığın hukuki olarak çözülmesi gerektiği tespit edilmiştir. KVIKSGP’nin “Sigorta Kapsamı Dışında Kalan Haller” başlığı altında düzenlenen 2m maddesi uyarınca “Türk Eximbank tarafından aksi yazılı olarak belirtilmedikçe alıcının; sigortalının kusurundan veya ihmaliinden kaynaklandığını iddia ettiği gerekçelerle, sevk edilen malları kabul etmemesi veya edememesi ve/veya teslim aldığı malların brüt fatura tutarını veya sözleşme bedelini ödememesi ve/veya yaptığı ödemeleri, mahsupları ve karşı tazmin talepleri ve/veya başkaca bir nedenle satış sözleşmesindeki yükümlölüklerinin ortadan kalktığını iddia etmesi hallerinde ortaya çıkan zararlardan Türk Eximbank’ın sorumlu olmayacağı; alıcının, teslim alının malların kalitesi ve miktarı ile ilgili şikayetleri nedeniyle malların bedelini ödememesinin de bu bent kapsamında değerlendirileceği; ancak sigortalının uğradığını iddia ettiği zarar miktarı ile ilgili olarak alıcının ülkesindeki yetkili bir mahkemeden alıcı aleyhine kesinleşmiş mahkeme kararını Türk Eximbank’a ibraz etmesi halinde mahkeme kararı ile belirlenen zararın işbu Poliçe kapsamında addedileceği” düzenlemesi karşısında, Türk Eximbank ihracatçı firmaya yazılı bildirimde bulunarak, alıcının ülkesindeki mahkemeden haklılığını belgeleyen kesinleşmiş yargı kararının ibrazı halinde tazminat talebinin yeniden değerlendirileceğini belirtmiştir.

İhracatçı firma, söz konusu bildirim takiben sigorta tazminatının tahsilini teminen Türk Eximbank aleyhine, bakiye bedelin ihracat kredi sigortası ile teminat altına alındığı, bakiye bedelin alıcı firma tarafından kötüniyetli olarak ödenmediği ve rizikonun gerçekleştiği iddialarıyla dava ikame etmiştir. Davalı Banka savunmasında, yukarıda belirtilen hususları belirterek davanın reddini talep etmiştir. Yerel mahkeme, kararında KVIKSGP md. 2/m kapsamında, ihracatçı firmanın haklılığını kanıtlayan mahkeme kararını ibraz etmeksizin tazmin talebinde bulunamayacağı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiş ve mezkur karar Yargıtayca onanarak kesinleşmiştir²³².

²³² Yargıtay 11. HD. 05.05.2006 T., 2006/4300 E., 2006/5241 K.

-İhracatçı (V) firması tarafından Türk Eximbank’a gönderilen Vadesi Geçmiş Alacaklar Aylık Bildirim Formu’nda ABD’de yerleşik alıcı (B) firmasına yapılmış olan sevkiyattan doğan alacağın vadesinde tahsil edilemediğini bildirerek tazmin talebinde bulunmuştur. Türk Eximbank nezdinde yapılan incelemede, ihracatçı sigortalı ile alıcı arasında menfaat ilişkisinin tespiti ile, ihracatçı firma KVİKSGP md. 4/j kapsamında “sigortalının, ortaklarının, bunların yönetimini elinde bulundurdukları ortaklık, kuruluş ve iştiraklerinin veya bunlar adına hareket eden yetkililerinin alıcı ile ya da alıcının ortakları ya da bunların yönetimini ellerinde bulundurdukları ortaklık, kuruluş, ve iştirakleri veya bunlar adına hareket eden yetkilileri ile ortaklık ya da menfaat ve/veya kan ya da sıhri hısımlık ilişkisi içinde bulunması halinde bunlara yapılacak sevkiyatlar poliçe kapsamı dışında olup, talep edilmesi halinde politik riskler açısından kapsama alınabileceği” düzenlemesi karşısında, herhangi bir işlem yapılamayacağı ihracatçı firmaya yazılı olarak bildirilmiştir.

İhracatçı firma tarafından, sigorta tazminatının tahsili talebiyle Türk Eximbank aleyhine açılan davada, ihracatçı firma, alıcı firma ile doğrudan bağlantıları olmadığı, ihracatçı firma ortaklarından birinin alıcı ile ilişki içinde olduğu, söz konusu ilişkinin ihracatçı firma tarafından bilenemeyeceği iddiasıyla davanın kabul talep edilmiştir. Türk Eximbank menfaat ilişkisi nedeniyle tazmin talebinin mümkün olamayacağı savunması sunmuş ve yerel mahkeme tarafından menfaat ilişkisinin varlığı sebebiyle tazminat borcunun doğmadığı gerekçesiyle dava reddedilerek Yargıtayca onanmıştır²³³.

D. Zamanaşımı

TTK md. 1420 uyarınca, sigorta sözleşmesinden doğan tüm talepler, alacağın muaccel olduğu tarihten başlayarak iki yıllık zamanaşımı süresine tabidirler.

²³³ Yargıtay 11 HD. 04.02.2010 T. 2008/5186 E., 2010/1236 K.; ÖZTÜRK, s. 63 vd.

Sigortacıya yönelik sigorta tazminatının ödenmesine ilişkin talepler hal halde altı yıl geçmekle zamanaşımına uğrar²³⁴.

KSGŞ md. C.9'da, sigorta sözleşmesinden doğan tüm taleplerin iki yılda zamanaşımına uğrayacağı, TTK'nın emredici düzenlemesi ile uyumlu olarak hüküm altına alınmıştır.

Sigorta sözleşmesine dayanılarak sigortacının ileri süreceği taleplerin en önemlileri yukarıda da ayrıntılarıyla ifade edildiği gibi sigortacının prim alacağı ile haksız olarak sigorta tazminatının iadesine yönelik taleplerdir.

Sigortacı ilk prim alacağını sigorta poliçesi verildikten itibaren iki yıl içinde talep etmelidir. İlk prim için ödeme günün kararlaştırılmış olması halinde, iki yıllık süre kararlaştırılan ödeme gününde başlayacaktır. Sonraki primler de zamanaşımı kararlaştırılan vadeden itibaren başlayarak hesaplanacaktır.

Sigorta ettirenin kanun ve genel şartlarla yüklenmiş bulunan ihbar mükellefiyetine bilerek ya da kusuru olmaksızın aykırı hareket etmek suretiyle sigortacıyı yanlış veya eksik bilgilendirmiş veya rizikoyu kasten gerçekleştirmiş olması nedeniyle, sigortacının sigortalıya ödememesi gereken bir sigorta bedeli ödemesi veya ödemesi gerekenin üstünde bir sigorta bedeli ödemesi halinde, sigortacının söz konusu tazminatın iadesini talep hakkı iki yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.

Sigortalının ise, tazminat alacağı ve sigorta primlerinin haksız ödenmesi halinde prim iadesine yönelik talepleri sigortacıya yöneltebilmesi mümkündür. Tazminat alacağının muacceliyetine ilişkin olarak yukarıda yapılan açıklamalarımız

²³⁴ ETTK'da zamanaşımının başlangıcı bakımından herhangi bir hükme yer verilmemiş, zamanaşımı başlangıcında, BK md. 128'e atıfla, sigortacının tazminat ödeme borcunun muaccel olduğu tarihten itibaren işlemeye başlayacağı ifade edilmiştir. **ATABEK, Reşat:** Sigorta Hukukunda Zamanaşımının Başlangıcı, II. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Ankara 1961, s. 625.

çerçevesinde²³⁵, tazminat alacağı muaccel olduğu tarihten itibaren iki yıl geçmekle zamanaşımına uğrayacaktır.

TTK md. 1420’de uzamış zamanaşımı sürelerine de yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre, sigorta tazminatına yönelik alacak istemleri her durumda rizikonun gerçekleştiği günden itibaren altı yıl geçmekle zamanaşımına uğrayacaktır. Bu kapsamda, tazminat alacağının dava veya takip yoluyla ileri sürülmesine ilişkin üst sınır, rizikodan itibaren hesaplanacak altı yıldır²³⁶.

V. Halefiyet

Sigorta tazminatını ödeyerek borcunu ifa etmiş olan sigortacı, kanunen sigortalının haklarına halef olur. Sigortacının halefiyeti, zarar görenin üçüncü kişiye karşı herhangi bir hukuki sebebe dayanarak, tazminat alacağına sahip ise, bu alacağın ödenen sigorta tazminatı miktarında ve yasa gereği olarak sigortacıya geçmesidir²³⁷.

Halefiyet ilkesinin tanımına TTK’da yer verilmemişse de doktrinde halefiyet, zarar gören sıfatıyla “sigorta ettiren”in rizikonun gerçekleşmesi sebebiyle meydana gelen zararlar için üçüncü bir şahsa karşı herhangi bir hukuki sebebe binaen tazminat alacağına sahip ise, bu hakkın ödenen sigorta tazminatı miktarınca kanun icabı “sigortacıya geçmesi” hali, olarak tanımlanmıştır²³⁸. Halefiyet ilkesi ile, zarar gören sigortalının aynı zarar için iki defa tazminat alarak haksız zenginleşmesini önlenmesi ve sigortalıya zarar veren kimsenin sorumluluktan kurtulması gibi haksız bir durumun ortaya çıkmasının önlenmesi de amaçlanmıştır²³⁹.

Sigortacının halefiyet hakkını kullanabilmesi için öncelikle, ortada geçerli bir sigorta sözleşmesi bulunması, sigortacının bu sözleşme kapsamında ödeme yapmış

²³⁵ Bkz. yuk. s. 111.

²³⁶ ÜNAN, Şerh, s. 113; ARSEVEN, Sigorta, s. 193;

²³⁷ OMAĞ, Halefiyet, s. 38; TEKİL, Fahiman: Sigorta Hukukunda Tazmin İlkesi ve Rücu Hakkı, Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1998, s. 127; DOĞANAY, İsmail: Sigorta Tazminatında Kanuni Halefiyetin Şumulu, BATİDER 1977, C. IX, S.2, s. 335.

²³⁸ OMAĞ, Halefiyet, s. 37.

²³⁹ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 224.

olması ve sigortalının kendisine zarar verene karşı bir dava hakkının bulunması gerekmektedir. Sigortacının halefîyetinin kapsamı, tazmini gereken zararın miktarına göre değil, sigortacının sigortalıya ödediği miktara ve zarar sorumlusunun kusuruna göre belirlenecektir²⁴⁰. Sigortacının halefîyet hakkını kullabilmesini teminen gerçekleşmesi gereken ikinci şart, sigortalının zarar gören olarak üçüncü kişi aleyhine dava açmak hakkının bulunmasıdır. Bu hakkın sebebi aşağıda da belirtileceği üzere, haksız fiil, sözleşme veya kanun olabilir²⁴¹.

Bir zarar sigortası türü olmasına karşın, kredi sigortasında halefîyet için uygulanacak olan hüküm TTK'nın 1472. maddesidir. Kanun'un zarar sigortaları ile ilgili düzenlemesi içinde yer alan "Halefîyet" başlıklı 1481. maddesi münhasıran sorumluluk sigortası için düzenlenmiş olmakla, kredi sigortası açısından uygulanması olanağı bulunmamaktadır²⁴².

Kanuni halefîyetin doğabilmesi için gerek eski Türk Ticaret Kanunu 1301. madde düzenlemesinde ve gerekse TTK 1472. maddesinde, zararın kaynağı bakımından bir sınırlandırma yapılmamıştır. Bu doğrultuda halefîyetin gerçekleşmesi bakımından, zararın haksız fiil, sözleşme ya da kusursuz sorumluluk halinden doğmasının farkı yoktur. Sigortalının sahip olduğu istemin hukuki sebebi ve hukuki niteliği konusunda öğretide farklı durum ortaya çıkmış, hukuki sebep açısından öğretide de hemfikir olunduğu üzere bir fark bulunmaz iken; davanın hukuki niteliğinin ne olduğunun bir önemi olup olmaması bakımından öğretide farklı tespitler yapılmıştır²⁴³. Kanuni halefîyetin kapsamına girebilecek, başka bir deyişle sigortacıya kanunen intikal edebilecek taleplerin, sigortalının sorumlu kişiye karşı sadece tazminat

²⁴⁰ DOĞANAY, s. 337.

²⁴¹ ARSEVEN, Sigorta, s. 176; OMAĞ, Halefîyet, s. 38.

²⁴² ÜNAN, Şerh, s. 75; YEŞİLOVA ARAS, Ecehan: Kredi (Ticari Alacak) Sigortasında Sigortacının Kanuni Halefîyeti İçin TTK m. 1472 Hükmü Elverişli midir?, İÜHF 2013, C. LXXI, S. 1, s. 1449.

²⁴³ KILIÇOĞLU, Ahmet: Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefîyet ve Rücu, AÜHFD 1974, Cilt XXXI, Sayı 1-4, s. 410; KENDER, Rayegan: Sigortacılık Semineri Konu: Sigorta Hukuku, İstanbul 1975, s.184 (Sigortacılık); OMAĞ, Halefîyet, s. 37; BOZER, Sigorta, s. 83; ARSEVEN, Sigorta, s. 159; KENDER, Hususi Sigorta, s. 344; YEŞİLOVA ARAS, s. 1450.

davası olarak mı ileri sürülebileceği, yoksa ifa davasına konu talepler açısından da halefiyetin söz konusu olup olmayacağı tartışma konusudur²⁴⁴.

Sigortalının gerçekleşen zarardan ötürü sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hakkın, tazmin edilen bedel kadar sigortacıya intikal edeceği ve sigortacının sigorta tazminatını ödemekle, sigortalının yerine geçeceği açık bir şekilde TTK md. 1472’de düzenlenmiştir²⁴⁵. TTK md. 1472 düzenlemesinde yer alan “dava hakkı” ifadesinin madde gerekçesinde yer aldığı şekilde “.....sigortalının haiz olduğu tazminat talep hakkı.....” şeklinde dar yorumlayacak olursak, kredi sigortası akdeden sigortacının TTK m. 1472 hükmü kapsamında kanuni halefiyeti doğmayacaktır; sigorta tazminatını

²⁴⁴ “Sigortalının sahip olduğu dava hakkının kanunen sigortacıya geçip geçmediği konusu, yani kanun koyucunun “tazminat davası” olarak yaptığı nitelendirmenin kanuni halefiyet bakımından kapsamının ne olduğu meselesi, öğretide çoğunluk görüşü çerçevesinde, menfaat özdeşliği (*Interessennidentität*) ve uyum (*Kongruenz*) kriterlerine göre değerlendirilmektedir. Şöyle ki, zarar gören sigortalı bakımından, zarar veren kişiye karşı yönelteceği talebin arkasındaki menfaat ile aynı zarar için sigortacıya yönelteceği sigorta tazminatı talebinin arkasında yatan menfaat ile aynı ise bu dava hakkının kanunen sigortacıya geçebildiği kabul edilmektedir. Bu hususta hukuk dogmatğine sıkışıp dar yorum yapmaktansa zarar görenin (sigortalının) parasal menfaati dikkate alınarak tazminat talebinin geniş anlamda yorumlanması, tercih edilmiştir. Şayet sigortalı, zarar veren kişiye yönelteceği talep neticesinde amacına (parasal sonucuna), sigorta sözleşmesi ile kendisine tanınan teminattan faydalanarak, sigortacıya yönelteceği bir talep ile kısmen dahi olsa ulaşabiliyorsa, zarar verene ve sigortacıya yöneltilen iki talep arasında, menfaat özdeşliğinin bulunduğu kabul edilmektedir. Bu özdeşlik, zarar görenin zarar verene karşı olan dava hakkının, sigortacıya kanunen intikal edebileceğini gösteren bir kriter olarak görülmektedir. Bu menfaat özdeşliği kriteri dahilinde dikkate alınan diğer bir husus da talepler arasındaki uyumdur. Oluşan zararın sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınmış rizikolardan birisi olması da, kanuni halefiyetin bir başka ölçüt olarak kabul görmektedir. Şayet zarar görenin, zarar verenden sadece bedensel zararını talep edebildiği varsayılırsa, kasko sigortacısının zarar görenin malına ilişkin zararı ödedikten sonra, sigortalının zarar verene karşı sahip olduğu dava hakkına kanunen halef olması, talepler arası uyumsuzluk nedeniyle düşünülemeyecektir. Bu kriterler dikkate alındığında; sözleşmeden doğan ve özellikle edimin ifasına yönelik talepler bakımından sigortalının sahip olduğu dava hakkının, kanunen sigortacıya da geçeceği ifade edilmiştir..... Kredi sigortası, para alacağına ilişkin olduğundan; temerrüt halinde alacaklının borçluya karşı ileri sürüleceği talebin konusu, sözleşmenin asli ediminin (satım bedelinin ödenmesinin) aynen ifasının talep edilmesidir. Anılan görüşe göre, kredi sigortasındaki sigortalının sahip olduğu sözleşmesel para alacağının borçludan dava yoluyla talep edilmesi, borçlar hukuku anlamıyla, asli edimin yerine gecen bir talep yani tazminat olmadığından; sigortacı her halükarda bu alacağı, sigortalıdan temlik almak sureti ile borçluya karşı rücu hakkını kullanabilecektir.” **YEŞİLOVA ARAS**, s. 1452.

²⁴⁵ ETTK md. 1301’de, TTK md.1472’de sorumlular olarak ifade edilen kişiler yerine üçüncü şahıslar ifadesi yer almaktaydı. Bu kavram doktrinde halefiyet ilkesi açısından tartışmalara yol açmıştır. Özellikle mal sigortaları açısından, sigorta ettiren ile sigortalının farklı kişiler olması halinde, sigortalıya oluşan zararı nedeniyle yapılan ödemeyi takiben, sigortacının halefiyet ilkesine dayanarak zarara sebep olan sigorta ettirene rücu hakkının kullanılıp kullanılamayacağı konusunda sorunun yaşandığı görülmüştür. Bu soruna örnek olarak, depo işleticisinin deposunda muhafaza ettiği emtianın maliki yararına yaptırdığı sigorta kapsamında, rizikonun depo işleticisinin istihdam ettiği kişilerin kusuru ile gerçekleşmesi halinde sigortacının tazminatı ödeyerek, malikin haklarına halef olması konusu ve malikin yakınlarının kusurları ile sigortalı mala zarar vermeleri durumunda, sigortacının ödeme yapması ile bu kişilerden kaynaklanan rücu haklarını kullanıp kullanamayacağı konuları gösterilmektedir. **OMAĞ**’a göre, sigortacının kanuni halefiyet ve rücu açısından bazı kişiler (eş, ana, baba, çocuk, müstahdem + kasıt ve ağır kusurları bulunmak kaydıyla) istisna edilmeliydi. **OMAĞ**, Halefiyet, s. 264; **OMAĞ**, Tasarı, s. 33; **ULAŞ**, Zarar Sigortaları, s. 234 vd.; **ÜNAN**, Düşünceler, s. 157.

sigortalıya ödedikten sonra ödediği tutarı, borcunu ödemeyen mal veya hizmet alıcısına rücu edebilmek için mutlaka akdi halef olabilmenin koşullarını gerçekleştirmek zorunda kalacaktır. Zira, borçlunun ödemediği satım bedelinin kendisinden talep edilmesini konu alan dava ifa davası olacaktır.

Kanun koyucu, Türk Ticaret Kanunu'nda, sigorta hukukunun ihtiyaçları gereğince “*sui generis*” bir halefiyet durumu yaratmıştır. ETTK 1301. maddesinin ve yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 1472. maddesinin kenar başlığı açıkça “Halefiyet” olarak düzenlenmiştir. Her iki hükmün ilk cümlesinde de bu halefiyetin koşulu sigorta tazminatının ödenmesi ve sonucu sigortacının hukuken sigortalının yerine geçmesi olarak yer almaktadır²⁴⁶.

Kredi sigortasının sigortalısı konumundaki alacaklı, bir mal satmış veya hizmet sunmuş bunun karşılığı olan bedeli sözleşmenin karşı tarafından tahsil edememiştir. Her iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, borçlunun temerrüdü halinde alacaklının; aynen ifa ve gecikme tazminatı talep etmek; aynen ifayı reddedip müsbet tazminat talep etmek ve sözleşmeden dönüp menfi zararı istemek seçimlik hakları bulunmaktadır. Buna bağlı olarak, borcun ifa edilmemesinin sonucu olarak alacaklının önünde (i) ifa davası ve cebri icra; (ii) aynen ifayı red ve tazminat davası ile (iii) sözleşmeden dönerek tazminat isteme olanakları mevcuttur²⁴⁷.

Para alacaklarında, alacaklı yalnızca aynen ifayı, bir diğer ifadeyle sözleşmesel asli edimi, gecikme faizi ile birlikte talep edebilecektir. Kredi sigortası yaptıran alacaklı sigortalının, mütemerrit borçludan talep edebileceği aynen ifanın konusu, sözleşme gereği satılan malın veya sunulan hizmetin bedelinin borçlu tarafından ödenmesidir. Para alacaklısı sigortalı tarafından borçluya karşı açılacak davanın, müspet zararın tazmini değil; aynen ifa davası olması sebebiyle, sigortacının da sigorta tazminatını ödemekle, sigortalının yerine geçerek halef sıfatıyla borçluya karşı açacağı davada hukuki nitelik bakımından aynen ifa davası olacaktır. Bu dava, sözleşmenin

²⁴⁶ OMAĞ, Halefiyet, s. 50; YEŞİLOVA ARAS, age., s. 1452.

²⁴⁷ ATABEK, Kredi Sigortası, s. 10; ÜNAN, Şerh, s. 12; OĞUZMAN/ÖZ, s. 328, 332; EREN, s. 987; KILIÇOĞLU, Ahmet: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 17, Ankara 2013, s. 519.

bizatihi kendisinden doğan asli edim borcunun ifasının talep edilmesi olduğundan; TTK m. 1472 hükmündeki “dava hakkı” sadece tazminat davası olarak yorumlanırsa, sigortacı kanuni halef olamayacaktır.

Para alacaklarında temerrüt halinde, alacaklı gecikmiş de olsa aynen ifa ve buna ek olarak temerrüt faizi talep edebilmenin yanı sıra, bu faiz ile karşılanamayan zararı için bir de munzam zararını talep etme hakkına sahip olmasına karşın kredi sigortası sözleşmesiyle, aksi kararlaştırılmadıkça, sadece asıl alacak teminat altına alınmakta; faiz, masraf, ceza şeklinde sair zarar kalemleri için teminat verilmemektedir. (KSGŞ md. A.7.1.8).

Mal veya hizmet alıcısının, asli edim yükümlülüğü olan ödemeyi, vadesinde yerine getirmemesinin yol açtığı zarar (gecikme faizi ve munzam zarar) kural olarak zaten kredi sigortasının teminatı kapsamında olmadığı için, sigortacının bu meblağ bakımından kanuni halefiyeti de söz konusu olmayacaktır. Alıcının, satıcıya karşı olan para borcunu ödememesi, şüphesiz satıcının (sigortalının) malvarlığının aktifinde, bir azalma meydana getirecektir ki bu durum, bir zarar türüdür. Satıcının işletmesinde oluşan bu zarar, (1) Satım bedeli, (2) bu bedeli kullanamamaktan dolayı oluşan zarar (gecikme zararı=faiz) ve (3) bu paradan mahrum kalan alacaklının kendi borçlarını zamanında ödeyememesi yüzünden maruz kaldığı cezalardan (munzam zarar) oluşur.

Satım bedelinin ödenmesi konusunda talep edilen hukuki korumanın konusu, aynen ifadır. Gecikme faizi ve munzam zarar da talep edildiği zaman, alacaklının talebi, sözleşmesel içeriği aştığı yani sözleşmesel edimden farklılaştığı için hukuken tazminat olarak nitelendirilmektedir. Kredi sigortası teminatı, kural olarak zaten sadece satım bedeli için verildiğinden; sigortalının mütemerrit alıcıya karşı yöneltebileceği ve hukuken de “tazminat” olarak nitelendirilen gecikme faizi ve munzam zarar talepleri sigorta kapsamında olmadığından, bunların halefiyete konu olup olmadığı tartışılmayacaktır²⁴⁸. Borçlunun satım sözleşmesinden doğan asli edim

²⁴⁸ Sigorta ettirenin zararını tazmin eden, sigortalının zarar sorumlusundan gecikme tazminatı talep etme hakkının dayanağı halefiyettir. Halefiyetin tüm sonuçlarını olduğu gibi uygulamak suretiyle gecikme faizi talep etme hakkının uygulamada çıkardığı sorunları çözmek de pek mümkün görünmemektedir. Sigortacının zarar

yükümü niteliğindeki ödemeyi yapmaması, alacaklı sigortalının malvarlığının aktifinde (alacak hakkında) bir azalma meydana getirerek “zarar” oluşturmaktadır, bu zararın giderilmesi, sözleşmesel edim farklılaştırılmaksızın aynen talep edildiği için tazminat değil; ifa davası olarak nitelendirilmektedir. TTK md. 1472 hükmü de “*sigortalının zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa*” buyurduğu için, kanaatimizce kredi sigortası ile teminat altına alınmış satım bedelinin tahsiline yönelik açılacak bu ifa davası, kanuni halefiyetin konusu olacaktır. Yargıtay da 18.1.1972 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararında, “...*sigorta ettirenin ne hakkı varsa bunlar, şartları gerçekleşince, sigortacıya geçer*” diyerek davanın gerek hukuki sebebi gerekse hukuki niteliği bakımından bir ayırım yapmaksızın, halefiyet hükmündeki “dava hakkı” ibaresini en geniş anlamıyla kabul ettiğini göstermektedir²⁴⁹.

Kredi Sigortası Genel Şartları’nın “Halefiyet” kenar başlıklı B.6 maddesinde, “Sigortacı, ödediği tazminat tutarınca, hukuken sigortalı yerine geçer.” denilerek, sigortalı tarafından sorumlu kişiye karşı açılacak davanın hukuki niteliği hakkında bir ifade kullanılmaksızın, her halükarda kanuni halefiyetin varlığı kabul edilmiştir²⁵⁰. Kredi sigortalarında, sigortacı sigortalının alıcıya karşı sahip olduğu alacağın ödenmemesi üzerine, bu alacağı tazmin etmekte, ancak sigortalının alacağını tahsil etmemesi sebebiyle uğradığı zararları ise karşılamamaktadır, dolayısıyla, sigortacı bu zararlara ilişkin olarak sigorta koruması sağlamadığı için, tazminat hakkının sigortacıya geçmesi mümkün değildir²⁵¹.

TTK md. 1472/II uyarınca, sigortalının halefiyete konu olan hakları ihlalden kaçınma yükümlülüğü getirilmiştir. Sigorta sözleşmesinin kurulmasından önceki

sorumlusundan talep edebileceği gecikme faizinin başlangıcı, sigortacı tarafından sigorta ettirene ödeme yapılan tarihtir. Zararın gerçekleştiği tarih ile ödeme yapılan tarih arasında geçen süre için de gecikme faizi talep edilebilecektir. **SOMER, Mehmet:** Sigorta Ettirenin Zararını Tazmin Eden Sigortacının Zarar Sorumlusundan Temerrüt Faizi Talep Etme Hakkı, SHD, 1998, S. 1, s. 148 – 149.

²⁴⁹ Yargıtay İBK, 18.01.1972 T., 1970/2 E., 1972/1 K.

²⁵⁰ **ÜNAN, Şerh**, s. 75; **YEŞİLOVA ARAS**, s. 1455.

²⁵¹ “Fransa’da kredi sigortalarında sigortacının yasal halefiyetten yararlanacağı kanunda açıkça öngörülerek bu tartışmaya son verilmiştir. Yasal halefiyetin ancak sigortalının üçüncü kişilere yönelik tazminat hakları için mümkün olacağını kabul eden hukuk sistemlerinde ise, kredi sigortalarında yasal halefiyet söz konusu olmamaktadır.....Türk hukukunda hangi yaklaşımın benimseneceği hususu tartışmaya elverişli olmakla beraber, genel şartlarda açıkça kabul edildiği gibi yasal halefiyetin uygulanacağı sonucuna varmak kanımızca daha doğru olacaktır.” **ÜNAN, Şerh**, s. 75.

ihlaller, sigorta sözleşmesinin kurulmasındaki ihbar mükellefiyeti kapsamında değerlendirilmekle, halefiyeti ihlal edici işlemlerin sigorta sözleşmesi kurulurken sigortacıya bildirilmemiş olması karşısında TTK md. 1435 düzenlemesi uygulama alanı bulacaktır²⁵².

Sigorta sözleşmesinin kurulmasından sonraki ihlallerin ise, tazminatın ödenmesinden önce ve sonra olarak değerlendirilmesi uygun olacaktır. Sigorta tazminatının ödenmesinden önceki aşamada, sigortacının halefiyetine konu olacak şekilde ortaya çıkan ihlaller doktrinde def'i olarak nitelendirilmişlerdir. Sigortacının sahip olduğu tazminat alacağını, sigortalıya karşı ödemekle yükümlü bulunduğu sigorta tazminatı ile takas etmesi suretiyle, sigorta tazminatı borcundan kurtulacaktır²⁵³.

Sigorta tazminatının ödenmesi anı halefiyet anı olarak nitelendirilmekle, hakkı olmadığı halde alacak üzerinde tasarrufta bulunarak, sigortacının haklarına halel getirmesi durumunda da sigortacı, sözleşmeye muhalefet sebebiyle, tazminat davası ikame etmek suretiyle zararının giderilmesi talebinde bulunabilecektir²⁵⁴.

Tüm bu açıklananlar bir arada değerlendirildiğinde, sigortalının, sigorta sözleşmesinin kurulmasından sonra gerek rizikonun gerçekleşmesinden önce gerekse sonra zarar sorumlusu ile yaptığı anlaşma ile sigortacının halefiyet haklarını ihlal etmesi halinde sigortacısına karşı sorumlu olarak, kendine yapılan ödemeyi iade etmek yükümlülüğünün doğduğunu ve bu anlamda, sigortalının borçluyu ibra etmesi nedeniyle sigortacının halefiyet hakkını kullanamaması halinde sigortacının bu nedenle uğradığı zarara sigortalının katlanacağını söylemek mümkündür²⁵⁵.

²⁵² Sözleşme öncesi ihbar mükellefiyeti için bkz. yuk. s. 94 vd.

²⁵³ "Sigortacının da def'i, bir takas (*compensatio*) def'idir." OMAĞ, Halefiyet, s. 145.

²⁵⁴ KENDER'e göre, TTK'nın mezkur düzenlemesi, sigorta tazminatının ödenmesinden itibaren uygulanacaktır. KENDER, Hususi Sigorta, s. 352.

²⁵⁵ Sigortacının halefiyet hakkının doğmasını takiben zarar vereni/borçluyu ibra etmesi, halefiyet hakkını engellemeyecektir. Gerçekten de halefiyet hakkının doğumu ile üçüncü kişiye talep hakları sigortacıya geçmiş olmakla, sigortalının bu haklar üzerinde tasarrufta bulunması imkanı yoktur. TEKİL, s. 130; KENDER, Hususi Sigorta, s. 353.

KSGŞ. md. B.6/II uyarınca, ihracat kredi sigortasında sigortalının kambiyo mevzuatından kaynaklanan yükümlülükleri her halükarda ihracatçı firma üzerinde kalacaktır. ÜNAN'a göre, sigortalıya ödeme yapan sigortacının kanunen onun yerine geçecek olması karşısında, devlete karşı olan kimi yükümlülüklerin sigortacıya geçmesini önleyici mahiyette olarak bu düzenlemenin getirildiği düşünülmektedir²⁵⁶.

§ 5 İHRACAT KREDİ SİGORTASI SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

Sigorta sözleşmesi muhtelif sebeplerle sona erer. Sürenin sona ermesi, rizikonun gerçekleşmesi, sigorta konusunun ortadan kalkması, tarafların anlaşması, taraflardan birinin fesih veya cayma hakkını kullanması, sigortacının iflası ve menfaat sahibinin değişmesi gibi.

I. Sözleşme Süresinin Sona Ermesi

Sigorta sözleşmesi, kural olarak poliçede kararlaştırılan sürenin tamamlanmasıyla son bulur. Kararlaştırılan sürenin dolması ile sözleşme de kendiliğinden sona ereceğinden ayrıca fesih ihbarında bulunulmasına gerek yoktur. Ancak, kimi sözleşmelere feshi ihbar kaydı konulmak suretiyle, belirlenen sürenin sonunda feshi ihbarda bulunulmaması halinde sözleşmenin uzamış sayılacağı kararlaştırılabilir. Bu durumda, sözleşmenin ne kadar süre uzatılacağı belirlenmemiş olması hallerinde, uzatımın bir yıl için olduğu kabul edilmektedir. Sonradan düzenlenen sigorta poliçesinin, önceki sigorta sözleşmesinin süresini uzatabilmesi için ise tarafların bu yönde bir irade beyanında bulunmaları gerekmektedir²⁵⁷.

Sigorta sözleşmesinin fesih ihbarı ile sona erdirilmesinin kararlaştırıldığı durumlarda, fesih ihbarının TTK md. 18/III uyarınca, noter aracılığıyla ya da iadeli taahhütlü mektupla, telgrafla ya da güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı

²⁵⁶ “Yasaya kredi sigortalarında yasal halefiyete ilişkin bir hüküm konabilir ve basit bir anlatımla, “sigortalının alıcıya yönelik (sigorta koruması altındaki) alacağının, yaptığı ödeme üzerine sigortacıya geçeceği belirtilebilirdi.” ÜNAN, Şerh, s. 78.

²⁵⁷ KENDER, Rayegan: Sigorta Sözleşmesinin Süresine İlişkin Bazı Sorunlar, Sigorta Hukuku Dergisi 1998, S. 1, (Süre), s. 48.

elektronik posta sistemi ile yapılması gerekmektedir. TTK md. 1416 uyarınca, sigortacı tarafından yapılacak fesih ihbarı, sigorta ettirenin gerektiğinde sigortalı ya da lehdarın sigortacıya bildirilmiş son adresine, sigorta ettiren tarafından yapılacak fesih ihbarı ise, sigortacıya veya acenteye yapılmalıdır.

KSGŞ md. A.6'da, sigorta sözleşmesinin poliçede başlama ve sona erme tarihleri yazılı olan günlerde, aksi kararlaştırılmadıkça, Türkiye saati ile öğlen 12.00'de başlayıp, öğlen 12.00'de sona ereceği de hüküm altına alınmıştır. Uygulamada, zarar sigortası sözleşmeleri genellikle bir yıl süreli yapılmakta, sürenin bitiminde yeni bir poliçe düzenlenmektedir²⁵⁸.

TTK md. 1410 uyarınca, sürenin kararlaştırılmamış olması durumunda, sigorta sözleşmesinin süresinin taraf iradeleri, yerel teamül ve hal ve şartlar göz önünde bulundurulmak suretiyle mahkemece belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

II. Sigorta Konusunun Ortadan Kalkması

Sigorta poliçesi ile teminat altına alınan menfaatin sigorta süresi içinde sigorta himayesi kapsamındaki rizikodan başkaca bir sebeple ortadan kalkması halinde sigorta sözleşmesi kendiliğinden sona erer (TTK md. 1408/I).

III. Rizikonun Gerçekleşmesi

Sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan rizikonun sigorta süresi içinde gerçekleşmesi ve tam hasar oluşması halinde sigortacının sigorta bedeli veya tazminatı ödemesiyle sigorta sözleşmesi sona erecektir²⁵⁹.

Kısmi zarar halinde ise, kural olarak sigorta sözleşmesi sigorta bedelinin ödenmemiş kısmı/kalan menfaat üzerinden devam edecekse de, aksine düzenleme yapılması mümkündür (TTK md. 1428/I).

²⁵⁸ Sözleşme süresi bitiminde yapılan aynı içerikteki sözleşme yeni bir sigorta sözleşmesi niteliğine sahip olur. **KENDER**, Süre, s. 42.

²⁵⁹ **ULAŞ**, Zarar Sigortaları, s. 119; **KENDER**, Hususi Sigorta, s. 341.

Kısmi zarar hallerinde tarafların sigorta sözleşmesini feshedebilmeleri de mümkündür. Kısmi zarar halinde sigortacının fesih hakkını kullanabilmesi için, kısmi tazminatı ödemesi gerekmektedir (TTK md. 1428/II)²⁶⁰.

IV. Tarafların Anlaşmaları

Sigorta sözleşmesi karşılıklı iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğundan, tarafların anlaşmalarıyla her zaman sona erdirilebilir. Sigorta sözleşmesinin bu şekilde sona erdirilmesi halinde, yeni edimler doğmayacağı gibi, sona erme tarihine kadar ödenmiş primlerden artanı iade edilecektir.

V. Taraflardan Birinin Fesih ve Cayma Hakkını Kullanması

Sigorta sözleşmesi fesih veya cayma hakkının kullanılması ile de sona erebilecektir. Sigorta sözleşmesinin fesih ve cayma halleri TTK md. 1413 ve devamında düzenlenmiştir.

Sigorta ettiren, olağanüstü durumlarda (sigortacının konkordato ilan etmesi, ruhsatının iptal edilmesi, sözleşme yapma yetkisinin kaldırılması) öğrenme tarihinden itibaren bir ay için sigorta sözleşmesini feshedebilecektir.

Sigortacının, TTK md. 1414'e aykırılık teşkil edecek şekilde prim artışına gitmesi halinde de, sigorta ettirene durumun bildirilmesinden itibaren bir aylık sürede sözleşmeyi fesih imkanı tanınmıştır.

Sigortacının sigorta sözleşmesini, bazı hükümlerine ilişkin olarak feshetmesi veya ondan cayması haklı sebeplere dayanıyorsa ve sigortacının sözleşmeyi geri kalan hükümlerle, aynı şartlarla yapmayacağı durumdan anlaşılıyorsa, sigortacı sözleşmenin tamamını feshedebilir veya ondan cayabilir. Sigortacı, sözleşmeyi kısmen feshetmiş veya ondan caymışsa, sigorta ettiren sözleşmenin tamamını feshedebilir veya ondan cayabilir (TTK md. 1415).

²⁶⁰ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 119.

TTK md. 1417 kapsamında, sigorta ettirene, aciz hâline düşen veya hakkında yapılan takip semeresiz kalan sigortacıdan, taahhüdünün yerine getirileceğine ilişkin teminat istemek hakkı verilmiştir. Bu istemden itibaren bir hafta içinde teminat verilmemiş ise sigorta ettiren sözleşmeyi feshedebilir. Aynı şekilde, primin ödenmesinden önce acze düşen, iflas eden veya hakkında yapılan takip semeresiz kalan sigorta ettirene, sigortacının istemiyle, aynı şartlarla yukarıda anılan TTK md. 1417/I hükmü uygulanır.

Cayma ve fesih hakkına ilişkin diğer düzenlemeler TTK md. 1430/III, md. 1434, md. 1439/I ve md. 1440, TTK md. 1445 ve md. 1449'da ve KSGŞ'de yer almaktadır.

VI. Sigortacının İflası

Sigortacının iflası hâlinde sigorta sözleşmesi sona erer. Sigortacının iflasından önce ödenmeyen tazminatlar, özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, önce 3/6/2007 tarihli ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu gereğince sigortacı tarafından ayrılması gereken teminatlardan, sonra iflas masasından karşılanır. Hak sahipleri iflas masasına İcra ve İflas Kanununun 206 ncı maddesinin dördüncü fıkrasında düzenlenen üçüncü sırada katılır (TTK md. 1418).

VII. Menfaat Sahibinin Değişmesi

Sigorta konusu yapılan menfaatin sahibinin değişmesi, sigorta sözleşmesi ile aksi kararlaştırılmadıkça, TTK md. 1470 uyarınca sigorta sözleşmesini son erdiren sebep olarak belirlenmiştir. Zira, sigorta ettiren/sigortalının değişmesi sigortacılık uygulaması açısından sübjektif ve objektif riziko ağırlaşması sorunu yaratacaktır.

KSGŞ md. C.3'te menfaat sahibinin değişmesi hali düzenlenmiştir²⁶¹. KSGŞ md. C.3/II kapsamında, sigortacı değişikliği yeni hak sahibi de sigortanın varlığını

²⁶¹ Konuya ilişkin açıklamalar için bkz. yuk. s. 101.

öğrendiği tarihten itibaren sekiz içinde sözleşmeyi feshedebilecektir. Yenilik doğuran hak niteliğindeki fesih hakkının süresinde kullanılmaması halinde, fesih hakkı düşecektir²⁶².

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK EXIMBANK, UYGULADIĞI SİGORTA PROGRAMLARI VE AVRUPA BİRLİĞİ MÜKTESEBATI İLE UYUM

§ 6 TÜRK EXIMBANK

I. Türk Eximbank'ın Kuruluşu, Amacı ve Sermaye Yapısı

Gelişmekte olan bir ülke olarak ihracatçılarımız ihracatın finansmanında ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Sorunların bir kısmı reel sektörden bir kısmı ise mali piyasadan kaynaklanmakta ve üretimi de ihracatı da doğrudan etkilemektedir. Uluslararası piyasalarda dezavantaj olarak nitelendirilen bu durum karşısında 3332 sayılı Yasa'nın verdiği yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulu'nun 87/11914 sayılı kararı ile 21.08.1987'de Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. kurulmuş ve ihracat destekleme faaliyetlerine 1988'de başlamıştır.

Bankanın tüzel kişilik kazanmasını sağlayan 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Türk Eximbank'ın amacı:

- İhracatın geliştirilmesi,
- İhraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi,
- İhraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması,
- İhracatçıların uluslararası ticaretteki paylarının artırılması, girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması,

²⁶² ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 122; ÜNAN, Şerh, s. 102 vd.

- İhracatçılar ve yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence sağlanması,
- Yurtdışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesi,

olarak belirlenmiştir.

Türk Eximbank'ın bu amaca yönelik olarak ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurtdışında faaliyet gösteren müteahhit ve girişimcileri kısa, orta ve uzun vadeli nakdi ve gayrinakdi kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklemektedir. Bir diğer ifadeyle Türk Eximbank, kısa, orta ve uzun vadeli ihracat kredi sigorta ve garantileriyle, ihracatçıları ve dış piyasada çalışan müteahhitleri destekleyen ihracat finansmanında kurumsallaşmış bir ihtisas bankası olarak faaliyet göstermektedir²⁶³.

87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk Eximbank'ın kaynakları; özkaynaklar ve yabancı kaynaklar olarak iki grupta toplanmıştır. Özkaynaklar, sermaye ve ihtiyatlar; yabancı kaynaklar ise, T.C. Merkez Bankası'nca bankaya açılacak krediler ve avanslar, fondan sağlanacak kaynaklar, banka tarafından ulusal ve uluslararası piyasalarda menkul kıymet ihracı karşılığında sağlanacak kaynaklar, yurt içi ve yurtdışı kredi ve finansman kurumları ile ulusal ve uluslararası para ve sermaye piyasalarından sağlanacak krediler, mevzuat ve 3332 sayılı Kanun md. 3 uyarınca Bakanlar Kurulu Kararı ile bankaya sağlanacak kaynaklar, bankanın amaçlarını gerçekleştirmek üzere yaptığı faaliyetleri dolayısıyla bünyesinde oluşturacağı fon, yurt içi ve yurt dışından sağlanacak diğer kaynaklar olarak belirlenmiştir.

Türk Eximbank faaliyetlerini sürdürmek için gerekli fonların temini amacıyla gerek yurt içi gerekse uluslararası para ve sermaye piyasalarından borçlanmaktadır. Türk Eximbank'ın kaynakları arasında yurt içi bankalardan kullandığı döviz kredileri; yabancı bankalardan sağladığı kredilerle sendikasyon kredileri; Euro tahvil ihraçları;

²⁶³ **YAZAR ÖZTÜRK, Tülay:** İhracat Teşvik Aracı Olarak Eximbank İhracat Kredilerinin İhracata Etkisinin Sektör Bazında İncelenmesi, İstanbul 2006, s. 89; **TOPÇU,** s. 11.

Dünya Bankası gibi uluslararası kurumlardan ve diğer ihracat kredi ve sigorta kuruluşlarından sağlanan krediler olarak sayılabilir²⁶⁴.

Türk Eximbank tarafından 2012 yılında ihracat sektörüne 15,1 milyar USD nakdi kredi ve 6,9 milyar USD sigorta/garanti imkanı olmak üzere toplam 22 milyar USD'lik destek sağlanmış olup, bu tutar Türkiye ihracatının yaklaşık % 14.5'ine tekabül etmektedir. 2012 yıl sonu itibariyle Banka'nın aktif büyüklüğü 15, 1 milyar USD olup, ödenmiş sermayesi 2 milyar USD'dir²⁶⁵.

Banka'nın hisseleri (A) ve (B) grubu olmak üzere iki gruptan oluşmakta ve Hazine'ye ait (A) grubu hisseler sermayenin % 51'ini teşkil etmektedir.

II. Türk Eximbank'ın Organları

A. Genel Kurul

Genel Kurul, TTK hükümlerine göre oluşur. Banka Genel Kurulu olağan veya olağanüstü olarak toplanır. Olağan Genel Kurul Banka'nın hesap dönemi sonundan itibaren üç ay içinde ve yılda en az bir kere toplanır. Bu toplantıda Türk Ticaret Kanunu uyarınca gündemdeki hususlar incelenerek gerekli kararlar verilir. Olağanüstü genel kurullar Banka işlerinin gerektirdiği hal ve zamanlarda Türk Ticaret Kanunu ve Esas Sözleşme²⁶⁶ hükümlerine göre toplanır ve gereken kararları alır.

Genel Kurul, TTK göre tespit edilmiş devredilemez görev ve yetkilerinin yanı sıra, Esas Sözleşme ve ilgili mevzuattaki diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

²⁶⁴ YAZAR ÖZTÜRK, s. 90; SAKARYA, Şakir/UÇAK, Sefer: Türkiye'de İhracat Kredi Sigortası Uygulaması, İTÜSBD 2007, S. 11, s. 107.

²⁶⁵ <http://www.eximbank.gov.tr/TR/belge/1-31/hakkimizda.html>.

²⁶⁶ <http://www.eximbank.gov.tr/dosyalar/genel/anasozlesme.pdf>.

B. Yönetim Kurulu

Yönetim Kurulu yedi üyeden oluşur. Yönetim Kurulu'nun Banka Genel Müdürü dışında kalan altı üyesi Genel Kurul tarafından seçilir. Yönetim Kurulu, üyeleri arasından bir Başkan ve bir Başkan vekili seçer.

Yönetim Kurulu üyeliğine atanabilmek veya seçilebilmek için Bankacılık Kanunu'nda²⁶⁷ Yönetim Kurulu üyeliği için belirtilen şartlar aranır. Yönetim Kurulu üyelerinin görev süresi üç yıldır. Görev süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler. Vefat, istifa veya sair sebeplerden ötürü boşalacak olan üyeliklere Yönetim Kurulu'nca uygun görülecek kişiler seçilerek, durum ilk toplanacak Genel Kurul'un onayına sunulur. Bu şekilde seçilecek üyeler, onaya sunulduğu ilk Genel Kurul toplantısına kadar görev yaparlar ve seçimleri onaylanırsa seleflerinin kalan sürelerini tamamlarlar.

Yönetim Kurulu, Banka'nın amaç ve faaliyet konularının gerçekleşmesini sağlamak üzere, gereken her türlü kararı alır. Yönetim Kurulu bu görevleri yerine getirirken; ülke ekonomisi ve Banka'nın faaliyet konularına ilişkin hususlarda alınan kararları, ilgili mevzuat ve Yüksek Danışma ve Kredileri Yönlendirme Kurulu karar ve önerilerini göz önünde bulundurur. Yönetim Kurulu, Türk Ticaret Kanunu'na göre tespit edilmiş, devredilemez görev ve yetkilerinin yanı sıra, Esas Sözleşme ve ilgili mevzuattaki diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır. Yönetim Kurulunun başlıca görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Banka işlemlerine, Genel Müdürlüğün görev ve yetkilerine ilişkin mevzuatı düzenlemek, Bankayı yönetmek ve temsil etmek,
- b) Genel Müdür Yardımcılarını, üst birim yöneticilerini, müdürleri ve aynı işleve sahip kişileri, imza yetkililerini atamak ve görevden almak, personelin ücretleri ile her türlü haklarını ve çalışma şartlarını saptamak,

²⁶⁷ RG. 01.11.2005/25983 M.

c) Bankanın kredi, garanti ve sigorta işlemleri politikasının esaslarını tespit etmek, bu esaslara uygun şekilde hazırlanacak yıllık program (iş programı) ve bütçeyi tetkik ve tasdik etmek, Genel Müdürlükçe yapılacak yazılı öneriler üzerine kurulacak veya iştirak edilecek ortaklık ve iştirakler hakkında karar almak, tahsis edilecek kredi, verilecek garanti ve yapılacak sigorta işlemleri ile ilgili kararları almak ve yetki sınırlarını belirlemek,

ç) Kredi Komitesinin görevlerini, yetki sınırlarını ve çalışma esaslarını belirlemek, Kredi Komitesinin faaliyeti ile ilgili her türlü bilgi almak, işlemleri kontrol etmek ve Komite faaliyetlerini devamlı olarak denetlemek,

d) Bankanın amaçlarını gerçekleştirmek ve faaliyetlerini sürdürmek üzere yönetim teşkilatının belirlenmesi, Genel Müdür Yardımcılarından sonraki birinci ve ikinci kademede yer alan görevlere kadar Genel Müdürlük üst birimlerinin kurulması, şube, temsilcilik ve irtibat bürosu açılması konularında Genel Müdürece yapılacak teklifleri karara bağlamak,

e) Çalışmaların verimli ve kârlı olarak yürütülmesi şartlarını oluşturacak esasları ve personel politikasını belirlemek, görüşüp karara bağlamak,

f) Yıllık faaliyet raporu, bilanço, kâr- zarar hesabını ve kârın dağıtım teklifini hazırlamak,

g) Davayı takip eden avukatın gerekçeli teklifi üzerine, Hukuk Biriminin en üst yetkilisinin uygun görüşü alınarak; Bankanın taraf olduğu her türlü uyuşmazlıkta sulh olmak, Banka aleyhine açılan davaları ve kanuni takipleri kabul etmek, her türlü dava veya icra takibinden ve kanun yollarından feragat etmek, hakem tayin etmek; bu hususlarda Bankayı temsile yetki vermek.

ğ) Bankanın dahili muamelelerinin yürütülmesi için gerekli düzenlemeleri hazırlamak ve onaylamak,

h) İlgili mevzuatta verilen diğer görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak.

Yönetim Kurulu gerekli gördüğü takdirde, devredilebilir yetkilerinin bir bölümünü, sınırlarını açıkça belirlemek kaydıyla, Genel Müdür'e devredebilir. Yetki devri, Yönetim Kurulu'nun sorumluluğunu ortadan kaldırmaz

C. Genel Müdürlük

Banka Genel Müdürlüğü, Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcıları ve bağlı birimlerden oluşur.

Banka Genel Müdürü, ilgili Bakanın teklifi üzerine müşterek kararname ile üç yıl süre için atanır. Genel Müdür olarak atanabilmek için Bankacılık Kanunu'nda belirtilen şartlar aranır. Genel Müdürlüğün herhangi bir şekilde boşalması halinde, yeni atama yapılmıca kadar ilgili Bakan tarafından bir vekil atanır.

Genel Müdürün başlıca görev ve yetkileri şunlardır:

- a) TTK ve bankalar hakkındaki mevzuat ile Esas Sözleşme hükümleri ve Yönetim Kurulunun tayin ve tespit edeceği prensipler dahilinde Bankayı idare ve temsil etmek,
- b) Bankayı idari mercilere ve yargı mercilerine karşı temsil etmek,
- c) Genel Müdür Yardımcıları ve üst birim yöneticilerinin atamalarını ve Banka adına imza yetkisi verilecek personeli Yönetim Kuruluna teklif etmek, Yönetim Kurulunca verilen yetki çerçevesinde imza yetkisini haiz olmayan diğer personeli atamak,
- ç) Banka yönetim teşkilatında, Genel Müdür Yardımcılarından sonraki birinci ve ikinci kademedeki yer alan görevlere kadar Genel Müdürlük üst birimlerinin kurulması, şube, temsilcilik ve irtibat bürosu açılması için Yönetim Kuruluna

teklifte bulunmak, diğer birimlerin kurulması, değiştirilmesi ve kaldırılması ile ilgili kararları almak,

d) Verilen yetki çerçevesinde Banka kaynaklarının kuruluş amacına, verimlilik ve kârlılık ilkelerine uygun bir düzen içerisinde kullanımını sağlamak,

e) Mevzuatın verdiği diğer görevleri yapmak.

Banka Genel Müdürü, sınırlarını açıkça belirlemek şartıyla temsil yetkisini ve diğer yetkilerinin bir kısmını alt kademelere devredebilir. Yetki devri Genel Müdür'ün sorumluluğunu ortadan kaldırmaz

D. Denetim Kurulu

Bankanın denetimi, Bankacılık Kanunu, TTK ve ilgili mevzuat uyarınca yapılır. Banka'nın Denetim Kurulu üç üyeden oluşur. Bu üyeleri Genel Kurul tarafından seçilir. Denetçilerin yükseköğrenim görmüş, bankacılık konusunda bilgi ve deneyim sahibi olmaları zorunludur. Denetçiler bir yıl için seçilirler. Süreleri biten denetçilerin tekrar seçilebilmeleri mümkündür.

III. Türk Eximbank'ın Strateji ve Hedefleri ile Faaliyetleri

A. Strateji ve Hedefleri

Gelişmiş ülkelerde ihracatçıların bilhassa kısa vadeli talepleri ticari bankalarca karşılanmakta ve ihracat finansman kurumları genellikle ihracat kredi sigortası ve garantisi faaliyetlerinde uzmanlaşmış durumdadır. İhracatın finansmanı ihracatçı riskinin azaltılmasının yanında, fon teminini de kapsamaktadır. Türk Eximbank, ihracat sektörünün yüksek kapasite ile çalışabilmesi ve ihracatını artırabilmesi için kısa vadeli finansman ihtiyacı içinde olması sebebiyle zorunlu olarak ihracatın kısa vadeli finansmanına yoğunlaşmış durumdadır.

Kısa vadeli kredilere yoğunlaşmış olmasına karşın Türk Eximbank, kurulduğu günden bu yana orta ve uzun vadeli programlarla ihracatı desteklemeyi amaçlamış ve orta ve uzun vadeli kredi ile sigorta ve garanti faaliyetlerinde etkin bir kuruluş haline gelmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda, Türk Eximbank'ın orta ve uzun vadeli hedefi zorunlu olarak yoğunlaştığı kısa vadeli ihracatın finansmanını ticari bankalar bırakarak gelişmiş ülkelerdeki ihracat finansmanı kurumları gibi ihracat kredi sigortası ve garanti faaliyetlerinde uzmanlaşmaktır²⁶⁸.

B. Faaliyetleri

Bankanın amacını gerçekleştirmek üzere yapabileceği faaliyetler şunlardır:

- a) Mal ve hizmet ihracatı ile döviz kazandırıcı faaliyetlere, sevk öncesi ve sonrası aşamalarında kısa, orta ve uzun vadeli alıcı ve / veya satıcı kredileri ile finansman sağlamak,
- b) İhracatın finansmanı amacıyla, ihracatçıların yurtiçi ve yurtdışı banka ve finans kurumlarından sağlayacakları krediler için garantiler vermek,
- c) Yurtdışı müteahhitlik hizmetleri ile dış yatırımların geliştirilmesi için kredi açmak, finansmanına katılmak, sigorta ve garanti sağlamak,
- ç) İhracatçıların ticari ve politik riskler nedeniyle ortaya çıkabilecek zararlarını teminat altına almak ve ihracatçılara bu konuda güvenceler sağlamak suretiyle, mal ve hizmet satışını teşvik etmek üzere ihracat kredi sigortası yapmak,
- d) Yurt içi ve yurt dışı bankalara ve finans kurumlarına ihracata yönelik krediler açmak, garantiler vermek,
- e) İhracatçıların yurtiçi satışlarını, ortaya çıkabilecek zararlara karşı teminat altına almak amacıyla yurtiçi kredi sigortası imkanı sunmak,

²⁶⁸ PAMUKÇU, s. 165 vd.; YAZAR ÖZTÜRK, s. 26.

f) İhracatçıların yurtdışında doğrudan veya dolaylı olarak en az yüzde elli sermayesine sahip oldukları firmalar tarafından üretilen ve o ülke içerisinde veya o ülkeden Türkiye dışındaki diğer ülkelere yapılan satışları teminat altına almak amacıyla kredi sigortası yapmak,

g) Reasürans imkanlarından yararlanmak, reasürans imkanı sağlamak,

ğ)Yurtdışına yapılacak finansal kiralama işlemlerini kredilendirmek ve bu konuda garanti vermek,

h) İhracat veya döviz kazandırıcı faaliyetlere yönelik olarak yurtiçi yatırım malı imalat ve satışını kredilendirmek,

ı) Yurtiçi ve yurtdışı finansman kuruluşları ile para ve sermaye piyasalarından kredi almak, kaynak sağlamak,

i) Bankacılık Kanununda, kalkınma ve yatırım bankaları için öngörülen düzenleme çerçevesinde faaliyet göstermek, ilgili mevzuat uyarınca kendisine verilen görevleri yerine getirmek,

j) Sigorta acenteliği yapmak,

k) Resmi ve özel kurum, kuruluş ve bankalar ile kredi açtığı, finansmanına katıldığı, garanti verdiği ve sigorta ettiği gerçek ve tüzel kişi, kurum ve kuruluşlardan faaliyetleri ile ilgili her türlü belge ve bilgiyi istemek, kredi, garanti ve sigorta ilişkisi olan müşterilerinin uygulamalarını takip ve kontrol etmek,

l) Kendi ihtiyacı için taşınmaz kiralamak, satın almak, satmak, bunlar üzerinde tasarruf etmek; alacaklarının tasfiyesi amacıyla taşınmaz iktisap etmek, ayrıca, açılan kredi ve verilen garantiler karşılığında taşınmaz ipoteği de dahil olmak üzere her türlü teminatı almak,

- m) D v z pozisyonu tutmak, d v z fonları bulundurmak, her türlü kambiyo, sermaye piyasası aracı ve türev finansal işlemleri yapmak,
- n) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan reeskont kredileri almak, TL. ve/veya d v z üzerinden menkul kıymet ihraç etmek,
- o) Yurtiçi ve yurtdişında, Bankanın kuruluş amacına dönük faaliyetlerde bulunan iştirakler kurmak veya kurulmuş ortaklıklara iştirak etmek; menkul kıymetler satın almak, satmak ve satışına aracılık etmek,
-  ) Görevlerini yerine getirmek için, araştırma, geliştirme ve teknik eēitim çalışmaları yapmak veya yaptırmak, teknik yardım vermek,
- p) İhracata yönelik marka, patent, bilgi/teknoloji transferi ve teknik iřbirliēi alımlarını kredilendirmek,
- r) Amacının gerçekleştirilmesine yardımcı olacak diēer iş ve işlemleri yapmak.

Türk Eximbank, gerek ihracatçılara finansman imkanı saēlayan kredi programları, gerekse ihracatçıların/müteahhitlerin ticari ve politik risklerden arındırılmış ortamlarda çalışmalarına olanak tanıyan sigorta ve garanti programları ile ülkemiz ihracatının desteklenmesinde özel bir öneme ve konuma sahiptir.

  7 İHRACAT KREDİ SİGORTASI PROGRAMLARI

İhracat kredi sigortası programları ile ihracatçı firmaların ihraç ettiēi mal bedellerinin, ticari ve politik risklere karşı belirli oranlarda teminat altına alınması ve sigortalı firmaların gerek Türk Eximbank nezdinde doēmuř doēacak alacak haklarını ticari bankalara temlik etmek suretiyle ve gerekse kambiyo senedine baēlı vadeli alacaklarını Türk Eximbank veya Türk Eximbank onayı ile ticari bankalara iskonto

ettirmek yoluyla sevk öncesi ve sevk sonrası dönem için düzenli finansman sağlanmaktadır²⁶⁹.

I. Türk Eximbank'ın Uyguladığı İhracat Kredi Sigortası Programları

A. Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı

İhracatçıların kısa vadeli satışlarına ilişkin ihracat bedellerini ticari ve politik risklere karşı belli limitler dahilinde teminat altına alarak ihracatı teşvik etmek, yönlendirmek ve düzenlenecek poliçenin teminat olarak gösterilmesi ile ticari bankalardan kredi temini kolaylaştığı için, ihracat kredi sigortası hizmetinin yaygınlaştırılması amacıyla Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigorta Programı uygulanmaya başlanmıştır.

Bu sigortanın amacı, bir taraftan ihracatçıların kısa vadeli satışlarına ilişkin ihracat bedellerini sevk öncesi ve sevk sonrası dönemde ticari ve politik risklere karşı belirli limitler dahilinde teminat altına alarak ihracatı teşvik etmek ve yönlendirmek diğer taraftan da poliçenin teminat gösterilmesi ile ticari bankalardan ihracat kredisi temini kolaylaştırmaktadır²⁷⁰.

Bu program ile ihracatçının bir yıl içinde Türk Eximbank tarafından kapsama alınan ülkelerdeki çeşitli alıcılarına gerçekleştirdiği ve fiili ihraç tarihinden itibaren en fazla 360 güne kadar vade tanınan tüm sevkiyatları sigortalanmaktadır. Böylelikle, ihracatçı her bir sevkiyat için ayrı ayrı sigorta poliçesi düzenlemesine gerek kalmaksızın Türk Eximbank tarafından kabul edilen ülkelerdeki limitleri onaylanmış alıcılara yapılacak tüm sevkiyatlar tek bir poliçe ile sigorta kapsamına dahil edilmektedir. Tüm sevkiyatların sigortalanması ile sigortalıların hem düşük hem de yüksek riskli alıcı ve ülkelere gerçekleştirdiği ihracat işlemlerinin aynı poliçe

²⁶⁹ **KARADAĞ, İsmail:** Ülke Riski Yüksek Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik İhracat Kredi Sigortası ve Garanti Programları, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 2003, s. 43.

²⁷⁰ **TUGAN, Ayşe:** İhracat Kredi Sigortası ve Türkiye Uygulaması, İstanbul 1990, s. 117; **ERDAL,** s. 175; **PAMUKÇU,** s. 170.

kapsamına dahil edilmesi ile uygun bir risk dağılımı sağlanmakta ve prim oranları da asgari düzende tespit edilebilmektedir²⁷¹.

Sigorta sözleşmesinin süresi bir yıl olup, azami tazminat ödeme sınırı, sigorta sözleşmesi ile kapsama alınan risklerin bir anda gerçekleşmesi halinde ihracatçıya ödenmesi gerekli azami tutarı ifade etmektedir. Azami tazminat ödeme sınırı, ihracatçının teklifname ile Türk Eximbank'a bildirdiği gelecek on iki ay içinde yapılacak sigorta kapsamına alınabilir nitelikteki ihracat tutarı dikkate alınarak belirlenecek olup, sigorta poliçesi kapsamında ödenecek azami tazminat miktarını ifade eder. Azami tazminat tutarı, sigorta sözleşmesi ile kapsama alınan risklerin münferiden sigorta kapsamındaki her bir alıcı bazında belirli bir zaman noktasında bir arada gerçekleşmesi halinde ihracatçıya ödenecek olan azami tutarı ifade eder²⁷².

Sigorta sözleşmesi kapsamında teminat altına alınan ticari riskler; alıcının iflas etmesi, alıcı hakkında tasfiye kararı alınması, mahkeme ya da çeşitli yetkili organlarca borçlarını ödemesini engelleyen kararlar alınması, alıcının malları kabul etmesine rağmen brüt fatura tutarını vade tarihinden itibaren dört ay içinde ihracatçıya ödememesi, alıcının kendisine sevk edilen malları ihracatçının kusurundan kaynaklanan sebeplerle kabul etmemesi halleridir. Aynı sözleşme kapsamında teminat altına alınan politik riskler; alıcının hükümetinin Türkiye'ye yapılacak transferi önleyen, engelleyen, kısıtlayan ya da kontrol altına alan idari işlemleri yürürlüğe koyması, alıcının ülkesinde savaş, ihtilal, iç savaş, isyan, ayaklanma gibi olayların çıkması, alıcının ülkesi ile Türkiye arasında savaş çıkması, Türkiye'den sevk edilen malların seyir esnasında durdurulması, geçici olarak el konulması, yön değiştirmesi sebebiyle uygulamada alıcıya ödetilmesi mümkün olmayan işlem ve nakliye masraflarının ortaya çıkması, alıcının ülkesindeki döviz darlığı sebebiyle döviz transferine izin verilmemesi vb. sebepler olarak sayılabilir²⁷³. Kısa Vadeli İhracat

²⁷¹ KAYA ÖZTÜRK, s. 90; PAMUKÇU, s. 210; OLHAN, Zehra: Türkiye'de İhracatın Desteklenmesinde İhracat Kredi Sigortası ve Uygulama Çalışması, İstanbul 2009, s. 114; Türk Eximbank Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Poliçesi kapsamında ihracatçının tüm ihracat portföyü sigorta kapsamına alınmaktadır. AĞAR, s. 28.

²⁷² AĞAR, S. 30.

²⁷³ KARADAĞ, s. 44 vd.

Kredi Sigortası kapsamında teminat altına alınan risklerden doğan zararının azami % 90'ına kadar olan kısmı Türk Eximbank tarafından ödenecektir.

İhracatçının Türk Eximbank'tan aldığı Teklifname'yi eksiksiz bir şekilde doldurması ve poliçe tanzim ücretinin ödendiğini gösteren ödeme belgesi ile birlikte Türk Eximbank'a göndermesi gerekmektedir. Teklifname ve eklerinin Türk Eximbank uzmanlarınca incelenmesini takiben düzenlenecek poliçeye ilişkin özel şartlar tespit edilir. Bu özel şartlar ve muhtemel primleri gösterir Kabul Formu ihracatçıya gönderilir. İhracatçının söz konusu formu imzalayarak Türk Eximbank'a göndermesi ile sigorta sözleşmesi kurulmuş olur.

İhracatın, ihracat kredi sigortası kapsamında değerlendirilebilmesi için:

- İhracatın vadeli olması gerekmektedir.
- İhracatçı ile ithalatçı arasında herhangi bir ortaklık ya da menfaat ve/veya kan ya da sıhri hısımlık ilişkisinin olmaması gerekmektedir.
- İhracatın Türkiye'deki bir banka tarafından teyitli akreditif ile yapılması halinde ya da ihracatın *factoring* veya *forfaiting* yoluyla teminat altına alınması durumlarında sigorta söz konusu olamaz.

Türk Eximbank, ihracat kredi sigortası işlemleri kapsamında alıcı riskini değerlendirme ve limit tespitini aşamasında ihracat yapmak istenilen firmanın kredibilitesini belirlerken firmanın, ortaklık yapısı, faaliyetleri, sektördeki yeri, mali yapısı, bankalarla ilişkileri, borç/alacak ilişkileri, ticari moralitesi, kredibilitesi hususlarının bir arada değerlendirildiği enformasyon raporlarına göre limit belirlemektedir.

Türk Eximbank kaynaklı tüm kredilerden faydalanan ihracatçı firmaların Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası yaptırmaları halinde indirim yapılabilmektedir.

B. Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı

Orta ve uzun vadeli ihracat sigortası programları ile ihracatçıların tek bir satış sözleşmesine bağlı olarak beş yıla kadar vadeli ödeme koşuluyla yapacakları yerli katkı oranı asgari % 60 seviyesindeki sermaye ve yarı sermaye malı ihracatından doğacak alacakların sigorta teminatı altına alınması ve teminat altına alınan ihracat işlemi ile ilgili olarak ticari bankalardan finansman sağlanmaktadır²⁷⁴.

Orta ve uzun vadeli ihracat kredi sigorta programları ile ülke ekonomisine sağladığı yüksek katma değer ve ileri teknoloji olanakları dikkate alınarak, yatırım ve sermaye malları üretim ve ihracatının teşvik edilmesi ile yatırım ve sermaye malı ihracatçılarına rekabet üstünlüğü sağlanması, gelişmekte olan riskli pazarlarda, uzun vadeli satış olanaklarının artırılması, poliçenin teminat gösterilmesi suretiyle ticari bankalardan finansman sağlanmasının kolaylaştırılması amaçlanmaktadır. Gerçekten de, poliçe kapsamındaki riskler çerçevesinde mal bedelinin vadeye bağlanan bölümüyle ilgili akreditif/senet bedellerinin ihracatçı tarafından ticari bankalara veya finans kuruluşlarına iskonto ettirilerek finansman sağlanması durumun riskin ticari bankaya veya finans kuruluşuna devredilen bölümü de düzenlenecek bir garanti mektubu ile teminat altına alınmaktadır. Ticari bankaya veya finans kuruluşuna iskonto ettirilen akreditif/senet bedellerinin ödenmemesi durumunda, Türk Eximbank ticari bankanın veya finans kuruluşunun zararını tazmin etmektedir²⁷⁵.

Spesifik İhracat Kredi Sigortası Programı ile ihracatçıların tek bir satış sözleşmesine olarak beş yıla kadar vadeli ödeme koşuluyla yapacakları sermaye malı ihracatından doğan alacaklarının sevk öncesi ve sevk sonrası dönemlerde, ticari ve politik risklere karşı güvence altına alınması amaçlanmaktadır²⁷⁶. Spesifik İhracat Kredi Sigortası kapsamında sigortalanacak işlemlerde sözleşme bedelinin en az % 15'inin malın teslimine kadar ihracatçıya ödenmiş olması gerekmektedir. Spesifik

²⁷⁴ **KARAGÜLLE, Mutlu:** Orta – Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası İşlemleri “Türkiye ve Yurtdışı Uygulamaları, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 2002, s. 3 vd.

²⁷⁵ **DEMİRALP,** s. 41.

²⁷⁶ **KARAGÜLLE,** s. 13; **MİRZATÜRKMEN, Hatice Derya:** Avrupa Birliği Ülkeleri’nde Dış Ticaretin Finansmanında Eximbank Modeli ve Türk Eximbank Programlarının Uyumu, Ankara 2006, s. 75.

İhracat Kredi Sigortası kapsamında sigortalanan sevkiyatların mutlaka yazılı bir satış sözleşmesine dayanması gerekmektedir²⁷⁷.

Spesifik ihracat kredi sigortası kapsamındaki ticari riskler; alıcının iflası, alıcının imalat ve satış sözleşmesinde belirlenen mal bedellerini vade tarihinden sonraki altı ay içinde ödememesi veya ödeyememesi gibi alıcının kusurundan kaynaklanan risklerdir. Aynı kapsamdaki politik riskler ise; imalat veya satış sözleşmesinde öngörülen satışların yerine getirilmesi imkanının ortadan kaldırması, alıcı ve ihracatçıların iradeleri dışında ortaya çıkabilecek, alıcının ülkesindeki hükümetin aldığı karar sonucu mal bedellerinin ödenmemesi, mal bedellerinin Türkiye'ye transferinin engellenmesi, malın ithalinin önlenmesi, ithal izninin iptal edilmesi ile Türkiye'den alıcının ülkesine yapılan sevkiyatın durdurulması sebebiyle alıcıya ödenmesi olanağı bulunmayan ilave sigorta ve nakliye masrafları çıkması, savaş, iç savaş, isyan gibi risklerdir²⁷⁸. Türk Eximbank Spesifik İhracat Kredi Sigortası kapsamında teminat altına alınan risklerin gerçekleşmesi sonucu oluşan zararın % 85'ine kadar olan kısmını tazmin etmektedir²⁷⁹.

Spesifik İhracat Kredi Sigortası Sevk Sonrası Politik Risk Poliçesi ihracatçıların özellikle, orta batı Asya cumhuriyetlerine yapacakları orta ve uzun vadeli ihracatlarını, bu ülkelerdeki alıcıların genellikle kamu alıcısı olması ve işlemlerin devlet bankaları tarafından verilecek garantiler kapsamında olması sebebiyle sevkiyat sonrasında ortaya çıkabilecek politik risklere karşı teminat altına almak amacıyla uygulamaya konulmuştur.

Spesifik İhracat Kredi Sigortası Sevk Sonrası Kapsamlı Risk Programı ile orta ve uzun vadeli ihracat konu sermaye ve yarı sermaye mallarının ihracatına sağlanan desteğin genişletilerek ticari riskler de teminat kapsamına alınmıştır.

²⁷⁷ **GÜRAKSU, Hakan:** Uluslararası Sözleşmeler, Alım – Satım Sözleşmeleri ve Uluslararası Tahkimin Nitelikleri, Türk Eximbank'ta Uygulanan İhracat Kredi Sigortası Programları Çerçevesinde İhracatımıza Etkilerinin Araştırılması, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 2002, s. 99.

²⁷⁸ **KARADAĞ,** s. 51 vd.

²⁷⁹ **KARADAĞ,** s. 53; İhracat kredi sigortası kapsamında teminat altına alınan risklerin genellikle % 90'ına kadar olan kısmı karşılanmakla birlikte, ülkeden ülkeye değişen bu oran azami % 95'e çıkmaktadır. **POWELL, Glyndwr T.:** *Export Credit Insurance, Credit Management Handbook, 5th Edition*, Hants 2004, s. 298.

Bu programlar çerçevesinde, kapsama alınan ticari riskler, alıcının iflas etmesi, alıcının mal bedellerini vadelerinde ödeyememesi ve alıcının sevk edilen malları kabul etmemesidir. Politik riskler ise, mal bedellerinin transfer edilememesi, alıcının ülkesinde savaş, ihtilal ve benzeri olayların ortaya çıkması, alıcının ülkesine yapılan ithalatın önlenmesi ve alıcı bir devlet ya da devlet garantili ile mal bedellerini ödeyememesidir.

II. Ticari Bankalara Yönelik İhracat Kredi Sigortası Programları

Ticari bankalar, ihracatçının sigorta poliçesini kullanmak ya da kendi sigorta poliçesini satın almak yoluyla ihracat kredi sigortası sağlamaktadırlar. Bankanın, ihracatçının poliçesini kullanması halinde ihracatçı kendi sigorta sözleşmesinden doğan haklarını ticari bankaya devredebilir. Bu durumda, uyumsuzlukta ve/ve sigorta sözleşmesinin tam olarak yerine getirilmemesinden veya kötü idaresinden doğacak borçlar için bankanın rücu hakkı saklı tutulmaktadır²⁸⁰. Bankaların da kendi sigorta poliçelerini temin etmelerini teminen ise, ihracat kredi sigorta kuruluşları tarafından, ihracat kredi sigortası kapsamında satıcı kredisi sigortası, alıcı kredisi sigortası ve akreditiflerin teyidi sigortası poliçeleri sunulmaktadır²⁸¹.

A. Satıcı Kredisi Sigortası

Satıcı kredi sigortası kapsamında, ihracat kredi kuruluşu, ihracatçı firmanın mal satışı veya hizmet sağlamasından doğan alacağını, mal veya hizmetin alıcısından tahsil edememe riskine karşı sigortalamaktadır.

Satıcı kredi sigortasının diğer uygulaması ise ihracatçı firmanın sigorta sözleşmesinden doğan tazminat hakkını, ilgili senetler karşılığında kendisine nakit avans olarak ödemeyi kabul edecek olan bankaya temlik etmesidir. Bu durumda,

²⁸⁰ **BRIGGS, Dick/EDWARD, Burt:** *Credit Insurance – How to Reduce the Risk of Trade Credit*, Cambridge 1988, s. 167.

²⁸¹ **DEMİRALP,** s. 24.

ihracatçı firma ile alıcı arasındaki satış ve/veya hizmet sağlanmasına yönelik sözleşmenin imzalanmasını takiben ihracat kredi kuruluşu ihracatçıyla sigorta akdedeceği sigorta sözleşmesi kapsamında sigorta teminatı sağlayacaktır. İhracatçı firma ise, sigorta sözleşmesinden doğacak haklarını, kendisine kredi açması karşılığında ticari bankaya temlik edecektir.

B. Alıcı Kredisi Sigortası

Orta ve uzun vadeli ihracat işlemlerinde alıcıya ya da alıcının bankasına kredi sağlayan banka ya da kredi kuruluşunun, ticari ya da politik sebeplerle kredi alacağını tahsil edememesi riskinin sigorta himayesine alınmasıdır.

Uygulamada, ihracatçı firma ile mal veya hizmet alıcısının arasında satış/hizmet sağlanmasına yönelik sözleşmesinin imzalanmasını takiben, ihracatçının bankası tarafından alıcı firmanın ülkesinde yerleşik bankaya kredi sağlanır. İhracatçı banka, ihracatçı firmaya mal veya hizmetin bedelini öderken, ihracat kredi kuruluşu da, ihracat kredi sigortası ile ihracatçının bankasının kredinin ödenmemesi riskini teminat altına alacaktır. Kredi temin edilen alıcının bankası satışın gerçekleşmesi ya da hizmet sağlanmasını takiben kredi borcunun tamamını ihracatçının bankasına ödeyecektir.

C. Akreditiflerin Teyidi Sigortası

Milletlerarası ticarete devletlerin hukuk sistemlerindeki ve mahkemelerin uygulamalarındaki farklılıklar, her ülkedeki teamüllerin özellikleri, döviz mevzuatlarındaki kısıtlamalar, değişik ülkelerdeki satıcı ve alıcılar açısından önemli rizikolar taşımakta, tarafların sözleşme konusu malların teslimi veya bedelini ifa konusunda tereddütleri olmaktadır. Bu rizikoların giderilmesinde tüm dünyada başvurulan en yaygın yöntem bankalar aracılığı ile açılan akreditiflerdir ²⁸².

²⁸² **REİSOĞLU, Seza:** Hukuki Açıdan Akreditif ve Uygulama Sorunlar, Bankacılar Dergisi, 2005, S. 52, s. 39; **SOMUNCUOĞLU, Ünal:** Akreditif İşlemlerinde Özellikle Türk İhracat Mevzuatı Açısından Yerel (Aracı) Bankaların İhracatçı Karşısındaki Hukuksal Durumu ve Sorumlulukları, BATİDER 1983, C. XII, S.1, s.52;

Akreditif yoluyla, ihracatçı (satıcı), akreditifte öngörülen ve alıcı tarafından belirlenen belgeleri bankaya ibraz karşılığında alacağını tahsil emekte, alıcı ise istediği belgelerin kendisine verilmesi karşılığında, akreditif bedelini ödemektedir²⁸³.

Muhabir bankanın akreditifin gerçekleştirilmesi sırasında, ihbar, ödeme ya da teyit bankası olarak hareket edebilecektir. Muhabir bankanın teyit bankası olması halinde yükümlülüğü asli ve bağımsız bir yükümlülük olup teyit bankası ikinci bir akreditif bankasıdır. Gerçekten de muhabir bankanın teyit bankası olması sebebiyle verdiği teyit dolayısıyla, akreditif alacaklısı ihracatçının borçlusu konumuna girdiği durumlarda, ihracatçı işleminden dolayı ortaya çıkabilecek ticari ve politik risklere karşı sigorta teminatı altına alınması gerekmektedir. İşte, akreditife teyit veren banka konumundaki muhabir bankanın verdiği teyit kapsamında doğabilecek ticari ve politik riskler, akreditif teyidi sigortası himayesindedir²⁸⁴.

Akreditif teyidi sigortasındaki sigorta ilişkisini açıklamaya çalışacak olur isek; ihracatçı ile ithalatçı arasında satıl sözleşmesinin imzalanmasını takiben, ithalatçı ihracatçı lehine gayrikabilirücu akreditifin açılması için kendi bankası konumundaki akreditif bankasına (amir banka) başvuracaktır. İhracatçının bankası konumundaki muhabir bankanın, söz konusu akreditife gayrikabilirücu olarak teyit vermesi ile ihracat kredi kuruluşu ile teyit bankası olan muhabir banka arasından akdedilecek sigorta sözleşmesi kapsamında, ihracat kredi kuruluşu akreditif bankasının yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde, teyit bankasının zararını karşılamakla yükümlü olacaktır.

BAHTİYAR, Mehmet: Akreditif ve Milletlerarası Özel Hukukta Doğurduğu Sorunlar, BATİDER 1991, C. XV, S. 3, s. 73 vd.

²⁸³ “Akreditif kelimesinde “kredi”ye yer verilmektedir. Türkçe’de akreditif yanı sıra vesikalı kredi denildiği gibi Fransızca’da *credit documentaire*, İngilizce’de *letter of credit*, Almanca’da *Dokumenten-akkreditiv* kelimeleri kullanılmaktadır. Dar açıdan akreditif, akreditif bankasının belirli belgelerin ibrazı karşılığında lehtara (satıcı-ihracatçı) belli bir meblağı ödeme taahhüdünü içeren bir sözleşmedir ve bir kredi söz konusu değildir. Bir bankanın ithalatçının talimatı üzerine bir akreditif açması da hukuki açıdan mutlaka ithalatçıya açılmış bir kredi değildir. İthalatçı akreditif bedelinin tamamını bankaya yatırdığı takdirde, bir nakdi kredi söz konusu olmayıp; banka hizmet karşılığı bir komisyon almaktadır. Buna karşılık, ithalat mevzuatı çerçevesinde; ithalatçının akreditif talimatı üzerine bankaca kendisine bir gayrinakdi kredi açıldığını ve bankanın akreditif meblağını lehtara ödemesi üzerine bu meblağı ithalatçıya rücu ettiğini belirtmek gerekir.” **REİSOĞLU**, s. 40.

²⁸⁴ **REİSOĞLU**, s. 49; **DEMİRALP**, s. 26.

§ 8 AVRUPA BİRLİĞİ MÜKTESEBATI İLE UYUM

I. Avrupa Birliği Sigorta Hukukuna İlişkin Düzenlemeler

A. Avrupa Birliği Tek Sigorta Pazarı

Avrupa Birliği'ne üye devletlerde sağlanan hizmetlerin serbest dolaşımı, Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma²⁸⁵ (*The Treaty Establishing the Eurpoean Economic Community "EEC Treaty"*) ile teminat altına alınmıştır. Bu kapsamda, Avrupa Birliği'nde sağlanan hizmetlerin serbest dolaşımı konusunda yasal düzenlemelerin yeknesaklaştırılması amacıyla çalışmalar başlatılmıştır²⁸⁶. Avrupa Birliği'nin temellerini atan Roma Antlaşması uluslararası bir karar alma mekanizması oluşturmayı hedeflemiştir.

Avrupa Birliği sigorta mevzuatının hazırlanmasına ilişkin olarak Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu görevlerini ifa edebilmek için Roma Antlaşması'nın 189. maddesi uyarınca tüzükler yapar, direktifler çıkarır, kararlar alır, tavsiyelerde bulunur ve görüş bildirir. Dayanağı Roma Antlaşması olan Avrupa Birliği sigorta mevzuatı ortak pazarda finansal hizmetlerin kuruluş ve hizmet serbestisine varılmasını, bunların serbest dolaşımı ve sunulmasında olası engelleri ortadan kaldırarak birlik içindeki kanuni uyumsuzlukları gidererek Avrupa Tek Sigorta Pazarı'nı oluşturmayı, düzenlemeyi de denetlemeyi amaçlamaktadır²⁸⁷.

Avrupa Birliği hukukunda sözleşmeden doğan borç ilişkilerine uygulanacak kurallar 1980 yılında yürürlüğe giren Sözleşme'den Doğan Borç İlişkilerine

²⁸⁵ Antlaşma 25.03.1957'de Roma'da imzalanarak, 01.01.1958'de yürürlüğe girmiştir.

²⁸⁶ **ROTH, Wulf Henning:** *Treaty Article Fifty – Nine and Its Implications for Insurance Contracts*, *Duke Journal of Comperative and International Law*, 1992, C. 2, s. 129; **PEARSON, Patrick:** *Opening Address, International Insurance Contract Law in the EC, Florence 1991*, s. 2 vd.; **MORSE, Robin C. G. J.:** *Party Autonomy in International Insurance Contract Law, International Insurance Contract Law in the EC, Florence 1991*, s. 38.

²⁸⁷ **ARAL, İrem:** *Türk Hukukunda ve Avrupa Birliği Direktiflerinde Hayat Dışı Sigorta Şirketlerinin Denetimi*, İstanbul 2010, s. 53; **KUBİLAY, Huriye:** *Türk Özel Sigortacılığının Avrupa Birliği Sigorta Hukukuna Entegrasyonu, Türkiye'de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği*, (AB), İstanbul 2004, s. 177.

Uygulanacak Hukuk Hakkında Roma Sözleşmesi'nde²⁸⁸ yer almaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından 2003 yılında yayımlanan Yeşil Kitap ile mezkur Sözleşme'nin bir Topluluk düzenlemesi halinde getirilmesi ve çağdaş düzenlemelere uyarlanması gereği belirtilerek hazırlanan Tüzük Teklifi'ni takiben tarihinde Roma I Tüzüğü²⁸⁹ kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Avrupa Birliği içinde birden fazla ülke ile bağlantılı sözleşmeler bakımından uygulanacak hukuku tespit etme amacı da taşımakla, sigorta sözleşmeleri ve özellikle ihracat kredi sigorta sözleşmeleri açısından taşıdığı önem sebebiyle burada zikredilmiştir.

Avrupa Birliği'nde sigorta alanında yapılan çalışmalar, hizmetlerin serbest dolaşımı bağlamında yapılan düzenlemeler ve sigorta sözleşmelerine ilişkin düzenlemeler olmak üzere iki başlık altında toplanabilir. Herhangi bir Avrupa Birliği üyesi ülkede kurulan sigorta ve reasürans şirketlerine verilen yetkiler, Avrupa Birliği üyesi diğer ülkelerde de geçerli olmaktadır. Bir üye devletteki sigorta şirketi diğer bir üye devlette şirket kurabilmekte, şube açabilmekte, diğer bir sigorta şirketine iştirak edebilmekte ya da sigortacılık faaliyeti yapmak için gerekli formaliteleri yerine getirerek hizmet sunabilmektedir.

Avrupa Birliği'nde sigorta hukukunun harmonizasyonuna ilişkin çalışmalar oldukça eski olup, sigortanın ve özellikle hayat sigortasının, tüketicinin korunması rekabetin ihlali ile olan bağlantısı, üye devletler arasında prim ve tazminatların vergilendirilmesinde bariz farklılıkların olması ve grup hayat sigortalarında farklı ülkelerde bulunan kişilerin farklı menfaatlerinin sigortalanması sebebiyle sigorta alanının yeknesaklaştırılması kolaylıkla sağlanamamıştır²⁹⁰.

²⁸⁸ 09.10.1980 tarihli, O.J. L 266/1 sayılı Sözleşme; **REICHERT FACILIDES, Fritz:** *A Survey of International Contract Laws Within the EC, International Insurance Contract Law in the EC*, Florence 1991, s. 11; **CAMINO, David/CARDONE, Clara:** *The EU Proposal for a Council Directive on Export Credit Insurance: A Critical Evaluation, The Geneva Papers on Risk and Insurance*, S. 82, 1997, s. 414 vd.

²⁸⁹ 04.07.2008 tarihli, O.J. L 177/6 sayılı Tüzük.

²⁹⁰ **EKŞİ, Nұray:** *Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk*, İstanbul 2012, s. 61.

1971 yılında Komisyon tarafından ortak sigorta pazarının oluşturulmasını teminen Schwartz Raporu olarak anılan çalışma raporu hazırlanmıştır²⁹¹. Schwartz Raporu’nda, sigorta şirketlerinin denetimini, “risk devleti”nden “sigortacının bulunduğu devlet”e kaydırılmış; sigorta şirketlerinin vergilendirilmesi ve diğer teknik konuların yeknesaklaştırılması; sigorta hukuku ve bu alandaki kanunlar ihtilafı kurallarının yeknesaklaştırılmasını önerilmiştir. Kanunlar ihtilafı kuralları olarak irade muhtariyeti ve karakteristik edim esasları öngörülmeyle beraber tüketicinin korunmasına yer verilmemiş, sigortacıların, kuruldukları ülkenin hukukuna uygun davranma yükümlülüğü getirilmiştir. Rapor’da ayrıca AT’nda, kanunlar ihtilafı kurallarına ilişkin ikincil düzenlemelerle sigorta hukukunun harmonizasyonunun sağlanması için davette bulunulmuştur²⁹².

1973 yılında Birinci Hayatdışı Sigorta Direktifi²⁹³ ile hayatdışı sigortacılık faaliyetlerine başlama ve bu faaliyetleri yürütme ile ilgili kanun ve tüzük ve idari düzenlemelerin koordinasyonu sağlanmaya çalışılmış ve Avrupa Birliği’nde sigorta alanında yerleşme ve hizmet sunma serbestisi düzenlenmiştir²⁹⁴. 1979 yılında Birinci Hayat Sigortası Direktifi²⁹⁵ ile ise, hayat sigortacılığı faaliyetlerinin yürütülmesiyle ilgili kanun, tüzük ve idari düzenlemelerin yeknesaklaştırılmasını düzenlemiştir. 1990 yılında Hayat Sigortaları Direktifi²⁹⁶ ile 1979 Hayat Sigortaları Direktifi’nde değişiklik yapılmış ve yeni hükümler öngörülmüştür. 1979 ve 1990 direktiflerinin yerini, 2002 Hayat Sigortalarına İlişkin Direktif²⁹⁷ almıştır.

Birinci²⁹⁸ ve İkinci²⁹⁹ Motorlu Taşıtlar Direktifleri (*Motor Insurance Directives*) ile sınırlarda kontrol kaldırılmış; yaralanmalar ve mala karşı zararlar için asgari ölçüde teminat sağlanmış; diğer ülke devletlerde kayıtlı motorlu taşıtların kendi ülkelerinde

²⁹¹ ROTH, s. 130; EKŞİ s. 62.

²⁹² ROTH, 132; EKŞİ, s. 62.

²⁹³ 24.07.1973 tarihli, 73/239/EEC sayılı Birinci Konsey Direktifi; PEARSON, s. 6.

²⁹⁴ Kredi sigortalarına ilişkin Avrupa Düzenlemelerinin kaynağını da bu düzenleme oluşturmaktadır. CURTIN, DEIDRE M: *Institutional and Jurisdictional Questions*, *European Law Review*, C. 17, S. 2, 1992, s. 47.

²⁹⁵ 05.03.1979 tarihli, 79/267/EEC sayılı Birinci Konsey Direktifi.

²⁹⁶ 08.11.1990 tarihli, 90/619/EEC sayılı Konsey Direktifi.

²⁹⁷ 05.11.2002 tarihli, 2002/83/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi.

²⁹⁸ 24.04.1972 tarihli, 72/166/EEC sayılı Birinci Konsey Direktifi.

²⁹⁹ 30.12.1983 tarihli, 84/5/EEC sayılı İkinci Konsey Direktifi.

sebepler olduğu kazalardan doğan taleplerin karşılanması için sigorta kurumlarına teminat verme yükümlülüğü getirilmiştir. Üçüncü Motorlu Taşıtlar Direktifi³⁰⁰ ile birinci ve ikinci direktiflere ek düzenlenmeler yapılmıştır. Üçüncü Direktif ile sigortacı ile sigorta garanti fonu arasındaki tazminatların ödenmesi hızlandırılmış ve üçüncü şahıs yararına sigortaların kapsamına yolcuların da alınması sağlanmıştır³⁰¹.

B. Avrupa Birliği'nde İhracat Kredi Sigortalarına Yönelik Düzenlemeler

Avrupa Birliği'nde, kredi sigortalarına ilişkin ilk düzenleme yukarıda da ifade edildiği üzere, 24.07.1973 tarihli, 73/239/EEC sayılı Birinci Konsey Direktifi'dir. Söz konusu Direktif'in 2(d) maddesinde yer alan düzenleme uyarınca, Direktif'in yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dört yıl için yeni bir koordinasyon çalışması yapılınca kadar, ihracat kredi sigortaları düzenleme kapsamında bırakılmıştır³⁰². Ne var ki, öngörülen koordinasyon çalışması umulandan çok daha zor olduğu için dört yıllık süreye tabi kalamamış ve nihayet konuya ilişkin olarak Birinci Koordinasyon Direktifi³⁰³ hazırlanarak 1987 yılında yürürlüğe girmiştir.

İhracat kredi sigortalarının yeknesaklaştırılması için ise, 1998 yılında hazırlanan *Orta ve Uzun Vadeli İşlemlerle İlgili İhracat Kredi Sigortasına İlişkin Temel Hükümlerin Yeknesaklaştırılmasına İlişkin Direktif*³⁰⁴, Avrupa Birliği üyesi devletlerin, ihracat kredi sigortalarında, ihracatçılara, aynı şartları sunmaları amacıyla hazırlanmıştır. Böylece üye devletlerden birinin, kendi ihracatçılarını aşırı veya ihracatı teşvik edecek şekilde teminat vererek diğer üye devletlerdeki ihracatçılara karşı haksız rekabet yapmaları önlenmiş bulunmaktadır³⁰⁵.

³⁰⁰ 14.05.1990 tarihli, 90/22/EEC sayılı Üçüncü Konsey Direktifi.

³⁰¹ EKŞİ, s. 63; CAMINO/CARDONE, s.416.

³⁰² CURTIN, s. 47; CAMINO/CARDONE, s. 419; RUDISCH, Bernhard: *Second Discussion Report of 23 May 1991, International Insurance Contract Law in the EC, Florence 1991*, s. 95 vd.

³⁰³ 22.06.1987 tarihli ve 87/344/EEC sayılı Konsey Direktifi.

³⁰⁴ 07.05.1998 tarihli ve 98/29/EC sayılı Konsey Direktifi.

³⁰⁵ EKŞİ, s. 64; RUBERTI, Roberto: *Export Credit Insurance Under Present World Conditions With Special Reference to the Countries of East Europe, Review of Economic Conditions in Italy*, 1992, S. 1, s. 59.

On maddeden oluşan Direktif, bir veya daha fazla üye devlet adına doğrudan ya da dolaylı olarak teminat verilen mal veya hizmetlerin ihracatından kaynaklanan iki yıl ya da daha uzun süreli riskleri kapsamaktadır (Direktif md. 1/I). Direktif, avans teminat mektubu, ihale ve kesin teminat mektuplarına uygulanmamaktadır. Aynı şekilde, ihraç edilecek ürünlerin imalatında kullanılacak teçhizat ve maddelere ilişkin riskleri de kapsamaz (Direktif md. 1/II). Direktif'in ekinde, hem risklerin hem de primlerin değerlendirilmesinde kullanılacak ölçütler belirlenmiştir.

Kısa vadeli ihracat kredi sigortalarına ilişkin olarak ise, son dönemde yaşanan finansal krizler de göz önünde bulundurularak, Avrupa Birliği rekabet hukukunun temeli olarak kabul edilen Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'nın³⁰⁶ "Devlet Yardımları" başlıklı, 107 ve 108. Maddelerinin uygulanmasına yönelik düzenlemeler getiren Komisyon Tebliği³⁰⁷ ile ihracat kredi sigortaları alanındaki faaliyetlerde şeffaflığın sağlanması ve bu alandaki faaliyetlerin artırılması amaçlanmıştır³⁰⁸.

C. Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri

Son derece komplike olarak nitelendirilen uluslararası sigorta sözleşmesi hukukundaki en önemli gelişme 1999 yılında kurulan Proje Grubu'nun on yıllık çalışmaları sonucunda 2009 yılında yayınlanan Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri "ASSHI" (*Principles of European Insurance Contract Law-PEICL*) karşılıklı sigorta dahil olmak üzere genel olarak özel sigortalara uygulanmaktadır³⁰⁹.

³⁰⁶ "Kurucu Antlaşmalardan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma, çeşitli tarihlerde yapılan değişikliklerle, içeriğinin yanı sıra, ismi bakımından da değişikliğe uğramıştır. Öncelikle, 01.11.1993 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması'yla Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'nın adı Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma olarak değişmiştir. 01.12.2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ise, Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'nın adını Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma olarak değiştirmiştir." <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>.

³⁰⁷ ABRG. 22.12.2012/C398/6.

³⁰⁸ **MAJCHER Williams/PESARESI, Nicola:** *The New Commission's Communication on the Application of State Aid Ruled to Short-Term Export Credit Insurance*, *Journal of European Competition Law and Practice*, C. 4, s. 237.

³⁰⁹ **REICHERT FACILIDES**, s. 13.

Reasürans sözleşmeleri ASSHİ'nin uygulama alanı dışına bırakılmıştır. “bütün sigorta sözleşmelerine uygulanacak genel hükümler”, “zarar sigortalarına ilişkin genel hükümler” ve “tutar sigortalarına ilişkin genel hükümler” olmak üzere üç kısma ayrılmıştır³¹⁰.

ASSHİ, yasama organı tarafından yapılan bağlayıcı gücü olan kurallar olmamakla, uygulanması, tamamen tarafların iradesine bağlıdır.

ASSHİ üzerindeki çalışmalar devam etmekte, Avrupa Birliği tarafından tüzük haline getirilmesi mümkün görünmektedir. ASSHİ, tüzük haline dönüştürülürse Avrupa Birliği ülkelerinde sigorta hukukuna ilişkin ilkeler yeknesaklaştırılmış olacaktır³¹¹.

II. Uluslararası Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Eximbank

İhracat kredi ve sigorta kuruluşlarının kendi ihracatçılarına sağladığı sübvansiyonlu kredilerin ve özel kredi kuruluşlarının göze alamadığı politik risklere verdikleri sigorta desteğinin sağladığı avantajlarının yanında rekabet ortamını olumsuz etkileyebilecek nitelikte kimi sakıncalarının da olması sebebiyle, uluslararası kuruluşlar resmi destekli ihracat için düzenlemelerde bulunmaktadır. Bunların başında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gelmekte ve Tarifeler ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) çerçevesinde belirlediği kurallarla, ihracata kredi ve garanti desteği veren kuruluşların kendi kendini finanse etmesi gerekliliğini öngörülmektedir. Bunun yanı sıra, İktisadi Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (*OECD*) ve Uluslararası Kredi ve Yatırım Sigortacıları Birliği (Bern Birliği) uluslararası ihracat kredi ve sigorta esasları ve uluslararası ticaretin gelişmesinde kredi şartlarının belirli kriterlere göre düzenlenmesi konusunda ön plana çıkan iki kuruluştur.

OECD düzenlemeleri ihracatın finansmanına ek olarak ticaret anlaşmaları ile ilişkili olan hükümet yardımlarını kapsamakta ve özellikle, karma kredilerdeki devlet

³¹⁰ EKŞİ, s. 65.

³¹¹ EKŞİ, s. 66.

yardımlarının oranını kontrol altına almaya çalışarak, Uzlaşî'nin sınırlarının aşılması engellenmeye çalışılmaktadır.

Bern Birliğı ise, uluslararası alanda ihracat kredi sigortası esaslarının kabulü ve uluslararası ticaretin gelişmesinde kredi şartlarının belirli kriterlere uygun olarak düzenlenmesi ve uygun bir yatırım ortamı yaratılabilmesi için uluslararası işbirliğini sağlayarak, yurtdışı yatırım sigortası esaslarının oluşturulması ve geliştirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır³¹².

Ülkemizin Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), *OECD* İhracat Kredileri ve Kredi Garantileri Grubu ve Katılımcılar Grubu'na üye olması ve bunun yanı sıra Avrupa Birliğı ile Gümrük Birliğı anlaşması ve Avrupa Birliğı'ne üyelik sürecine ilişkin yükümlölükleri kapsamında, Türk Eximbank'ın uyguladığı programlarda DTÖ, *OECD* ve Avrupa Birliğı normları ile diğler uluslararası düzenlemelere uygun faaliyet göstermesi gerekmektedir. Günden günde daha zorlayıcı hale gelen söz konusu kurallara uyulmaması halinde, sübvansiyon veya anti damping soruşturmaları gündeme gelmekte ve bunların aleyhe sonuçlanması halinde, telafi edici vergi veya anti damping vergisi gibi yaptırımlar doğmaktadır. Bu kapsamda Türk Eximbank programlarının DTÖ, *OECD* ve Avrupa Birliğı kurallarına uyumlaştırılması çalışmaları sürdürölmekte, uygulanan programlarda bu kurallar dikkate alınmaktadır.

Gümrük Birliğı Türkiye'nin Avrupa Topluluğı ile 1960'lerden bu yana süregelenekte olan ortaklık ilişkisinin en önemli aşamalarından birini oluşturmaktadır. 12.09.1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması³¹³ ile Avrupa Ekonomik Topluluğı ile Türkiye arasında ortaklık ilişkisi yaratılmış³¹⁴, Ortaklık Konseyi'nin 06.03.1995 tarihinde yapılan 36. toplantısında alınan "Gümrük Birliğı Kararı" Gümrük Birliğı'nin son döneminin uygulamaya konulmasına ilişkin koşulları belirlemektedir. Böylece,

³¹² **ARICA**, s. 7 vd.

³¹³ RG. 27.11.1964/11867.

³¹⁴ Ortaklık/Avrupa anlaşmalarında, ortaklık konseylerinin oluşumu yapısı ve niteliğine yönelik düzenlemelerle, 1963 tarihli Ankara Anlaşması ile kurulan AT – Türkiye Ortaklık Konseyi'ne ilişkin düzenlemelerin diğler ortaklık konseylerine verilen hak ve yetkilerden daha fazla olduğu görölmektedir. **BAŞLAR, Kemal:** Gümrük Birliğı "Anlaşması"nın 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın Hukuki Niteliğı, Ankara Avrupa Çalışmaları, Dergisi, 2004, s. 154.

Katma Protokol’de öngörülen 22 yıllık Geçiş Dönemi 01.01.1996 tarihi itibariyle tamamlanmıştır. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı³¹⁵ Türkiye’ye Ankara Anlaşması’nda tanımı yapılmış olan gümrük birliğinin ötesinde yükümlülükler getirmiştir.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı’nda Gümrük Birliği’nin sadece gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin kaldırılması ve Topluluğun üçüncü ülkelere uyguladığı ortak gümrük tarifesine uyum sağlanması değil, aynı zamanda bir tarafın diğer taraf üzerinde haksız rekabet avantajı sağlamasına sebep olabilecek mekanizmaların kaldırılması amacı da taşıdığı görülmektedir. Bu kapsamda, ülkemizde rekabet kuralları, devlet yardımları, ticari tekeller, fikri sınai mülkiyet hakları, ortak ticaret politikası alanlarında Topluluk mevzuatına uyum yükümlülükleri de doğmuştur³¹⁶.

Gümrük Birliği yürürlüğe girdiği tarihten itibaren getirdiği değişiklikler kapsamında mikro düzeyde kurumları, makro düzeyde de genel ekonomik yapıyı etkilenmiştir. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı’nda, Gümrük Birliği’nin devlet yardımlarına ilişkin rekabet kurallarını tespit eden 32. maddesi uyarınca, devlet kaynaklarından verilen, belirli teşebbüsleri kayıran veya belirli ürünlerin üretimini özendiren, rekabeti bozan veya bozma tehdidi oluşturan, Avrupa Birliği ile Türkiye arasında ticareti etkileyen yardımlar, Gümrük Birliği ile bağdaşmaz nitelikte kabul edilmektedir³¹⁷.

Ortaklık Konseyi Kararı’nın md. 37 düzenlemesi ile, Türkiye’nin Gümrük Birliği’nin yürürlüğe girmesinden önceki tekstil ve giyim sektörüne verilen tüm yardımlar, Gümrük Birliği’nin yürürlüğe girmesinden itibaren iki yıl içinde de mevcut devlet yardımlarını Topluluk kurallarına uyumlu hale getirerek Komisyon’a bildirmesi zorunluluğu getirilmiş ve Türkiye’nin Avrupa Birliği katılım müzakereleri sürecinde Türkiye’nin Gümrük Birliği’nden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmemesi

³¹⁵ “Ortaklık Konseyi kararlarının, pek çok aday ülkede olduğu gibi, "anlaşma" olarak nitelendirilmesi yanlış olmaz. Bu kararların hukuksal niteliğini belirlerken, bir uygun bulma kanununa ihtiyaç duyulup duyulmadığı ve Resmi Gazete’de yayınlanıp yayınlanmadığı üzerinde de durulması gerekir.” BAŞLAR, s. 162.

³¹⁶ MİRZATÜRKMEN, s. 77; BAŞLAR, s. 155.

³¹⁷ MİRZATÜRKMEN, s. 79.

halinde ilgili müzakere başlıklarının açılmayacağı bildirilmiştir. Bu kapsamda devlet yardımlarının mevzuata uyumunun sağlanarak uygulamaya geçilebilmesini teminen, Türk Eximbank Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nda³¹⁸ devlet yardımları alanında sorumlu kuruluşlardan biri olarak belirlenmiştir.

Avrupa Birliği'ne katılım müzakerelerinin en önemli konularından birini devlet yardımları oluşturmaktadır. Rekabete ilişkin müktesebat rekabet ve devlet yardımlarının kontrolü politikalarını kapsamaktadır. Zira, bu alandaki düzenlemeler iç pazardaki rekabeti bozucu devlet yardımlarının verilmesini engellemeye yöneliktir. Avrupa Birliği'nin temel ekonomik hedefi, üye ülkeler arasında tüm engellerden arındırılmış bir İç Pazar oluşturmaktır.

Rekabet üzerinde en olumsuz etkilerde bulunan unsurların başında devlet müdahaleleri gelir. Çünkü devlet koruması olmaksızın kartellerin hayatiyetini uzun süre devam ettirebilmelerine olanak yoktur. Devlet yardımları da bir anlamda devletin piyasaya müdahalesi anlamına gelir. Yardım yapılan teşebbüs rekabetçi piyasada rakiplere karşı korunmuş, kendi faaliyetinin sonucu olmayan bir güce sahip kılınmış olur. Bunun sonucu olarak devlet yardımları, teşebbüsler arasındaki rekabeti yararlanıcı teşebbüs lehine bozucu etkiler doğurur. Bundan dolayı devlet yardımları konusu Avrupa Birliği rekabet politikası içinde ele alınmakta ve devlet yardımlarına ilişkin kuralların uygulaması sorumluluğu, bazı istisnalarla birlikte, Komisyonun Rekabet Genel Müdürlüğü uhdesinde bulunmaktadır³¹⁹.

Ortak Pazar'da bozulmayan bir rekabet düzeninin sağlanmasını iç pazarın entegrasyonu için önemli bir araç olarak kabul eden Roma Antlaşması'nın, 87 ve devamı maddelerinde devlet destekleri, üye devletlerarası ticareti etkilediği ölçüde hukuka aykırı olarak nitelendirmiştir. Gerçekten de Antlaşma'nın 87/I maddesinde açıkça "işbu Antlaşma'da aksine hüküm bulunmadıkça bir üye devlet tarafından veya

³¹⁸ RG. 24.03.2001/24352 M.

³¹⁹ **ATEŞ, Mustafa:** Son Yapılan Düzenlemeler Işığında AB Rekabet Hukuku, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, C. 7, S. 2, 2008, s. 67.

devlet kaynakları vasıtasıyla herhangi bir şekilde yapılan ve belirli teşebbüsleri veya belirli malların üretimini kayıtarak rekabeti bozan veya bozmakla tehdit eden her türlü yardım, üye devletlerarasındaki ticareti etkilediği ölçüde Ortak Pazar’la bağdaşmaz” denilmek suretiyle rekabeti bozan veya bozmakla tehdit eden her türlü devlet yardımını, üye devletlerarasındaki ticareti etkilediği ölçüde yasaklamıştır. Antlaşma’nın 10. maddesi üye devletlere Topluluk amaçlarına ulaşmayı tehlikeye sokacak tasarruflarda bulunmaktan kaçınmalarını emretmektedir. Bundan dolayıdır ki, Antlaşma’nın 81. ve 82. maddelerinin muhatabı doğrudan teşebbüsler olduğu halde, 87 ila 89. maddelerin doğrudan muhatabı üye devletlerdir³²⁰.

Antlaşma’nın 88/III maddesi uyarınca üye devletler uygulamaya koymak veya değiştirmek istedikleri devlet yardım tasarılarını önce Komisyon’a bildireceklerdir³²¹. Komisyon, İç Pazar içinde verilebilecek ihracat teşviklerine karşı son derece katı bir tutum sergilemekte, ihracat yardımlarının üye devletler arasındaki ticareti doğrudan etkilediği ve rekabeti bozduğu kabul edilmektedir.

III. Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulanan İhracat Teşvikleri³²²

İhracat teşviklerine ilişkin olarak Avrupa Birliği’nde üye ülkeler arasındaki ihracata yönelik yardımların yasaklanması söz konusu iken, üçüncü ülkelere yönelik yardımlar açısından yasaklama yerine ortak kurallar belirlenmesi cihetine gidilmiştir.

³²⁰ Antlaşma md. 87/I’de yer alan “devlet kaynakları vasıtasıyla” ifadesi ile yalnızca devlet tarafından yapılan yardımların yasaklanmasıyla yetinilmemiş ve devlet vasıtasıyla yapılan yardımlar da yasak kapsamına alınmıştır. Devlet kaynakları vasıtasıyla yapılan yardımlarda, devler aktif olarak yardım sürecine katılmasa da, yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşları, yardım sandıkları, özerk statüye sahip kuruluş görünümündeki kuruluşlar aktif ölçüde rol alabilir. **TEZCAN, Ercüment:** Avrupa Birliği Hukukunda Devlet Yardımları: Yeni Düzenlemelere ve İçtihadı İlişkin Değerlendirmeler, Rekabet Dergisi, S.3, 2000, s. 29; **DEMİRALP**, s. 80; **ATES**, s 64.

³²¹ Burada Komisyon’un *a priori* denetimi söz konusu olup, Komisyon tasarıyla ilgili nihai kararı vermedikçe söz konusu devlet yardımı uygulamaya konamaz. **TEZCAN**, s. 39; **DEMİRALP**, s. 80.

³²² İhracata yönelik verilen teşvikler, ihracatın teşvik edilmesi, ihraç pazarlarının geliştirilmesi ve dünya ihracatındaki payının artırılması ve uluslararası piyasalara açılan firmaların rekabet güçlerinin artırılması açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda, günümüzde Türkiye’de uygulanmakta olan ihracat teşvikleri; ihracata yönelik devlet yardımları, dahilde ve hariçte işleme rejimleri, Türk Eximbank tarafından sağlanan kredi, sigorta ve garanti programları, ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnası ile ihracatta KDV istisnasıdır.

Devletin ekonomiye müdahale araçlarından biri olan teşvikler, uluslararası ticaret üzerinde yarattığı olumsuz etkiler nedeniyle, gerek dünya ticaretini düzenleyici kurallar getiren Dünya Ticaret Örgütü, gerekse Avrupa Birliği gibi bütünleşmeler tarafından disiplin altına alınmaya çalışılmaktadır.

Gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ülkeler uygulamaya yönelik amaçlar farklı da olsa teşvik programları uygulamaktadırlar. Yapılan düzenlemeler ile gümrük duvarları ve geleneksel korumacılık kavramı giderek kaldırılmaya çalışılmakla birlikte, dünya ticaretinden pay almak isteyen ülkelerin, ekonomilerinin küresel rekabet gücü kazanması veya mevcut gücünü koruyabilmesi için teşvik uygulamalarına halen yoğun olarak devam ettiği ve ileride de devam edeceği görülmektedir. Türkiye’de ise; 1994 yılında DTÖ’ne üye olması ve 1996 yılında Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği’nin tesis edilmesiyle birlikte doğrudan parasal teşvikler yürürlükten kaldırılmış ve uluslararası taahhütlere ters düşmeyecek ihracata yönelik devlet yardımları yürürlüğe girmiştir³²³.

Devlet yardımları haricinde, uygulanmaya devam edilen ihracat teşvikleri; Türk Eximbank tarafından sağlanan kredi, sigorta ve garanti programları, dahilde ve hariçte işleme rejimleri, ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnası ve ihracatta KDV istisnasıdır.

Avrupa Birliği’nde ihracatta uygulanacak olan ortak kuralların tesisini teminen 20.12.1969 tarihinde EEC 2603/69 sayılı Konsey Direktifi’ni kabul etmiştir. Anılan Direktif kapsamında, ihracatın serbest olduğu genel kural olarak belirtilmiş ve bu kurala; temel maddelerin Avrupa Birliği içindeki üretiminin yetersizliği durumlarında bu maddelerin ihracatına yönelik kısıtlamalar, üye devletlerin Roma Antlaşması kapsamında ulusal hazinelerin, kültür miraslarının, insan, hayvan veya bitki sağlığı ile çevrenin korunması amacıyla ihracata karşı alınacak önlemler ile Avrupa Birliği’nin ortak kural oluşturmadığı, Direktif ekinde yer alan ürünler (özellikle ham petrol ve bazı petrol ürünlerinin kısıtlanması ile üç istisna getirilmiştir. Direktif ve üye

³²³ **ATAYETER, Coşkun/EROL, Arzu:** Türkiye’de Uygulanmakta Olan İhracat Teşvikleri, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBFD, 2011, C. 1, S. 3, s. 3.

devletlerin üçüncü devletlere yönelik ihracat teşvik tedbirlerinin de tedricen uyumunu öngören Roma Antlaşması'nın 112. maddesi bir arada değerlendirildiğinde Avrupa Birliği organlarına Avrupa Birliği genelinde önlem alma yetkisi tanındığı görülmektedir.

Avrupa Birliği'nde ihracat teşvikleri büyük ölçüde kredi ve garanti şeklinde sağlanmaktadır. Bunların yanı sıra, vergi istisnaları, pazarlama ve dış tanıtım destekleri de yaygın şekilde uygulama alanı bulmaktadır.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerde uygulanmakta olan ihracat teşvikleri üç ana başlık altında değerlendirilebilir. Bunlar, ihracat kredisi ve faiz sübvansiyonu, ihracata sağlanan vergi istisnası ve indirimleri, ihracat kredi sigorta ve garantileridir³²⁴.

İhracat kredi sigorta ve garantileri kapsamında sağlanan teşvik araçları, ihracat kredi sigortası, ihracat öncesi üretim sigortası, teminat mektubu sigortası, üretim girdi fiyat sigortası, senet ve bono sigortası, gümrük teminatı sigortası, ihracat promosyon faaliyetleri katılım sigortası, fuarlara katılım sigortası, alıcı kredilerinde garanti, satıcı kredilerinde garanti, ticari risk garantisi, politik risk garantisi, ihracatta kur garantisi, kontrat garantisi sayılabilir³²⁵.

İhracat kredilerinin sebep olabileceği haksız rekabeti engellemek, bu kredileri belirli bir çevre içinde tutmak ve ülkeler arasında yakın işbirliği ve bilgi akışını saplamak amaçlı Resmi Destekli İhracat Kredileri ve Kredi Garanti Usullerine ilişkin *OECD Uzlaşısı*³²⁶, 93/112/EEC sayılı Konsey Kararı ile Avrupa Birliği'nin iç mevzuatı halinde getirilmiştir.

³²⁴ İhracat kredi sigorta ve garantileri dışındaki teşvik araçlarına çalışmamızın konusu dışında kaldıklarından burada ayrıca değinilmeyecektir.

³²⁵ **DEMİRALP**, s. 91.

³²⁶ Türkiye'nin 2006 yılı Kasım ayından bu yana "gözlemci" statüsüyle üye olduğu OECD Uzlaşısı, Katılımcılar Grubu (KG) tarafından resmi destekli ihracat kredilerinin sağlanması aşamasındaki ölçütlerin belirlenmesi ve dünya ticaretinin tam rekabet koşullarına ulaştırılması amacıyla yönelik olarak ortak düzenlemelere gidilmesini amaçlamaktadır. **YALÇIN, Fatma Ceren:** Proje Finansmanı İhracat Kredi Kurumlarının Proje Finansmanındaki Rolü, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2013, S. 23, s. 247; **ÖZDEMİR**, s. 250.

OECD Uzlaşısı'nın amacı, ülkelerin resmi destekli kredi ve sigorta kurumları tarafından sağlanan orta ve uzun vadeli ihracat kredilerinin tutar ve finansal koşullarının belirlenmesi, mal/hizmet ihracatı veya buna eşdeğer kiralama işlemleri hakkında sağlanan resmi destekli ihracat kredilerini kurumsal bir yapı içine almaktır. OECD nezdinde katılımcı ülkeler tarafından kabul edilen ve 1978 yılında yürürlüğe konan OECD Uzlaşısı'yla katılımcılar resmi destekli ihracat kredileri hakkında edinilen bilgileri diğer üye ülkelerle paylaşmayı üstlenmiştir. Daha ziyade bir "centilmenlik anlaşması" niteliğinde olan düzenlemede, katılımcılardan her biri "karşılıklılık ilkesine" dayanarak hareket etmelidir. Resmi destek, devlet tarafından veya devlet adına yapılacak ihracat işlemlerinde, geri ödeme süresi 2 yıl veya daha uzun vadeli olan finansal kiralama dâhil mal ve hizmetleri kapsar. Ordu ekipmanları ve tarım ürünleri bu düzenlemenin dışında tutulmuştur. Resmi destek ihracat kredi garantisi veya sigortası ya da resmi finansman desteği olarak sağlanmaktadır.

Resmi destekli ihracat kredileri alanındaki AB mevzuatının büyük bir kısmı DTÖ Sübvansiyonlar Kodu³²⁷ ile OECD'nin bu alandaki düzenlemelerinden oluşmaktadır. Avrupa Birliği OECD Uzlaşısı'nda zaman içinde yapılan değişiklikleri, resmi destekli ihracat kredilerine ilişkin çıkan yeni Konsey Kararları ile kendi mevzuatına uygun hale getirmektedir. Bu alanda Avrupa Birliği'nin diğer önemli düzenlemeleri ise ihracat kredi sigortasına yönelik Konsey Direktifleridir.

1995 yılı başından itibaren, dünya ticaretinde hem Uruguay Round Nihai Senedi'ni imzalayarak uluslararası düzeyde, hem de Avrupa Birliği ile Gümrük

³²⁷ 15.04.1994 tarihinde imzalanarak 01.01.1995 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Uruguay Round Nihai Senedi'nde devlet yardımlarının tanımı yapılarak Sübvansiyonlar Kodu Sened'in içinde dahil edilmiştir. Sübvansiyon Kodu, sübvansiyon ve sübvansiyonlara karşılık uygulanabilecek telafi edici önlemlere ilişkin DTM düzenlemesidir. Bu düzenleme ile sübvansiyonların ulusal politikaların önemli amaçlarının gerçekleştirilmesi için hükümetler tarafından kullanıldığı, ancak sübvansiyonların aynı zamanda ticaret ve üretim üzerinde olumsuz etkileri olabildiği kabul edilmekte, sübvansiyon kullanımının herhangi bir taraf ülkenin çıkarlarını olumsuz yönde etkilememesi öngörülmektedir. Sübvansiyonlar Kodu md. 1 kapsamında, herhangi bir programın hükümet veya bir hükümet organı tarafından sağlanan bir mali katkı unsuru içermesi ve kullanıcının da bundan faydalanması halinde, söz konusu mali katkı sübvansiyon olarak tanımlanmaktadır. Uruguay Nihai Senedi çerçevesinde imzalanan, DTÖ "Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması" uyarınca ihracata yönelik sübvansiyonlar yasaklanmıştır. Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği'nin kurulmasına ilişkin 6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nda belirlenen yükümlülükler nedeniyle de ihracat sonrası yapılan "ihracat performansına dayalı sübvansiyonlar" 1994 yılı sonunda yürürlükten kaldırılmıştır. **DEMİRALP**, s. 82; **ATAYETER/EROL**, s. 22.

Birliği'ne giderek bölgesel düzeyde aktif bir katılımcı olan Türkiye, uluslararası taahhütleri çerçevesinde gerekli mevzuatı hazırlamış, ihracata verdiği doğrudan parasal yardımlar kaldırılmış, uluslararası normlara uygun İhracatta Devlet Yardımları Kararı³²⁸ yürürlüğe girmiştir. Ayrıca devlet yardımları kapsamındaki desteklerle ilgili olarak, Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından muhtelif uygulama esasları yürürlüğe konulmuş olup, günün şartlarına ve ihtiyaçlarına göre düzenlemelere devam edilmektedir. İhracat yönelik devlet yardımları kararı kapsamında 12 adet destek programı farklı uygulamacı kuruluşlar tarafından yürütölmekte, tüm devlet yardımlarının uygulanmasındaki en son karar Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından verilmektedir. Bahse konu devlet yardımları Türkiye'nin uluslararası yükümlölüklerine uygun teşviklerdir.

IV. Avrupa Birliği'nde Resmi İhracat Destek Kuruluşları

Avrupa Birliği'ne üye ölkelerde Almanya Federal Cumhuriyeti ihracat kredi kuruluşları *Euler Hermes*, *AKA*, *Kfw*, Fransa ihracat kredi kuruluşu *COFACE*, İtalya ihracat sigorta kuruluşu *SACE*, Belçika ihracat kredi kuruluşu *OND* ve İngiltere ihracat kredi kuruluşu *ECGD* başlıca faaliyet gösteren resmi ihracat destek kuruluşlarıdır.

A. *Euler Hermes Kreditversicherungs AG*

Almanya'da faaliyet gösteren ve 1917 yılında kurulan ihracat sigorta ve garanti kuruluşu şirketin devlet ortaklığı bulunmamakta olup, büyük hissedarı *Allianz AG Munich*'tir. *Euler Hermes* de diğer ihracat kredi kuruluşları gibi, ticari ve politik riskleri teminat altına alan ihracat sigortası yapmaktadır. Belli bir limitin altındaki tüm ihracat *Euler Hermes* tarafından sigortalanmakta olup, belli limitin üstündekiler ise, Federal Ekonomi Bakanlığı Bakanlıklararası Komisyonu'nun (IMA) görüşü alındıktan sonra verilen izin ile sigortalanmaktadır. IMA ihracat kredi garantisi ile ilgili

³²⁸ RG. 01.06.1995/22300.

kararların alındığı ana kurul olup, yetkilerini Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma, Finans, Dışişleri Bakanlıkları ile koordineli çalışan Ekonomi Bakanlığı'ndan almaktadır³²⁹.

IMA, sigortalama, teminat teknikleri, teminat çeşitleri, prim oranları, teminat politikaları ve uluslararası anlaşmalarla ilgili olarak merkezi karar verme organıdır. Kurula, *Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW)* ve *Ausfuhrkredit Gesellschaft mbH (AKA)* ve dış ticaret ve bankacılıkla ilgili çeşitli uzmanlardan temsilciler de katılmaktadır.

Devletin ihracat sigortası işlemlerinin yanı sıra, özel sigorta kuruluşları da kendi hesabına ihracat sigortası işlemleri gerçekleştirmektedir. Ancak teminat ticari risklerle sınırlandırılmış ve sadece bazı endüstrileşmiş ülkelerle yapılan ticarete destek sağlanmaktadır. Ayrıca KfW'nin ihracat destek fonlarından verdiği kredilerle yapılan finansmanda ihracat sigortası ön şarttır.

Euler Hermes'in amacı, ihracatçıyı korumak suretiyle ihracatın gelişmesini sağlamaktır. Böylelikle, ihracatçıya sağlanan sigorta ve garanti programlarıyla ihracat desteklenmekte ve artmaktadır.

İhracat kredi garantisi *Euler Hermes* ve *PWC Deutsche Revision AG* tarafından oluşturulan bir konsorsiyum tarafından sağlanmaktadır. Bu konsorsiyum devletin adına ve hesabına sigorta işlemlerini sağlamak ve yönetmek için görevlendirilmiştir. Bu konsorsiyumda özel sigorta kuruluşu olan *Euler Hermes* en büyük paya sahiptir.

Teminat için başvurular öncelikle konsorsiyum tarafından incelemeye alınmaktadır. *Hermes* genellikle 2.5 milyon Euro değerine kadar olan başvuruları değerlendirir ve Bakanlıklararası Komitenin İhracat Garantileri için Direktifi'ni baz alarak karar almaktadır. Daha fazla değeri olan kontratlar için, Bakanlıklararası Komitede tartışıldıktan sonra Ekonomik ilişkiler ve Teknoloji Bakanlığı tarafından karar alınmaktadır. Bir ihracat kontratı sonlandırılmadan önce, Ekonomik İlişkiler ve

³²⁹ YALÇIN, s. 66.

Teknoloji Bakanlığı olası sağlanacak teminat için, hukuki koşulların değişmeyeceği varsayılarak, geçici onay vermektedir. *Hermes*'in onay vermesi ile sonuçlanan kontrat için, ihracatçı teminata son onay için tekrar başvuruda bulunabilmektedir. Bu onayda, yasal sorumluluk limitleri dahilinde ihracat garantisi verilmektedir. Federal hükümet, her sene Parlamentonun onayı ile belli bir risk limiti içinde toplam teminat altına alınacak miktarı belirlemektedir. Mali yılın başında var olan anlaşmalara göre teminat belirlenmektedir. Hasar bütçeden ödenmektedir.

Euler Hermes'in amacı, ihracatçıyı koruyarak ihracatın gelişmesini sağlamaktır. *Hermes*, ihracatçıya sağladığı çeşitli garanti ve sigorta programlarıyla ihracatçıları destekleyerek ihracatın artmasına katkıda bulunmaktadır. Federal hükümet, parlamento tarafından yıllık olarak belirlenen tahsis limitleri çerçevesinde *Euler Hermes*'e kaynak aktarılmaktadır. 2002 yılı için ihracat sigortası için Alman hükümeti tarafından tahsis edilmiş olan kaynağın tavanı 117.6 milyon Euro'dur

Euler Hermes'in faaliyet alanı, ihracat sigorta ve garanti işlemleridir. Sigorta programında poliçeler tek işlem bazlı düzenlenebildiği gibi, rotatif olarak ihracatçıların iki yıla çıkabilen sürede tek bir alıcıya ya da birden çok alıcıya yapılan ihracatı kapsayacak şekilde yapılabilmektedir. Sevk öncesi ve sevk sonrası sigorta, kur riski sigortası, kiralama sigortası, müteahhitlik hizmetleri sigortası, tahvil sigortası, yatırım riski sigortası programları bulunmakta olup, bunların yanı sıra, alıcı kredisi garantisi ve finansman garantisi de sağlamaktadır³³⁰.

Almanya'da *Euler Hermes* dışında özel sigorta şirketleri kendi adlarına ticari riskleri garanti altına alma hakkına sahiptirler. *Euler Hermes* garantisine giren ihracatın %100 oranında Alman menşeli olması zorunluluğu vardır. Ancak Alman ihracatçısına, AB ülkelerinin dahil olduğu işlemlerde %30-40'a, EFTA ülkelerinde %30'a kadarlık ve diğer ülkelerin katıldığı işlemlerde %10'luk oranlarda garanti ve sigorta imkanı tanınmıştır.

³³⁰ ARICA, s. 21.

Almanya’da ihracat öncesi üretim aşamasında da sigorta imkanı bulunmaktadır. *Hermes* ihracat sigortası oranları sözleşme tutarının politik riskler için % 95’i, ticari risk ve ihracat bedelinin ödenmemesi riski için ise % 85’idir. Sigorta teminatı ihracatçıya veya alıcı kredisıyla finansman yapan bankaya verilmektedir. Genellikle inşaat projeleri, sevkiyat sözleşmeleri ve sermaye yatırımları sevkiyatı dahil olmak üzere her çeşit mal ve hizmet sigortalanabilmektedir. Bu konuda, malların niteliği ve gerekli nakit akışının yaratılabilmesi önem taşımaktadır. İhracatçılar için üç çeşit teminat verilmektedir.

Bu teminatları;

- Bir Alman ihracatçının kısa, orta veya uzun dönemli tek bir işleminin veya ihracat işlemine bağlı olarak bir Alman bankası tarafından verilen orta veya uzun vadeli kredilerle ilgili tek bir işlemin teminat altına alınması,
- Alman ihracatçının belirli bir yabancı alıcıyla kısa vadeli olarak yaptığı çok sayıda işlemin teminat altına alınması,
- Alman ihracatçısının çeşitli sayılardaki yabancı alıcılarla iki yıla kadar kısa vadeli işlemlerin teminat altına alınması,

şeklinde sıralayabiliriz.

Teminatların önemli bir bölümü tek bir işlem bazında yapılmaktadır. Geniş kapsamlı teminat hariç, bir ihracatçı gerçekleştirdiği tüm işlemler için sigorta yaptırmak zorunda değildir. Geniş kapsamlı teminat, uzatılmış geri ödenmemeyi, ticari ve politik riskleri kapsamaktadır. İşlemin kamu şirketi veya bağlı şirketler veya ödemenin görüldüğünde ödemeli akreditif almasına göre dahil edilip edilmeyecekler değişir. Teminat verilmesi işlemin yurt dışındaki özel firma veya yabancı hükümetler ile yapılmasına göre farklılık göstermektedir. Prensip olarak politik ve ticari riskler bir arada teminat kapsamına alınmaktadır. Geniş kapsamlı teminatın sadece politik riski kapsadığı durumlar ise görüldüğünde ödemeli akreditif, yurt dışında bağlı kuruluş

veya yurt dışındaki alıcının kredibilitesinin ticari riskine karşı sigortalamak için oldukça düşük olmasıdır. Malın sevk öncesi veya hizmetin gerçekleşmesinden önceki dönemde ihracatçının üretim risklerine karşı teminat verilmektedir. Sevk sonrası dönem için ise ihracat kontratı baz alınarak ihracatçının kaybına karşı teminat verilmektedir³³¹.

Teminatlar riskin % 100'ü için verilmemektedir. İhracatçı bunun bir kısmını üstlenmelidir. Kural olarak, üstleneceği miktar politik riskteki kayıpların % 10'u, ticari riskteki kayıpların % 15'i, süre uzatımı ve zamanında ödeyememe halinde riskin % 15'i kadardır. Alıcı kredileri teminatında % 5 katılım isteğe bağlıdır. İhracatçı daha az prim ödeyerek teminatın daha düşük bir kısmına katılabilir. Bu durumda teminat her bir vadedeki ödenen parayla sınırlandırılmaktadır. Bankalara verilen garanti kapsamında ihracatçıların maruz kaldığı riskleri teminat altına alan tedarikçi kredilerinin yanı sıra, bir ihracat işlemiyle bağlantılı olarak yabancı alıcılara kredi veren Alman bankaları için alıcı kredisi teminatı sağlanmaktadır.

Alman inşaat firmaları yurtdışında gerçekleştirilecek işler ve sahada kullanılacak inşaat malzemeleri için özel sigorta programı için başvuruda bulunabilir. Ayrıca, *Euler Hermes* ihracatçılara tahvil sigortası imkanı da sunmaktadır. İhracat kredilerinin dayanıksız tüketim malları için sigortalananabilir vadesi 6 ay, yatırım mallarının ise 8.5 yıldan 10 yıla kadar olabilmektedir. Ayrıca *Hermes*, yabancı ülkelerde uzun süreli taahhüt edilen iş sözleşmeleri, müteahhit hizmetleri ve teminat mektuplarını da sigorta kapsamına almıştır. Öte yandan Alman sermayesinin yabancı ülkelerde AB dışı yaptığı sermaye yatırımları ihracat teşvik garantileri dışında tutulmuştur. Ancak *Hermes*'in kamu kuruluşu olan *Treuerbeit* özel bir garanti programı uygulayarak dış sermaye yatırımlarını 20 yıla kadar yatırım yapıldığı ülkelerdeki devletleştirme, millileştirme, iç savaş moratoryum vb. risklere karşı garanti altına almaktadır.

³³¹ MİRZATÜRKMEN, s. 97 vd.

Bir ihracatçı veya bir bankaya verilen sigorta teminatı, alıcı kredisi ile ilgili bir işlemin finansmanı için sağlanmaktadır. Prensip olarak, her çeşit mal ve hizmet sigortalanabilmektedir. İnşaat projeleri, konsinye anlaşmaları, ticari fuarlarda sergilenen mallar ve sermaye yatırımlarını kapsamaktadır. Teminat verilisindeki temel kriterler aşağıdaki gibidir:

- Alıcı ülkenin kredibilite durumu,
- Alıcı veya garantörün iyi bir kredi derecelendirmesine sahip olması. Eğer alıcının ve ülkesinin kredi derecelendirmesi şüpheli ise, riskin sigortalanmayan kısmının ihracatçı tarafından üstlenilmesi artabilir veya bekleme dönemleri uzayabilir.
- Düzenli dönemler Proje finansmanında projenin kalitesi ve gerekli nakit akışının temini öncelikle önemlidir.

B. *KfW – Kreditanstalt für Wiederaufbau*

KfW, 1948 yılında Avrupa İyileşme Programı çerçevesinde çok acil olan yeniden inşa projelerinin finansmanı için sağlanan yardımları idare etmek üzere kurulmuştur. 1950'lerin ortalarında yabancı alıcılara ve Alman ihracatçılara yeniden borç vermek ve Alman bankalarına resmi ihracat kredileri sağlamak üzere harekete geçmiştir. Bugün ise ekonomik politikalar ile ilgili sorumluluklara sahip bir banka olarak karşımıza çıkmaktadır. Almanya'nın ekonomisine yatırım kredileri, ihracat kredileri ve garantileri sağlayarak teşvik ettiği gibi, gelişmekte olan ülkelerle Alman finansman işbirliği çatısı altında, federal hükümetin yararına olacak şekilde kredi ve teminat imkanlarını genişletmektedir. 2004 yılından itibaren ihracat ve proje finansmanı faaliyetleri *KfW*'nin bir üyesi olan *KfW IPEX-Bank* tarafından yürütülmektedir. Yönetim organları, yönetim kurulu ve denetim kurulundan oluşmaktadır.

KfW dünya çapında ekonomi, toplum ve ekolojiyi teşvik etmektedir. *KfW*, yurtiçi yatırım finansmanı sağlamanın yanı sıra yurtdışı yatırımlar ile ihracat için kredi sağlamak, KOBİ'lere destek vermek, teknolojiye, çevreyi korumaya, altyapıya, proje ve ihracat finansmanı sağlamaya ve geliştirmekte olan ve serbest ekonomiye geçiş dönemindeki ülkelere destek vermek amacıyla ihracatın geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

KfW uzun vadeli ve düşük faizli kredilerle, küçük ve orta ölçekli işletmelere destek vermektedir. Krediler yabancı alıcılara, bankalara veya ihracatçılara doğrudan verilmektedir. Kredi, borç alanın isteği doğrultusunda Euro veya dolar olarak verilebilmektedir. *KfW* özellikle büyük ölçekli işlemler için ticari bankalar ile konsorsiyum oluşturacak şekilde çalışmaktadır.

Almanya'da ihracatın finansmanı büyük ölçüde *AKA* ve *KfW* tarafından sağlanmaktadır. Almanya'da *OECD* Uzlaşısı'na göre hareket ederek kredi vermektedir. *KfW*'nin verdiği ihracat kredileri için mutlaka Hermes teminatı gereklidir. *KfW*, öncelikle geliştirmekte olan ülkelerde özellikle enerji ve telekomünikasyon alanında Almanya'nın sermaye mallarının dış alıcılarına orta ve uzun vadeli krediler vermektedir. Daha çok yabancı yatırımlara yönelik olarak çalışan *KfW*'nin minimum kredi süresi 7 yıldır. Krediler, Almanya Federal Cumhuriyeti'nce belirlenecek olan özel bir faiz oranı ile gerçekleştirilmektedir.

Sermayesinin %80'i Federal Cumhuriyet, %20'si ise Federal Devletler tarafından sağlanmaktadır. Fonlarının büyük bir kısmını Avrupa sermaye piyasalarında elde etmektedir. *KfW* 2007 yılı itibarıyla 360 milyar Euro bilanço toplamıyla Almanya'nın en büyük bankaları arasında yerini almaktadır³³².

³³² **MİRAZTÜRKMEN**, s. 99; https://www.kfw-ipex-bank.de/PDF/Presse/Download-Center/2013-05-03_KfW-IPEX-Bank_AR12.pdf.

C. *AKA – Ausfuhrkredit – Gesellschaft mbH*

İhracat finansmanı ile ilgili en önemli kuruluş, 50’den fazla bankanın katılımı ile kurulmuş olan *AKA* adlı kuruluştur. *AKA* kredilerinde devlet müdahalesi yoktur, sabit veya değişken faiz uygulanabilmektedir. Batı Almanya’da bir yıldan uzun vadeli ihracat kredisi vermek üzere ticari bankaların kurduğu *AKA* özel bir limited şirketi olup, esas kaynağını ortaklarının sağladığı fonlar oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere ve planlı ekonomilere yapılan yatırım malları ihracatı için *BundesBank*’ın reeskont kaynağını kullanmaktadır.

Üç değişik programı bulunmaktadır. A sınıfı vade olarak en az vadeye (bir yıl) sahiptir. *Hermes* sigortası şartı aranmaktadır. Özel alıcılar için maksimum %85, kamu alıcıları içinse %90 finansman sağlanır. *AKA*, bazı durumlarda ihracatçının kredibilitesine bağlı olarak %100 finansman sağlayabilmektedir. B sınıfı 12-48 ay arasında değişen vadeli işlemler için refinansman sağlamaktadır. B sınıfı, yabancı alıcıdan %15 peşin ödeme ve ihracatçıdan %20-%30 arasında kendi kendini finanse etmesini istemektedir. C sınıfı kredi ise uzun dönemler içermektedir. C sınıfı en az bir yıllık vadeli işlemler için olup maksimum vadesi *Hermes* sigortası ile bağımlıdır. C sınıfı altında *AKA* en az %15 peşin ödeme yapıldıktan sonraki tüm kredi dilimini finanse etmektedir.

D. *COFACE - Compaigne Française d’Assurance pour le Commerce Exterieur*

Fransa’da ihracatın sigorta yoluyla teşviki *COFACE* tarafından gerçekleştirilmekte olup, Fransa’da ihracat kredileri ticari bankalar ile Fransız Dış Ticaret Bankası (*BFCE*) ve *COFACE*’ın yakın işbirliği aracılığıyla düzenlenmektedir. Hisselerinin tamamı *Natexis Banques Populaires*’e aittir.

COFACE 1946 yılında anonim şirket olarak kurulmuş olup, kendi hesabına kısa vadeli ticari riskleri teminat altına almaktadır. Bunun yanı sıra, kredileri devlet hesabına sigortalar, kredi tutarının büyük olması veya siyasi risklerin kuvvetli olduğu

durumlarda da sigortalama işlemi kabul edilir. *COFACE* dışında başkaca bir kurum bu tür işlemleri yapamaz. İki yılı aşkın kredilendirmelerde BFCE yetkili kılınmış ve verilen ihracat kredileri de *COFACE* tarafından sigortalanmıştır. İhracat kredilerinin kaynağı BFCE'nin karları ve uluslararası piyasadan aldığı kredilerdir³³³.

COFACE alıcı kredisi sigorta işlemlerinde ticari ve politik risklerin % 95'ini, tedarikçi kredileri için ise politik risklerin % 90'ını ve ticari risklerin de % 85'ini kapsamaktadır. Denizaşırı yatırım sigortası işlemlerini de gerçekleştirebilmektedir.

OECD Uzlaşısı'na bağlı olan *COFACE*'ın kaynaklarını, sigorta işlemlerinin prim ödemeleri, yatırım gelirleri ve resmi ihracat sigorta işlemlerinin yürütülmesi karşılığında devletten aldığı gelirler oluşturmaktadır.

COFACE sevk öncesi ve sevk sonrası ihracat sigortasının yanında kur riski, yatırım riski ve ödememe risklerini de sigorta teminatı altına almaktadır. Hafif yatırım malları ihracatının süreklilik arz etmesi halinde bir abonman sigortası yapılabilmesi mümkündür. Ticari işlemlerin Fransız bankası tarafından ayrı bir garantiye tabi kılınması halinde ticari risk oranı % 90'a kadar çıkabilmekte, yerel harcamalara uygulanan garantiler % 15 oranında olabilmektedir. Ancak bu oran, alıcı ülkenin gelişmişlik düzeyi ile müşteriye göre % 25'e kadar yükselebilmektedir. Sigorta ve garantiler kapsamında, 6 ila 12 ay süre ile geçerli olmak üzere ihracatta kur garantisi de verebilmektedir³³⁴.

Özel bankalar için ülke dışı ihaleler için verilen teminat mektubu sigortasının yanı sıra, üretim girdi sigortası olarak nitelendirilen sigorta ile *COFACE* ihracata konu malları üreten işletmenin, sipariş aldığı tarihte verdiği fiyatların, girdi artışları sonucu teslim tarihinde zararına satış yapmak durumunda kalması önlenmekte, olası fiyat artışları düşünülerek yapılan maliyet hesapları sonucu henüz ortaya çıkmamış bir enflasyon da satış fiyatına ilave edilerek fiyatın verilmesi ile rekabet gücü etkilenmektedir.

³³³ PAMUKÇU, s. 139; DEMİRALP, s. 101; AĞAR, s. 19.

³³⁴ AĞAR, s. 19.

E. ECGD - Export Credits Guarantee Department

1919 yılında kurulmuş olan *ECGD*'nin kuruluş amacı, denizaşırı ülkelerle ticareti teşvik etmek, İngiliz firmalarının yararını korumak ayrıca İngiliz mal ve hizmetlerinin ihracatçılara garanti, sigorta ve yeniden sigorta yoluyla yardımcı olarak ve yatırımlarını destekleyerek İngiltere ekonomisine yarar sağlamaktır. Sigorta prim gelirleri ve devlet tarafından İngiltere Konsolide Edilmiş Fon'undan tahsis edilen fonlar *ECGD*'nin kaynaklarını oluşturmaktadır³³⁵.

Faaliyet alanı ihracat sigortası ve garantisidir. Sigorta programında kapsamlı orta ve kısa vadeli sigorta poliçeleri, tahvil sigortası, sevk öncesi sigortası bulunmaktadır. Şu anda *ECGD*'nin faaliyetleri İngiltere ihracatçılarının sermaye ve proje ilişkili mallarının ihracatının finansmanını ve sigortasını sağlamak üzere konsantre olmuştur. Kapsanan risk oranı ticari riskler için % 90 – 100, politik riskler için % 95 – 100 arasında değişmektedir. Garanti programında ise alıcı kredisi garantisi, satıcı kredisi garantisi vardır³³⁶.

ECGD genellikle ihracatçının tüm işlemlerini sigortalamakta olup, kısa vadeli kapsamlı poliçe ile ihracatçının 180 gün vade ile satılan her türlü ihracat işlemini ticari ve politik risklere karşı büyük ölçüde sigortalamaktadır. Bunun yanı sıra, süreklilik arz etmeyen tek bir sözleşmeye dayalı sermaye malları veya projeleri için de tüm riskin %90'ını karşılamaya yönelik spesifik sigorta uygulanmaktadır. Bu işlemlerin dışında, tahvil risk sigortası, yatırım sigortası ve sevk öncesi sigorta programları da *ECGD*'nin sağladığı ihracat teşvikleri arasında yer almaktadır. Ayrıca iki yılı geçen kredi işlemleri için, ihracatçı bankalara sağlanan % 100 *ECGD* garantisiyle satıcı kredilerinin temini de kolaylıkla sağlanabilmektedir. Kurum aynı zamanda sözleşme değeri bir milyon sterlini geçen sermaye malları alımı için dış alıcılara borç veren bankalara geri ödeme garantisi sağlama yoluyla, alıcı kredilerine ilişkin kolaylıkla da tanımaktadır.

³³⁵ PAMUKÇU, s. 141.

³³⁶ YALÇIN, s. 38; <https://www.gov.uk/government/organisations/uk-export-finance/about>.

ECGD satış sözleşmesinde belirtilen ödemelerin finansmanı amacıyla sevk öncesi alıcı kredilerinde, *ECGD* garantili ve sabit faiz oranlı krediler kullandırılabilir. *ECGD*'nin ana programı sabit oranlı ihracat finansmanı (*Fixed Rate Export Finance – FREF*) düzenlenmesidir. Bu programda, iki yıl ve daha uzun süreli ihracat kredilerine seçilmiş ülkeler için uygulanan *OECD* Uzlaşısı'nın sabit faiz oranları üzerinden faiz hadleriyle destek sağlanır.

ECGD'nin kısa vadeli sigorta faaliyetleri 1991 yılında özelleştirildiğinden, bu tarihten sonra hiçbir kısa vadeli kapsamlı *ECGD* poliçesi verilmemiştir. *ECGD* tarafından katı koşullara bağlı yeniden sigortalama kolaylıkları sağlanmasına rağmen, İngiltere'de kısa vadeli işlemlerde doğrudan resmi destek verilmemektedir³³⁷.

ECGD ihracatçılara İhracatçı Sigorta Poliçesi (*EXIP*) adı altında bireysel proje tipi doğrudan sigortalama imkanı sunmaktadır. *EXIP*'in teminat altına aldığı riskler alıcının aciz kalması, ödemelerini yapmaması veya sözleşmenin performansını etkileyen olumsuz şartların meydana gelmesinden, transfer gecikmelerine çok çeşitli politik riskleri içermektedir. Teminat tavanı %95 olmakla birlikte ihracatçılar daha düşük bir oran seçebilme imkanına sahiptirler.

EXIP'ler İngiliz mal ve hizmetlerinin ihracatını yapan İngiliz ve yabancı firmalarla sınırlanmıştır. İki yıldan daha fazla süreli kredilerde, kredi vadeleri ve peşin ödemelerde, Resmi Destekli İhracat Kredileri'ndeki normal kurallar uygulanır. Sözleşmenin imzalanmasıyla birlikte %5 peşin ödeme yapmak gerekmektedir. Yabancı veya reel maliyet oranlarıyla ilgili bir sınır yoktur.

ECGD tüm denizaşırı pazarlardaki ekonomik ve finansal durumu sürekli olarak gözden geçirir. Bazı ülkeler, toplam sigortalanan miktar üzerine sınırlandırmalar koyar ve diğer bazı Pazar kısıtlamaları uygulayabilir.

³³⁷ PAMUKÇU, s. 141 vd.

Garanti verilmeden önce tüm riskler önceden değerlendirilir ve ek teminat gerekli görülebilir. Bu değerlendirmenin içinde her bir durum ve pazara göre değişen faktörler ve bunların *ECGD*'nin toplam portföy riski üzerindeki etkisi yer alır.

Bankalara verilen garantiler, satıcı ve alıcı kredileri şeklindedir. Satıcı kredi finansmanı ihracat tutarının %100'ü üzerinden şartsız garanti sağlar. Bu alıcılar tarafından çıkarılan veya kabul edilen poliçe veya bonoların ana parasını satın almak suretiyle finansmanı sağlayan bankaya verilen kapsamlı garanti şeklinde çoklu işlem hizmetidir. Krediye konu olan sözleşmeler ayrı ayrı *ECGD* tarafından kabul edilir. Çoğu zaman tazminat durumunda ihracatçıya yardımda bulunulmamaktadır. Bunun yerine *ECGD* alıcı tarafından verilen poliçe veya senetlerin üçüncü bir tarafça kayıtsız şartsız olarak garantilenmesini istemektedir. İhracatçılar sözleşmenin imzalanmasıyla poliçe veya senetlerin bankaya satışı arasındaki dönem boyunca ticari ve politik risklerin ödenmemesini teminat altına almak için EXIP'i satın alırlar.

Alıcı kredileri programında ise, *ECGD* borç veren bankalara sözleşme değeri en az beş milyon sterlin olan başlıca İngiliz sermaye mallarının satın alımı amacıyla denizaşırı alıcıların kredi geri ödemelerini garanti altına alır. Garantiler genellikle anapara ve faizin %100'ü kadardır.

Proje finansmanı esaslarına göre en az 20 milyon sterlin tutarındaki proje kredilerinde, *ECGD* sadece belirli politik riskler için veya alternatif olarak anapara ve faizin %100'üne kadar olan tüm riskleri teminat altına almaktadır.

F. *SACE S.p.A – Servizi Assicurativi del Commercio Estero*

1977 yılında faaliyete geçen *SACE*'nin hisselerinin tamamı İtalya Ekonomi ve Finans Bakanlığı'na aittir. 2003 yılında *Istituto per I Servizi Assicurativi del Commercio Estero* adlı kurumunun İtalyan firmalarının ihracat faaliyetleri esnasında direk veya dolaylı olarak karşılaşılabilecekleri politik, ekonomik felaketler ve kur risklerini sigorta, reasürans ve garanti altına almak maksadıyla *SACE*'ye dönüştürülmesiyle meydana gelmiştir. *SACE*'nin faaliyetlerinden ve alınan kararlardan

Hazine sorumludur. *SACE*'nin sigorta işlemlerinden kaynaklanan borçları her yıl kanunen belirlenen limitler dahilinde devlet garantisi altındadır³³⁸.

İtalya'da ihracat kredileri ticari bankalar tarafından sağlanmaktadır. Bu kredi işlemlerinde *SACE* garanti ve sigortasına ihtiyaç olmamasına rağmen pratikte bankalar tarafından kredilendirilen ihracatların büyük bir kısmı *SACE* tarafından sigortalıdır. *SACE*'nin sigorta işlemlerinde oran %95'e kadar ulaşmaktadır.

SACE S.p.A ana misyonu İtalyan firmalarının ihracat faaliyetleri sırasında direk veya dolaylı olarak karşılaşılabilecekleri politik ve ticari risklere karşı sigorta, reasürans ve garanti işlemleri ile İtalyan ekonomisinin uluslararasılaşmasına katkıda bulunmaktadır.

SACE'nin teminatlarında genel olarak, ihracatın çeşidi ve miktarı, alıcının ve alıcı ülkenin kredibilitesi göz önüne alınmaktadır. Diğer bir AB üyesi olan ülkeden veya İtalya ile karşılıklı anlaşması olan bir ülkeden gelecek olan yabancı payının *SACE* tarafından sözleşme tutarının maksimum %30'a kadar olan kısmı sigortalıdır. Küçük tutarlı sözleşmelerde bu oran %40'dır.

SACE, özel sektör tarafından sigortalı olmayan riskli işlemler üzerinde yoğunlaşmıştır. *SACE*'nin kısa vadeli kredi risklerini tahmin eden *SACE BT* adlı bir iştiraki bulunmaktadır.

SACE, İtalya'daki ticari bankalarca yabancı bankalarla yapılan kısa vadeli kredileri de garanti altına almaktadır.

İtalya'da direk ihracat kredisi veya finansmanı sağlayan devlet kurumu veya kamu fonlu kuruluş bulunmamaktadır. Bütün ihracat kredileri ticari bankalarca temin edilmektedir³³⁹.

³³⁸ RUBERTI, s. 56 vd.

³³⁹ RUBERTI, s. 58; PAMUKÇU, s. 145.

G. OND – Ducroire – Delcredere

Belçika’da devlet otoriteleri 1921 yılından beri ihracat kredi sigortası faaliyetlerini desteklemektedir. 1939 yılında *OND*’nin kurulması ile mevcut düzenlemeler meydana gelmiştir. *OND* Belçika kraliyet hükümleri gereği idare edilmektedir. *Ducroire – Delcredere OND* tarafından 23.09.2004’de kurulmuştur. Özkaynakları 150 milyon Euro’dur. *OND* çeşitli devlet tahvilinden oluşan sermaye gelirine sahiptir. Bu sermaye kraliyet kararnamesi ile yükseltilebilmektedir.

OND üç tip sigorta işlemi gerçekleştirmektedir:

- Büyüklüğü ve süresi *OND*’nin sigorta kapasitesini aşan fakat hükümetin savunduğu ülke riski hesabına sigorta işlemleri gerçekleştirir.
- Devlet garantisi olmayan sigorta işlemlerini kendi hesabına gerçekleştirir.
- Aynı zamanda kendi hesabına veya devlet garantisi ile kendi geleneksel sigorta işlemlerini gerçekleştirmektedir.

OND kamu kaynakları ile finanse edilen iracat işlemlerinde diğer kaynaklar yetersiz kaldığında kısmen veya tamamen rol alabilme yetkisine sahiptir. Mevcut diğer dış ticaretin finansmanını sağlayan araçların bütçe yönetiminden Hazine ve Dış Ticaret Bakanlığı sorumludur.

OND, ticari risklerin %90’ı, politik risklerin %98’i sigorta kapsamına almaktadır. İşlemlere yönelik karşılıklar alıcının kredibilitesi ve ülkesine göre *OND* tarafından takdir edilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için ayrıca bir devlet garantisi veya yerel bir bankanın garantisini nazarı itibara alınabilir. Bununla birlikte, Belçika ekonomisi için avantajlı olduğu bariz olan ihracat sözleşmelerinde devletin atıfta bulunduğu risklere göre kabul edilemeyen riskler de sigortalanabilmektedir.

OND özellikle çok kaynaklı işlemlere öncelikle açık olup, müşterilerinin ihtiyacına yönelik esnek çözümler bulmakta aktif bir rol üstlenmektedir. *OND*’de

ihracatın finansmanı yapılmamaktadır. İhracat finansmanı ticari bankalar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Sigorta poliçesi aynı zamanda ihracat işleminin finansmanını gerçekleştiren bir kurum için düzenlenebilir. *OND* yabancı para cinsinden gerçekleştirilen sözleşmelerin kur riskini de sigorta altına almaktadır³⁴⁰.

V. Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulanan İhracat Destek Programlarının Değerlendirilmesi

Türk Eximbank, Avrupa Birliği ülkelerindeki *Euler Hermes*, *OND*, *ECGD*, *SACE* ve *COFACE* gibi benzer ihracat finansman kuruluşlarından yaklaşık elli yıl sonra kurulmuştur. Devlet desteği ile ihracat kredi, sigorta ve garanti faaliyetleriyle ihracatçıya destek sağlamaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde ihracatçıların özellikle kısa vadeli kredi talepleri tamamen ticari bankalar tarafından karşılandığı için bu ülkelerde ihracat destek kurumları genellikle ihracat kredi sigortası ve garanti faaliyetlerinde uzmanlaşmış bulunmaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerinden Avusturya'nın Eximbank'ı olan *OeKB* dışındaki hiçbir ülkenin Eximbank'ı kredi imkanı sunmamaktadır. Söz konusu Eximbank orta ve uzun vadeli ihracat kredi faaliyetlerini yürütmektedir. Diğer söz konusu ülkelerde ihracat kredileri ya tamamen ticari bankalara bırakılmıştır ya da Eximbank dışındaki bir başka finans kuruluşu kredi faaliyetini yürütmektedir. Fransa, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İngiltere'de ihracat kredi faaliyetleri tamamen ticari bankalara bırakılmışken, Almanya'da bir kalkınma bankası olan *KfW* ihracatçıların orta ve uzun vadeli ihracat kredisi ihtiyacını karşılamaktadır.

İhracat kredi faaliyetleri sunan gerek özel gerekse kamu kurumları kısa vadeli kredi yerine, orta ve uzun vadeli kredi imkanı sunmaktadırlar.

³⁴⁰ MİRZATÜRKMEN, s. 106 vd.

Türkiye’de, ekonomik koşullar sebebiyle ticari bankalar ihracat finansmanına yeterince katkıda bulunamamakta, plasmanlarını daha yüksek getirili ve riski düşük alanlarda değerlendirmektedirler. Bu nedenle, Türk Eximbank, sigorta ve garanti programlarının yanında zorunlu olarak ihracatın finansmanına da önem vermiştir. Bununla beraber toplam krediler içindeki payı oldukça yüksek olan kısa vadeli kredi programları hem doğrudan hem de ticari bankalar aracılığıyla kullanılmaktadır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

- Sigorta aynı veya benzer rizikolara maruz bulunan kişiler topluluğunda rizikonun gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkacak ihtiyacın belirli bir para (prim) karşılığında giderilmesine yönelik bağımsız bir hukuki talebe sahip olunması ve bu ihtiyacın karşılıklı yardımlaşma ve bunun istatistik ihtimaller hesabı, büyük adetler kanunu sayesinde teknik ve rasyonel bir şekilde organize edilmesi olarak tanımlanmaktadır.

- Kredi sigortası da para olarak bir başkasına kredi açan kimsenin, kredi sözleşmesi ile belirlenen sürenin sonunda paranın borçlu tarafından ödenmemesi halinde kredi alacaklısının alacağı veya mal satan bir işletmenin bu sözleşmeden doğan alacağının borçlu tarafından vadesinde ödenmemesi nedeniyle doğan zararı güvence altına alan bir sigorta türü olup, tacirlere ticari etkinlikleri ile ilgili sigorta koruması sağlamaktadır.

- İhracat kredi sigortasını, ihracatçının kredili olarak mal veya hizmet ihraç ettiği müşterilerinin ödeme gücünü kaybetmesi veya ödemek istemesine karşın politik ve ticari olaylar nedeniyle ödemede bulunmaması sonucunda doğan alacağını alamama riskine teminat sağlayan sigorta türü olarak tanımlamak mümkündür.

– İhracat kredi sigortası ve garantisi gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarını çeşitlendirme ve geliştirme güçlerinin önemli bir aracıdır. Dünya ticareti ve Türkiye açısından büyük önem arz eden finansman ve kredi dayanağı son derece önemlidir.

- İhracat kredi sigortası, ihracatçının kredili olarak sattığı malların ve sağladığı hizmetlerin karşılığı olan alacaklarını ticari ve politik sebeplerle almaması veya transferin gecikmesi durumunda doğacak risklere karşı güvence altına almaktadır. Ticari bankaların ve finansman kurumlarının ihracatçıya finansman sağlamalarında ihracat kredi sigortası kurumunun poliçeleri bir garanti olarak verilmektedir. İhracatçıları her türlü ihracat hizmetine uygun olan kredi, garanti ve sigorta

programları ile destekleyerek, ülkenin döviz girdisinin artırılması gelişmekte olan ülkemiz açısından çok önemlidir.

- İhracat kredi sigortası adı ile yapılan muamele ve kurulan müesseselerde, değişik biçim ve ölçülerde sigortaya dair teknik esaslardan faydalanılmakta ve bununla taraflar için bazı ekonomik menfaatler sağlanmaktadır. Ancak hukuki açıdan, sigortaya dair hukuk kurallarının uygulanabilmesi konusunda gerçek anlamda sigorta olup olmadığı oldukça tartışılmıştır.

- İhracat kredi sigortasının sigortaya ilişkin hukuk kuralları kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusunun kaynağında, ihracat kredi sigortasının devlet yardımı kapsamında sağlanması yer almaktadır.

- İhracat kredi sigortası için ihtiyaçlara göre istenilen hukuki şekli tesis etmek mümkündür. İhracat kredi sigortası, sağlanacak himayenin özelliği ve sigorta endüstrisinin durumuna uygun olarak, devlet yardım ve müdahalesi şartıyla, hukuken gerçek bir sigorta şeklinde düzenlenmiştir.

- İhracat kredi sigortalarında rizikolardan bir kısmını ayırarak ayrı statüye tabi tutmak da mümkündür. Mesela, ekonomik rizikolar ticari sigorta şirketlerinin himayesine bırakılarak politik rizikoların temininde, Devletin müdahalesi yoluna başvurulabilir.

- Kredi Sigortası Genel Şartları ve gerekse İhracat Kredi Sigortası Genel Şartları ile ilgili ilk düzenlemelerde, yalnızca ticari rizikonun sigortacı tarafından teminat altına alınması amaçlanmıştır. Buna göre, kamu niteliğini haiz olmayan bir alıcıya yapılan kredili satışlarla ilgili olarak, alıcının ödeme aczine düşmesi hali teminat altına alınmıştır. 25.03.2004 tarihi itibarıyla yürürlüğe konulan değişikliklerle, yalnızca İhracat Kredi Sigortası ile ilgili olmak üzere, siyasi ve ekonomik rizikolar da sigorta sözleşmesine hüküm konulması şartıyla teminata dahil edilmiş, buna göre; sigortalının kamu niteliğini haiz alıcılara yaptığı ihracat da dahil olmak üzere, döviz transferini engelleyen ekonomik önlemler veya bilumum siyasi karışıklıklardan dolayı

borcun ödenmemesi hallerinin de teminat altına alınması imkanı doğmuştur. Çalışmamızda yaptığımız incelemelerde, KSGŞ düzenlemelerinde eleştirilen noktalar da göz önüne alındığında, ihracat kredi sigortalarının KSGŞ'ndan bağımsız düzenlenmesi hususunun yeniden değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

- İhracat kredi sigortasında, siyasi ve ekonomik rizikoların, alıcının ödeme aczine düşmesi haline ilişkin ticari rizikolara ilave olarak teminat kapsamına alınmasına yönelik değişiklik, kısa vadeli kredi sigortalarında, özel sektör sigorta şirketlerinin, kamu kesimi sigorta şirketlerinin rolüne ortak olma eğiliminin ülkemizdeki uzantısı olarak değerlendirilebilir.

- İhracat kredi sigortası açısından sigorta edilebilir menfaatin tespiti, ihracatçının sağladığı kredinin türüne göre değişmektedir. İhracatçının alıcıya kendisinin kredi açmış olduğu durumlarda sigortalanabilir menfaati olan sigortalı ihracatçı iken; bir Türk bankasının yabancı ülkedeki finansman kuruluşuna veya alıcıya kredi açmış olması halinde, ihracat bir Türk bankası tarafından da desteklenmekte ise, sigortalanabilir menfaati olan Türk bankasıdır.

- İhracat kredi sigortasında ihracatçının yaptıracığı sigorta sözleşmesi, bir temsil ilişkisine dayanmaz. İhracat kredi sigortasında, ihracatçı sigorta sözleşmesini akdederken, alıcının veya kredi kuruluşunun temsilcisi olarak hareket etmez.

- Kredi sigortalarında, sigortacı, alıcının borcunu ödeyemeyecek duruma gelmesi rizikosunu baştan hesaba katmakta ve üstlenmektedir. Bu sebeple, muhtemel zarar hali olarak KSGŞ'de sayılan haller rizikonun ağırlaşması durumunu oluşturmayacağını söylemek mümkündür.

- Türkiye'de ihracatın teşviki amacıyla kurulan ve ihracat kredi sigortasını ilk defa uygulamaya başlayan ve kurulduğu günden bu yana gelişmiş ülkelerdeki ihracat kredi kuruluşları gibi ihracatı orta ve uzun vadeli kredi ve sigorta/garanti programlarıyla desteklemeyi amaçlamıştır. Türk Eximbank, kuruluşundan itibaren

artan sigortalı sayısı ile pazarda hakim konumda olup, ülke ekonomisine önemli katkılar sunmaktadır.

- Resmi destekli ihracat kredi kuruluşlarının fonksiyonlarından biri ticari bankacılık sektörünü ihracatın finansmanına yönlendirmek ve ticari bankaları ihracatçılara finansal kaynak sunmaya teşvik etmektir.

- Konunun uluslararası düzeyde ve özellikle Avrupa Birliği sigorta hukuku ile entegrasyonu açısından değerlendirmelerimizde ise, ülkemizde mevcut mevzuatın geliştirilmesi ve güncelleştirilmesi gereği tespit edilmiştir. Zira, sigorta sözleşmelerinin karmaşık yapısı ve farklı menfaatlere hizmet etmeleri ve özellikle ihracat kredi sigortasında etkin devlet yardımı olgusu sebebiyle konunun özel sigorta hukuku kapsamında değerlendirilerek, Avrupa Birliği müktesebatına uygun hale getirilmesi konusunda çalışmalar sürdürülmekle birlikte, süreç oldukça yavaş ilerlemektedir.

- Kredi ve ihracat kredi sigortası sisteminin ülkemiz ekonomisinde ve dış ticaretinde son derece önemli bir yere sahip olduğu konusunda şüphe yoktur. İhracatın geliştirilmesi ve artırılması açısından önemli işlevi bulunan ihracat kredi sigortası yapısının yalnızca devlet kurumları ile oluşturulması, konunun özel sigorta hukuku kapsamında tam olarak düzenlenebilmesi açısından da ekonomik açıdan da bazı sıkıntılar yaratmaktadır. İhracat kredi sigortasının etkinliğinin artırılmasını teminen devlet kurumları yanında özel sigorta kuruluşlarına bu sigorta türünü yoğun bir şekilde kullanmaları olanağı tanınmalı ve bu konuda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- ACINAN, Hilmi / SAĞ, Yıldız** : İhracat Kredi Sigortası, İhracat Kredi Sigorta Semineri, Ankara 1981, s. 235 – 258.
- AĞAR, Esra** : İhracat Kredi Sigortası ve Yurtdışında Uygulanan Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programları, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 2001.
- AKGÜÇ, Öztin** : Dış Ticaretin Finansmanı, İstanbul 2013.
- ALPAN, Şule** : İhracat Finansman Aracı Olarak İhracat Kredi Garantisi Sistemi ve Türkiye’deki Muhtemel Uygulama, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara 1987.
- ALPAY, Sadık** : Bankacılık Terimleri, İstanbul 1999.
- ARAL, İrem** : Türk Hukukunda ve Avrupa Birliği Direktiflerinde Hayat Dışı Sigorta Şirketlerinin Denetimi, İstanbul 2010.
- ARICA, Kayhan** : Başlıca İhracat Kredi Sigorta Kuruluşları Tarafından Orta – Batı Asya’ya Yönelik İhracatta Verilen Desteğin Yapısı ve Özellikleri, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 1999.
- ARSEVEN, Haydar** : Sigorta Hukuku, İstanbul 1991 (Sigorta).

- ARSEVEN, Haydar** : Ticaret Kanunun Sigortaya Müteallik Umumi Hükümlerinin Meydana ıkardığı Bazı Meseleler, I. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Ankara 1960, s. 183 - 215 (Bazı Meseleler).
- ATABEK, Reşat** : Kredi Sigortası, Ankara 1956 (Kredi Sigortası).
- ATABEK, Reşat** : Sigorta Hukuku, İstanbul 1950 (Sigorta Hukuku).
- ATABEK, Reşat** : Sigorta Akdinin Yorumu, Sigorta Hukuku Dergisi 1982, C. I, S.2, s. 125-140 (Akdin Yorumu).
- ATABEK, Reşat** : Sigorta Hukukunda Zamanaşımının Başlangıcı, II. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Ankara 1961, s. 621 – 646 (Zamanaşımı).
- ATAYETER, Coşkun/
EROL, Arzu** : Türkiye’de Uygulanmakta Olan İhracat Teşvikleri, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBFD, 2011, C. 1, S. 3, s. 1 – 26.
- ATEŞ, Mustafa** : Son Yapılan Düzenlemeler Işığında AB Rekabet Hukuku, Ankara Avrupa alışmaları Dergisi 2008, C. 7, S.2, s. 47 - 76.
- AYBAR, Ayhan** : İhracat Kredi Sigortası ile ilgili Yasal alışmalar, İhracat Kredi Sigortası Semineri, Ankara 1981, s. 161 - 178.
- AYLİ, Ali** : Zarar Sigortalarında Prim deme Borcu, İstanbul 2003.

- BAHTİYAR, Mehmet** : Akreditif ve Milletlerarası Özel Hukukta Doğurduğu Sorunlar, BATİDER 1991, C. XV, S. 3, s. 71 – 78 (Akreditif).
- BAHTİYAR, Mehmet** : Sigorta Poliçesi Genel Koşulları, BATİDER 1997, C. XIX, S.2, s. 87 -108 (Genel Koşullar).
- BAHTİYAR, Mehmet** : Sigorta Poliçesi Özel Koşulları, Genel Koşullardan Ayırdedilmesi ve Bazı Sorunlar, Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1998, s. 133 – 148 (Özel Koşullar).
- BAŞLAR, Kemal** : Gümrük Birliği “Anlaşması”nın 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı’nın Hukuki Niteliği, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi 2004, s. 151 – 198.
- BELGİN, İsmail** : Dışsatım Kredi Sigortasında Bilgi Toplama, İhracat Kredi Sigorta Semineri, Ankara 1981, s. 101 – 115.
- BELGİN, İsmail/
UZUNOĞLU, Bahtiyar/
ALTINTAŞ, Ünal** : Dışsatım Kredi Sigortası Sistemi ve Uygulama Yöntemi, TSKB, İstanbul 1981.
- BIRDS, John** : *Insurance Law in the UK*, Londra, 2010.
- BOZER, Ali** : Genel Açından İhracat Kredi Sigortası, İhracat Kredi Sigorta Semineri, Ankara 1981, s. 19-31 (İKS).
- BOZER, Ali** : Sigorta Hukuku Genel Hükümler – Bazı Sigorta Türleri, B. 3 Ankara 2009 (Sigorta).

- BRIGGS, Dick/EDWARD, Burt** : *Credit Insurance – How to Reduce the Risk of Trade Credit*, Cambridge 1988.
- BÜYÜKKAYA, Alaattin** : Türkiye’de İhracatı Teşvikte İhracat Kredi Sigortasının Ekonomik ve Teknik Yönü, İhracat Kredi Sigorta Semineri, Ankara 1981, s. 79 –101.
- CAMINO, David/
CARDONE, Clara** : *The EU Proposal for a Council Directive on Export Credit Insurance: A Critical Evaluation*, *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, 1997, S. 82, s. 413 – 425.
- CAN, Mertol** : Türk Özel Sigorta Hukuku, B. 3, Ankara 2009.
- CHUAH, Jason C. T.** : *Law of International Trade Cross Border Commercial Transaction*, B. 4, Londra 2009.
- CURTIN, DEIDRE M** : *Institutional and Jurisdictional Questions*, *European Law Review*, C. 17, S. 2, 1992, s. 46 – 55.
- ÇETİNKAYA ÇELİK,
Mukadder** : İhracat Kredi Sigortası ve Türk Eximbank Uygulamaları, İstanbul 2001.
- DEMİRALP, Banu** : İhracat Kredi Sigortası Programları Kapsamında Ticari Bankalar Lehine Sunulan Hizmet ve Ürünler, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 2003.
- DOĞANAY, İsmail** : Sigorta Tazminatında Kanuni Halefiyetin Şumülü, *BATİDER* 1977, C. IX, S.2, s. 335 – 347.

- EKŞİ, Nuray** : Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, İstanbul 2012.
- ERDAL, Yaman** : Dışsatım Kredi Sigortası, Kuram Uygulama ve Türkiye Gerçeği, Ankara 1983.
- EREN, Fikret** : 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2012.
- ESENER, Turhan** : Borçlar Hukuku I, Akitlerin Kuruluşu ve Geçerliliği, Ankara 1969.
- GÜLMÜŞ, Faruk** : Türk ve Dünya Bankacılık Sisteminde İhracat Kredileri ile İhracat Kredi Sigorta/Garanti Programlarının Yeri ve Ülke Uygulamaları, İstanbul 2001.
- GÜRAKSU, Hakan** : Uluslararası Sözleşmeler, Alım – Satım Sözleşmeleri ve Uluslararası Tahkimin Nitelikleri, Türk Eximbank'ta Uygulanan İhracat Kredi Sigortası Programları Çerçevesinde İhracatımıza Etkilerinin Araştırılması, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 2002.
- KANER, İnci** : Sigortacının Sigorta Tazminatını Ödeme Borcunda Temerrüdü ve Munzam Zarar Meselesi, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları XVIII. Sempozyumu, Ankara, 2001, s. 1 – 24 (Temerrüt).

- KANER, İnci** : Zarar Sigortalarında Sigorta Ettirenin Tehlike ile İlgili Görevleri, İÜHFM, C. LIV, S. 1 – 4, s. 303 – 319 (Tehlike).
- KARADAĞ, İsmail** : Ülke Riski Yüksek Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik İhracat Kredi Sigortası ve Garanti Programları, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 2003.
- KARAGÜLLE, Mutlu** : Orta – Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası İşlemleri “Türkiye ve Yurtdışı Uygulamaları, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 2002.
- KARAYALÇIN, Yaşar** : Riziko – Sigorta – Riziko Yönetimi, Ankara 1984 (Riziko).
- KARAYALÇIN, Yaşar** : Mesuliyet ve Sigorta Hukuku Bakımından Başlıca İşletme Kazaları, Ankara 1960 (Mesuliyet).
- KENDER, Rayegan** : Hukuki Açıdan İhracat Kredi Sigortası, İhracat Kredi Sigortası Semineri, Ankara 1981, s.131-148 (İhracat Kredi Sigortası).
- KENDER, Rayegan** : Sigorta Mukavelesinin Akdedilmesi ve Şartları, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I, Ankara 1984, s. 41-57 (Mukavele).
- KENDER, Rayegan** : Sigortacılık Semineri Konu: Sigorta Hukuku, İstanbul 1975 (Sigortacılık).
- KENDER, Rayegan** : Sigorta Sözleşmesinin Süresine İlişkin Bazı Sorunlar, SHD 1998, S. 1, s. 40-49 (Süre).

- KENDER, Rayegan** : Sigorta Tazminatının Muacceliyeti Meselesi, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu IX, Ankara 1992, s. 77 – 98 (Muacceliyet).
- KENDER, Rayegan** : Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, B. 11, İstanbul 2011 (Hususi Sigorta).
- KILIÇOĞLU, Ahmet** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 17, Ankara 2013.
- KILIÇOĞLU, Ahmet** : Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu, AÜHFD 1974, Cilt XXXI, Sayı 1 – 4, s. 395 – 446.
- KOENIG, Willy** : Sigortalar Hukuku (Çev. Ekrem Edgü), Ankara 1954.
- KOENIG, Willy** : Sigorta Menfaati ve Değerlendirilmesi (Çev. Fırat ÖZTAN), BATİDER 1969, C. V, S.1, s. 46 – 55.
- KUBİLAY, Huriye** : Yeni Değer Sigortası, Ankara 1994 (Yeni Değer Sigortası).
- KUBİLAY, Huriye** : Türk Özel Sigortacılığının Avrupa Birliği Özel Sigorta Hukukuna Entegrasyonu, Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği, Ankara, 2004, s. 171 – 279 (AB).
- KUBİLAY, Huriye** : Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, B.2., İzmir, 2003 (Sigorta Hukuku).
- LOMAN, J. H.** : *The Insurance of Foreign Credits, Prentiss Hall Inc.*, New York 1923.

MAJCHER Williams/

PESARESI, Nicola

: *The New Commission's Communication on the Application of State Aid Ruled to Short –Term Export Credit Insurance, Journal of European Competition Law and Practice*, C. 4, s. 237 – 239.

MEMİŞ, Tekin

: Yangın Sigortasında Riziko, Ankara 2001.

MİRZATÜRKMEN,

Hatice Derya

: Avrupa Birliği Ülkeleri'nde Dış Ticaretin Finansmanında Eximbank Modeli ve Türk Eximbank Programlarının Uyumu, Ankara 2006.

MORSE, Robin C. G. J.

: *Party Autonomy in International Insurance Contract Law, International Insurance Contract Law in the EC*, Floransa 199, s. 23-53

MÖLLER, Hans

: Menfaat ve Değerlendirilmesi, (Çev.: Fırat ÖZTAN), BATİDER, 1967, C. IV, S. 2, s.255 - 273.

NOMER, Cahit/

YUNAK, Hüseyin

: Sigortanın Genel Prensipleri, İstanbul 2000.

OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut

: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2012.

OMAĞ, Merih Kemal

: Sigortacı Açısından Sigorta Sözleşmesinin Hükümleri, Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan, İstanbul 2003, s. 25 – 41 (Sigorta Sözleşmesi).

- OMAĞ, Merih Kemal** : Sigorta Hukukunda Zenginleşme Yasağı Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, İstanbul 2003, s. 253-262.
- OMAĞ, Merih Kemal** : Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefîyeti, İstanbul 2011 (Halefîyet).
- OMAĞ, Merih Kemal** : Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması Sorunu, İstanbul 1985 (Riziko).
- OMAĞ, Merih Kemal** : Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın Sigorta Hukukuna İlişkin 6. Kitabının Genel Hükümler ile Zarar Sigortalarına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi, SHD 2005 Özel Sayı, s. 29-34 (Tasarı).
- OLHAN, Zehra** : Türkiye'de İhracatın Desteklenmesinde İhracat Kredi Sigortası ve Uygulama Çalışması, İstanbul 2009.
- ÖZDAMAR, Mehmet** : Sigortacının Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğü, Ankara 2009.
- ÖZDEMİR, Necdet** : Kredi Sigortası, AİTİA, Ankara 1966.
- ÖZTAN, Fırat** : Sigorta Akdinin İnikadında İhbar Mükellefîyeti, Ankara 1965.
- ÖZTÜRK, Aslı** : Türk Eximbank'ın İhracat Kredi Sigorta Sözleşmesinin Hukuki Açıdan İncelenmesi ve Uyuşmazlıklara İlişkin Çözüm Önerileri, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Uzmanlık Tezi, Ankara 2010.
- ÖZTÜRK, Serdar /
SÖZDEMİR, Ali /**

- KOÇBULUT, Özgür** : Türk Eximbank Programlarının Türkiye İhracatına Etkileri ve AB/DTÖ'ye Uygunluğu, SDÜ İİBF Dergisi, C. XII, S.2.
- PAMUKÇU, Baturalp** : Kredi ve İhracat Kredi Sigortaları, İstanbul 2009.
- PEARSON, Patrick** : *Opening Address, International Insurance Contract Law in the EC*, Floransa 1991, S. 2, s.1-10.
- PEKİNER, Kamuran** : Sigorta İşletmeciliği, İstanbul 1974.
- POWELL, Glyndwr T.** : *Export Credit Insurance, Credit Management Handbook, 5th Edition*, Hants 2004.
- REİSOĞLU, Seza** : Hukuki Açıdan Akreditif ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, 2005, S. 52, s. 39-55.
- REICHERT FACILIDES, Fritz** : *A Survey of International Contract Laws Within the EC, International Insurance Contract Law in the EC*, Floransa 1991, s. 11-23.
- ROTH, Wulf Henning** : *Treaty Article Fifty – Nine and Its Implications for Insurance Contracts, Duke Journal of Comperative and International Law*, 1992, C. 2, s. 59-79.
- RUBERTI, Roberto** : *Export Credit Insurance Under Present World Conditions With Special Reference to the Countries of East Europe, Review of Economic Conditions in Italy*, 1992, S. 1, s. 53-70.

- RUDISCH, Bernhard** : *Second Discussion Report of 23 May 1991, International Insurance Contract Law in the EC*, Floransa 1991, s. 95-101.
- SAKARYA, Şakir/
UÇAK, Sefer** : Türkiye’de İhracat Kredi Sigortası Uygulaması, İTÜSBD 2007, S. 11, s.103 – 117.
- SAYHAN, İsmet** : Sigorta Sözleşmelerinin Konusu, Ankara 2001.
- SOMER, Mehmet** : Başkası Hesabına Sigortanın Gerçekleşme Şekilleri, Prof. Dr. Fahiman Tekil’in Anısına Armağan, İstanbul 2003, s. 43 – 61(Başkası Hesabına Sigorta).
- SOMER, Mehmet** : Sigorta Ettirenin Zararını Tazmin Eden Sigortacının Zarar Sorumlusundan Temerrüt Faizi Talep Etme Hakkı, SHD 1998, S. 1, s. 139 – 149.
- SOMUNCUOĞLU, Ünal** : Akreditif İşlemlerinde Özellikle Türk İhracat Mevzuatı Açısından Yerel (Aracı) Bankaların İhracatçı Karşısındaki Hukuksal Durumu ve Sorumlulukları, BATİDER 1983, C. XII, S.1, s. 52 – 61.
- STEPHENS, Malcolm** : *The Changing Role of Export Credit Agencies*, Washington 1998.
- ŞENER, Yeşim** : İhracat Kredi Sigortası, İstanbul 1988.
- ŞEKER, Zehra** : Sigorta Sözleşmesinin Hukuki Niteliği Üzerine, Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman’ın Anısına Armağan, İstanbul 2000.

- ŞENOCAK, Kemal** : Mal Sigortalarında Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Vecibesi, AÜHFD 1995, C. XLIV, S. 1 – 4, s. 365-424 (Mal Sigortaları).
- ŞENOCAK, Kemal** : Türk Ticaret Kanunu’nun Mal Sigortalarına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği, AÜHFD, C. 58, S.1, s.189-229 (Uygulanabilirlik).
- ŞENOCAK, Kemal** : Mesleki Sorumluluk Sigortası, Ankara 2000(Mesleki Sorumluluk).
- TEKİL, Fahiman** : Sigorta Hukuku’nda Tazmin İlkesi ve Rücu Hakkı, Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1998, s. 113 - 131.
- TEKİNAY, Selahattin Sulhi /
AKMAN, Sermet /
BURCUOĞLU, Haluk /
ALTOP, Atilla** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1993.
- TEZCAN, Ercüment** : Avrupa Birliği Hukukunda Devlet Yardımları: Yeni Düzenlemelere ve İctihada İlişkin Değerlendirmeler, Rekabet Dergisi 2000, S.3, s. 27-61.
- TOPÇU, Melek** : Türk Eximbank Kredi Programları, İhracat Kredi Sigortası ve Garantisi, İstanbul 2004.
- TUGAN, Ayşe** : İhracat Kredi Sigortası ve Türkiye Uygulaması, İstanbul 1990.

- TÜRK, Hikmet Sami** : Sigortacının Temerrüdü Ne Zaman Başlar, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları XII. Sempozyumu, Ankara 1995, s. 187 - 222.
- ULAŞ, Işıl** : Uygulamalı Can Sigortası Hukuku, Ankara 2000 (Can Sigortası).
- ULAŞ, Işıl** : Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku, B.8, Ankara 2012 (Zarar Sigortaları).
- UZUNOĞLU, Bahtiyar** : İhracat Kredi Sigortası Kavramı, İngiltere’deki Uygulama ve Ülkemiz Yönünden Zorunlu İlkeleri, İhracat Kredi Sigortası Semineri, Ankara 1981, s. 179-220.
- UZUNOĞLU, Bahtiyar/
ALTINTAŞ, Ünal** : Dışsatım Kredi Sigortası Sistemi ve Uygulama Yöntemi, TSKB, İstanbul 1981.
- ÜNAN, Samim** : Kredi (Ticari Alacak) Sigortası Genel Şartları Şerhi, Sigorta Hukuku Türk Derneği, İstanbul 2013 (Şerh).
- ÜNAN, Samim** : Türk Ticaret Kanunu Taslağının “Sigorta Hukuku” Başlıklı Altıncı Kitabı Hakkında Düşünceler, Sigorta Hukuku Dergisi, Özel Sayı, 2005, s. 109-196 (Düşünceler).
- ÜNAN, Samim** : İsteğe Bağlı Genel Sorumluluk Sigortasında Riziko, İstanbul 1998 (Riziko).

- ÜNAN, Samim** : Sif Olarak Satılan Mallar İçin Yaptırılan Yük Sigortasında Sigortalanabilir Menfaat, Sigorta Hukuku Dergisi 1997, s.15-29.
- YALÇIN, Fatma Ceren** : Proje Finansmanı İhracat Kredi Kurumlarının Proje Finansmanındaki Rolü, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2013, S. 23, s. 237-261.
- YAZAR ÖZTÜRK, Tülay** : İhracat Teşvik Aracı Olarak Eximbank İhracat Kredilerinin İhracata Etkisinin Sektör Bazında İncelenmesi, İstanbul 2006.
- YEŞİLOVA ARAS, Ecehan** : Kredi (Ticari Alacak) Sigortasında Sigortacının Kanuni Halefiyeti İçin TTK m. 1472 Hükmü Elverişli midir?, İÜHFM 2013, C. LXX1, S.1, s. 1449-1458.
- YONGALIK, Aynur** : Sigortalının Zarara Katılması, Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, s. 149 – 165.